ASOCIAȚIA MOLDOVENEASCĂ DE ŞTIINȚĂ POLITICĂ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ŞI ECONOMICE EUROPENE “CONSTANTIN STERE”

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.3 (LVIII), 2012

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2012

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.3 (LVIII), 2012. - Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2012. – 199 p.

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:
http://www.usm.md/?mode=437

ISSN 1812-2566

S U M A R

SUMMARY

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ SI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

MODALITĂȚILE ŞI CERINȚELE CONTROLULUI ADMINISTRATIV

Valentin GUZNAC
Republica Moldova, Chişinău, Academia de Administrare Publică de pe lingă Preşedintele Republicii Moldova
Doctorand

Analysis of local public administration in Republic of Moldova reveals a system of self-organized local authorities, called to ensure proper management of public affairs of local administrative units, with no direct state involvement in their activity.

As divers are the forms of activity of local public administration and own or delegated economic and social domains they manage, equally divers are the control forms of LPA, enrolled in the general forms of government control. Individualization derives from the position and role of local government in the state, especially in intermediate position between the legislative power, the executive one and the population whose needs they have to meet, mediating general interest, private and local, through public services and other techniques that are available.

Administrative control is the form of control exercised over LPA by a series of ways and requests, which is the subject of this paper.

Analiza administrației publice locale in Republica Moldova scoate in evidenta un sistem de autorități locale organizate autonom, care sunt chemate sa asigure buna gestionare a treburilor publice locale in unitățile administrativ-teritoriale, fără a fi posibilă implicarea directă a statului in activitatea acestora.

Precum sunt diverse formele de activitate ale administrației publice locale şi domeniile economice şi sociale proprii sau delegate pe care le administrează, tot atât de diverse sunt şi formele de control al activității administrației publice locale, ele înscriindu-se in gama formelor de control al administrației publice in genere. Individualizarea lor deriva din poziționarea şi rolul administrației publice locale in cadrul statului, in special din poziția sa intermediară intre autoritățile puterii legislative, ale celei executive şi populație ale căror nevoi trebuie sa le satisfacă, mijlocind interese generale, particulare şi locale, prin intermediul serviciilor publice şi altor tehnici pe care le au la dispoziție.

Controlul administrativ este o forma de control care se exercita asupra administrației publice locale prin mai multe modalități si cerințe, ceea ce face cu predilecție obiectul de studiu al prezentei lucrări.

Abordând subiectul modalităților de control, trebuie avute în vedere mai multe aspecte [1, 457]. In raport cu momentul când este efectuată acțiunea de control, aceasta poate interveni înainte ca activitatea supusă controlului să înceapă să se desfăşoare. In acest caz, ne aflăm în prezența unui control prealabil sau anterior.

Controlul prealabil are un caracter preventiv, întrucât prin el se urmăreşte să se preîntâmpine apariția efectelor negative ale activității controlate, apariția de ilegalități. Or, în general, este mai bine să se evite producerea unor deficiențe, decât să se acționeze după apariția lor pentru remedierea neregularităților. Aceasta este latura pozitivă a controlului preventiv.

Dar, controlul prealabil prezintă şi un dezavantaj în sensul că el îngreunează într-o oarecare măsură adoptarea deciziilor, desfăşurarea activității controlate, întrucât aceasta nu poate începe decât după ce s-a efectuat verificarea şi s-a constatat că nu sunt încălcate dispozițiile legale în vigoare. Verificarea însă necesită un anumit timp, ceea ce provoacă întârzieri în acțiunile administrației, fapt ce poate afecta calitatea activității administrației de stat, care în multe situații trebuie să intervină de îndată în rezolvarea unor probleme.

În pofida dezavantajului menționat, credem că este indicat să se folosească cât mai frecvent cu putință controlul prealabil, deoarece este mai uşor să previi decât să corectezi o defecțiune deja apărută, dar cu condiția ca acțiunea de control să se desfăşoare într-un timp cât mai scurt, fără însă ca, prin aceasta, să fie afectate exigența şi temeinicia controlului.

Controlul se poate exercita chiar pe parcursul desfăşurării activității controlate. Acesta este controlul concomitent sau operativ curent. O asemenea modalitate de control se practică, în general, destul de rar, deoarece este dificilă efectuarea verificării chiar în timpul desfăşurării operației supusă controlului. Aprecierea se referă la situația în care controlul este exercitat de o persoană aflată în afara activității controlate. În cazul însă al controlului ierarhic general, înfăptuit de şeful ierarhic asupra subalternilor, mai cu seamă, în cazul autocontrolului, controlul concomitent, după părerea noastră, ar trebui să constituie modalitatea de control generală, aplicată în permanență, cu toată exigența şi responsabilitatea. Autocontrolul mai prezintă avantajul că simplifică activitatea de control, contribuind, totodată, la obținerea de economii în organizarea acesteia, întrucât un autocontrol competent, conştiincios şi obiectiv elimină necesitatea efectuării altor acțiuni de control.

Efectuarea controlului după desfăşurarea activității controlate poartă denumirea de control posterior sau ulterior [1, 461]. În situația în care controlul este

exercitat de o persoană din afara activităţii controlate, controlul posterior reprezintă modalitatea obişnuită de control în administraţia publică.

Controlul posterior prezintă avantaje, dar şi dezavantaje.

Principala calitate a controlului posterior constă în aceea că, el dă posibilitatea organului controlat să-şi desfăşoare activitatea în mod nestin¬gherit, la libera sa apreciere. Acest fapt este de natură să contribuie la afirmarea şi stimularea iniţiativei colectivelor de muncă, dar, totodată, şi a spiritului lor de răspundere. Dezavantajul controlului posterior constă în aceea că, în cazul când spiritul de răspundere este mai scăzut, controlul posterior nu este în măsură să împiedice apariţia neregularităţilor. De asemenea, nu este exclus ca un control posterior să nu scoată la iveală toate deficienţele, ceea ce face ca aportul său la îmbunătăţirea activităţii controlate să fie limitat.

Întrucât, însă, cele mai frecvente acţiuni de control sunt desfăşurate de persoane din afara activităţii controlate, controlul posterior constituie modalitatea de control cea mai des utilizată în administraţia publică.

În funcţie de locul unde se efectuează, controlul se poate înfăptui direct la locul supus controlului sau în afara acestuia.

Controlul direct la locul verificat dă posibilitatea celui ce efectuează controlul să aibă un contact direct cu activitatea controlată. în felul acesta, controlorul poate verifica în detaliu fiecare aspect al activităţii verificate.

Dezavantajul acestei modalităţi de control constă în aceea că nu permite obţinerea unei viziuni de ansamblu asupra tuturor aspectelor, care în cazul unei activităţi ample şi complexe nu pot fi cuprinse în totalitate în cadrul controlului.

Controlul în afara locului controlat se desfăşoară pe baza verificării, nu a activităţii propriu-zise, cum ar fi, de exemplu, numărarea unor piese, ci a unor acte, a documentelor privind activitatea supusă controlului. Deşi oferă o viziune mai largă, de ansamblu, asupra activităţii verificate, controlul de dosar, al documentelor, are un caracter mai birocratic, iar uneori concluziile desprinse nu corespund întrutotul cu situaţia reală.

După sfera de cuprindere, controlul poate fi limitat ori exhaustiv [1, 461].

În cazul controlului limitat sau prin sondaj, sunt studiate numai unele elemente, unele aspecte ale activităţii verificate, pe baza cărora se desprind concluzii generale asupra întregii activităţi.

În cazul controlului exhaustiv sunt analizate toate elementele şi aspectele activităţii controlate. Controlul prin sondaj este mai operativ, se efectuează într-un timp mai scurt, dar este mai puţin precis şi poate scăpa uneori aspecte importante.

Deşi este mai anevoios şi necesită un timp mai îndelungat, controlul exhaustiv este mai complet, mai precis. Uneori, urgenţa concluziilor impune controlul prin sondaj, însă în situaţia în care nu există o asemenea cerinţă, este preferabil controlul exhaustiv, chiar dacă necesită operaţiuni mai numeroase şi un timp

mai îndelungat. Pentru a se obține concluzii cât mai exacte, controlul trebuie să cuprindă cât mai multe aspecte. Cu cât acestea vor fi mai numeroase, cu atât şi constatările vor reda mai exact şi mai deplin situația de fapt.

În funcție de obiectivele urmărite, controlul poate fi prevăzut şi inopinat.

Controlul prevăzut are ca obiectiv verificarea aprofundată, amplă a organului controlat, scoaterea la iveală a diferitelor aspecte calitative ale activității acestuia, cum ar fi, de exemplu, eficiența sa economico-financiară, gradul de utilizare al mijloacelor materiale, al personalului, folosirea spațiului, studierea cauzelor ce determină apariția fenomenelor negative.

Avantajul controlului prevăzut constă în faptul că cei controlați, având cunoştință de efectuarea controlului, de obiectivele ce vor fi supuse verificării, se vor putea pregăti spre a putea da informațiile solicitate, vor selecta şi prezenta materiale, documente, colaborând în felul acesta cu organul de control la reuşita acțiunii, la obținerea de constatări şi concluzii pe baza cărora să se poată adopta măsurile adecvate de îmbunătățire a activității controlate [1, 463]. Controlul prevăzut are însă şi un dezavantaj. El comportă riscul ca, cei ce vor fi controlați, cunoscând faptul că vor fi verificați, să încerce să ascundă deficiențele existente, să prezinte o situație neconformă cu realitatea. O asemenea acțiune este însă destul de greu de realizat, deoarece ei vor trebui să prezinte şi documente pe baza cărora va fi apreciată activitatea controlată, acte a căror falsificare, spre a mistifica realitatea, implică riscuri deosebit de mari.

Pe de altă parte, cei ce urmează a fi controlați, ştiind de iminența controlului, se vor strădui să remedieze deficiențele, pe care ei, de altfel, le cunoşteau. Or, chiar acest fapt în sine merită a fi reținut, deoarece controlul nu urmăreşte altceva decât remedierea deficiențelor. Dacă acestea au fost remediate înaintea acțiunii de control, este cu atât mai bine.

Controlul inopinat îşi propune să surprindă organul controlat, spre a se constata cum acționează acesta într-un anumit moment, ca de exemplu verificarea numerarului unui casier şi a conformității acestuia cu încasările înregistrate sau modul cum sunt respectate prețurile şi tarifele legale.

Controlul inopinat reprezintă un permanent avertisment pentru personalul administrației publice, care ştiind că oricând poate fi supus unui control inopinat se va feri să se expună la riscuri, îşi va desfăşura activitatea în condiții de legalitate, fapt de natură să asigure condiții pentru ca organele administrative să-şi îndeplinească sarcinile în mod corespunzător, să răspundă cu promptitudine cerințelor sociale, să respecte întocmai şi întotdeauna dispozițiile legale în vigoare.

După modul cum se desfăşoară, controlul poate fi unilateral sau contradictoriu.

In cazul controlului unilateral, cel ce exercită controlul efectuează verificarea singur, fără participarea celui a cărui activitate este cercetată, fără a i se cere acestuia explicații, fără a i se acorda posibilitatea de a justifica unele aspecte ale

activității sale. De regulă, controlul unilateral are un pronunțat caracter intimidant față de cel controlat, care este stăpânit de un sentiment de timorare.

Avantajul acestui gen de control constă în aceea că asupra celui care efectuează controlul nu se exercită nici un fel de influență din partea celui controlat, ceea ce asigură acțiunii de control garanții suplimentare de obiectivitate [1, 462].

Dezavantajul controlului unilateral se manifestă în riscul pe care acesta îl comportă ca cel ce înfăptuieşte controlul să nu-şi poată forma o imagine întrutotul exactă cu privire la activitatea verificată, deoarece nu beneficiază de anumite explicații pe care le-ar putea furniza cel controlat, de natură să contribuie la obținerea unor date cât mai exacte privind situația de fapt.

În cazul controlului contradictoriu la acțiunea de control participă, într-o oarecare măsură, şi cel controlat, prin informațiile, explicațiile şi răspunsurile pe care le dă la întrebările controlorului, ceea ce permite acestuia să-şi formeze o imagine completă asupra activității verificate. În desfăşurarea controlului contradictoriu are loc un veritabil dialog între cel ce controlează şi cel controlat.

Controlul contradictoriu prezintă însă şi un anumit risc. Persoana controlată, prin răspunsuri şi explicații abil formulate, ar putea să influențeze în mod negativ pe controlor, să-1 deruteze în ceea ce priveşte constările sale, să-1 determine ca, în concluziile sale, să nu reflecte anumite încălcări depistate la moment. În situația utilizării controlului contradictoriu, controlorul trebuie să manifeste multă grijă, atenție şi prudență în aprecierea răspunsurilor pe care i le dă cel controlat, să caute să descifreze în acestea gradul de sinceritate al celui de la care le primeşte.

În acest caz, controlorul trebuie să fie nu numai un bun specialist, un competent tehnician, ci şi un fin observator, având calități de psiholog, care să-i permită să intuiască felul de a proceda al celui controlat, să-şi dea seama dacă acesta, în răspunsurile sale, încearcă să prezinte în mod real sau fals situația de fapt, să dezvăluie sau să ascundă adevărul în legătură cu deficiențele activității sale, chiar anumite ilegalități pe care le-a săvârşit. După procedura utilizată, controlul poate fi liber sau dirijat. în cazul controlului liber, controlorul nu este ținut să respecte în mod strict anumite reguli rigide, care ar putea să-1 împiedice să-şi desfăşoare activitatea în concordanță cu specificul activității verificate. Controlul liber prezintă mai multă suplețe şi o mai accentuată adaptabilitate în funcție de împrejurări.

Dezavantajul acestei modalități de control constă în aceea că, oferind prea multă independență controlorului față de anumite reguli, prezintă riscul ca acesta să se îndepărteze prea mult de unele dispoziții esențiale, fapt cu consecințe negative asupra eficienței acțiunii de control, care poate să nu ducă întotdeauna la concluzii utile privind remedierea deficiențelor şi îmbunătățirea activității controlate.

Controlul dirijat se desfăşoară în conformitate strictă cu regulile procedurale, care sunt respectate şi aplicate întocmai de către cel ce efectuează controlul.

Controlul dirijat, deşi prezintă mai multe garanții de legalitate decât controlul liber, el încorsetează prea mult pe controlor, îl stânjeneşte în acțiune, ceea ce creează o piedică în adaptarea controlului în raport cu particularitățile activității controlate.

În funcție de numărul celor care participă la acțiunea de control, controlul poate fi individual sau colegial (în echipă).

În cazul controlului individual, acțiunea de verificare este efectuată de către o singură persoană.

Controlul colegial este înfăptuit de către mai multe persoane, organizate într-o echipă de control.

Utilizarea uneia sau a alteia dintre aceste două modalități de control este determinată de sfera de cuprindere a verificării, de volumul activității supuse controlului, de multitudinea de probleme şi aspecte ce cad sub incidența acțiunii de control. În situația în care activitatea supusă controlului are un volum mai redus, este preferabil controlul individual, din motive de economie şi de raționalizare, de simplificare a controlului.

Dacă activitatea verificată prezintă un volum mare de aspecte, este de o mare complexitate, în acest caz se impune cu necesitate controlul colegial, deoarece o singură persoană n-ar putea să cuprindă în sfera acțiunii sale de control întreaga activitate supusă spre verificare sau, ca s-o poată cuprinde, i-ar trebui un timp mai îndelungat, fapt care ar întârzia prea mult obținerea concluziilor controlului, existând riscul ca acesta să devină până la urmă inoperant. În ceea ce priveşte aprecierea rezultatelor verificării, controlul individual poate prezenta un grad mai pronunțat de subiectivism, în timp ce controlul colegial ar putea să ducă la apariția unor opinii contrare, uneori ireconciliabile, privind constatările făcute.

Indiferent de modalitatea de control utilizată, ceea ce trebuie să caracterizeze întotdeauna acțiunile de control sunt competența, exigența, obiectivitatea şi corectitudinea celui ce efectuează verificarea, indepen¬dența deplină a acestuia față de organul controlat. Semnalând toate deficiențele constatate, controlul devine astfel un factor dinamizator în activitatea organelor administrației publice, de îmbunătățire permanentă a acesteia.

Pentru ca activitatea de control să-şi poată realiza obiectivele şi sarcinile, ea trebuie înfăptuită în mod organizat [1, 470].

Aceasta presupune ca, înainte de a se efectua controlul, să fie examinate o serie de documente privind activitatea ce urmează a fi controlată, ca de pildă procese-verbale, rapoarte informative, dări de seamă, reclamații, sesizări etc, precum şi a actelor normative care o reglementează. Prin aceasta, cel ce va efec-

tua controlul îşi poate forma o imagine asupra activităţii pe care o va controla, asupra deficienţelor trecute şi a măsurilor propuse pentru remedierea lor.

După această operaţie, se va întocmi planul operativ de control, în care vor fi indicate atât obiectivele cu caracter general, cât şi aspectele specifice, de detaliu, perioada ce va fi supusă controlului, durata şi modalităţile controlului etc. Este necesară stabilirea unei proporţii juste a activităţilor de control. Nu este recomandabilă organizarea unui număr mare de organe de control sau de acţiuni de control, deoarece organele controlate ar fi supuse unor verificări continue, fapt de natură să le împiedice în desfăşurarea unei activităţi normale.

Aceasta impune ca organele de control să-şi coordoneze planurile de muncă, spre a se realiza astfel o economie de timp pentru unităţile controlate şi a se menţine acţiunile de control în limite raţionale, în condiţiile unei exigenţe şi eficiente sporite.

Controlul trebuie să cuprindă nu numai acele laturi ale activităţilor unde în trecut au fost depistate deficienţe, ci toate aspectele activităţii supuse controlului, indiferent de rezultatele obţinute anterior. Evident, atenţia este necesar să se îndrepte spre sectoarele şi activităţile unde deficienţele sunt mai pronunţate, fără însă a se neglija celelalte sectoare şi activităţi, deoarece personalul de la acele locuri, ştiind că nu va fi supus controlului, s-ar putea să manifeste mai puţin spirit de răspundere şi conştiinciozitate în muncă.

Controlul trebuie efectuat la locul desfăşurării activităţii, spre a se putea verifica în concret modul de lucru şi rezultatele muncii. Este total nerecomandabil controlul efectuat din birou, în cadrul unor şedinţe, pe baza unor simple informări a celor controlaţi, sau controlul de la centru, prin rapoarte, dări de seamă, situaţii statistice etc.

Verificarea trebuie să se facă sistematic, la anumite perioade de timp, în mod raţional stabilite, pentru ca deficienţele să poată fi depistate imediat şi spre a se putea lua de îndată măsurile de remediere a acestora.

Totodată, cel ce efectuează controlul nu trebuie să se limiteze numai la simple constatări, fără a propune soluţii de îndreptare a situaţiei, atunci când constată lipsuri. Activitatea de control trebuie să contribuie în mod direct la îmbunătăţirea activităţii controlate, prin propuneri concrete de remediere a deficienţelor.

Pentru realizarea acestui deziderat, este necesar ca acţiunile de control să se desfăşoare în mod temeinic şi cu obiectivitate, să reflecte în mod exact situaţia existentă, să pună în evidenţă nu numai aspectele negative constatate, ci şi pe cele pozitive. îndeplinirea acestei ultime cerinţe serveşte, atât pentru stimularea colectivului a cărui activitate a fost controlată, cât şi pentru generalizarea şi la alte colective a metodelor avansate de muncă.

Rezultatele controlului depind într-o mare măsură de persoana care îl efectuează. Spre a se asigura obţinerea unor rezultate superioare, controlul trebuie să

fie înfăptuit de un personal calificat, capabil să scoată la iveală deficienţele şi să propună cele mai adecvate măsuri de îmbunătăţire a activităţii controlate.

Este recomandabil ca unele acţiuni de control să fie îndeplinite de înşişi şefii ierarhici ai celor controlaţi, care cunosc în mod direct activitatea pe care o controlează, putând, totodată, să adopte imediat măsurile ce se impun. Un asemenea control trebuie să se exercite în permanenţă, pentru ca măsurile necesare să poată interveni în timp util. Obiectivitatea şi corectitudinea controlului depind şi de poziţia persoanei care controlează faţă de unitatea controlată [3, 125].

In cazul în care persoana supusa controlul este subordonata faţă de şeful unităţii, care poartă răspunderea de starea lucrurilor, concluziile controlului nu prezintă o garanţie de apreciere obiectivă a activităţii supuse controlului. Pe de altă parte, cel care controlează nu trebuie să răspundă pentru starea de fapt existentă, deoarece, în acest caz, el va încerca, în concluziile sale, să ascundă lipsurile, punând în evidenţă numai aspectele pozitive. Controlorul trebuie să poarte întreaga răspundere pentru felul cum a efectuat controlul. Dacă nu constată la timp deficienţele, dacă acţiunea de control este superficială, incompletă, este lipsită de obiectivitate şi corectitudine etc, controlorul trebuie să răspundă.

O latură importantă a activităţii de control este autocontrolul fiecărui membru din colectivul unui organ administrativ. Un asemenea control, dacă este efectuat permanent, asupra tuturor activităţilor, dacă este competent, corect, obiectiv şi responsabil, ar putea să diminueze mult necesitatea controlului efectuat de către alte persoane.

Făcând o analiză asupra regimului juridic al actelor administraţiei publice locale desprindem două regimuri juridice ale actelor emise de autorităţile administraţiei publice locale. Actele emise de autorităţile publice locale întru exercitarea atribuţiilor proprii şi actele emise de acestea întru realizarea atribuţiilor delegate de către stat unităţilor administrativ-teritoriale [2, 25]. Dacă actele administrative emise întru realizarea atribuţiilor proprii ale unităţilor administrativ-teritoriale pot fi supuse în exclusivitate controlului de legalitate, atunci actele emise întru realizarea atribuţiilor delegate se supun în mod obligatoriu controlului de legalitate, dar şi celui de oportunitate Actele care se supun controlului de oportunitate trebuie să corespundă atât cu prevederile legislaţiei, cât şi să satisfacă cerinţele de oportunitate impuse de autoritatea ierarhic superioară. Dreptul de a exercita controlul de oportunitate asupra activităţii organelor administraţiei publice locale în partea ce priveşte realizarea atribuţiilor delegate de către stat unităţilor administrativ-teritoriale este rezervat Cancelariei de Stat, organelor administraţiei publice centrale de specialitate, altor autorităţi administrative, care acţionează inclusiv prin intermediul serviciilor desconcentrate din unităţile administrativ-teritoriale potrivit competenţelor ce revin acestora în condiţiile legii. În cadrul exercitării controlului asupra actelor emise de autorităţile administraţiei publice locale în vederea realizării atribuţiilor delegate de către stat unită-

ților administrativ-teritoriale subiectele controlului de oportunitate controlează atât legalitatea actului cât şi oportunitatea acestuia, iar în cazul în care subiectul controlului va considera că actul este ilegal sau inoportun acesta va putea modifica sau revoca actul controlat.

Modificarea sau revocarea actului controlat poate fi efectuată în termen de 30 zile de la data primirii actului de către autoritatea de control. Aprecierea oportunității emiterii actului sau a modului în care se are în vedere soluționarea problemei este lăsată la discreția autorității centrale care intervine cu controlul administrativ asupra activității organelor administrației publice locale. Astfel, criteriile de oportunitate ce pot determina autoritatea centrală să modifice sau să revoce actul emis de autoritatea locală constau în alegerea căii celei mai eficiente de realizare a scopului urmărit, în alegerea timpului sau momentului emiterii actului, în atragerea resurselor materiale, financiare, umane şi alte resurse, în termenele de executare etc. În funcțiile autorităților publice centrale de specialitate, pe lângă controlul actelor emise intră şi supravegherea îndeplinirii întocmai şi la timp a atribuțiilor delegate. Se poate întâmpla că autoritățile publice locale, având competența de a soluționa anumite probleme, din diverse motive nu-şi onorează obligațiunile şi actele care urmează să fie emise se emit cu întârziere sau în general nu se emit. În astfel de cazuri autoritatea centrală sesizează autoritatea locală responsabilă de executarea atribuțiilor concrete şi îi solicită executarea atribuțiilor avertizând-o despre necesitatea respectării cerințelor legale. Însă în cazul în care autoritatea locală şi după avertismentul subiectului controlului inactivează atunci autoritatea centrală respectivă poate să emită actul corespunzător în locul autorității incapabile de a lua decizia. În toate cazurile de modificare, revocare sau emitere a unui act în locul autorităților locale, subiectul controlului de oportunitate notifică decizia sa autorității administrației publice locale în termen de 5 zile de la data adoptării. În cazul în care subiectul controlului a intervenit, însă autoritățile publice locale nu sunt de acord cu o astfel de intervenție, acestea din urmă pot da explicațiile de rigoare şi insista asupra soluțiilor oferite de ele. Totuşi dacă decizia a fost luată de către subiectul controlului de oportunitate, iar autoritatea administrației publice locale nu este de acord cu astfel de decizie şi consideră că aceasta este ilegală, ultima este în drept să atace decizia în instanța de contencios administrativ, în termen de 30 de zile de la data notificării, încunoştințând de îndată subiectul controlului de oportunitate care a emis decizia. În instanța de contencios administrativ autoritatea administrației publice locale poate cere suspendarea de urgență a deciziei subiectului controlului de oportunitate sau adoptarea unor alte măsuri provizorii, dacă există pericolul unor pagube iminente. Despre măsurile solicitate instanței de contencios administrativ, autoritatea administrației publice locale comunică de îndată subiectului controlului de oportunitate care a emis actul. Decizia despre suspendarea actului administrativ sau dispunerea unor alte măsuri provizorii de asigurare es-

te emisă de instanța de contencios administrativ după audierea părților vizate în termen de 3 zile de la primirea cererii.

Problema cu care se confruntă autoritățile publice la realizarea controlului de oportunitate este lipsa unei proceduri legale detaliate de exercitare a unui astfel de control, prin urmare acesta nu este popularizat, devenind astfel un control declarativ formal. După cum am menționat controlul administrativ este în principal controlul de legalitate exercitat în cadrul sistemului administrației publice. Controlul de legalitate se exercită de către autoritățile administrației publice centrale asupra actelor autorităților administrației publice locale şi are drept scop asigurarea legalității în teritoriile administrate de autoritățile controlate.

De organizarea controlului legalității actelor autorităților administrației publice locale este responsabila Cancelaria de Stat, care exercită controlul prin intermediul oficiilor teritoriale din subordine. Controlul administrativ de legalitate se exercită din oficiu şi la cererea autorităților administrației publice locale, precum şi a persoanelor fizice şi juridice interesate [4, 23].

Controlul administrativ de legalitate include controlul obligatoriu şi controlul facultativ. În cadrul controlului obligatoriu Oficiile teritoriale ale Cancelariei de Stat au următoarele împuterniciri:

- să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al deciziilor consiliilor locale de nivelul întâi şi ale celor de nivelul al doilea;
– să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al actelor normative emise de către primar, preşedintele raionului şi pretor;
– să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al actelor privind organizarea licitațiilor şi actelor de atribuire a terenurilor;
– să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al actelor de angajare şi actelor de eliberare a personalului administrației publice locale;
– să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al dispozițiilor ce țin de cheltuieli sau angajamente financiare de cel puțin 30000 lei – în unitatea administrativ-teritorială de nivelul întâi şi de cel puțin 300000 lei – în unitatea de nivelul al doilea;
– să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al actelor emise în exercitarea unei atribuții delegate de stat autorităților administrației publice locale;
– să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al oricărui act administrativ (decizie, dispoziție), solicitat de către consilier (-eri), secretar, primar, persoanele fizice sau juridice, precum şi în alte cazuri prevăzute de legislația în vigoare.

Controlul facultativ. Actele controlului facultativ sunt supuse controlului în dependență de interesele pe care le urmăreşte a le proteja Oficiul teritorial, de solicitările persoanelor fizice şi juridice, precum şi de alte împrejurări subiective şi obiective. În cadrul controlului de legalitate se realizează verificarea actelor

emise de organele administrației publice locale, din punct de vedere al respectării legalității, fapt ce presupune efectuarea unor serii de operațiuni administrative de către serviciul specializat din cadrul aparatului de lucru al Oficiului teritorial, operațiuni ce vizează conformitatea normelor juridice, cuprinse în actele administrative controlate, cu prevederile legale în materie. Astfel de operațiuni stau la baza exprimării punctului de vedere al Oficiului teritorial cu privire la aprecierea legalității actului administrativ controlat.

Faza extrajudecătorească a controlului de legalitate. După adoptarea sau emiterea actului administrativ ce face obiectul controlului obligatoriu, copia acestuia se remite Oficiului teritorial al Cancelariei de Stat. Copia actului se remite obligatoriu din contul emitentului în termen de 5 zile de la semnarea lui. Responsabil de remiterea actului este secretarul consiliului, care transmite, de asemenea, Oficiului teritorial şi procesul-verbal al fiecărei şedințe a consiliului. Procesul-verbal se remite în termen de 15 zile de la şedință. După transmiterea actelor ce fac obiectul controlului obligatoriu secretarul consiliului până la data de 10 a fiecărei luni transmite Oficiului teritorial al Cancelariei de Stat lista actelor adoptate de primar sau de preşedintele raionului pentru luna precedentă. Actele cuprinse în listele transmise pot constitui obiectul controlului obligatoriu al Oficiului teritorial şi se supun controlului legalității în termen de 30 de zile de la data primirii listei de către Oficiul teritorial. Controlul legalității actelor administrației publice locale poate fi exercitat şi la cererea autorităților publice locale. Astfel, consiliile locale de nivelul întâi şi doi pot solicita Oficiului teritorial să verifice legalitatea oricărui act adoptat de autoritatea executivă în cazul în care consideră că acesta este ilegal [4, 23].

De asemenea primarul, preşedintele raionului sau secretarul consiliului local în cazul în care consideră că decizia consiliului local este ilegală, pot solicita Oficiului teritorial efectuarea unui control al legalității. Solicitarea de control se efectuează printr-o cerere adresată către Oficiul teritorial, care se depune în termen de 30 de zile de la data emiterii actului. Cererea trebuie să fie argumentată şi să conțină trimiteri la prevederile actelor legislative şi normative ce se consideră a fi încălcate prin emiterea actului administrativ de către autoritatea administrației publice locale. Oficiul teritorial al Aparatului Guvernului este obligat să examineze cererea şi în termen de 30 de zile de la primirea ei va lua decizia privind declanşarea procedurii de control conform legislației sau va respinge cererea cu indicarea motivelor şi încunoştințarea solicitantului.

Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat poate supune controlului legalității actele autorităților administrației publice locale la cererea persoanelor fizice şi juridice care se consideră vătămate într-un drept al său prevăzut de lege printr-un act administrativ emis de autoritățile administrației publice locale. Adresarea persoanelor vătămate se depune la Oficiul teritorial în termen de 30 de zile de la data publicării sau comunicării actului şi va conține trimiteri la prevederile legi-

slației pe care petentul consideră că au fost încălcate. Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat în acest caz va proceda similar adresărilor autorităților administrației publice locale. Însă în cazul refuzului de a declanşa controlul petentul nu este lipsit de dreptul de a sesiza direct în instanța de contencios administrativ pentru a-şi soluționa problema. După primirea actelor emise de autoritățile administrației publice locale Oficiul teritorial le supune controlului de legalitate. În cadrul acestei proceduri funcționarii Oficiului teritorial pot solicita autorității administrației publice furnizarea copiilor de pe toate documentele şi alte informații necesare, pot să audieze factorii de decizie, persoane fizice, reprezentanții persoanelor juridice, cerându-le explicații asupra circumstanțelor ce prezintă interes pentru obiectivitatea şi plenitudinea controlului administrativ [2, 26].

În cadrul exercitării controlului autoritățile administrației publice locale şi funcționarii acestora sunt obligați să permită accesul în clădirile lor şi ale subdiviziunilor, să răspundă la întrebări, să dea explicații şi să prezinte documente la solicitarea funcționarilor subiectului controlului administrativ. În timpul exercitării controlului funcționarii Oficiului teritorial nu pot da ordine directe funcționarilor administrației publice locale. Orice solicitare de documente trebuie să fie adresată autorității locale vizate, iar transmiterea documentelor va fi efectuată de secretarul consiliului în termen de 10 zile de la solicitare.

În cazul în care în cadrul exercitării controlului de legalitate se depistează elementele componente ale unei infracțiuni Oficiul teritorial este obligat să sesizeze organele de drept, informând despre acest fapt şi Cancelaria de Stat. Dacă Oficiul teritorial în cadrul exercitării controlului de legalitate ajunge la concluzia că un act emis de autoritatea administrației publice locale este ilegal, notifică despre aceasta autorității locale emitente, solicitându-i modificarea sau abrogarea actului ilegal.

Notificarea Oficiului teritorial este expusă în formă de sesizare, care se face în termen de 30 de zile de la data primirii copiei de pe act sau a ultimului document, ori a unei informații suplimentare, necesare constatării legalității actului. Autoritatea locală notificată de Oficiul teritorial este obligată în termen de 30 de zile de la data primirii sesizării să modifice sau să abroge actul contestat. În cazul în care o astfel de obligație revine consiliilor locale acestea examinează sesizarea Oficiului teritorial la şedința următoare după primirea sesizării.

În cadrul examinării actului contestat autoritatea publică locală sau este de acord cu obiecțiile Oficiului teritorial şi modifică ori abrogă actul, sau respinge argumentele Oficiului teritorial şi îşi menține poziția. În cazul în care autoritatea locală emitentă şi-a menținut poziția sau nu a reexaminat actul contestat în termenul stabilit, Oficiul teritorial poate sesiza instanța de contencios administrativ în termen de 30 de zile de la data primirii notificării refuzului de a modifica sau de a retrage actul contestat, iar în cazul în care autoritatea locală emitentă nu a

luat nici o atitudine – în termen de 60 de zile de la data notificării cererii de modificare sau abrogare a actului în cauză.

Declanşarea exercitării controlului de legalitate de către Oficiul teritorial nu conduce la întreruperea efectelor juridice ale actelor administrative supuse controlului, acestea pot fi executate fără restricții. Intrarea în vigoare a actelor administrației publice locale nu este condiționată de controlul legalității lor nici măcar în cazul în care controlul legalității lor este obligatoriu, fapt ce poate genera un şir de probleme, în special probleme ce țin de provocarea de daune atât persoanelor fizice şi juridice, cât şi statului, rezultate din emiterea actelor ilegale. Dacă persoanele fizice şi juridice pot reacționa direct la încălcarea drepturilor lor, atunci interesele statului se apără doar de Oficiile teritoriale. În astfel de situații, utilizând procedura de control existentă, actele administrative emise de autoritățile administrației publice locale pot fi executate o anumită perioadă de timp, iar cele individuale pot fi şi consumate. Pentru prevenirea unor astfel de situații, Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat în cazul în care consideră că actul poate avea consecințe grave şi în scopul prevenirii unei pagube iminente, va putea omite procedura prealabilă şi imediat după primirea actului pe care îl consideră ilegal, va sesiza direct instanța de contencios administrativ, încunoştințând de îndată autoritatea locală emitentă. Odată cu sesizarea instanței de contencios administrativ, Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat poate cere acesteia suspendarea actului contestat sau dispunerea unor alte măsuri provizorii de asigurare. În astfel de situații instanța de contencios administrativ în termen de 3 zile de la primirea sesizării decide asupra suspendării actului şi / sau dispunerii unor alte măsuri provizorii solicitate de Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat, după audierea părților vizate. Examinarea în fond a actelor administrației publice locale solicitate cu controlul legalității în fața instanței de contencios administrativ se efectuează potrivit prevederilor legii contenciosului administrativ şi a altor acte normative.

Bibliografie

1. Corbeanu I. Drept administrativ. - Bucureşti, 2000.
2. Creanga I. Controlul activităţii administraţiei publice locale. – Chişinău, TISH, 2004.
3. Prisăcaru V. Contenciosul administrativ român. - Bucureşti, Editura română, 1998.
4. Zubco V. Reprezentantul statului in teritoriu in drept comparat. – Chişinău, Editura Prut International, 2002.

Prezentat la redacţie la 30 mai 2012

Recenzent – **Igor BUCATARU**, doctor in stiinte politice, conferentiar

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

КАРТЕЛИЗАЦИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ: БЛАГО ИЛИ ЗЛО ДЛЯ МОЛДОВЫ?

Владимир АНИКИН
Республика Молдова, Кишинэу, Академия Наук Молдовы, Институт европейской интеграции и политической науки
доктор хабилитат политических наук, ведущий научный сотрудник, доцент

In the article the concept of political parties' cartelization is considered. The author describes the western analyst researches describes theoretical and methodological principals of the given concept. It is based on characteristic features of features of cartelization, negatively influencing on political transparency, the tolerant attitude to political competitors as well as on relationships between structures of the state and a civil society.

On an example of the Republic of Moldova the fundamental signs descrybing a degree of influence of a cartelization phenomenon on national political system are analyzed. Conclusions of the author are aimed at minimization of the parties' cartelization consequences in conditions of the further democratization of the Moldovan society.

Концепция «картельная партия» была впервые апробирована на одном из семинаров в Европейском консорциуме политических исследований в 1992 году аналитиками – американцем Р.С.Кацем и европейцем П.Мэиром, а затем опубликована в журнале «Party Politics» [12]. (Однако попытки объяснить понятия «государственно-партийный картель», «картельная демократия» относится к 50-м годам XX столетия. По мнению создателей концепции, «понятие картельной партии если и не стало абсолютно доминирующим, оказало существенное влияние на исследования партий в демократических странах, включая и те, которые не входили в набор стран, данные по которым послужили основой для модели картельной партии» [1, 78, 83]. В последующем понятие картельная партия стало предметом всестороннего эмпирического тестирования, а также оценки и критики в плане теории со стороны ряда исследователей на Западе [1, 79, 80].

В последние годы из апробируемых авторами концепции отдельных положений следует выделить, в частности, их сообщения на семинаре по «Моделям партий» в Институте Европейского университета (Флоренция, ноябрь 2006 г.) и на конференции «Картелизация политических партий: за

и против» (Париж, октябрь 2007 г.). Обобщающей и в немалой степени результирующей версией концепции картелизации партий в интерпретации ее авторов, является их статья «Картельная партия: возвращение к тезису». Именно на нее, в порядке применимости данной концепции к условиям партийной системы Молдовы, и ссылается автор данной статьи [1].

Очертания сложившейся впоследствии концепции картелизации партий начали прорисовываться в результате осуществления проекта, задуманного аналитиками в конце 80-х годов XX века, чтобы «задокументировать формы организации партий и их адаптацию к социальным и политическим изменениям в кросс-национальном сравнительном исследовании» [1, 78]. В то время, по заверениям аналитиков, исследование в этой области «значительно отставало в своем развитии». Сбор необходимых данных осуществлялся в одиннадцати странах Западной Европы и в США. Эмпирически наблюдались «различные элементы развития организации партий». При этом исследователи акцентировали свое внимание не только на внутренних (социальные, политические или институциональные) признаках организации партий, но и на внешних факторах, исходящих из сферы международной политики и экономики.

Более того, именно внешние факторы (глобализация экономики, конец «холодной войны», образование Европейского Союза, создание Всемирной торговой организации (ВТО), распад СССР обозначили, по мнению аналитиков, «главный водораздел в развитии демократической политики», обусловили «все еще не до конца оцененное воздействие на конфигурацию внутренней политики большинства европейских стран». Как подчеркивают исследователи, «главный эффект этих перемен заключался в том, что они в значительной степени подорвали традиционные ставки в электоральной конкуренции. Во-первых, тем, что подорвали убеждение в важности лево-правого идеологического раскола, лежащего в основе большинства западных партийных систем, которое, явно или нет, подпитывалось «холодной войной». Во-вторых, посредством передачи власти и полномочий наверх, технократической *не*партийной системе Европейского Союза. В-третьих, даже если не принимать во внимание передачу полномочий Европейскому Союзу и ВТО, эти перемены укрепляли убеждение, что традиционно центральные для политики проблемы инфляции и безработицы отныне находятся вне власти национальных правительств и, таким образом, вне власти партий, которые эти правительства контролировали» [1, 81].

Именно все эти изменения, по мнению исследователей, способствовали ускорению *деполитизации* и – что является самым важным в аргументации теории картеля – значительно облегчили, таким образом, кооперирование партий и сговор между ними. Причем, этот сговор, являющийся

важным элементом в обосновании картеля, становится более легким, когда риски конкуренции ограничены.

По свидетельству Р.С.Каца и П.Мэира, понятие «картельная партия» было впервые предложено для привлечения внимания к моделям как межпартийного сговора или сотрудничества, так и конкуренции, а также как способ акцентировать внимание на степень влияния государства на развитие партий. Аналитики постулируют понятие «картельная партия» следующим образом: «это тип партии, возникший в демократических политиях, которые характеризуются взаимопроникновением партии и государства и тенденцией сговора между партиями» [1, 82]. Р.С.Кац и П.Мэир уточняют: с развитием картельной партии цели политики становятся самодостаточными, профессиональными и технократическими, а то существенное, что осталось от конкуренции между партиями, сконцентрировано на эффективном и результативном управлении политией.

Что касается конкуренции между картельными партиями, то она «все меньше фокусируется на различиях в политике и все больше – на зрелищной, образной, театрализованной стороне политики, которую Бернар Манин передает понятием «audience democracy» – «демократия зрительного зала» [13, 193-235]. Не случайно отечественные эксперты говорят о том, что в молдавской политике много заявлений и уверений, чем действия. Настораживает и то, что с появлением картельных партий межпартийная конкуренция все меньше и меньше демонстрирует их способность решать проблемы жизни общества. Избирательные кампании, которые ведут картельные партии, являются капиталоемкими, профессионализированными и централизованными. Такие партии организуются в значительной мере с расчетом не столько на дотации и другие преимущества и привилегии, получаемые от государства, сколько, как правило, на «толстые кошельки» анонимных спонсоров. Кроме того, замечено, что внутри партии различия между членами и не членами размываются, поскольку через праймериз, электронные опросы общественного мнения и т.п. партии приглашают всех своих сторонников, независимо от формального членства, участвовать в отборе кандидатов. Фактически именно через участие в мероприятиях партии, таких как праймериз, как показывает опыт Запада, граждане определяются как ее сторонники [1, 82]. Развивая тезис картельной партии, аналитики, опираясь на эмпирические исследования, пришли, по их выражению, к «поразительным, вездесущим» реально происходящим изменениям в организации партий, которые они назвали своеобразными открытиями, в свою очередь породившими определенные гипотезы и выводы, «важные для обоснования картеля». В первую очередь из них следует выделить два. Во-первых, выявлено и, соответственно, подтверждено, в том числе, и на выводах других исследователей, «вовлеченность партий в чре-

змерно тесные отношения с государством», или, другими словами, «явное движение партий к государству в том смысле, что организация партий становилась все более зависимой от устанавливаемых им правил и законов и что институциональная роль партий оказывала на них все более сильное влияние» [1, 84].

Подобные воздействия со стороны государства и правительства, по мнению аналитиков, включают в себя ныне хорошо задокументированные «практики государственных субвенций», а именно – использование значительного количества государственных денег на финансирование партийных организаций и партий в парламенте; различные и все более похожие между собой законы о партиях, которыми часто сопровождалось введение государственных субвенций и которые устанавливали для партий, иногда в достаточно жестких терминах, дозволенные организационные практики; правила доступа к общественному, а иногда даже и коммерческому вещанию и медиа, которые становились все более важным фактором избирательных кампаний и обеспечения известности партий в обществе; доступ к государственной машине, служащей источником патронажа и поддержки; и доступ к государственным должностям, ставший, как мы обнаружили, настолько распространенным, что уже к концу 1980-х годов оставалось совсем немного партий, у которых отсутствовал подобный опыт на национальном уровне» [1, 84].

Выявленные признаки движения партий к государству породили определенные гипотезы или выводы, важные для обоснования картеля. Прежде всего, обнаружилось, что партии подвержены гораздо более сильному влиянию государства, чем считалось. Это стало важным и неопровержимым открытием: при обосновании картеля данный аргумент считается приоритетным и ныне никем не оспаривается. На основе этого вполне естественно была выдвинута гипотеза о том, что если партии были подвержены влиянию государства и сближались с ним, то тогда, по идее, они должны были удаляться от общества. Позднее эта гипотеза нашла подтверждение в трудах других исследователей, в частности, в работе Рассела Далтона и Мартина Ваттенберга «Партии без сторонников» [7].

Во-вторых, вполне логичной являлась догадка аналитиков о том, что «если партии испытывали сильное влияние государства и тесно вовлекались в государственные институты, они должны были бы все больше походить одна на другую». В самом деле, такие партии сближают и средства коммуникации, и основные источники финансирования, и формы и методы организации, адаптированные к законам о партиях, и растущий опыт занятия постов в государстве, а также потребность обращаться за электоральной поддержкой и, использование ими одних и тех же избирательных технологий. Наконец, в-третьих, аналитики подчеркивают, что «хотя пар-

тии испытывают сильное влияние со стороны государства через государственное регулирование и т.п.», из этого еще не следует, что данное влияние является абсолютно внешним по отношению к ним. Ведь «будучи представленные в государстве *как управляющие*», партии сами были глубоко вовлечены в разработку законодательства. Поэтому «признав это, партии нельзя больше рассматривать просто как объекты влияния: они также являются субъектами. Более того, они располагают уникальной возможностью создавать собственный правовой (и не только правовой) контекст и фактически «самим себе платить жалованье» [1, 85].

Исходя из выше отмеченного, вполне логично допустить, как подчеркивают Р.С.Кац и П.Мэир, что партии будут сотрудничать между собой. Кооперирование же партиям просто необходимо, когда «нужно принять общее законодательство о партиях или установить систему государственного финансирования. И здесь становится ясным, что от кооперирования до сговора лишь небольшой шаг» [1, 85].

Итак, кратко суммируя изложенную выше концепцию картельной партии, ее авторы и одновременно соавторы, если иметь в виду вклад и других исследователей, отмечают наличие трех взаимосвязанных типов проблем. Первый из них акцентирует «общее падение аффективной привязанности к партии как таковой и партийной приверженности в целом». Второй тип связан с действиями партий, которые приводят к росту потребности в профессиональной экспертизе и в соответствие с этим росту стоимости оказанных услуг, что, в конце концов, стимулирует «область коррупции и действие принципа *услуга за услугу*. С трудно решаемыми вопросами сокращения социальных услуг, увеличением налогов и государственного долга, связан третий тип проблем [1, 90, 91].

Далее. «С названными проблемами, - подчеркивают аналитики, - сталкиваются все партии, и они создают условия для формирования того, что, по сути, является картелем, где партии-участники заботясь каждая о совей безопасности и выживании, служат общему интересу» [1, 92]. Р.С.Кац и П.Мэир выделяют две потенциальные угрозы, с которыми сталкиваются картели – это отступничество и вызов со стороны новых партий. Естественно, оба вызова имеют свои последствия [1, 93, 94]. Исследователи выделяют также два фактора, которые, по их мнению, ограничивают картелизацию и раскрывают их сущность [1, 94, 95]. Несомненный интерес для отечественных политологов представляют раздел статьи «выводы и вопросы для дальнейшего исследования», которыми завершается анализируемая работа западных исследователей [1, 99-103].

Представляется, что для объективного анализа процесса организации партий в современной Молдове необходимо выяснить насколько тенденция картелизации партий, ставшая реальностью на Западе, характерна для

отечественной партийно-политической системы. Время, прошедшее с принятия парламентом страны Закона о партиях и других общественно-политических организациях (сентябрь 1991 г.), свидетельствует о многоэтапности данного процесса.

За более чем двадцатилетний период утверждения конституционного принципа политического плюрализма и становления многопартийной системы в Молдове на политическом поле страны появлялись и исчезали различные партии и общественно-политические организации левого, правого и центристского толка. Многие из них надолго зафиксировались в общественном мнении как асфальтовые, диванные, антисистемные и т.д. На памяти не только политологов времена, когда амбициозные политические лидеры в стремлении «войти во власть», шли на создание избирательных блоков, парламентских альянсов и всяческих «алгоритмов». Один из таких альянсов в средствах массовой информации, помнится, окрестили даже «дьявольским» (между противоборствующими в то время ПКРМ и ХДНП).

Однако, справедливости ради, надо признать, что на протяжении длительного времени лидеры политических партий и общественно-политических движений в своем большинстве, с уважением относящиеся к принесенной на национальную почву западной модели политического плюрализма, с похвальной ученической прилежностью пестовали традиционные ценности плюралистической демократии и прежде всего один из главенствующих и определяющих ее инструментов – политический консенсус. Они правильно понимали его как соглашение значительного большинства членов любого сообщества относительно наиболее важных принципов политической организации, распределения ценностей, власти и прав в обществе. Действительно, консенсус как универсальный принцип демократии, позволяет разрешать и предупреждать противоречия и конфликты, снимать напряженность в обществе, достигать согласия по спорным вопросам. Кроме того, политический консенсус предполагает наличие широкого соглашения о «правилах политической игры», учет мнения как большинства, так и меньшинства. Новейшая политическая история независимой и суверенной Молдовы свидетельствует и об успешном использовании другого эффективного метода разрешения конфликтных ситуаций путем взаимных уступок – компромисса (показательный пример – создание АТО «Гагауз-Ери»).

В последние годы (особенно после досрочных парламентских выборов 29 июля 2009 года) и создания правящего ныне Альянса за европейскую интеграцию (АЕИ), в многопартийной системе Молдовы произошли, на наш взгляд, существенные изменения, позволяющие говорить не только

о переформатировании политической власти, но и о появлении и использовании в политической практике нашей страны новой тенденции.

Речь идет о том, что если до создания АЕИ крупные политические партии худо-бедно, но в определенной степени и прибегали к консенсусу и компромиссу, то партии, вошедшие в состав АЕИ, осознав, вопреки все еще существующим амбициям своих лидеров, что в одиночку им трудно противостоять находившейся в течение восьми лет у власти и остающейся крупнейшей в парламенте фракции партии коммунистов (ПКРМ), которая все еще пользуется массовой поддержкой населения, заключили между собой некое письменное секретное соглашение, а проще сказать, пошли на откровенный сговор между собой, с целью прийти во власть. Так простое арифметическое сложение политических акторов превратилось в правящую силу, подтвердившую свои притязания на власть после досрочных парламентских выборов в ноябре 2010 года.

Соответственно, согласно жесткому соглашению, руководящие должности по всему периметру государственной власти были распределены между партиями – членами альянса. В результате представители парламентской оппозиции в лице ПКРМ были тщательно изолированы от управления государственными делами. Сомневаюсь, что подобное полное пренебрежение к крупнейшей фракции парламента, за спиной которой стоит более чем шестисоттысячный электорат, в настоящее время может произойти, к примеру, в какой-нибудь действительно развитой демократической стране. Это, скорее всего, болезнь так называемых молодых демократий (подобное, кстати, произошло после ноябрьских выборов-2011 в парламент Латвии).

Итак, не вызывает никакого сомнения, что элемент соглашения или, скорее, сговора между партиями, входящими в альянс за европейскую интеграцию, существовал и существует поныне. Об этом не раз заявляли сами лидеры альянса, хотя на первых порах факт подписания «секретного» соглашения между ними скрывался от общественности (все тайное становится явным) [9]. Возможно, некоторым сюрпризом для сторонников альянса, политических аналитиков и электората в целом стали существующие противоречия, как-бы раздирающие альянс изнутри. Поначалу, действительно, могло показаться, а не игра ли это на публику, не игра ли это в демократию. Вскоре, однако, выяснилось, что если альянс и демонстрирует свое непоколебимое единство, то лишь на фоне продолжающегося демонстративного, временами даже агрессивного, игнорирования парламентской оппозиции, которое возможно только при отсутствии закона о парламентской оппозиции (правда, недавно заявлено о существующем проекте такого закона) [10].

В скором времени стало заметно, что механизм альянса начал давать сбои. Ведь вопрос о власти не ограничивается только распределением высоких государственных должностей (президента, спикера, премьер-министра, патронируемых ключевых министерств и силовых ведомств), что, как оказалось, жестко зафиксировано так называемым соглашением между партиями альянса. У высоких государственных мужей и политиков, находящихся непосредственно у кормила власти, неизбежно появляются также высокие обязанности перед своим электоратом и обществом в целом.

Между тем, на протяжении почти трех лет альянс, увы, не сумел проявить единства при выдвижении реальной кандидатуры на должность президента страны. Только с помощью, можно сказать, третьей политической силы (отпочковавшейся от ПКРМ группы социалистов) президента, наконец, удалось избрать. На протяжении практически всего срока пребывания партий альянса у власти молдавское общество стало свидетелем нелицеприятных личностных нападок лидеров партий альянса друг на друга, выражающихся в прямом компрометировании. Кроме того, усугубились противоречия в проведении практической политики в экономической, социальной и других сферах жизни общества. Стало очевидным, что сам факт сговора, или подписание соглашения, еще не гарантирует внутреннюю убежденность создателей альянса в единстве их целей и задач. Сговор, видимо, произошел не на принципах ценностей, а скорее на принципе разделения должностей. Похоже, именно отсутствие глубокого единства, выражающегося, в том числе, и в обоюдном недоверии лидеров друг к другу, невысокий уровень профессионализма отраслевых руководителей, вкупе с неприятием (особенно в начале работы нынешнего законодательного органа) предложений парламентской оппозиции, не позволяет альянсу успешно продвигать реформы и стабилизировать социально-политическую ситуацию в стране.

Представляется, что не случайно авторы концепции картелизации политических партий использовали в политической науке понятие «картель» взятое из экономического словаря. Этим, на наш взгляд, они стремились добиться наиболее полного раскрытия глубинной сущности явления. Как известно, картель форма сговора группы фирм (читай, партий), действующих совместно и согласующих решения, или другими словами, простейшая форма монополистического объединения. Безусловно, сращивание государственного и партийного аппарата, а тем более с бизнес-структурами особенно негативно сказывается на процессах демократизации общества. Как было отмечено выше, картелизация усиливает взаимопроникновение партии (партий) и государства. Из посредника между государством и обществом картельные партии превращаются в проводников корпоративных интересов определенных групп и отдельных партийных функционеров.

Поскольку важные решения принимаются, как правило, за спиной партийного большинства.

Одной из сторон картелизации, подтверждающей взаимопроникновение партии и государства и имеющей прямое отношение и к Молдове, является усиливающаяся зависимость партий (особенно малоформатных) от государственных дотаций (западные аналитики, однако, не считают это основным индикатором картелизации). Как известно, статья 5-я Закона о политических партиях (2007) гарантирует политическим партиям государственную поддержку «в целях содействия качественному управлению», допускает «финансирование партий из частных источников и государственного бюджета», не допускает «дискриминацию политических партий» при оказании такой поддержки. При этом, однако, подчеркивается, что государственная поддержка «осуществляется только на *законных основаниях* (курсив наш – В.А.)» [5, 7]. Причем, в последние годы, как известно, Центральная избирательная комиссия постоянно повышает лимит государственных дотаций партиям. Так, если на предвыборные кампании выделялись: в 2005 – 2,5 млн., а на выборы-2009 – 12 млн., то на досрочные парламентские выборы-2010 – уже 22 млн. леев [2].

Исследование реальных расходов партий в ходе предвыборной кампании в ноябре 2010 года, проведенное неправительственной организацией IDIS «Viitorul», выявило, что существует, в частности, целый предвыборный «прейскурант» (затраты на наглядную и устную агитацию, печатные издания, культурные мероприятия, оплата политтехнологов и т.д.). Например, только на агитацию в регионах, прошедшие в парламент партии – ЛДПМ, ДПМ и ПКРМ – затратили по 13 млн. леев каждая, а на консультации с политтехнологами из России и Запада ушло около одного миллиона долларов. И в этом, утверждают эксперты, нет ничего особенного: такое происходит на каждых выборах.

Понятно, что официальные отчеты партий по расходам на предвыборную кампанию оказались явно заниженными. Так, по официальным данным главные политические конкуренты – либерал-демократы и коммунисты – израсходовали по четыре миллиона леев каждый. Демократическая партия потратила больше всех – 12 млн. Конечно же, заявленные расходы несопоставимы с реальными. Для того чтобы «обойти» Центральную избирательную комиссию, некоторые партии основную массу средств выплатили де-факто уже после выборов. Политики попросту скрыли расходы на «волонтеров», предвыборные концерты и помощь зарубежных политтехнологов [2].

Характерно, что результаты исследования проблемы финансирования партий в Молдове, проведенного по итогам внеочередных парламентских выборов-2010 Центром ресурсов по правам человека (CReDO) и Центром

развития партнерства, практически полностью совпали с выводами экспертов из IDIS «Viitorul». Независимые эксперты двух последних Центров подтвердили, что политические партии «очень сильно зависят в финансовом отношении от узкого круга крупных доноров», и то, что «реальные расходы как минимум в два раза превышают те, которые объявлены в отчетах для Центральной избирательной комиссии». Нежелание партий расширить круг доноров эксперты связывают с боязнью нести «большую ответственность перед донорами-избирателями». «Если данное положение сохранится, – заявляют эксперты гражданского общества, – мы станем свидетелями дальнейшей деградации политических партий, как демократических институтов, всех без исключения» [8]. Кстати, огромные средства (десятки миллионов леев), во много раз превышающие официально отраженные суммы расходов в отчетах, парламентские партии затратили и в период подготовки и проведения местных выборов в июне 2011 года [3].

Разумеется, подобные денежные потоки не могут не вызывать вопросы. Искаженные данные о расходах партий не оставляют сомнений в том, что недостоверны также и данные об их доходах. Хотя аналитики IDIS «Viitorul» и выявили тенденцию к снижению числа очень крупных и крупных доноров и увеличение средних и мелких дарителей по сравнению с выборами 2010 года, тем не менее, в реальности от половины до двух третей источников поступления финансовых средств остались неизвестными. Таким образом, вопреки жестким требованиям Закона о политических партиях, строго ограничивающего суммы пожертвований как юридических, так и физических лиц, а тем более запрещающего финансирование партий из-за пределов страны [3], богатые люди по-прежнему покупают влияние, лоббируя свои интересы, путем значительных пожертвований. Набирающая силу коммерциализация политических партий, на наш взгляд, есть один из факторов, активно подпитывающий тенденцию к усилению картелизации, что, в конечном счете, ставит демократию как таковую под угрозу. В этой связи не может не удивлять и откровенно слабая реакция на явные нарушения со стороны партий Центральной избирательной комиссии и соответствующих правоохранительных структур.

В последнее время, однако, отдельные политические лидеры задумываются о пагубности сложившейся ситуации в сфере финансирования партий. К примеру, вице-председатель Демократической партии Молдовы Влад Плахотнюк даже инициировал проект закона о финансировании политических формирований, призванный, по его словам, сохранить баланс между партиями, и чтобы те, кто располагает ограниченными финансовыми ресурсами, не выглядели в неблагоприятном положении в ходе избирательной конкуренции» [11].

Признаки картелизации партий проявляются в отечественной партийной системе, в частности, и в том, что выхолащивается и фактически устраняется здоровая конкуренция их программных целей и задач, ослабляется уровень их толерантности и открытости перед обществом, что подрывает и без того пошатнувшееся в последние годы доверие населения к политическим партиям как посреднику между государством и гражданским обществом, к их способности следовать существующим «правилам игры». Более того, тенденция к картелизации приводит не только к отдалению, как отмечалось выше, прежде всего правящих партий от гражданского общества, но и к попыткам составляющих частей так называемого «государственно-партийного синдиката» «ПРИвязать» к себе и другие неправительственные организации, с целью превратить их в пресловутые «приводные ремни» своих политических практик (наподобие так называемого Национального совета по участию, которому по существующему положению придан статус «консультативного органа» [6]. Такая «практика» может представлять для гражданского общества большую опасность. Согласитесь, между независимым экспертом и просто консультантом существует большая разница.

Кроме того, с появлением картельных партий, как показывает практика, межпартийная конкуренция все меньше и меньше демонстрирует их способность качественно решать назревшие проблемы общества. Достаточно обратиться к громко разрекламированным реформам Альянса за европейскую интеграцию, чтобы убедиться, что многие из них остались заявлениями о намерениях. Именно к такому выводу пришли эксперты из неправительственных организаций ADEPT и Expert-Grup по итогам проведенного исследования о результатах «амбициозных стратегий и модернизаций», инициированных властью. В представленном докладе, название которого говорит само за себя – «Европейская интеграция Молдовы: реформы и половинчатая отдача», акцентировалось исполнение четырех основных соглашений, касающихся проблемы интеграции (Программного договора о сотрудничестве Республики Молдова и ЕС (2004), продленного в 2008 г.; Плана действий Республика Молдова – ЕС; Планы действий по либерализации визового режима и по созданию Зоны свободной торговли). Кроме того, эксперты критически оценили ситуацию с обеспечением прав человека в стране, состояние судебной и антикоррупционной реформ, высказались за скорейшую деполитизацию публичных и правоохранительных учреждений и реформу генеральной прокуратуры. Не случайно, как подчеркнули эксперты, 60% из числа опрошенных граждан в ходе традиционного опроса «Барометра общественного мнения» остаются недовольными нынешним социально-экономическим положением в стране [4].

Наконец, в первую очередь политикам и лидерам правящих партий, продолжающих пренебрегать открытостью к обществу и толерантностью к политическим соперникам, нельзя не учитывать радикальное переформатирование современного информационного пространства, обусловленное с поступательным совершенствованием информационно-коммуникационных технологий и возможностью Интернета, а также с обостренной рефлексией на действия властей со стороны пользователей социальных сетей, где гражданское общество получило надежную прописку. Мировой опыт показывает, что мобилизующие возможности Интернета и социальных сетей трудно переоценить.

Следует подчеркнуть еще один важный момент. Представляется, что картелизация партий, характеризующаяся сговором, связывая жесткой упряжкой обязательств их лидеров друг с другом, создает опасность внешнего управления их действиями со стороны заинтересованных политических центров и финансовых доноров, что, несомненно, угрожает принципам национальной безопасности государства, позиционирующего себя суверенным и независимым.

И в заключение: насколько опасен сговор в экономике известно многим. Поэтому нет в мире такой развитой или развивающейся страны, где бы ни существовало антимонопольное законодательство, ставящее жесткий барьер монополистам. Плохо заканчивают и партии-монополисты (например, КПСС). В политической же жизни, на наш взгляд, единственно верным заслоном политиканству могут стать мобилизующие политиков моральная и социальная ответственность за проведение политики по согласованию интересов различных социальных групп во благо развития молдавского общества и государства. Если политическая элита не на словах, а на деле желают консолидации молдавского общества, то вряд ли найдется для этого более эффективный инструмент, чем консенсус и компромисс в политике. Именно такой подход может восполнить молдавскому политическому классу отсутствие политических традиций и опыта.

Библиография:

1. Кац Р.С., Мэир П. Картельная партия: возвращение к тезису. // Политическая наука (Москва). 2010, №4, с.77-112.
2. «Молдавские ведомости», 2010, 8 декабря.
3. «Молдавские ведомости», 2011, 6 июля.
4. «Молдавские ведомости», 2012, 30 мая.
5. Официальный Монитор Республики Молдова, 2008, №42-44.
6. Официальный Монитор Республики Молдова, 2010, №8-10.
7. Dalton R.J. Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies. Wattenberg M.P. (ed). N.Y.: Oxford univ. press, 2002.

8. htpp://ava.md/parties/011167-grazhdanskoe-obchestvo-v-nastoyashee….
9. http://news.mail.ru/inworld/moldova/politics/7066; http://news/mail.ru/inworld/moldova/politics/6826910.
10. http://vesti.md/?mod=news?id=13947.
11. http://news.mail.ru/inworld/moldova/politics/9206012/?frommail=1.
12. Katz R.S., Mair P. Changing models of party organization: The emergence of the cartel party. // Party politics. – Sage, 1995. Vol.1, №1, pp.5-28; Политическая наука (Москва), ИНИОН РАН, 2006, №1 (сокращенный перевод указанной статьи).
13. Manin B. The principles of representative government. - Cambridge: Cambridge univ. press, 1997.

Представлена в редакцию
2 июня 2012 года

ASPECTE CONCEPTUALE ALE TERMENULUI DE SOCIETATE CIVILĂ ÎN CONTEXTUL RELAȚIEI "SOCIETATEA CIVILĂ – STATUL"

Carolina BUDURINA-GOREACII
Republica Moldova, Chişinau, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiințe Politice
Doctoranda, magistru in Ştiințe Politice
carolina.budurin@gmail.com

Civil society is today one of the key instruments for development of the country as a whole. Governments in democratic countries and developing states focus their policies and activities reforms on involving citizens. And encouraging their participation and activism is a key element of sustainable development.

The article focuses on civil society apparition, its functions, challenges and perspectives in democratic societies. We will analyze how local governments promote policies for strengthening civic society and finally, if civic society develop community in all spheres of society. Together with citizens, the institutions of civic society, the community sector sits at the heart of the Government's ambitions to create a big society. We recognize and value the special ability of community organizations to mobilize and support people, particularly those who sometimes struggle to find a voice.

Key words: political participation, government authorities, civic society institutions, governance reforms, human rights, responsibilities, citizens, politics

Introducere

Impactul societății civile asupra dezvoltării comunității locale prezintă un interes considerabil şi se conturează astăzi printre factorii de analiză dintre cei mai actuali, datorită influenței sale majore crescînde asupra dezvoltării comunității locale.

Totuşi, termenul de societate civilă este puțin cunoscut în rîndul cetățenilor. Noțiunea de "civic" se referă la datoria sau activitatea oamenilor în relațiile lor cu oraşul sau comunitatea. Este studiul drepturilor şi obligațiilor cetățenilor în opoziție cu factorii externi - în funcționarea şi supravegherea guvernului. În timp ce "societatea civilă" se referă la un şir de organizații alcătuite din cetățeni, cu o autonomie relativă de stat şi o rațiune diferită de cea a reprezentanților mediului de afaceri.

Din aceste considerente, materialul de față îşi propune în primul rînd să analizeze evoluția istorică a participării reprezentanților societății civile în atingerea unor valori comune în favoarea interesului public, să determine mecanismele de consolidare civică în societățile democratice, să analizeze activitățile

instituției societății civile în comunitate, să identifice prioritățile şi sarcinile următoare de acțiune pe direcția dezvoltării comunitare, în vederea consolidării democrației, promovării valorilor democratice şi formării unei poziții civice clare ale țării la nivel regional şi internațional.

Abordarea teoretico-metodologică a termenului de societate civilă.

Pentru a înțelege mai bine activitatea societății civile şi rolul său în comunitate, vom face o scurtă apreciere a gînditorilor politici care au făcut referință asupra termenului de-a lungul evoluției istorice.

Conceptul de societate civilă înainte de a fi reținut în limbajul sociologic, s-a conturat grație filosofiei politice şi teoriei privind guvernarea contemporană. Conceptul dat are originea teoretică veche. Încă în Roma Antică e atestată expresia “societas civilis”. Termenul “civitas” desemna la ei atît cetatea ca grup politic organizat, cît şi societatea cu indivizii pe care îi integra. La români civil / civilis reprezintă antiteza pentru natural / naturalis, dreptul civil (jus civilis) opunîndu-se dreptului natural (jus naturalis) [8, 241-243].

Michael Edwards a scris că filozofii foloseau conceptul de societate civilă încă din antichitate pentru a putea să înțeleagă astfel problemele majore de astăzi:

- natura unei bune societăți;
- drepturile şi responsabilitățile cetățenilor;
- practicile politice şi guvernamentale;
- cum să trăim împreună în pace, prin reconcilierea autonomiei individuale, cu aspirații colective;
- balanța echilibrului şi limitele sale.

În lucrările filosofilor greci se afirmă că cetățeanul e o persoană politică. El, ca membru al statului are îndatoriri, care necesită a fi îndeplinite în conformitate cu legile traiului în comun, iar toți cetățenii stau sub cîrmuirea generală a statului. Consemnăm, că în aceste teorii noțiunile de stat şi societate civilă aveau acelaşi conținut şi nu desemnau diferite fenomene sociale [5, 324].

Bazele teoretice ale societății civile sunt puse mai detaliat în lucrările savanților din secolul al XVll-lea şi al XlX-lea. În această perioadă în Europa de Vest are loc un proces de destrămare al relațiilor feudale şi de instaurare a relațiilor capitaliste. Odată cu aceasta începe răspîndirea ideilor ce țin de conştientizarea a ceea ce va constitui mai tîrziu societatea civilă. La baza argumentării necesității apariției unei asemenea societăți, erau înaintate principiile libertății şi valorii personalității, valori concrescute din evidențierea contribuției rolului subiectului în procesele de transformare socială.

Anume aceasta ne determină ca în continuare să examinăm concepțiile cîtorva dintre cei mai reprezentativi gînditori din această perioadă, care au atins, în viziunea noastră, prin operele sale, aspecte importante ale problemei date.

În elaborarea ideii de societate civilă, un loc semnificativ îi revine lui Thomas Hobbes. Comform concepţiei sale, toţi oamenii sunt înzestraţi cu aceleaşi calităţi fizice, morale şi intelectuale, ceea ce îi face egali între ei. Oamenii se nasc liberi şi în acţiunile lor se conduc de interesele personale, iar forţa motrică a conduitei lor este atingerea bunăstării materiale în viaţă. Deoarece oamenii au aceleaşi drepturi la acţiune, încercarea de a le realiza îi conduce la ciocniri de interese. Lipsa însă a distincţiei dintre "al meu" şi "al tău" duce la "războiul tuturor împotriva tuturor", care ameninţă întreaga omenire. Legile naturale care exprimă aşa virtuţi ca: dreptatea, libertatea, compătimirea, bunătatea, ş. a. nu sînt îndeajuns pentru păstrarea păcii. De aceea se impune obiectiv trecerea de la starea naturală şi legile naturale la o altă societate, şi legi civile. Ea mai apoi este numită "societate civilă". Hobbes leagă această nouă stare de lucruri de apariţia proprietăţii private. Ea condiţionează necesitatea înţelegerii dintre oameni, unirea viziunii lor în rezolvarea de comun acord a problemelor. Aceasta devine posibil în baza "contractului social" şi a voinţei comune, care reprezintă voinţa tuturor. Uniunea creată astfel se numeşte stat sau societate civilă.

F.Hegel dimpotrivă, a afirmat că societatea civilă este o trăsătură definitorie a lumii moderne. Pentru el, societatea civilă - în ciuda unor "momente" de viaţă etică - trebuie să fie controlată în cele din urmă, trebuie să fie domesticită de către stat.

În schimb, tradiţia liberală consideră societatea civilă ca setarea pentru viaţa asociativă a persoanelor fizice - care îşi exercită drepturile în cadrul acestora. Guvernată de statul de drept, ea susţine formarea opiniei publice, care serveşte la rândul său, să restrîngă statul.

Liberal-democraţii, conştienţi de tendinţa de auto-interes de acţiune de a distruge, apreciază viaţa asociativă ca un ajutor pentru rezolvarea problemelor de acţiune colectivă. Astazi, oamenii trebuie să creieze viaţa comună, să construiască sfere de intimitate, să inventeze zone de solidaritate, şi să îşi asume aşteptările de încredere. Este necesar de a găsi un echilibru între individualism şi sociabilitate. Dar, deoarece asociaţiile sunt aşteptate să facă lucruri diferite - de la construirea valorilor morale la rezolvarea problemei şomajului - viaţa asociativă este împovărat de prea multe aşteptări.

Prin societatea civilă se înţelege întreaga gamă de grupuri organizate şi a instituţiilor care sunt independente de stat, voluntare, şi într-o anumită măsură auto-generatoare şi de-sine-stătătoare. Aceasta, desigur, include organizaţii non-guvernamentale, dar, de asemenea, mass-media independentă, precum şi grupurile sociale şi religioase. Pentru a fi parte a societăţii civile, grupurile trebuie să îndeplinească de asemenea şi anumite condiţii. Într-o democraţie, grupurile societăţii civile trebuie să respecte legea, drepturile persoanelor, precum şi drepturile altor grupuri de a-şi exprima interesele şi opiniile. O parte din expresia „civil" implică toleranţă şi incluziunea pluralismului şi a diversităţii. Grupurile so-

cietății civile pot stabili legături între partide politice şi stat, dar ele trebuie să îşi păstreze independența lor, şi să nu caute puterea politică pentru ei înşişi.

Adesea, în tranziții, grupurile care apar încearcă să monopolizeze viața şi gîndirea membrilor săi. Aceste grupuri nu tolerează drepturile membrilor comunității, şi nu respectă alte grupuri care nu sunt de acord cu viziunile lor. Unele dintre aceste grupuri pot fi doar paravan pentru partidele politice sau mişcări care încearcă să cîştige controlul asupra statului. Aceste grupuri nu sunt parte ale societății civile şi nu contribuie la construirea sau consolidarea democrației statului [3, 81].

Cum pot atunci instituțiile societăților civile independente, voluntare, tolerante şi pluraliste care respectă legea, să construiască şi să mențină democrația?

Societatea civilă este o noțiune care descrie forme asociative de tip apolitic şi care nu sunt părți ale unei instituții fundamentale ale statului sau ale sectorului de afaceri. Astfel, organizațiile neguvenamentale - asociații sau fundații, sindicatele, uniunile patronale sunt actori ai societății civile, care intervin pe lîngă factorii de decizie, pe lîngă instituțiile statului de drept pentru a le influența, în sensul apărării drepturilor şi intereselor grupurilor de cetățeni pe care îi reprezintă [9].

Cei mai mulți oameni folosesc noțiunea de societate civilă în mod eronat sau restrictiv, referindu-se ori la noțiunea de civil (ca opus al celei de militar) ori numai la organizațiile neguvernamentale. Astfel, în ultimii ani s-a simțit nevoia unei completări aduse noțiunii, denumită acum sectorul nonprofit, sau cel de-al treilea sector al societății, unde primele două sunt instituțiile fundamentale ale statului şi sectorul de afaceri.

Societatea civilă este cel mai simplu termen pentru a descrie un întreg sistem de structuri, care implică cetățeanul în diferitele sale ipostaze de membru într-o organizație neguvenamentală, într-un sindicat sau într-o organizație patronală. Este formată din cetățeni, asociații sub diferite forme, care au aceleaşi interese şi care îşi dedică timpul, cunoştințele şi experiența pentru a-şi promova şi apăra aceste drepturi şi interese.

Exemple de instituții ale societății civile: organizații nonguvernamentale (ONG-uri); organizații comunitare (eng. Community-Based Organizations); asociații profesionale; organizații politice; cluburi civice; sindicate; organizații filantropice; cluburi sociale şi sportive; instituții culturale; organizații religioase; mişcări ecologiste; media.

Societatea civilă descrie un întreg sistem de structuri, care permit cetățenilor noi roluri şi relații sociale, prin diferite modalități de participare la viața publică.

Transformările actuale din țările Europei Centrale şi din Republica Moldova în particular, presupun formarea statului de drept şi a societății civile. Acesta e un proces unitar şi complex de funcționare a unei orînduiri sociale cu orientare

democratică. Construirea cu succes a acestui proces depinde în mare măsură de cercetarea amănunțită a fenomenului de “societate civilă”; care din cauze cunoscute era lăsat sub tăcere de către cercetătorii sociali din fostele țări socialiste [7, 110].

În ultimul timp problema societății civile revine în actualitate şi e discutată activ în societatea noastră. Se expun diferite puncte de vedere asupra apariției societății civice, perioadelor sale istorice şi raportului ei cu statul.

Expresia “societate civilă” poartă amprenta unei moşteniri istorice particulare, încărcată de imprecizie şi contradicție. Aceasta din mai multe motive. Unul şi cel mai principal ar fi dubla şi succesiva utilizare a acestui termen pentru a denumi realități distincte. Inițial, societatea civilă desemna o societate organizată ca stat, adică statul însăşi, pentru ca ulterior şi în prezent ea să denumească o sferă a vieții sociale coexistentă statului, dar autonomă şi aflată într-un echilibru cu acesta.

Uneori, granița dintre aceste două formațiuni se şterge într-atîta încît se pierde specificul lor.

Din aceste cauze e destul de argumentat interesul acestei lucrări manifestat față de moştenirea ideilor social-politice a gînditorilor care au abordat şi au elaborat teoretic conceptul de societate civilă. În acelaşi timp, urmărirea evoluției istorice a conceptului, permite de a-i evidenția esența şi de a-i evidenția diversa legătură cu statul la diferite etape de dezvoltare.

Funcțiile instituțiilor societății civile în cadrul unui stat.

Primul şi cel mai important rol al societății civile este de a limita şi de a controla puterea de stat. Desigur, orice democrație are nevoie de o bună funcționare şi de autoritate de stat. Dar atunci cînd o țară este în curs de dezvoltare de zeci de ani, de asemenea, trebuie să se găsească asupra modalităților de a verifica, a monitoriza şi a limita puterea liderilor politici şi a funcționarilor de stat. Actorii societății civile ar trebui să urmărească modul în care funcționarii de stat folosesc puterea. Acestea ar trebui să constituie motive de îngrijorare publică cu privire la orice abuz de putere; ar trebui să facă lobby pentru accesul la informații, inclusiv libertatea de informare legislativă, precum şi reguli şi instituții de a controla corupția.

Aceasta constituie a doua funcție importantă a societății civile: să expună comportamentul corupt al funcționarilor publici şi s face lobby pentru reforme de bună guvernare. Chiar şi în cazul în care legile anti-corupție şi de organismele există, ele nu pot funcționa eficient, fără sprijinul şi participarea activă a societății civile.

Reformele necesare pentru comunitățile locale pot fi axate pe următoarele componente:

1. Împuternicirea comunităților: oferirea autorităților publice locale mai multă independență în procesul luării deciziilor şi să adaptarea reformelor în conformitatea cu specificul localității;

2. Deschiderea serviciilor publice: reformele guvernamentale cu privire la serviciile publice vor permite întreprinderilor sociale, companiilor şi corporațiilor private să ofere oamenilor servicii de înaltă calitate;

3. Promovarea acțiunilor sociale: încurajarea şi activarea oamenilor din toate categoriile sociale să joace un rol mai activ în societate, să promoveze voluntariatul şi activități filantropice.

Aceste reforme pot impune relații noi între autoritățile administrației publice locale şi instituțiile societății civile: ONG-uri, întreprinderi sociale şi grupuri de voluntari, etc. Promovarea acțiunilor sociale va contribui semnificativ la schimbarea atitudinilor pentru a da bani şi timp transformării capacității sectorlui social al oamenilor. Se vor prezenta oportunități noi de a activa şi implica la nivel local.

Cu toate acestea, guvernul recunoaşte că aceste posibilități nu vor aparea peste noapte şi că, pentru a profita de ele, sectorul va avea nevoie de susținere.

A treia funcție a societății civile ține de promovarea participării politice. ONG-urile pot face acest lucru prin educarea oamenilor cu privire la drepturile şi obligațiile lor ca cetățeni democratici, şi să-i încurajeze să participe la campaniile electorale şi să meargă la alegeri. ONG-urile pot ajuta, de asemenea, să dezvolte competențele cetățenilor să lucreze unul cu altul pentru a soluționa probleme comune, să dezbată probleme de interes public, precum şi să exprime punctul lor de vedere.

Cea de-a patra funcție se refera la faptul că organizațiile societății civile pot contribui la dezvoltarea valorilor vieții democratice: toleranță, moderație, compromis, şi respect pentru exprimarea opiniilor. Fără această cultură profundă, democrația nu poate fi stabilă. Aceste valori nu pot fi pur şi simplu învățate, acestea trebuie să fie, de asemenea, aplicate în practică. Avem exemple remarcabile din alte țări ale ONG-urilor, în special grupurile de femei, care au cultivat aceste valori în rîndul tinerilor şi adulților, prin diferite programe ce practică participarea şi dezbaterile.

Funcția a cincea a societății civile ține de dezvoltarea programelor de educație civică democratică în şcoli. După regimul totalitar majoritatea statelor exsovietice au avut necesitatea unor reforme cuprinzătoare de revizuire a curriculei, manualelor, reformarea profesorilor, în scopul de a educa tinerii cu privire la evenimentele din trecut şi a-i învăța principiile şi valorile democrației. Este o sarcină importantă pentru funcționarii Ministerului Educației. Societatea civilă trebuie să fie implicată în calitate de partener constructiv şi avocat al democrației şi instruirea drepturilor omului.

A şasea funcţie, societatea civilă este o arenă de exprimare a intereselor diverse, şi unul din rolurile sale constă în a face lobby pentru nevoile şi preocupările membrilor săi, asfel precum femei, studenţi, fermieri, ecologişti, sindicalişti, avocaţi, medici, etc. ONG-urile şi grupurile de interese îşi pot exprima punctul de vedere parlamentului şi consiliile raionale locale, prin contactarea membrilor individuali şi adresările lor în faţa comisiilor parlamentare. Ei pot stabili, de asemenea, un dialog cu ministerele şi agenţiile relevante pentru a face lobby cu privire la interesele şi preocupările lor.

Cel de-al saptelea rol al societăţii civile constă în consolidarea democraţiei prin oferirea noilor forme de interes şi de solidaritate, astfel ca identitatea individului, limba vorbită, religie, şi altele. Un stat democratic nu poate fi stabil decît dacă este eficient şi legitim, cu respectarea şi susţinerea cetăţenilor săi. Societatea civilă este o verificare, un monitor, dar, de asemenea, un partener vital în căutarea unei relaţii pozitive între statul democratic şi cetăţenii [6, 98-115].

Democraţia nu poate fi stabilă dacă oamenii se asociază cu alţii de aceeaşi religie sau identitate. Atunci cînd oamenii de diferite religii şi identităţi etnice vin împreună pe baza intereselor lor comune, astfel precum femei, artişti, medici, studenţi, muncitori, fermieri, avocaţi, activişti pentru drepturile omului, ecologisti, şi aşa mai departe, viaţa civică devine mai bogată, mai complexă, şi mai tolerantă.

Opt, societatea civilă poate furniza un teren de instruire pentru viitori lideri politici. ONG-urile şi alte grupuri pot ajuta să identife şi formeze noi tipuri de lideri, care să se ocupe de problemele publice importante, dar să recruteze biroul politic la toate nivelurile. Experienţa din alte ţări arată că societatea civilă este o arenă deosebit de importantă în recrutarea şi formarea viitorilor lideri.

A IX-a funcţie - societatea civilă contribuie la informarea publicului despre problemele publice importante. Acest rol revine nu doar mass-mediei, dar şi al ONG-urilor care pot oferi forumuri de dezbatere a politicilor publice şi diseminarea informaţiilor despre diverse probleme în faţa parlamentului, care afectează interesele unor grupuri diferite, sau ale societăţii în general. De asemenea, organizaţiile societăţii civile au un rol vital în monitorizarea desfăşurării alegerilor. Acest lucru necesită o largă coaliţie de organizaţii, fără legătură cu candidaţii sau partidele politice, care desfăşoară monitorizări neutre, la diferite secţiile de votare, pentru a a asigura votarea, numărarea voturilor într-un mod liber, corect, paşnic şi transparent [4, 22].

Provocări şi perspective ale cooperării dintre societate civilă şi guvern.

Astăzi nu fiecare stat are o mişcare a societăţii civile pe scara de solidaritate. Deseori aceste ţări nu au o grup de activişti, organizaţii, reporteri care să lucreze prin mijloace paşnice pentru a încuraja guvernele să facă mai bine pentru

oamenii săi. Nu toate aceste organizații sau persoane fizice sunt la fel de eficiente, desigur. Ele reprezintă o gamă largă de opinii.

Societatea civilă este importantă pentru binele comun al popolației pe care îl poate aduce. Dar, de asemenea, aceasta ajută la consolidarea reformelor legislative şi respectarea acestora, a organelor de stat şi economiei de piață. Fără activitatea activiştilor civici şi a discursului politic pluralist, guvernele cresc fragil şi se pot chiar răsturna. Fără sindicate, organizații sociale, care desori anume ele identifică nevoile membrilor societati, piețele nu pot genera prosperitate pe scară largă [2, 180].

Societatea civilă găseşte modalități de realizare şi participare a cetățenilor fără implica guvernul. Participarea voluntară ale reprezentanților societății civile sunt capabile să producă o serie de schimbări pentru dezvoltarea comunității locale [7, 85].

Concluziile

Deoarece societatea civilă este independentă de stat aceasta nu înseamnă că trebuie să critice şi să se opună întotdeauna statului. De fapt, prin realizarea statului la toate nivelurile de a fi mai responsabil, receptiv, inclusiv, şi eficient - şi, prin urmare, mai legitim - o societate civilă viguroasă consolidează respectarea cetățenilor statului şi promovează angajamentul pozitiv cu acesta.

În Moldova, tranziția la democrație a fost un proces lent, oamenii participînd mai puțin în viața comunității. Ei se implică mai puțin în probleme majore şi în luarea deciziilor la nivel local [1, 45]. Cetățenii au încredere limitată în autoritățile publice, atît la nivel local, cît şi național. Aceasta nu prezintă deplină toleranță şi solidaritate, trăsături majore ale cetățeanului democratic. Mai mult decît atît, instituțiile democratice, nu sînt pe aşteptările cetățenilor, rezultîndu-se cu retragerea din viața publică a mai multor cetățeni.

Suntem convinşi că societatea civilă şi guvernul ar trebui să coopereze permanent şi constructiv, cu activități comune, astfel încît să se alăture eforturilor de a contribui la dezvoltarea durabilă a unor noi atitudini, norme şi valori în ceea ce priveşte drepturile şi obligațiile cetățenilor într-o societate democratică.

Bibliografia:

1. Carp S. Promovarea educa□ei civice în societatea moldovenească. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realită□i □i perspective. - Chi□inău, USM, 2001.
2. Frederic F. Ground Lease-Based Land Use Systems versus Common Interest Development. - Land Economics, 2002.
3. Frunta□u P. Societatea civilă □i statul: modele de inerac□iune. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVII. - Chi□inău, CAPTES, 2001.

4. Hirschman A.O. Exit, Voice, Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations and States. - Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970.
5. Marin C. Societatea civilă - substan□a modernită□ii. // Moldova, Romania, Ucraina: integrarea în structurile europene. Simpozionul □tiin□ific interna□ional tradi□ional. - Chi□inău, Perspectiva, 2000.
6. Nelson R.H. Zoning and Property Rights: An Analysis of the American System of Land-Use Regulation. - Cambridge, MA: The MIT Press, 1977.
7. Tîrdea B. Problema raporturilor între stat □i societatea civilă ca factor al consolidării democratice (Cazul Moldovei). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIX. - Chi□inău: USM, 2002.
8. Strah D. Conceptul societate civilă – în istoria gîndirii politice. // Anale □tiin□ifice ale Universită□ii de Stat din Moldova. Seria □tiin□e socio-umane. – Chi□inău, 2000.
9. Societatea civilă http://www.fndc.ro/comunitate/societatea_civila.html, accesat 3.07.2012

Prezentat la redac□ie
la 3 iulie 2012

Recenzent – **Valeriu MO□NEAGA**, doctor habilitat in □tiin□e politice, profesor

IDENTITATEA NAȚIONAL-STATALĂ ÎN ACTIVITATEA INSTITUȚIILOR PUBLICE ALE REPUBLICII MOLDOVA: INFLUENȚE EXTERNE

Emil CIOBU
Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relatii Internationale, Stiinte Politice si Administrative, Catedra Relatii Internationale
Doctor în filozofie, conferențiar universitar, ambasador, consilier de stat al Republicii Moldova, clasa I

This article is an attempt to analyze consequences of promoted in the Republic of Moldova personnel policy and involvement of the foreign forces within the period of society democratization by the ruling parties. There are described geopolitical situation of the country, interests of the Great Powers and neighbors in the area, and their influence on the state of mind of the modern Moldovan society. The attention is drawn on the totally original phenomenon in the Republic of Moldova, virtually unprecedented in the establishment and assertion practice of internationale the newly independent states: when civil servants (the term of state servant is virtually removed from use) and personalities, who are openly acting against the state, are promoted and appreciated, and vice versa, defenders of the state are marginalized, punished and nicknamed as primitive Moldovanists and etatists.

În perioada inițială a constituirii unui stat, chiar dacă intențiile sunt extrem de contemporane, novatoare, optimiste şi sincere, ele rămîn să fie realizate de cei ce s-au format în mediul de ieri, care nu pot să se manifeste mai mult decît atît cît cunosc, dar cunosc acea ce li s-a implantat tot ieri. Cu alte cuvinte, dacă noi suntem hotărîți să facem ceva nou, trebuie să fim conştienți de faptul că trebuie să ne schimbăm noi înşine în măsura în care dorim că vedem schimbarea. Aceasta se refera la toți. Chiar dacă cineva se consideră învingător, atotştiutor şi atotputernic. „Dobîndirea independenței, - menționează Ives Martins Gandra, reputat jurist brazilian, profesor, doctor, membru a douăsprezece academii, - a obligat statele să-şi educe corespunzător cetățenii” [9, 86]. Transformările actuale în planul relațiilor internaționale sunt atît de profunde, încît ele implică țări şi popoare, care nici nu s-au aşteptat, iar cele ce le-au dorit, n-au aşteptat nici pe departe dimensiunile şi mai ales, consecințele ce au parvenit.

Pentru Republica Moldova cheia rezolvării tuturor problemelor constă în eficacitatea funcționării tinerii construcții statale, cerută de Constituția țării, nu prin încercarea instaurării controlului total din partea elitei politice, dar prin asigurarea bunei funcționari a instituțiilor democratice, ce încurajează şi promove-

ază libertăţile umane şi spiritul de întreprinzător, protejează comunitatea statală de implicaţiile altor comunităţi, cu alte cuvinte consolidează structurile statale pentru o mai bună utilizare a lor în interesul cetăţeanului şi promovarea interesul naţional în relaţiile cu alte state. La acest capitol funcţionarul public al Republicii Moldova, lipsit de tradiţii de gestionare a problemelor economice şi spirituale la nivel statal, manifestă şi lipsa de înţelegere a rolului său în relaţiile cu străinii şi a influenţei sale asupra stării de spirit din societate. Din această cauză deseori se consideră că în general ei nu au nici o atribuţie la politica externă, că acest domeniu în exclusivitate aparţine doar diplomaţilor. Dar, cu regret, pe parcursul anilor ce s-au scurs de la declararea independenţei, această situaţie a devenit obiect de manipulare în procesul de promovare a interesului naţional al altor state pe teritoriul ţării noastre.

Lipsa ideii unificatoare a societăţii moldoveneşti, dar mai ales a unei voinţe politice pronunţate de a consolida acest stat din punct de vedere a identităţii naţional-statale, a produs o situaţie comparabilă cu o boală cronică, care în anumite circumstanţe se agravează, avertizînd, că lăsată fără tratamentul cuvenit, poate ieşi de sub control şi evalua în direcţia unui faliment statal ireversibil. Acum trăim o etapă de agravare al acestui fenomen. Criza politică actuală n-a fost provocată şi nu s-a redus la nealegerea preşedintelui. Acest exerciţiu electoral a demonstrat doar existenţa unor deformări politico-sociale de durată, care, lăsate fără analiză ştiinţifică şi strategii de ameliorare, au adus în vîrful piramidei elitei politice ignoranţa totală a problemelor statului, societăţii, cetăţeanului – alegător, a iresponsabilităţii flagrante în problemele selecţiei, repartizării, educaţiei şi controlului administraţiei publice, a schimbat priorităţile activităţii politice, împingînd valorificarea constituirii şi dezvoltării statului la periferia activităţii cotidiene şi plasînd în calitate de obiectiv prioritar, lupta pentru obţinerea şi menţinerea cu orice preţ a puterii pentru acumularea, concentrarea şi asigurarea păstrării capitalului în mînile unui număr tot mai redus de persoane.

Se întîmplă nişte lucruri, la care raţiunea cetăţeanului simplu refuză să găsească răspuns în baza logicii formale şi chiar al bunului simţ. Ori chiar vîrful Alianţei de guvernare nu înţelege că implementarea forţată a termenului „limba română” obligă toată populaţia să încalce Constituţia, înjoseşte şi umileşte pe cei ce vor s-o respecte, formează o atitudine nihilistă faţă de lege tineretului, care ar trebui în procesul constituirii unui stat de drept să se comporte conform principiului de bază a democraţiei, care constă în faptul că „legea trebuie să fie respectată numai de atîta, că-i lege”. Răspunsul ar fi simplu. Ori respecţi, ori schimbi Constituţia. Da, dar dacă poporul nu vrea? Atunci, cei de făcut? Schimbam poporul? Dacă n-ar fi vorba de popor şi ţară, ar părea o glumă nefericită, dar dacă pătrunzi în esenţă nu-ţi arde de glumă, pentru că, cum spunea M.Gorbaciov, „procesul a pornit”. Cu ce s-a încheiat acel proces, tot se ştie. Se observă însă, că şi atunci se manifesta aceiaşi naivitate, că toţi sfătuitorii din străină-

tate nu au alte interese decît să ne fericească pe noi. Acum la noi s-a purces la realizarea acestui obiectiv, pentru că suntem conduşi de cei, cărora acest stat încurcă în realizarea intereselor sale, irealizabile fără implicarea elitelor noastre.

Acum după alegerea preşedintelui, folosind acelaşi limbaj medical, cu tot temeiul, se poate afirmă, că situaţia gravă a bolnavului (a ţării) s-a stabilizat. A apărut şansa de a prelungi utilizarea puterii încă o perioadă de timp pentru scopurile amintite mai sus. Aceasta se confirmă şi prin faptul că îndată după acest act, temele principale de discuţie în societate au fost dimensiunea majorării preţurilor la benzină, curent electric, gaz, căldură, fără vre-o fundamentare, fie şi formală ale acestor acţiuni, dar care, într-o măsură orecare ar include şi interesele alegătorilor, marea majoritate a cărora, prin deconectarea consumul gazului, sau neachitarea facturilor SA „Termocom" demonstrează că, pur şi simplu, nu sunt în stare să acopere costurile. Cu regret, în Republica Moldova alte surse de îmbogăţire a elitei politice, în afară de jumulirea propriului popor au rămas puţine. Aceasta a demonstrat recent, în interviul oferit celor cinci ani de activitate tînărul Primar general al capitalei, cu studii „proeuropene" şi experienţă practică a copilăriei în suburbia Chişinăului şi politică acaparată în aripa tinerei drepte, la protestele de sub gardul Ambasadei Republicii Moldova din Bucureşti, în care a subliniat, ca marele succes obţinut constă în faptul că pentru prima oară „Termocomul" a încheiat sezonul de încălzire fără datorii. Nu contează că tot pentru prima dată marea majoritate a consumatorilor au rămas cu datorii. Şi nu i-a apărut întrebarea, a cui primar el este, a cui interese apără? A „Termocomului"? Sau a alegătorilor Chişinăului? Acesta aminteşte calităţile atribuite de Marele Eminescu acestor soi de pretinşi intelectuali: „Mişcarea (se are în vedere mişcarea revoluţionară din 1848 – E.C.), - scria el în 1879, în ziarul „Timpul", - n-a pornit de jos în sus, cum se cuvenea, ci de sus în jos. Cine erau purtătorii de steag în revoluţia de la 1848? Poporul? Am spus că poporul e prea cuminte pentru asemenea lucruri. Fii de boieri (numai aceasta nu corespunde, E.C.), rău preparaţi în ţară, care, apucând de ici şi de acolo în străinătate, când o aşchie de cunoştinţă, când alta, s-au întors cu surcelele în poală să dea foc ţării şi nu altceva" [12, 349]

În unul din ultimele sale interviuri , Indira Gandhi, atunci prim-ministru al Indiei, la întrebarea: Care e cea mai de preţ calitate de care trebuie să dispună un lider politic? A răspuns simplu. „Să iubească oamenii şi atunci toată activitatea lui este motivată de acest sentiment de dragoste". La noi, cu regret, se pare că totul se face din sentimentul de ură faţă de oameni. Vinovaţi sunt cine vrei, numai nu cei ce se află momentan în funcţie. Starea de lucruri în Chişinău, şi cum arată el, se vede şi din Australia [4], numai nu din primărie, Uitaţi-vă la Lacul Morilor, stadion, circ, monumentele de arhitectură protejate de stat. Rîuşorul Bîc demult a devenit o stufărie ticsită cu mizerie şi focar de infecţie, în care nu s-a intrat din anii 60 a secolului trecut, trotuarele n-au fost atinse tot de pe tim-

pul sovieticilor, În Centrul istoric, dacă un băiat isteț a cumpărat un teren şi a căpătat autorizație de la primărie, primul lucru care îl face, include trotuarul în lotul său, mai întîi cu gard de sîrmă, aşteptînd reacția autorităților, apoi, în lipsa lor, face unul de cetate medievală, pe carosabil.

Primarul, Dorin Chirtoacă, în 2009, şi-a manifestat îngrijorarea de aceste lucruri, anulînd fără nici o explicație, Registrul monumentelor de importanță municipală, sub pretextul elaborării altui nou. Aceasta a fost reacția la semnalele experților din afara primăriei despre intențiile celor care îl împing să meargă la acest pas ilegal. Un an de zile, în lipsa respectivului registru, o serie de vinovați "fără vină" au căsăpit o bună parte din patrimoniul național. Problema constă în faptul, că cam de un an, pe lângă Ministerul Culturii, activează Consiliul național al monumentelor istorice, a cărui preşedinte este arhitectorul Mariana Şlapac, vice-preşedintele Academiei de Ştiințe a Moldovei. Obiectivul acestuia este de a da avize pentru construcțiile noi în zonele protejate. Dacă cineva doreşte să construiască ceva în vecinătatea imobilelor istorice, are nevoie acordul acestui consiliu. Iar pentru a înțelege urmările conflictului între acest consiliu şi primărie e de ajuns de amintit că el respinge circa 80 la sută dintre proiectele prezentate. Dar care sunt urmările? „Unde dăm aviz negativ, peste noapte începe câte o construcție ilegală, aproape zilnic. De cele mai dese ori, am impresia că de construcțiile noi în cartierele vechi se ocupă persoane fără studii de arhitectură. În pofida refuzurilor şi protestelor noastre, în ultima perioadă, au fost distruse mai multe monumente decât în ultimii 50 de ani. Pentru asemenea acte, cineva ar fi trebuit să ajungă după gratii" [5], menționează Mariana Şlapac.

Aceste scopuri, inconştient pentru mulți actori ai vieții publice contemporane, dar alimentat de lăcomie, dar şi de frica de faliment personal, a dus la promovarea neprofesionalismului în structurile statale, transformînd, munca în instituțiile statului în cea de lacheu devotat a persoanelor împuternicite de popor să-l reprezinte şi să-i promoveze interesele. Politica pregătirii, perfecționării şi repartizării funcționarilor publici sa compromis total, reducînd această funcție doar la promovarea oamenilor săi de nădejde, indiferent de profesie şi pregătire.

Testamentul politic a lui Richelieu are un capitol întitulat „În care se arată că unul dintre serviciile cele mai mari, care pot fi făcute unui stat, este de a pune pe fiecare la locul potrivit” [10, 357]. Să vedem în ce măsură corespunde acest principiu componenței actuale a Guvernului. Şase din şaisprezece miniştri au la bază studii superioare departe de profilul de bază a ministerelor pe care le conduc. Se pare că tradiția Alianței din 1998, cînd rezoluțiile pe documentele sosite în adresa unor ministere se formulau de conducerea de partid a ministrului respectiv, încă nu s-a consumat. Academia de Administrare Publică de pe lîngă Preşedintele Republicii Moldova este „condusă” de un doctor habilitat în fizică şi matematică, care în activitatea sa de aproape jumătate de secol, n-are nici o zi lucrată în vre-o funcție ale administrării publice în general şi conform actelor

normative în vigoare, nu are dreptul că semneze o recenzie a lucrării de master a audienților Academiei, dar semnează diplomele tuturor absolvenților şi totodată îndeplineşte funcția de redactor-sef al revistei ştiințifice „Administrarea Publică”.

În mai 2009 Academia de Administrare Publică, pentru prima dată, a fost acreditată ştiințific. Iar peste un an, în 2010, a fost reorganizată în aşa fel, că în rectorat şi direcții n-a rămas nici un specialist în administrarea publică. Consiliul Administrativ nu funcționează, iar aproape jumătate din membrii Senatului sunt în general fără titlu ştiințific. Într-adevăr, caz rar in Europa, dacă nu unic.

O astfel de atitudine a născut în societatea noastră o serie de paradoxuri: Cei care cu risc propriu încercă să apere ce a mai rămas din acest stat sunt poreclìți moldovenişti primitivi, stataliști, marginalizați şi izgoniți de cei plătiți din bugetul acumulat de la masa aceloraşi moldovenişti primitivi, care nici cum nu vor să „înțeleagă” că sunt români; Cei plătiți din afara statului se autoproclamă societate civilă şi în condițiile lipsei totale a legăturilor cu populația, sunt cei mai favorizați consilieri şi propagandişti ai reprezentanților puterii; Locurile eligibile în listele electorale şi funcțiile statale sunt oferite, de regulă, rudelor, sau pentru mită, şi celor care consultă şi propagă aceste valori; Societatea civilă şi mass-media, caz original se pare, nu numai în Europa, apără puterea de opoziție, cu toate că drepturile omului au şi apărut din necesitatea de a apăra drepturile persoanei de abuzul guvernanților.

Aceste paradoxuri şi stau la baza crizei politice actuale din Republica Moldova. Lipseşte un interes național-statal, care ar predomina şi ar servi în calitate de bază determinantă pentru consensul politic între toate partidele politice indiferent de coloratura lor doctrinală, dacă ea există în principiu la noi în țară, şi o ambiție politică de a construi şi dezvolta un stat independent, viabil şi prosper.

Lipsa acestei idei nu-i deloc întîmplătoare. Independența statală a cam luat prin surprindere elita politică moldovenească, care s-a dovedit a fi puțin pregătită de problemele, ce au apărut pe neaşteptate. Ea era aşa cum era, nu prea avuse ocazii să gîndească strategic şi geopolitic, să-şi asume răspundere de dimensiune statală, să i-a decizii finale de pe poziția unei conduceri de stat independent, din prag fiind perdantă în atmosfera ciocnirilor egoismelor naționale pe necunoscuta pentru ea, arenă internațională. Însă istoria şi situația geopolitică a țării îşi au cerințele lor, indiferent de nivelul de calificare ale liderilor politici implicați. Acest nivel, însă, prin calitatea politicii promovate, obligatoriu se răsfrînge asupra întregii societăți, soluționând, sau provocând probleme de nivel statal.

Să încercăm să demonstrăm această situație. „Dezintegrarea URSS, - menționează cunoscutul cercetător englez Peter Calvocoressi, - a însemnat pentru România declarațiile de independență ale RSS Moldovenească, cu populația ei în parte românească şi a Ucrainei, căreia, în 1939 i-a revenit o porțiune din România” [2, 301]. Sau, opinia cercetătorului american, Charles King: „Ziariştii şi

oamenii de cultură din Occident, influenţaţi de argumentaţia pan-romaniştilor, au ajuns să considere „moldovenismul" ca pe o pură creaţie a propagandei sovietice. Demonstraţiile de stradă din 1988 şi 1989, şi apoi proclamarea independenţei în 1991, au fost interpretate ca o respingere a ficţiunii avansate de sovietici legată de naţiunea moldovenească şi ca o trezire a moldovenilor la adevărata lor identitate românească. De atunci, speculaţiile asupra eminenţei unificări a „celor două state româneşti" ale lumii au constituit obiectul constant al comentariilor din Occident" [7, 31].

La aceste idei, alimentate cu diferită insistenţă, în diferite circumstanţe istorice de către România, în temei, se reduceau opiniile Occidentului despre noul stat, apărut pe harta politică a Europei, în condiţiile prăbuşirii totale a credibilităţii publicaţiilor spaţiului postsocialist, si care devenise unica sursă veridică a adevărului istoric, iar pentru noi însemna, că asupra independenţei statului nostru de la vecinul şi ruda cea mai apropiată trebuia să aşteptăm reacţii şi acţiuni nu întotdeauna înţelese de populaţia noastră şi favorabile consolidării independenţei în perspectivă. Această situaţie, pentru ţara noastră, presupunea probleme, care ne deosebea radical de alte foste republici sovietice, care în plan extern aveau ca sarcină de bază, doar stabilirea relaţiilor noi cu Federaţia Rusă, de altfel, de aceiaşi importanţă şi pentru noi. Nici un vecin a noilor state independente post-sovietice, recunoscute de majoritatea statelor lumii, n-au declanşat discursuri interminabile legate de valorile lor spirituale, pentru a pune la îndoială temeiul dreptului la existenţa sa independentă.

Şi încă un moment crucial, care şi astăzi, în mare măsură e neglijat de elita politică şi cea academică, dar anume el încurajează extrem de puternic pe primul. „Prăpastia între Vaşington şi Moscova, - menţiona Zbignev Brzezinski, - s-a adîncit şi mai mult din ne dorinţa Kremlinului să refuze la toate teritoriile cucerite de Stalin" [1, 125]. Cu alte cuvinte, fostele teritorii sovietice trebuie privite şi ca obiect de dispută a influenţei dintre SUA şi Rusia. Iar acest aspect a situaţiei geopolitice a Republicii Moldova, după aderarea României la NATO, a tensionat şi mai mult atmosfera, graţie încrederii elitei politice româneşti de sprijinul american în politicile sale adresate Republicii Moldova, cu argumentele că aici nu poate există nimic original, moldovenesc, în afară unei politici imperialiste ruseşti.

Conform unor informaţii difuzate de agenţia americană de analiză politică STARTFOR, Statele Unite ar fi cerut României să înfiinţeze organizaţii neguvernamentale, instituţii de presă şi fonduri de investiţii în Republica Moldova, dar Bucureştiul nu a avut succes în acest demers, parţial din cauza crizei economice şi politice pe plan intern. „Însă, în timp ce Rusia îşi pregăteşte terenul pentru a avea o revenire în Republica Moldova, adevărul e că influenţa rusă nu dispăruse niciodată. Deşi AIE a guvernat ţara în ultimele 18 luni, Guvernul interimar a fost slab şi nu a avut mare succes. Principalul susţinător al Guvernului, Româ-

nia, nu a reuşit să creeze o mişcare capabilă să îi consolideze poziţia în Republica Moldova", apreciază STARTFOR [6]. Iar noi, naivii, credeam că Guvernul e al nostru.

Conştient de faptul, că la tema anunţată e cam riscantă opinia unui singur cercetător, sunt convins că ar fi mai credibilă părerea unui întreg colectiv de specialişti în materie de analiză ştiinţifică. Dar de unde să-l ei. La noi nu există nici un centru de analiză politică plătit de stat. Academia noastră demult a refuzat la deservirea problemelor umanitare arzătoare ale statului. Un singur exemplu. „Popularitatea" ei în anii de tranziţie a crescut datorită faptului că, îndată după adoptarea Constituţiei, făcînd uz de autoritatea sa în societate, acumulată de pe timpul sovietic, a contestat oficial, numele limbii moldoveneşti, consfinţit în documentul de bază a statului ca firesc şi prezent în conştiinţa socială a majorităţii cetăţenilor ţării, ca ne ştiinţific şi a propus schimbarea lui în limba română. Dar… n-a intuit scindarea societăţii şi n-a propus nimic pentru ameliorarea situaţiei contradictorii, provocate de acest act, problema rămînînd pînă astăzi focar al neliniştii şi confruntării în societate. Referitor la poziţia amintită, şi astăzi moldovenii nu-s mai convinşi de cît în anii '90, cu excepţia celor manipulaţi, sau plătiţi de peste hotare. În tot cazul, la tema primitivismului şi inexistenţei numelui constituţional, în limba moldovenească, cu alfabetul ei tradiţional chirilic există o enciclopedie universală în 8 volume, înalt apreciată la timpul apariţiei ei în Europa şi în lume. În limba română ceva similar nu există, şi, judecînd după ediţiile de specialitate, apărute recent în România, în viitorul apropiat nici nu se prevede. Un lucru totuşi s-a clarificat. Noţiunea de limbă moldovenească, în cazul nostru, nu este categorie filologică, ci strict politică. Dacă ea serveşte cauzei consolidării sau dezmembrării comunităţilor politice, statale, însemnă că trebuie tratată, cercetată şi apreciată ca noţiune politică. Fostul ambasador a României în Republica Moldova, Marian Enache menţiona: „Tezele „Moldova Mare", „popor moldovean" şi „limba moldovenească", ca şi interpretarea partinică a istoriei Moldovei de către partidul de guvernământ din Republica Moldova (PDAM) şi de către aliaţii săi pot constitui un pericol real pentru integritatea teritorială a României" [3, 173].

Sau un alt subiect, mult discutat, la noi şi care de 20 de ani cu diferită tensiune alimentează spiritele pentru a menţine starea de confruntare în societate, manualele de istorie. În toată lumea, în acelaşi rînd şi în România se citeşte istoria ţării, pentru că ea formează cetăţeanul statului.

Cunoscutul analist politic român, Gabriel Andriescu menţiona: „În ceea ce priveşte tema „Istoriei românilor", trebuie subliniat, împotriva multora dintre cei care s-au exprimat pe această temă, că trecerea la „Istoria Moldovei" reprezintă un act firesc. Studiul Istoriei Moldovei decurge din natura de stat a Republicii Moldova, expresie a autodeterminării societăţii moldave şi ca atare, rezultat

al unei istorii în care fiecare dintre grupurile etnice – altele decît cea română – are dreptul să se recunoască” [11, 36].

Anume de acea la Academie şi se consideră studierea acestei probleme nepopulară, chiar periculoasă. Ea s-a eschivat de la aceste probleme, decapitând pentru perspectivă aprofundarea cercetărilor de această natură, chiar prin blocarea conducerii. Blocul ştiinţelor umanitare al Academiei, pentru prima dată în istoria ei, dar de acum, de mai muţi ani, a rămas practic fără conducere calificată şi controlată sub aspectul fundamentării teoretico-conceptuale a dezvoltării şi consolidării statului Republica Moldova. Aceasta se confirmă şi prin faptul amintit mai sus. Dna M.Şlapac are destul teren de luptă pentru patrimoniul cultural al ţării. Cred că cuiva îi convine acest lucru. Altul ar fi dat multe bătăi de cap. Dar aşa e mai bine.

Academia a fost practic unica instituţie de nivel republican, conducerea căreia n-a avut probleme după schimbarea puterii în ţară, dacă nu luăm în calcul disconfortul că a publicat dicţionarul lui V.Stati. Printre altele, este interesant faptul, că dintre toţi academicienii de onoare a Academiei Române, numai cei din Republica Moldova se bucură de indemnizaţii substanţiale băneşti.

Cum merg lucrurile în alte domenii din informaţia plasată pe site-ul Academiei, cu toată transparenţa unui stat democratic, nu-ţi poţi formula o opinie bine fundamentată. În tot cazul, în anul 1988 efectul economic a instituţiilor ştiinţifice ale Academiei de Ştiinţe de la utilizarea rezultatelor cercetărilor în economie constituia 45,8 milioane ruble, echivalentul a mai mult de 76,3 milioane dolari SUA. Coeficientul eficienţii economice în acest an era de 3,8 ruble la rubla investittă. În acest context, am fost mirat, cînd în ianuarie 2010, D-lui Emil Constantinescu, ex-preşedinte al României, oaspetele Academiei, nivelul căruia presupunea o ocazie de ai face cunoştinţă cu cele mai preţioase rezultate ale cercetărilor ştiinţifice recente, iau fost prezentate … Universitatea şi Liceul, deschise recent în cadrul Academiei.

Un stat ca Republica Moldova, pentru a se afirma, are nevoie de mobilizarea tuturor forţelor plătite din buget pentru consolidarea sa, care să aibă o sarcină concretă în măsura competenţei sale, începînd cu elaborarea valorilor, care ar consolida societatea şi implantarea lor în conştiinţa fiecărui cetăţean din vîrsta preşcolară. Aceste valori nu pot fi altele decît acelea care se conţin în noţiunea de patriotism. „Patriotismul, - susţinea Napoleon Bonaparte, - este prima calitate a omului civilizat”.

Problema la noi constă în faptul, că patriotismul sovietic a fost discreditat şi respins, dar cel al statului moldovenesc, sub presiunea factorului extern nu numai că nu prinde rădăcini, dar pe unele poziţii cedează în favoarea unui patriotism străin, de import. Nu cred că mai găsim un alt precedent un lume, cînd pentru consolidarea societăţii unui stat nou să se recurgă la predarea în şcoli a istoriei altui stat şi ani la rînd, prin toate mijloacele de informare să se atace is-

toria statului natal, sub pretextul că cunoaşterea ei este dăunătoare pentru viitorul societăţii moldoveneşti. „Ca patriot, - menţiona Samuel Huntington, - sunt profund preocupat de unitatea şi puterea ţării mele, ca o societate bazată pe libertate, egalitate, drepturi individuale şi respect faţă de lege” [8, 159].

Indiferent de culoarea politică a formaţiunilor politice, care se află la putere sau în opoziţie, cu toţii suntem datori să facem totul pentru consolidarea şi prosperarea statului Republica Moldova, pentru că noi, cetăţenii ei, indiferent de convingerile politice, religioase şi originea etnică, numai aici suntem acasă. Sunt ţări mai bogate, mai puternice şi de aici mai cu perspectivă, dar ele au fost făurite nu de noi şi acolo vrei nu vrei, eşti de rangul doi, comparativ cu cetăţenii lor. Ieşirea trebuie căutată numai în crearea credibilităţii în relaţiile cu ele, asumarea responsabilităţii şi implantarea celor mai performante strategii, tehnologii de dezvoltare a propriei ţări. Iar şi mai concret, determinarea dimensiunii şi impactului factorului extern în confruntarea ideologică actuală din societatea moldovenească şi rolului funcţionarului public în redresarea şi consolidarea coeziunii naţionale şi sociale din ţara noastră, formarea aptitudinilor, capacităţilor de militant activ împotriva ideilor şi conceptelor antistatale şi antinaţionale, a convingerilor şi facultăţilor de mesageri a intereselor naţionale ale statului Republica Moldova.

Bibliografie

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. - Москва, 1999.
2. Calvocoressi P. Politica mondială după 1945. - Bucureşti, ALLEA, 2000.
3. Enache M., Cimpoeşu D. Misiune diplomatică în Republica Moldiva. 1993-1997. - Iaşi, Polirom, 2000.
4. http://www.vedomosti.md/news/Kishinev_Voshel_V_Smerku_Samyh_Urodlivyh_Gorodov_Mira accesat 08.03.2012
5. http://www.azi.md/ro/comment/19504 accesat 12.03.2012
6. http://www.ziuaveche.ro/geopolitica/startfor-sua-au-cerut-romaniei-sa-infiinteze-ong-uri-si-institutii-media-in-republica-moldova-007285.html accesat 09.10.2010
7. King Ch. Moldova post-sovietică: un ţinut de hotar în tranziţie. - Iaşi, 1997.
8. Lumea în 2020. - Chişinău, Editura Carter, 2008.
9. Martins Gandra I. O viziune asupra lumii contemporane. - Bucureşti, Editura continent XXI, 2001.
10. Montbrial, de, T. Acţiunea şi sistemul lumii. - Bucureşti, Editura Expert, 2003.
11. Noua frontieră Schengen şi impactul asupra relaţiilor dintre România şi Republica Moldova. - Bucureşti, 2002.
12. Popovici C. Eminescu. Viaţa şi opera. - Chişinău, Editura ASEM, 2001.

COPIII MIGRANȚILOR: CAUZA EMIGRĂRII ŞI / SAU MOTIVAȚIA REÎNTOARCERII

Cristina LAZARIUC
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiințe Politice, laboratorul „Sociologia Politicii"
Colaborator ştiințific, magistru în ştiințe politice

Family is the foundation of a society, the "basic cell" of a country. The state of the families reflects the state of whole society – in an unstable and vulnerable society, the family is vulnerable, too. Given that the impact of migration falls upon such essential institution as family is, it proves the importance of a complex analysis of family-migration mutual influence. In recent years, in Moldova, labor migration has acquired a mass character, leading to a significant increase of the number of children without parental care. Migrant parents' tend to provide children with a better living environment (more in material terms, than educational or moral ones), unfortunately has negative social consequences: broken families, children without parental care and comfort. These children develop vague personalities, and consequently, form a generation of adults with social integration problems. The lack of control of the parents over their children is visible in terms of academic achievement or adoption of deviant behavior. Frequent comebacks home of the parents could greatly reduce the psychological and social costs of separation of their children.

Migrants, and especially women, often find it hard to readjust when they return. Long separation can cause problems in the home with both partners and children, leading to psychological and emotional stress. They may also discover that little remains of the remittances they have sent if their families have used the funds for basic survival or for consumption. As a result many migrant workers are frequently pressured to re-migrate.

We explore reasons for return migrations which are motivated by immigrants' concerns about their children. We develop a simple model, whereparents have paternalistic preferences. We show that parental concerns about the child may lead to an increase, or to a decrease in the tendency to return to the home country.

Familia semnifică temelia unei societăți, cea mai relevantă unitate de măsurare a relației dintre individ şi comunitate, „celula de bază" a unei țări. Starea familiilor reflectă situația din societate – într-o societate instabilă şi vulnerabilă familia este la fel vulnerabilă. Deci, pentru a avea o societate sănătoasă este nevoie de familii sănătoase. Societatea moldovenească se confruntă tot mai des cu

astfel de probleme care au legătură directă sau indirectă cu migrația. În condițiile în care în rezultatul migrației sunt observate multe transformări şi la nivelul unei instituții esențiale cum este familia, devine oportună analiza multidimensională a influenței reciproce migrație-familie, care potențează sau alterează anumite roluri în cadrul familiei contemporane. Emigrarea, adică fenomenul părăsirii țării de origine în schimbul stabilirii temporare sau definitive într-o altă țară, are atît efecte politice, economice, cît şi efecte social-culturale, divizînd fizic şi emoțional prieteni, familii şi comunități.

În Republica Moldova, printre cele mai importante cauze ale problemelor cu care se confruntă familiile putem identifica două cate¬gorii: pe de o parte, cauzele de natură funcțională – sărăcia şi migrația, iar pe de altă parte, cauzele de natură axiologică – mentalitate şi atitudine față de familie, lipsa unei educații adecvate privind întemeierea unei familii, creşterea copiilor. Efectele negative ale migrației asupra familiilor rămase în țară, în special asupra celor mai vulnerabili membri ai acestora (copiii), reprezintă o problemă deosebit de importantă pentru o țară ca Republica Moldova, în care migrația masivă a forței de muncă lasă fără atenție şi îngrijire un număr impunător de copii, afectînd deseori nu doar bunăstarea lor economică, ci şi starea lor emoțională şi psiho-socială, sănătatea fizică şi psihică. Totodată, copiii rămaşi fără îngrijirea părintească adesea rămîn în afara structurilor sociale, inclusiv a educației, iar uneori îşi văd viitorul doar în străinătate. Astfel, în cele ce urmează ne vom concentra atenția mai mult asupra cauzelor de natură funcțională a vulnerabilității instituției familiei, reliefînd impactul migrației asupra dezvoltării armonioase a copiilor. Moldovenii emigrează nu numai din considerente legate de bunăstarea proprie în viitor, dar, de asemenea, preocupările lor sunt legate de bunăstarea în viitor a copiilor şi acest lucru are o influență importantă asupra migrației şi deciziei de reîntoarcere. Analiza proceselor legate de migrație şi de decizia de a re-emigra pentru a asigura un trai mai bun copiilor nu prezintă doar interes academic, ci este deosebit de importantă pentru politicile de migrație.

În Moldova, incidența "migrației potențiale", definită ca "ambiție generală de a migra în viitor" este destul de înaltă, mai ales în țările UE. Decizia de a migra este determinată de o serie de factori, care variază de la aspecte economice, pînă la aspecte personale şi politice [1, 8-9]. Decizia de a migra a unui individ este determinată strict de diferența ce rezultă din cîştigurile şi costurile pe care le presupune migrația. În timp ce cîştigurile sunt în general mai simplu de calculat, costurile conțin elemente greu de cuantificat, având un element de subiectivitate sporit. Dificultatea intervine de multe ori în subiectivismul alegerii de a migra (muncitorul nu ştie cu exactitate care sunt condițiile care îl aşteaptă în noua locație), lucru care poate avea o influență directă şi asupra permanenței fenomenului. Dimensiunea familiei poate fi foarte importantă în decizia de migrare, întrucît costurile "mutării" întregii familii sunt considerabil mai mari decît cele

legate de mobilitatea unui singur individ. Pentru a avea o imagine aproximativ realistă asupra tuturor acestor costuri, persoana care are intenția să migreze trebuie să aibă informații cît mai corecte şi mai complete depre realitățile celor două țări. Decizia de a migra, cu toate că este generată de aşteptări în general cuantificabile din punct de vedere al cîştigurilor nete, este de cele mai multe ori subiect de incertitudine şi informații imperfecte.

Cu părere de rău, însă, incidența „reîntoarcerii potențiale" a migranților, percepută ca „dorința şi tendința de a se reîntoarce (temporar sau definitiv) în timpul apropiat în țara gazdă" este destul de joasă. Iată de ce este necesar de a identifica determinantele deciziei de reîntoarcere a migranților, pornind de la determinantele emigrării. Moldovenii emigrează nu numai din considerente legate de bunăstarea proprie în viitor, dar, de asemenea, preocupările lor sunt legate de bunăstarea în viitor a copiilor şi acest lucru are o influență importantă asupra migrației şi deciziei de reîntoarcere. Analiza proceselor legate de migrație şi de decizia de a re-emigra pentru a asigura un trai mai bun copiilor nu prezintă doar interes academic, ci este deosebit de importantă pentru politicile de migrație. În condițiile în care emigrarea a devenit un fenomen greu de stăpînit se impune conştientizarea complexității acestuia şi a efectelor produse asupra vieții de familie, inclusiv asupra evoluției cuplului parental şi creşterii şi dezvoltării normale a copilului. Copilul devine personalitate integrală în plan moral, intelectual, spiritual, afectiv-motivațional însuşind valorile, principiile şi normele în cadrul familiei şi mediului social în care se dezvoltă. Într-un raport recent elaborat de către EUROCHILD [2, 5] se arată că în ciuda tuturor formelor de îngrijire alternativă a copilului, familia este cea mai optimă cale de îngrijire şi dezvoltare a copilului. De aceea, exclusiv familia trebuie să asigure copilului un mediu sănătos de formare şi dezvoltare. În lipsa unei familii, copilul se expune unui potențial risc de influență distructivă asupra personalității sale din partea societății.

Sărăcia ca cauză principală a migrației, şi migrația ca rezultat al sărăciei ar putea părea a fi acelaşi lucru, dar prezintă diferențe semnificative. Migrația ca rezultat al sărăciei poate deplasa focalizarea analizei la problema senzației de a fi sărac (sărăcie relativă). Ce se schimbă aici este mai puțin tangibil, sentimentul subiectiv al calității vieții, în cazul în care oamenii compară propriile condiții de trai cu cele din străinătate, iar potențialul de migrație creşte odată cu percepția. Plus la aceasta migrația familiei şi a prietenilor poate duce atît la amplificarea sentimentului de a fi sărac, cît şi la apariția intenției de a migra pentru a-şi satisface aspirațiile nou-descoperite (de a-şi spori nivelul de trai, de a oferi copiilor un viitor mai bun). Aceste determinante stau la baza majorității intențiilor de a emigra. Deşi, în asemenea cazuri, sărăcia pare a fi motivul forte al migrației, în realitate însă migrantul este condus de dorința de a trăi mai bine în funcție de noi standarde. Migrația devine, astfel, atît creatorul, cît şi produsul sărăciei.

Pe lîngă faptul că migrația poate fi atît cauză, cît şi rezultatul sărăciei, există şi situația cînd sărăcia şi migrația merg mînă în mînă, devenind co-determinate ce au slăbit considerabil, în ultimii 15 ani, instituția familiei în Moldova. Sărăcia şi migrația, mentalitatea şi atitudinea față de familie, lipsa unei educații adecvate privind întemeierea unei familii şi creşterea copiilor, sunt cauze majore care influențează asupra "mutației" familiei ca instituție socială în Republica Moldova. Această „mutație" poate fi motivată mai ales prin inversarea valorilor, cele materiale venind pe primul plan. Pe de o parte, părinții migranți nu au fost în stare să-şi protejeze copiii de mediul non-valoric, iar pe de alta – statul nu a avut mijloacele necesare pentru a interveni eficient în sprijinul familiei şi a preveni astfel separarea copiilor de mediul familial. Tendința părinților migranți de a asigura copiilor un mediu de trai mai bun (mai mult din punct de vedere material, decît educațional, moral), din păcate are şi consecințe sociale negative: familii destrămate (crearea unui tip de cupluri familiale cu copii, dar care de facto sînt cu un singur părinte, al doilea părinte fiind plecat, în unele cazuri pierzînd legătura cu familia), copii rămaşi fără ocrotirea şi mîngîierea părintească, bătrîni rămaşi pe drumuri. Acest fapt, de asemenea, duce la marginalizarea respectivului grup de persoane în baza unor sentimente specifice de jenă, ruşine, ceea ce conduce la automarginalizarea persoanelor, atît a adulților, cît şi a copiilor, ceea ce este un obiect de studiu în contextul coeziunii sociale.

Excluziunea socială este asociată cu sărăcia, iar indicatorii de monitorizare şi evaluare a sărăciei sînt unii de bază în determinarea păturilor vulnerabile ale populației şi a evaluării efectelor promovate în contextul incluziunii sociale a acestora. Excluziunea socială este generată în mod direct de lipsa posibilităților de angajare în muncă, de veniturile mici obținute din angajare, care la rîndul lor conduc la starea de sărăcie urmată de toate consecințele negative ale fenomenului, inclusiv migrația. Atît la nivel național, cît şi la nivel internațional are loc conştientizarea permanentă a legăturii critice dintre migrație şi sărăcie. Migrația poate fi atît cauza, cît şi rezultatul sărăciei, în timp ce sărăcia în sine poate fi atenuată, cît şi exacerbată de mişcarea populației, această corelație variind în funcție de nivelul de dezvoltare şi politica mediului în cauză. În unele zone şi în anumite condiții, sărăcia poate fi o cauza principală a migrației, în alte zone şi în condiții diferite, săracii ar putea fi ultimii care ar migra. În unele zone, migrația ar putea fi o cale de ieşire din sărăcie, în altele aceasta ar determina înrăutățirea nivelului de trai. Situația este complicată şi de diferitele tipuri de "migrație" (internă sau internațională, circulară pe termen scurt sau migrație permanentă) şi de niveluri diferite de "sărăcie" (cronică, absolută, sau mai mult subiectivă, relativă), fiecare necesitînd acuratețe în definire şi corectitudine în măsurare. Interpretarea corectă a interacțiunii complexe între migrație şi sărăcie este importantă atît pentru factorii de decizie în procesul elaborării de politici, cît şi pentru agențiile donatoare, în special în eforturile lor continue de a reduce sărăcia, şi a int-

roduce migrația de reîntoarcere în agenda de lucru atît a statului, cît şi a societății civile.

Sărăcia afectează nu doar categoriile tradițional vulnerabile ale populației, cum ar fi persoanele fără studii şi aptitudini profesionale, şomerii şi cei angajați în câmpul muncii ocazional. Ea afectează şi populația aptă de muncă, calificată şi sănătoasă. Sărăcia copiilor persistă îndeosebi în zonele rurale, unde patru din zece copii sub zece ani trăiesc în condiții de sărăcie extremă. Cea mai gravă situație se atestă în familiile numeroase atât din oraşe, cât şi din sate. În ultimul timp, în categoria persoanelor „persistent sărace“, adică care trăiesc în sărăcie cel puțin patru ani la rând, apar tot mai des copii care locuiesc acasă, dar fără părinți [3, 12]. Acest fenomen se explică prin nivelul ridicat al migrației. Sărăcia în sine afectează dezvoltarea copiilor şi adolescenților în diverse moduri. Pe de o parte, aceasta afectează accesul la alimentare corectă şi servicii de sănătate şi oportunitățile pentru educație, timp liber şi participare; pe de altă parte, sărăcia influențează familia în care trăieşte adolescentul, determinînd părinții acestuia să plece peste hotare în căutarea unui loc de muncă sau forțînd părinții să-şi neglijeze copiii din cauza eforturilor de a satisface nevoile de bază. Unii părinți nu pot să reziste stresului continuu de asigurare a unei vieți decente şi pot începe să abuzeze de alcool şi să aibă alte comportamente care afectează relația cu copilul lor adolescent.

În ultimii ani, în Moldova, migrarea la muncă peste hotarele țării a căpătat un caracter de masă, ceea ce a dus la creşterea semnificativă a numărului de copii lipsiți de îngrijire părintească. În cadrul proiectului „Improving Policy Development in Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States through Strengthening Capacities for Ex-ante Impact Assessment” la care au participat patru țări: Bosnia-Herzegovina, Croația, Moldova şi Serbia, inițiativă dezvoltată de PNUD şi Guvernul Local în parteneriat cu Public Service Reform Initiative of the Open Society Institute, pentru Moldova au fost determinate ca grupuri vulnerabile: victimele traficului, copiii săraci, tinerii, grupurile cu venituri reduse, persoanele cu tuberculoză, persoanele vîrstnice, femeile. Adițional la grupurile tradițional vulnerabile, în ultimii ani, în Moldova s-a reliefat un grup specific supus riscului excluziunii sociale: migranții la muncă peste hotarele țării şi familiile acestora.

Este necesar de menționat că copii sînt un grup deosebit de vulnerabil riscului excluziunii sociale, datorită faptului că aceştia nu pot să-şi genereze propriile venituri, să participe deplin la luarea deciziilor, respectiv într-o măsură neînsemnată pot influența soluționarea problemelor familiei, mai puțin sau chiar deloc – problemele social-economice. Unul din principalele domenii de risc pentru copii este sărăcia, care implică lipsa surselor financiare pentru asigurarea unui trai decent copiilor. În cazul Moldovei sărăcia copiilor poate fi analizată prin prisma familiilor cu copii. Analiza sărăciei arată că apariția unui copil în fa-

milie contribuie la creşterea riscului sărăciei acesteia. Dezagregarea indicatorului după tipul gospodăriei, şi analiza în dinamică a acestuia conduce la constatarea că sînt supuse unui risc pronunțat de sărăcie gospodăriile din grupul „alte gospodării cu copii", acestea fiind gospodăriile cu copii, conduse de alte persoane, nu de părinții copiilor aflați în gospodărie. De menționat că analiza în dinamică arată o reducere în ultimii ani a riscului sărăciei grupului menționat. Indicatorul „Deficitul median al resurselor" [4, 69-70] demonstrează cea mai mare distanță mediană a copiilor (23,44% din cuantumul pragului sărăciei absolute) pînă la pragul sărăciei, comparativ cu celelalte grupuri. Astfel, pe lîngă faptul ca familiile cu copii înregistrează o incidență înaltă a sărăciei, creşterea acesteia este dependentă de numărul copiilor în gospodărie, şi sînt necesare sume băneşti considerabile pentru ca copiii să atingă pragul respectiv de sărăcie. Gospodăriile cu 3 şi mai mulți copii înregistrează un risc înalt de a se afla în permanentă sărăcie. Condițiile de locuire a copiilor sînt de o importanță majoră pentru dezvoltarea personalității acestora. Analiza în dinamică a datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice, realizată de Biroul Național de Statistică, relatează cel mai înalt grad de aglomerare în gospodăriile cu 3 şi mai mulți copii, înregistrînd în medie aproape două persoane într-o cameră (1,87 în 2008), dar şi spațiu relativ mic pe o persoană (9,47 m.p.) față de alte gospodării. Lipsa utilităților în locuințe este mai pronunțată pentru acest grup de persoane. Astfel, circa 70% dintre persoane au declarat lipsa apeductului şi a sistemului de canalizare în locuințe. Situația financiară a gospodăriilor cu 3 şi mai mulți copii pare a fi mai dificilă în comparație cu alte grupuri. O pondere înaltă a acestora (31,9%) întîlnesc dificultăți la achitarea cheltuielilor pentru energie electrică, agentul termic şi gaze naturale.

Astfel, este necesar de a acorda o atenție aparte copiilor din familiile migranților la muncă peste hotarele țării, în special celor la care ambii părinți sînt plecați. Pentru a asigura copiilor condiții mai bune de trai, educație şi studii, dezvoltare şi sănătate, părinții emigrează, de cele mai multe ori neluînd în considerație gradul de acceptare / neacceptare a migrației de către copii. Modalitățile de consultare a copiilor de către părinți privind intenția lor de a pleca la muncă peste hotare, variază atât în funcție de vârsta copiilor, cât şi de modelul relațional specific familiilor. În majoritatea cazurilor, solicitarea opiniei copiilor are loc sub forma unei discuții, în care părinții aduc la cunoştință necesitatea şi oportunitatea plecării lor la muncă şi au încercat să convingă copiii să accepte situația. Cu cât mai mare este vârsta copiilor, cu atât mai frecvent părinții solicită opinia lor, or, odată cu creşterea copiilor evoluează şi gradul de încredere a părinților în capacitatea copiilor de a face față unor situații dificile [5, 24-32]. În asemenea cazuri reliefăm importanța discuțiilor sincere purtate de părinți cu copiii lor înainte de plecare, de asemenea, şi acceptarea de către părinți a opiniilor exprimate de aceştia. Este important de subliniat faptul că şi copiii depun un efort

enorm pentru a se adapta la unele situații ce depășesc potențialul lor psihic, respectiv, o acceptare inițială poate degenera într-o respingere ulterioară.

În trimestrul II 2008 Biroul Național de Statistică (BNS) a lansat cercetarea statistică asupra gospodăriilor populației „Migrația forței de muncă", ca modul complementar la cercetarea de bază Ancheta forței de muncă (AFM). Scopul cercetării a fost obținerea unor caracteristici adiționale privind persoanele plecate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru, cum ar fi: motivul plecării, modalitățile de emigrare la muncă, costurile emigrării, modalitățile de căutare a unui loc de muncă şi condițiile de muncă, statutul de şedere în țara de destinație, ocupația şi activitatea economică a locului de muncă, relațiile de muncă, problemele cu care s-a confruntat, unde s-a adresat pentru a soluționa problemele, etc. În baza datelor cercetării [6], practic, toți migranții au plecat pentru prima dată peste hotare în ultimii 6 ani (90,4%). Astfel, perioada medie pe care a petrecut-o un migrant peste hotare (incluzând revenirile pe termen scurt) a fost de 2,1 ani. La momentul efectuării cercetării, femeile se aflase peste hotare o perioadă mai îndelungată decât bărbații (2,3 ani față de 2,0 ani). Aceeaşi situație se înregistrează şi cu migranții din mediul rural, în comparație cu cei din mediul urban.

Motivele principale pentru care migranții au plecat peste hotare la muncă au fost lipsa locurilor de muncă în țară (51,5%) şi salariile mici (45,8%). Circa 60% din migranți au împrumutat bani pentru a pleca [6, 16]. Peste ¾ din ei au împrumutat bani de la rude sau prieteni. În medie, suma împrumutată a fost de 1324 USD. Banii câştigați peste hotare şi trimişi acasă de către migranți sunt utilizați în primul rând pentru satisfacerea necesităților zilnice (hrană, îmbrăcăminte, servicii comunale, etc.) (46,2%) [7, 21-23]. A doua utilizare importantă a remitențelor este repararea sau procurarea locuinței (20,9%), a treia - achitarea datoriilor (9,8%) [6, 42]. Analizînd distribuția migranților, după anul în care aceştia au plecat peste hotare pentru prima dată observăm că pînă în 2003 au emigrat 42,7 mii persoane, iar începînd cu anul 2004 numărul emigranților a crescut de la 19,2 mii persoane, la 32,1 mii persoane în 2005, 63,9 mii personae în 2006, 107,0 mii persoane în 2007, pentru ca în 2008 să asistăm la o scădere bruscă a numărului respectiv, fluxul fiind de 53,4 mii persoane [6, 22].

Astfel asistăm la creşterea fluxului de migranți începînd cu anul 2005, şi în acest caz sărăcia apare ca cauză importantă a migrației. Astfel, conform datelor din Strategia Națională de Dezvoltare, aprobată de către Parlamentul Republicii Moldova în luna decembrie 2007, în anul 2005, pentru prima dată după anul 1999, a avut loc o creştere a ratei sărăciei. În anul 2005 fiecare al treilea cetățean al Republicii Moldova (29%) se afla în sărăcie absolută, estimată prin comparația cheltuielilor de consum pe adult echivalent cu pragul sărăciei absolute (353,87 MDL). Fiecare al şaselea cetățean (16%) se afla în sărăcie extremă (comparând cheltuielile de consum pe adult echivalent cu pragul sărăciei bazat pe consumul alimentar (278,52 MDL). Această creştere se datorează în mare parte

evoluției ascendente a ratei sărăciei din mediul rural. Rata generală a sărăciei, arată cercetările statistice, a fost mai mare în zonele rurale comparative cu orașele mari. În anul 2005 riscul sărăciei populației din mediul rural a fost de 6 ori mai mare decât în orașele mari (Chișinău și Bălți) și cu 2 puncte procentuale mai mare decât în orașele mici.

Actualmente, însă, potrivit Băncii Mondiale, Moldova se situează pe unul dintre primele locuri din lume după mărimea remitențelor în raport cu Produsul Intern Brut. Remitențele au o influență directă asupra bunăstării gospodăriilor casnice – în anul 2009 ele au redus rata sărăciei absolute în medie cu 11,7 puncte procentuale [8, 35]. Analiza datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice arată că în 2010 în mediul rural volumul remitențelor s-a majorat cu circa 16%, ceea ce a contribuit la o reducere semnificativă a ratei sărăciei în mediul rural, care a constituit 30,3% sau cu 6,0 puncte procentuale mai puțin în comparație cu anul 2009 [9, 4]. Cercetările denotă că resursele financiare obținute din remitențe înfluențează semnificativ accesul financiar la bunuri și servicii al persoanelor din gospodăriile beneficiare de remitențe, astfel reducîndu-se vulnerabilitatea excluziunii sociale din punct de vedere economic.

Analizînd situația în Republica Moldova, în ceea ce privește aspectele privind nivelul de trai al populației în 2010, avînd în calitate de indicatori de bază rezultatele cercetării bugetelor gospodăriilor casnice, realizate de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, reliefăm următorul tablou [10]: din total gospodării, 66,6% apreciază nivelul de trai ca fiind satisfăcător, 10,5% ca fiind bun sau foarte bun, iar restul 22,9% gospodării și-au apreciat nivelul de bunăstare ca fiind unul nesatisfăcător. Totodată, fiecare a doua gospodărie consideră că nu au intervenit careva schimbări în nivelul de bunăstare al acestora, 6,9% consideră ca și-au îmbunătățit situația în 2010, iar fiecare a treia gospodărie consideră ca o duce mai rău față de anul precedent. Nivelul de bunăstare al membrilor gospodăriei depinde nemijlocit de activitatea economică și sursa principală de venit a populației. Principala sursă de formare a veniturilor disponibile este activitatea salariată (42,6%), fiind urmată de veniturile din prestațiile sociale cu 18,7% (din care 15,1% pensiile) și veniturile din activitatea individuală agricolă (9,8%). Transferurile din afara țării contribuie la formarea veniturilor disponibile în proporție de 16,8%.

Indisolubil legată de nivelul de trai este educația copiilor (inclusiv accesul la studii), atît ca relație cauză-efect, cît și ca factor determinant al migrației părinților. Din anul 1990 până în prezent cele mai afectate categorii sociale au fost persoanele ocupate în agricultură, educație și învățământ. Criza economică îndelungată, sărăcia, șomajul, corupția au afectat și mai mult calitatea educației și realizarea dreptului la educație. Cele mai vulnerabile familii în Republica Moldova sunt familiile cu copii, aceste familii fiind afectate cel mai mult de sărăcie. Cele mai mari greutăți le întâmpină familiile cu mulți copii. Multe dintre ele, pe

lângă problema numărului mare de copii, se confruntă şi cu lipsa unei slujbe bine plătite sau a unei calificări corespunzătoare. O mare parte din aceste familii trăiesc sub pragul sărăciei, în condiții improprii dezvoltării normale a personalității copiilor. În opinia majorității părinților, pentru copiii lor este imposibil să obțină o educație de calitate fără contribuții din partea părinților. O bună parte din părinți (48,6%) arată că profesorii acordă mai mult timp şi mai multe eforturi copiilor ai căror părinți au contribuit cu mai mulți bani pentru nevoile şcolii. Totodată părinții şi o parte din profesori recunosc că în aceste condiții unii elevi din familiile mai sărace sunt dezavantajați, rămân fără atenția profesorului, pentru că părinții lor nu-şi pot permite să plătească suplimentar pentru şcoală, fapt invocat de aproape jumătate din părinții intervievați (49,9%) şi de o parte din profesori şi directori de şcoală (12,6% şi, respectiv, 16,7%) [11, 32]. Se atestă şi cazuri de încălcare a demnității copilului atunci când părinții nu pot face față plăților cerute. În aceste condiții, părinții hotărăsc să emigreze pentra a le asigura copiilor un nivel de trai mai înalt şi oportunitatea de a face studii de calitate şi a obține o specialitate.

Situația copiilor din familii cu migranți la muncă este reflectată de indicatorul „Copii de vîrstă şcolară ai căror părinți sînt plecați la muncă peste hotare” [4, 126-127]. Acest indicator prezintă raportul dintre numărul de copii de vîrstă şcolară ai căror părinții (unul sau ambii) sînt plecați la muncă peste hotare şi numărul total de elevi. Astfel, datele indică faptul că dacă în anul 2006 erau plecați la muncă în străinătate părinții (unul sau ambii) fi ecărui al şaselea copil de vîrstă şcolară, în anul 2008 – deja ai fiecărui al patrulea. Valoarea acestui indicator este diferită pe unități administrativ-teritoriale. Astfel, raportul dintre numărul de copii de vîrstă şcolară, ai căror părinți (unul sau ambii) sînt plecați la muncă peste hotare, şi numărul total de elevi constituie 24,0% în mediu pe țară, pe cînd în raionul Basarabeasca este de 52,4%, în raionul Cimişlia – 41,7%, în raioanele Făleşti şi Floreşti - 37,6%. Situația cea mai bună la acest capitol este în mun. Chişinău (11,2%), raionul Briceni (13,8%), mun. Bălți (15,5%).

Părinții din mediul rural îşi lasă copiii acasă şi pleacă la muncă peste hotare mai frecvent decît părinții din regiunile urbane şi majoritatea copiilor lăsați fără îngrijire părintească au vîrsta de 10 ani sau mai mult. Majoritatea sînt supravegheați de aşa-numiții îngrijitori: profesori, a rude, a prieteni, dar există şi copii lăsați chiar fără un adult în casă. O parte a acestor copii sînt cu adevărat invizibili, din cauză că părinții lor migrează ilegal şi nu informează pe nimeni despre planurile lor de a pleca. Copiii mai mici locuiesc, de obicei, în casa îngrijitorilor, iar copiii mai mari rămîn acasă, unde sînt vizitați de oamenii apropiați. Plecarea părinților este urmată, de cele mai multe ori, de o schimbare radicală a mediului şi a condițiilor de viață ale copiilor rămaşi în țară. Această situație implică întreruperea vieții obişnuite şi schimbarea mediului ambiental comfortabil, făcîndu-i pe copii să sufere din cauza lipsei casei, a familiei, ceea ce induce o încărcătură

emoțională puternică. Emigrarea părinților pentru „un trai mai bun" declanşează o răsturnare a valorilor în sens negativ în rîndul copiilor. Mulți copii de migranți au responsabilitatea de a ține în ordine casa, grădina, a îngriji animalele, iar aceste îndeletniciri se adaugă obligației de a frecventa şcoala şi a face temele pentru acasă. Calitatea relației cu îngrijitorul este extrem de importantă pentru bunăstarea emoțională a copilului fără îngrijire părintească. Mulți copii însă au relație tensionată cu îngrijitorii lor. În acest sens menționăm un şir de probleme legate de relația copil-îngrijitor [5, 73-76]: neglijarea educațională, dezinteresul îngrijitorilor față de situația şcolară a copiilor aflați în îngrijire, pedepse nejustificate, disciplinarea prin bătaie, abuzul verbal şi emoțional al copiilor din cauza necunoaşterii, neînțelegerea necesităților şi particularităților de vîrstă a acestora, atmosfera conflictuală şi certurile permanente. În asemenea condiții, copiii pot refuza să recunoască autoritatea îngrijitorilor şi pot avea o atitudine negativă față de aceştia, cînd îi consideră prea severi. Banii trimişi copiilor de către părinți, de asemenea, pot crea tensiuni, atunci cînd copiii nu sînt implicați în deciziile cu privire la administrarea banilor.

Conform datelor UNICEF, numărul copiilor care au ambii părinți plecați peste hotare se ridică la aproape 15.000. Două din cele mai mari riscuri la care sînt supuşi cel mai des copiii lăsați fără grija părintească sînt abandonul şcolar şi reuşita academică modestă [12, 12-16], ambele fiind corelate cu problemele sociale de mai tîrziu. Implicarea părinților în procesul de organizare a regimului şcolar este esențială, părinții avînd roluri atît de monitorizare, cît şi de orientare. Lipsa controlului şi suportului conduce la o frecvență redusă, ocazională, sau chiar la abandon şcolar. Extinderea absenteismului şcolar este asociată mai frecvent cu băieții din mediul rural lăsați acasă de părinți şi ar putea fi explicată de responsabilitatea lor pentru menținerea producției agricole a familiei, care se adaugă la grijile lor casnice. Grija pentru surorile / frații mai mici cuprinde de asemenea o mare parte din timpul copilului şi influențează randamentul şcolar. În asemenea situații copii ajung să pregătească temele pentru acasă doar spre seară sau noaptea, să aibă o atitudine superficială față de unele discipline ori să le ignore totalmente pe altele. Nu întotdeauna rolul de îngrijitor este pe măsura aşteptărilor, condiționate de exigențele educaționale, iar lipsa controlului părinților emigrați favorizează libertinismul şi contribuie la dezvoltatarea la copii a devierilor de comportament.

Deşi emigrarea este pe larg răspândită, oferind familiilor o modalitate de a ieşi din sărăcie şi, astfel, reducînd necesitatea de a utiliza munca copilului drept o strategie de rezistență, constatarea precum că remitențele nu ajung la cele mai sărace segmente ale populației implică o povară dublă pentru copiii din familiile sărace: aceştia nu numai că suferă de pe urma consecințelor venitului mic al familiei, ci şi ar putea necesita să contribuie la venitul familiei, mai cu seamă dacă unii membri au emigrat, dar n-au trimis prea multe remitențe acasă. Astfel, pro-

cesul de migrație a părinților la muncă peste hotare a condiționat apariția unor noi griji pentru copiii rămaşi fără îngrijire părintească. Se conturează o interdependență dintre grijile casnice pe care le îndeplinea mama sau tata până la plecare şi grijile preluate de copiii rămaşi acasă [5, 66-69]. Atât băieții, cât şi fetele care au părinții plecați la muncă peste hotare îşi schimbă radical regimul zilei datorită noilor responsabilități. Într-o astfel de situație, copiii servesc drept înlocuitori pentru munca adultă. Oboseala fizică cronică cauzează stresul de supraocupație, care se manifestă prin apariția unor simptome specifice, cum ar fi: instabilitate emoțională, nervozitate excesivă, adinamism, depresie excesivă, somnolență etc. Riscuri sporite ale ocupării copiilor din cauza absenței unor membri ai gospodăriei pot fi explicate de necesitatea copiilor de a substitui membrii absenți, în special în ceea ce priveşte munca în gospodărie şi cea pe lângă casă pentru care nu se practică angajarea unor muncitori din afară. Cu toate acestea, probabilitatea intrării pe piața muncii salariate este mai redusă în rândul copiilor care vin din gospodării care au lucrători migranți peste hotare [13, 26].

Un alt efect asupra copiilor a căror părinți au emigrat pe termen lung, este diminuarea capacității de control, de supraveghere a acestora. Acest lucru depinde de contextul familial, de membrii familiei extinse, în grija cărora rămîne copilul. Lipsa afectivității parentale este în măsură să producă efecte de natură psihologică sau comportamentală asupra copiilor. Perspectiva psihologică a problemei deprivării emoționale demonstrează că deficitul de comunicare cu mama, insuficiența de contacte tactile şi emoțional saturate au o influență directă nu numai asupra dezvoltării fizice, dar cauzează dereglări în dezvoltarea psihică şi, în primul rând, în dezvoltarea emoțională [5, 46-60]. Copiii cu părinți care au plecat la muncă peste hotare nu trăiesc experiențele emoționale necesare unei structurări armonioase a personalității. Trăirea intensă a emoțiilor negative de către copiii cu părinți migranți influențează substanțial sănătatea psihică, reduce potențialul de viață, limitează dezvoltarea relațiilor bazate pe încredere şi afecțiune cu cei din jur.

Anume aceasta explică formarea prematură a componentelor negative ale personalității (frica, stările afective nevrotice, barierele comunicative). Aceşti copii dezvoltă personalități dezarmonice, şi în consecință, ajunşi la maturitate, formează o generație de adulți cu probleme de integrare socială. Mulți dintre copii au tulburări de somn, devin agresivi, nu au încredere în ei, din cauza lipsei modelului parental. Cei din ciclul primar încep să mintă, să frecventeze grupuri stradale, din cauza comunicării deficitare cu ceilalți membri ai familiei, încep să fie agresivi şi labili emoțional, iar cei din gimnaziu, pe lîngă agresivitatea verbală, manifestă şi agresivitate fizică, din cauza frustrărilor, a anxietății şi marginalizării, care încep să se manifeste. Părinții au o părere eronată în ceea ce priveşte modalitatea de înlocuire a afecțiunii şi atenției parentale cu bani şi cadouri. Deşi remitențile trimise îmbunătățesc condițiile de trai ale copiilor, oferindu-le acces

la bunuri şi servicii peste limita necesităților, acestea nu pot înlocui iubirea părinților şi armonia familială, atît de importante pentru dezvoltarea moral-psihologică a personalității acestor copii. Această generație de copii lipsiți de afecțiunea parentală riscă să devină una de adulți problemă, neintegrați social. Copilul crescut fără părinți sau numai cu unul dintre ei, ajuns adult nu va înțelege sensul căsătoriei, nu va avea încredere în instituția căsătoriei, şi în general în oameni.

Lipsa controlului asupra copilului este vizibil în planul rezultatelor şcolare sau adoptării de comportamente deviante. Psihologul, Parascovia Topadă, menționează că foarte mulți copii ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare, au un comportament deviant, ei încep să fumeze, să se drogheze, să fure de acasă, să renunțe la studii, să fugă de acasă, şi toate astea pentru a-şi aduce părinții înapoi, inconştient ei se răzbună pe toată lumea. Foarte mulți dintre aceşti copii suferă şi de azartomanie. Ei îşi pierd banii la jocurile de cărți, încep să fure ca să-şi întoarcă datoriile, consumă alcool, se bat. Această situație este confirmată în raportul elaborat la mijloc de termen în cadrul Programului de țară de cooperare între UNICEF şi Guvernul Republicii Moldova 2007-2011, Domeniul prioritar: Sănătatea şi dezvoltarea adolescenților, în 2009, potrivit căruia [14, 9-11]:

- Un sfert dintre tinerii cu vîrsta cuprinsă între 15-24 ani şi fiecare al zecelea adolescent cu vîrsta între 13 şi 15 ani fumează, iar mai mult de jumătate din aceştia au început să fumeze înainte de vîrsta de 10 ani. Una din cauzele acestui fenomen este şi lipsa monitorizării vigilente din partea părinților, care sunt plecați peste hotare.

- Majoritatea tinerilor moldoveni cu vîrsta cuprinsă între 15 şi 24 ani consumă băuturi alcoolice, iar mai mult de jumătate dintre aceştia au lunar experiențe de consum excesiv de alcool la o singură ocazie. În acelaşi timp, tinerii nu percep consumul excesiv de alcool ca fiind o problemă. Anume absența controlului din partea părinților îi motivează pe unii minori să practice comportamente vicioase care după părerea lor, îi apropie de maturitate.

- Prevalența drogurilor injectabile este înaltă în comparație cu alte țări europene. Statisticile naționale subraportează datele despre prevalența utilizării drogurilor în rîndul adolescenților, însă unele cercetări indică o utilizare mai sporită a opiaceelor în Moldova în comparație cu alte țări europene. Cu toate acestea, numărul total al consumatorilor de droguri nu este cunoscut, deoarece nu există estimări oficiale ale numărului de utilizatori de droguri injectabile în Republica Moldova. Prevenirea primară a utilizării de droguri este limitată, iar opțiunile de tratament existente pentru utilizatorii de droguri atît în sectorul public, cît şi în cel privat, sunt limitate. Utilizarea drogurilor injectabile este asociată cu un risc înalt de transmitere a infecției HIV, hepatitei şi infecțiilor cu transmitere sexuală (ITS) chiar şi în rîndurile beneficiarilor programului de reducere a riscurilor. Inițierea comportamentelor cu risc pentru sănătate la vîrsta fragedă,

atunci cînd organismul tînăr este în creştere, induce un pericol enorm pentru apariţia unor maladii şi a unui retard în dezvoltarea fizică şi psihică a copilului.

- Incidenţa ITS în Moldova este foarte înaltă în comparaţie cu alte ţări europene din regiune, iar cunoştinţele despre ITS sunt la un nivel scăzut în rîndul tinerilor de 15-24 ani. Transmiterea heterosexuală a infecţiei HIV continuă să crească în Moldova. Eforturile de informare în legătură cu HIV au înregistrat progrese, iar proporţia tinerilor care au cunoştinţe corecte despre transmiterea infecţiei HIV a crescut în 2008. Cu toate acestea sunt foarte importante discuţiile cu copilul în ceea ce priveşte educaţia sexuală, iar distanţa fizică dintre părinţii plecaţi şi copiii rămaşi în ţară formează şi o depărtare emoţională, ceea ce face problematică comunicarea sinceră şi deschisă dintre ei. Lipsa cunoştinţelor despre comportamentul sexual fără risc este cauza principală şi a maladiilor sexual transmisibile cu impact semnificativ negativ asupra sănătăţii reproductive a populaţiei.

- Moldova se situează pe primul loc în regiunile Europei de Sud-Est şi Centrale şi CSI cu cea mai mică vîrstă medie la prima naştere. Circa 5% de tinere cu vîrsta cuprinsă între 10-24 ani au trecut prin experienţa unei sarcini de obicei nedorite şi doar 7% dintre ele au terminat această sarcină cu naştere. În lipsa contactului apropiat şi permanent cu părinţii care sunt peste hotare, mulţi copii rămaşi acumulează cunoştinţe despre sănătate şi educaţie sexuală din mass-media, de la colegi, din stradă, ceea ce este insuficient pentru aderarea la comportamente sănătoase. Nu există o abordare metodică specializată a informării acestor copii privind riscurile pentru sănătate. Iar acest fapt creşte probabilitatea dezvoltării multor maladii şi, în special, a bolilor sistemului reproductiv şi sarcinile premature.

- Moldova are o prevalenţă înaltă a tulburărilor de sănătate mentală în cadrul întregii populaţii, în comparaţie cu ţările UE, însă diferenţele existente între clasificările utilizate de către ţările europene şi clasificarea utilizată de către Republica Moldova limitează comparabilitatea inter-statală. Majoritatea tulburărilor ce afectează adolescenţii de pînă la 18 ani sunt de natură nepsihotică, cel mai frecvent depresie şi neuroze, iar experţii naţionali în psihiatrie consideră că factorii principali care duc la apariţia tulburărilor psihice sunt conflictele în familie, divorţul părinţilor sau migraţia părinţilor, precum şi conflictele de la şcoală.

- Moldova este o ţară cu o rată înaltă a suicidului în rîndul populaţiei generale. Rata medie a suicidului în rîndul persoanelor de 15-19 ani a înregistrat o tendinţă de scădere în perioada 1998-2002, dar numărul de cazuri de suicid în categoria de vîrstă 0-18 ani a crescut din nou brusc în 2008. Specialiştii determină un şir de factori, care pot duce la suicid: factori familiali (relaţiile conflictuale în familie, abuzuri în familie, familii dezbinate, divorţul părinţilor, moartea unei persoane apropiate); performanţele şcolare (copiii şi adolescenţii se simt presaţi de familie din cauza notelor la şcoală); stresorii sociali (lipsa abilităţilor

de comunicare, de exprimare emoţională, de a lega relaţii); factori individuali (emoţionali, cognitivi, comportamentali, de sănătate) [15]. Copiii ascund stările complicate în care sînt şi este dificil de a depista problema. Totuşi sunt anumite indicii care nu trebuie ignorate de către părinţi, profesori, consilieri: o tentativă anterioară de suicid (există riscul unei tentative repetate, inclusiv prin modalităţi mai puţin evidente, cum ar fi înfometarea sau consumul abuziv de substanţe), ameninţarea cu sinuciderea (mesajele sinistre trebuie luate în serios şi analizate motivele acestora şi în nici un caz nu este recomandată ameninţarea copilului cu o pedeapsă pentru acele mesaje), depresia (dificultatea în cazul acestei situaţii este că adulţii nu recunosc simptomele unei depresii la copii datorită faptului că depresia este considerată o problemă a adulţilor. Indici ai unei stări depresive la copii sunt: lipsa poftei de mîncare, tulburări de somn - atît insomnii, cît şi somn excesiv, scăderea capacităţii de concentrare, scăderea performanţelor şcolare; stări de apatie, dezinteres pentru activităţile plăcute anterior; autoblamare excesivă, tristeţe, oboseală accentuată, probleme comportamentale la şcoală. Prezenţa acestor semne pe o perioada de minim două săptămîni trebuie să determine adultul să ceară ajutorul specialiştilor.

- Incidenţa traumelor şi intoxicaţiilor în rîndul populaţiei cu vîrsta cuprinsă între 0-18 ani este în jur de 5.000 la 100.000 de populaţie cu vîrsta 0-18 ani, care este echivalentă cu circa 40.000 de cazuri anual, ajungând la 28,2% din totalul cazurilor de accidente şi intoxicaţii raportate. Marea majoritate a cazurilor de traumatism a copiilor şi adolescenţilor au loc la domiciliu. Totodată, în absenţa grijii şi vigilenţei părinteşti, creşte riscul ca copiii să locuiască în condiţii igienice precare, antisanitare, cu pericolul dezvoltării unor infecţii, boli parazitare, intoxicaţii.

- Infracţionalitatea juvenilă [16, 57-71] - deşi numărul minorilor care au comis infracţiuni este în scădere în 2008 – 1554 minori, faţă de 2000 cînd a fost atinsă cifra de 3032 minori, infracţionalitatea juvenilă rămîne a fi una din problemele cu care se confruntă societatea moldovenească. Ponderea infracţiunilor săvîrşite de minori în total infracţiuni, anual variază de la 6% pînă la 10%. Cele mai frecvente infracţiuni comise de minori sînt furturile, cu o pondere de 10,4% în total furturi, jafurile - 11,7% din total jafuri, tîlhăriile – 15,4% din total tîlhării, violuri – 9,8%, huliganism respectiv 6,7%. De cele mai dese ori crimele sînt săvîrşite de băieţi, însă, pe parcursul ultimilor ani s-a majorat ponderea fetelor care au comis infracţiuni, de la 6,0% în 2000 pînă la 9,3% în 2008. Dat fiind că, minorii sunt implicaţi în tot mai multe infracţiuni grave, respectiv a crescut şi ponderea celor condamnaţi la privaţiune de libertate, de la 9,8% din total minori condamnaţi în 2000 pînă la 22,5% în 2008. O altă confirmare a faptului, că crimele minorilor capătă o cruzime din ce în ce mai mare, rezultă şi din ponderea persoanelor deţinute pentru omor în total minori deţinuţi, care s-a majorat de la 8,3% (3 cazuri) în 2000 pînă la 41,7% (10 cazuri) în 2008 [17, 102-117].

Rata infracționalității, a infracțiunilor legate de traficul de ființe umane, (inclusiv copii) şi a minorilor condamnați are o tangență directă cu procesul migrațional. Chiar dacă indicatorii menționați relatează o tendință de descreştere, totuşi influența migrației asupra acestor fenomene este cunoscută. Trebuie de menționat faptul că în Republica Moldova, în condițiile micşorării nivelului general al infracționalității, crimele săvîrşite împotriva copiilor rămîn a fi în creştere. Anual împotriva copiilor sunt comise în jur de 300-400 crime, iar pe parcursul anilor 2000-2008 circa 3,8 mii crime. Cel mai mare nivel de criminalitate a fost înregistrat în anul 2008 – 515 cazuri sau 65,4 crime la 100 mii populație în vîrstă de 0-17 ani față de 44,5 crime în 2000. De cele mai dese ori copiii suferă de jafuri, tîlhării şi violuri, numărul cărora descreşte pe parcursul ultimilor ani, ceea ce nu putem menționa despre omoruri, care s-au dublat în anul 2008, ajungînd la 22 cazuri. Băieții sunt supuşi unui risc mai mare de a deveni victima căreiva crime, ponderea acestora fiind de 55% în total crime săvîrşite împotriva copiilor [16, 72-74]. Adolescenții rămaşi fără supraveghere, dar dispunînd de surse băneşti esențiale, provenite din banii primiți de la părinți, sînt deosebit de expuşi unor astfel de riscuri sociale. Diminuarea acestora implică eforturi speciale din partea statului, APL şi şcolilor în scopul protejării grupurilor menționate.

În acelaşi timp au loc modificări în ceea ce înseamnă copil/copilărie cu valorile specifice. Cei mai mulți visează încă de la o vîrstă fragedă să urmeze modelul părintelui, fratelui sau a unei rude, adică să emigreze. Emigrarea tinerilor compromite ideea de familie, funcțiile şi rolul acesteia în societate. Copii sunt capabili să înțeleagă motivele plecării părinților în străinătate şi acceptă absența lor pentru un nivel de trai mai bun. Având accesul la un confort şi banii de buzunar tinerii prind gust de independență. Pe de altă parte lipsa controlului din partea adulților şi o atitudine de indiferență față de studiile efectuate provoacă o schimbare de valori în comparație cu generațiile precedente. Dacă părinții încă cred în valoarea diplomei ca într-un mijloc ce asigură promovare socială, copii observă o contradicție cu realitate. Observăm că diploma nu mai este o garanție de stabilitate financiară, iar persoanele cu studii superioare nu neapărat au un nivel de trai ridicat. Odată ce persoanele au plecat peste hotare ei se descalifică deseori acceptând muncă necalificată. În asemenea condiții copii au o atitudine critică față de necesitatea obținerii diplomei care nu se transpune imediat printr-o poziție economică şi socială mai avantajoasă. În asemenea condiții, sesizăm cu stupoare că la noi s-a destrămat cultul şi mîndria de a fi om cu studii, de a-ți dezvolta personalitatea prin învățare continuă, cercetare multidimensională, implementare practică, bazate pe principii de originalitate, inovație şi pragmatism. Motivul invocat cel mai frecvent se rezumă la faptul că după absolvirea unei facultăți oportunitățile de angajare conform specialității deținute sunt minime sau chiar egale cu zero.

Desigur sunt şi excepţii, există copii pe care plecarea părinţilor i-a făcut mai responsabili. Ei încearcă să-şi răsplătească părinţii pentru sacrificiul adus printr-o reuşită şcolară bună, printr-un comportament adecvat, prin diverse realizări în activităţile extraşcolare, prin atitudinea constructivă şi responsabilă faţă de propriul mod de viaţă. Cu toate acestea, aceşti copii întîmpină multe dificultăţi în viaţa de zi cu zi, cum ar fi comunicarea insuficientă cu părinţii referitor la diverse probleme şi neclarităţi ale vîrstei (sunt copii care comunică rar cu părinţii sau care nu comunică deloc, iar cei care comunică o fac pe teme de tipul: indicaţii la telefon cu privire la muncile pe care urmează să le facă, succesele şi insuccesele şcolare, şi foarte puţin sănătatea) [5, 70-72], lipsa legăturii emoţional-psihologice cu familia, atitudinea discriminatorie a profesorilor şi a semenilor din cauza situaţiei socio-economice, influenţa străzii, stresul suportat din cauza incapacităţii de a face faţă anumitor situaţii. În asemenea condiţii are loc maturizarea pretimpurie a copiilor, care ulterior se soldează cu aceleaşi probleme ale modului de viaţă enumerate anterior: fumatul, consumul de alcool, utilizarea substanţelor narcotice, sarcinile nedorite la adolescente, probleme de sănătate mentală sau chiar suicidul.

Astfel, reliefăm importanţa încrederii în forţele proprii de a face faţă sarcinilor şi a mediului şcolar în determinarea comportamentului copiilor cu părinţi aflaţi în străinătate, atît la şcoală, cît şi în viaţa de zi cu zi. În familie şi apoi în şcoală sunt formate valorile care orientează comportamentul copiiilor, iar acceptarea, încurajarea şi mediul comportamental pozitiv generează la ei o atitudine constructivă faţă de propriile responsabilităţi: a avea un comportament adecvat, a avea o reuşită şcolară, a-şi alege corect prietenii, a-şi prioritiza activităţile, a deosebi valoarea de nonvaloare. La rîndul său lipsa părinţilor, mediul ambiguu şi frustrant, neîncrederea şi decepţia generează la copii eşecul şcolar, comportamentul deviant şi lipsa satisfacerii nevoii de auto-realizare. De cele mai dese ori asistăm şi la apariţia riscurilor de marginalizare şi izolare a copiilor migranţilor, cauzate de lipsa sau insuficienţa activităţilor comunitare, restrîngerea cercului de prieteni la cei care se află într-o situaţie similară. Datele indică faptul că sentimentul de izolare de societate este caracteristic într-o măsură mai mare copiilor din familii cu migranţi decît copiilor din familii în care nu sînt migranţi. Astfel o consecinţă a despărţirii de părinţi reprezintă închiderea în sine a copiilor, izolarea lor de ceilalţi, timiditatea lor socială. Concomitent, grija casei, a fraţilor şi surorilor, posibilitatea unora de a comunica cu părinţii prin internet, de la calculatorul de acasă, reduce frecvenţa relaţionării cu semenii. Majoritatea copiilor cu părinţi migranţi îşi asociază viitorul cu viaţa alături de familie în străinătate şi intenţionează să plece din ţară, confruntîndu-se astfel cu un risc mai mare de a fi traficaţi, exploataţi, întemniţaţi sau instituţionalizaţi [18, 14-15].

Prin urmare, supravegherea de către părinţi este un punct esenţial pentru a evita astfel de situaţii, pentru a oferi un mediu mai sigur pentru copii şi adoles-

cenți. Indicatorii enumerați mai sus sunt pe de o parte probleme în legătură cu stilul de viață al copiilor şi adolescenților, precum şi anumite probleme specifice de sănătate, iar pe de altă parte reprezintă factori determinanți ai deciziei de reîntoarcere a părinților migranți. Revenirile frecvente acasă ale părinților ar putea reduce considerabil costurile psihologice şi sociale ale separării de copii. Astfel, dezvoltarea generală a copiilor este influențată în mare măsură de către mediul în care aceştia trăiesc, cum ar fi familia, şcoala, comunitatea şi de oportunitățile de educație non-formală, muncă şi timp liber, acces la servicii şi participare în viața comunitară. Migrația şi mediul familial au un impact deosebit asupra dezvoltării armonioase a personalității copiilor. Pînă la jumătate din tinerii din zonele rurale trăiesc în familii cu un singur părinte sau fără nici un părinte din cauza migrației. Pe lîngă avantajul evident de a avea o situație financiară mai bună decît semenii lor, lipsa supravegherii părinteşti duce la vulnerabilitate sporită. Unele riscuri se referă la abandonul şcolar, inițiere sexuală timpurie, comportamente dependente, cum ar fi consumul de alcool sau fumatul, jocurile pe Internet şi probleme psihoemoționale şi de adaptare. Iată de ce este atît de importantă conştientizarea de către părinții migranți a primordialității activității de comunicare cu copiii pentru dezvoltarea lor psihică. Comunicarea cu părinții nu presupune doar schimbul de informații verbale periodice, ci şi mângâiere, prezență, căldură afectivă constant. La baza acestei comunicări se află sistemul de legături personale, care se stabilesc în primele luni de viață ale copilului şi se dezvoltă după anumite legități pe parcursul vieții.

Părinții care lucrează ilegal peste hotare trăiesc cu frustrarea că nu pot să-şi viziteze țara de baştină. Familiile cu migranți consideră că e foarte complicat să te descurci cu despărțirea de copii, soț/soție, părinți şi comunitate, în general. Ținînd cont de aceste probleme, unii oameni fac concluzia că migrația nu merită toate costurile sociale. Sondajul făcut de OIM-CBS AXA documentează acest compromis între cîştigurile materiale şi costurile sociale, ce stă în fața multor familii cu migranți. Fiind întrebați despre principalele efecte ale migrației, marea majoritate a gospodăriilor (aproximativ 70%) menționează majorarea veniturilor grație remitențelor. În acelaşi timp, totuşi, mai mult de o treime din familiile cu migranți menționează stresul emoțional, cauzat de separarea îndelungată a cuplurilor. Acest efect a fost într-o oarecare măsură mai pronunțat când bărbații au plecat peste hotare, lăsându-şi partenera acasă. Aproximativ una din patru familii cu migranți au menționat drept aspect negativ lipsa îngrijirii părinteşti, lipsa mamei fiind simțită un pic mai mult decît lipsa tatălui. Acest lucru se datorează repartizării rolurilor şi responsabilităților în cadrul modelului nuclear de familie din Republica Moldova. Astfel, îngrijirea, creşterea şi petrecerea timpului liber cu copiii este un domeniu aflat în proporție de peste 50% în responsabilitatea femeii. Timpul acordat de către aceasta este invers proporțional cu cel al tatălui, care este cel mai implicat în însoțirea copiilor de la/spre grădiniță sau

şcoală, activitate în care şi ceilalţi copii din familie contribuie cel mai mult [19, 36-38]. Cu alte cuvinte creşterea şi îngrijirea căminului familial a fost din toate timpurile prerogativa femeii.

Plus la aceasta, în condiţiile în care unul din părinţi este în cea mai mare parte a timpului plecat în străinătate, asistăm la un dublu fenomen rezultant: pe de o parte scade natalitatea, iar pe de altă parte creşte divorţialitatea. Efectele migraţiei forţei de muncă se resimt în domeniul socialului, cu precădere asupra ideii de familie ca nucleu al societăţii şi ritmului accelerat de scădere a natalităţii. Potrivit datelor Biroului Naţional de Statistică al Republicii Moldova, rata natalităţii s-a diminuat de la 45,6 mii copii în anul 1997 la 37,6 mii copii în anul 2006. În anii următori s-a înregistrat o oarecare creştere a ratei natalităţii de la 37.973 copii în 2007 la 40.454 copii în 2010. În 2011 rata natalităţii scade atîngînd numărul de 39.162 copii. Evoluţiile din ultimii ani evocă situaţia în care în peste jumătate din cazuri, noul născut este primul copil în cadrul familiei, în o treime din cazuri - al doilea, iar fiecare al şaptelea născut-viu are deja cel puţin doi sau mai mulţi frăţiori.

Emigrarea unuia dintre părinţi, îndeosebi a mamei, are ca efect negativ răcirea relaţiei dintre cei doi parteneri, ceea ce de multe ori duce la divorţ. În asemenea cazuri copilul ajunge să fie încredinţat unuia dintre părinţi, deşi visează să trăiască într-o familie completă. În ceea ce priveşte divorţurile, numărul acestora, pronunţate prin hotărirea judecătorească, a constituit în anul 2006 - 12,6 mii, revenind în medie 3,5 divorţuri la 1000 locuitori faţă de 2,8 în 1997. În următorii cinci ani, numărul divorţurilor scade atingînd cifra de 11,2 mii. Căsătoriile desfăcute în cazul cuplurilor cu copii minori au reprezentat 28,8% din totalul divorţurilor, iar numărul copiilor minori afectaţi de desfacerea acestor căsătorii a fost de 5,0 mii. Emigrarea părinţilor poate conduce de asemenea şi la o redefinire a relaţiilor de rudenie, ce se manifestă în cazul copiilor lăsaţi de mici în grija rudelor, care ajung să nu se mai raporteze la părinţii biologici ca la nişte părinţi.

Există şi mulţi copii de migranţi trăiesc în condiţii bune, în case renovate şi bine amenajate. Ei sînt percepuţi de membrii comunităţii în general ca avînd bani care le permit să plătească fără dificultate taxele şcolare şi să-şi procure obiecte scumpe, cum ar fi calculatorul. Din acest motiv, ei sînt rareori identificaţi ca o categorie care are nevoie de sprijin sau servicii suplimentare. Aceşti copii, în special cei lăsaţi acasă fără părinţi sau fără un îngrijitor oficial, nu beneficiază de protecţia juridică şi socială la care au dreptul. Percepţia potrivit căreia aceşti copii nu au nevoie de un suport suplimentar conduce la inegalităţi profunde şi, în cele din urmă, la excludere socială. Ei trebuie să fie identificaţi şi protejaţi şi să li se ofere asistenţa de care sînt în drept să beneficieze pentru a evita marginalizarea. Comunităţile trebuie să creeze un mediu în care copiii ai căror părinţi

au ales să plece la muncă peste hotare, lăsîndu-i singuri acasă, să rămînă membri deplini ai comunității.

Reieşind din cele spuse putem presupune, că la nivelul percepției generale a procesului migrației predomină stereotipul promovat, fundamentat pe beneficiile acestuia, iar la nivelul aprecierii personale această imagine pozitivă este raportată la realizări practice, experiențe şi aspirații formate. Problemele cu care se confruntă familiile cu migranți din Republica Moldova în prezent pot duce la creşterea numărului de copii inadaptați şi a celor cu moralitate scăzută, a copiilor delicvenți şi nu în ultimul rind la descreşterea natalității şi îmbătrânirea populației, incapacitatea părinților de a transmite copiilor valori/modele de viață. Succesul relației părinte-copil presupune un parteneriat real, o comunicare eficientă şi un mod adecvat de lucru în echipă (împreună cu sistemul de învățământ, asistența medicală, instituțiile de cultură etc.). Efortul pe care ar trebui să-l depună părinții în acest sens trebuie să fie unul asumat nu delegate, fiind foarte important pentru creşterea şi dezvoltarea armonioasă a propriului copil, poate mult mai prioritar decît bunăstarea materială.

Politicile de dezvoltare economică şi protecție socială trebuie să fie reorientate şi restructurate astfel încît copiii din familiile cele mai vulnerabile şi dezavantajate să reprezinte principalii beneficiari ai acestora. Redirecționarea va oferi oportunități noi pentru toți tinerii din Republica Moldova. Progresul economic, dezvoltarea infrastructurii rurale şi investițiile străine în sănătate, educație, protecție socială şi tineret ar putea avea un impact pozitiv asupra situației copiilor din Moldova. Parteneriatul Guvernului cu organizațiile non-guvernamentale, instituțiile de cercetare, sectorul academic şi mass-media trebuie să fie axat pe schimbarea de atitudini, astfel încît copiii să devină prioritatea absolută a politicilor guvernamentale şi interesului public. Formarea bugetelor la toate nivelele din perspectiva interesului superior al copilului va contribui semnificativ la eliminarea inegalităților şi excluderii sociale a copiilor. Copiii săraci şi copiii lăsați fără îngrijirea părinților trebuie să rămînă în atenția politicilor şi serviciilor oferite de stat şi de comunități.

Tendința generală în cercetarea economică este de a considera migrația (în special a persoanelor înalt calficate) ca o externalitate negativă pentru țara de origine. Este necesară, însă, o abordare din altă perspectivă a acestui fenomen prin considerarea emigranților plecați în străinătate nu ca o pierdere, ci ca un potențial cîştig. Dacă țara de origine a acestor persoane găseşte o cale de valorificare a experienței cîştigate de emigranții temporari în țara gazdă, atunci externalitatea negativă ar deveni una pozitivă. Există două modalități de a contracara acest fenomen: fie să li se ofere acestora condiții suficiente pentru a nu pleca, fie să li se proiecteze tabloul motivațiilor pentru a se întoarce (un motiv forte fiind copiii), pornind de la consecințele negative ale migrației. Reîntoarcerea acestor persoane calificate şi înalt calificate este însă un proces complicat ce depin-

de de o serie de factori conjuncturali foarte greu de controlat, cum ar fi cei economici, dar şi sociali, politici, cilturali, etc. A pune accentul pe strategia legăturii afective părinte-copil-familie este doar un pas în realizarea scopului propus. A miza doar pe succesul deplin a acestei strategii este o eroare, în condițiile în care trăim într-o lume a pragmatismului. Iată de ce este necesar de combinat această strategie moral-afectivă cu una economică, investițională. Experiența şi economiile financiare acumulate peste hotare, se cer a fi implimentate aici sub formă de investiții, se cer a fi puse în circulație pentru a putea obține ulterior un venit aici în țară, alături de familie. Beneficiile pentru Republica Moldova, obținute din migrația forței de muncă, vor fi îmbunătățite dacă migranții mențin legături emoționale şi economice strînse cu familia şi prietenii. Constatăm că în cazul migranților care intenționează la un moment dat să se întoarcă acasă nu doar remitențele sunt mai mari, ci şi aceştia au tendința să investească remitențele acasă, în active financiare sau afaceri şi să ofere suport financiar proiectelor comunitare.

Bibliografie

1. Tendințe şi Politici Migraționiste în Regiunea Mării Negre: cazurile Republicii Moldova, României şi Ucrainei. – Chişinău, IDIS “Viitorul”, 2008.
2. EUROCHILD, Children in alternative care. - National Surveys. 2nd Edition, 2010
   http://www.eurochild.org/index.php?id=208&tx_ttnews%5Btt_news%5D=387&tx_ttnews%5BbackPid%5D=185&cHash=f59e4fc85f
3. Guvernul Republicii Moldova, UNICEF. Abandonul copiilor în Republica Moldova. – Chişinău, 2005
4. Vremiş M., Toartă V., Rojco A., Cheianu-Andrei D. Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice şi analitice. - Chişinău, 2010.
5. Cheianu-Andrei D., Gramma R., Milicenco S. Necesitățile specifice ale copiilor şi vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare. – Chişinău: CEP USM, 2011.
6. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Migrația forței de muncă, 2008.
7. Antonov V., Gamanji T., Cruc O. Monitorul Social. Exodul de creiere: provocări, consecințe, căi de acțiune. IDIS „Viitorul”. Nr.3. - Chişinău, 2010.
8. Ministerul Economiei. Raport privind sărăcia şi impactul politicilor 2009. - Chişinău, 2011.
9. Ministerul Economiei. Notă informativă. Sărăcia în Republica Moldova 2010. – Chişinău, 2011.

10. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2010 (Rezultatele cercetării bugetelor gospodăriilor casnice). – Chişinău, 2010.
11. Institutul de Politici Publice. Studiul sociologic “Plățile informale în învățămînt”. – Chişinău, 2007.
12. Antonov V. Monitor Social. Gîndirea critică şi creativă în contextul sistemului de învățămînt din Republica Moldova. IDIS “Viitorul”. Nr.7. – Chişinău, 2010.
13. Munca copiilor în Republica Moldova: Rezultatele cercetării din 2009 vizând activitățile copiilor. - Chişinău, 2010.
14. Programul de țară de cooperare între UNICEF şi Guvernul Republicii Moldova 2007-2011. Evaluare la mijloc de teren, Domeniul prioritar: Sănătatea şi dezvoltarea adolescenților. – Chişinău, 2009.
15. http://www.ms.gov.md/ministry/press_service/10553
16. Infracționalitatea în Republica Moldova. Преступность в Республике Молдова. Criminality in the Republic of Moldova. – Chişinău, 2010.
17. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Copiii Moldovei. Дети Молдовы. Children of Moldova. – Chişinău, 2008.
18. Antonov V., Gamanji T. Monitor social. Abandonul copilului în Republica Moldova: actori, soluții şi lacune. IDIS “Viitorul”. Nr.6. - Chişinău, 2010.
19. IDIS „Viitorul” şi Reprezentanța UNICEF în Republica Moldova. Modelul familiei în tranziție şi răspunsul politicilor publice la schimbările de valori şi structuri sociale în Republica Moldova. – Chişinău, 2007.
20. Dustmann C. Return migration, investment in children and intergenerational mobility. 2005 / http://www.ucl.ac.uk/~uctpb21/research_migration.htm
21. UNICEF. Starea copiilor lumii 2011: Adolescența o vîrstă a oportunităților. Rezumat. / http://www.unicef.org/moldova/ro/12007_19398.html
22. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Populația şi procesele demografice în Republica Moldova. Culegere Statistică. – Chişinău, 2009.
23. Botnarenco S., Cebotari S. Tendințele migraționiste actuale ale populației Republicii Moldova spre spațiul European. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (LIV). – Chişinău, 2011.

Prezentat la redacție
la 24 iunie 2012

Recenzent – **Valentin ȚURCAN**, doctor in filosofie, conferentiar

MIGRAȚIA DE MUNCĂ ÎN SPANIA DIN EUROPA DE EST: FLUXURILE ŞI CĂILE DE IMIGRARE[1]

Valeriu MOŞNEAGA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice şi Administrative, Catedra Științe Politice
Doctor habilitat în ştiințe politice, profesor, şef catedra

Mariana IAȚCO
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice şi Administrative, Catedra Științe Politice
Doctor în ştiințe politice, lector

Georghe RUSNAC
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice şi Administrative, Catedra Științe Politice, laboratorul „Sociologia Politica"
Doctor habilitat în ştiințe politice, profesor, colaborator ştiințific superior, academician

Since the nineties, the international mobility of immigrants from East to Western Europe is still characterized by its temporality, circularity and irregularity. In this sense, this article examines the migration projects, motivations, employment status and training of immigrants and their family situation before immigrating to Spain. The article contains an empirical material analyzed, which has both quantitative (data from Spanish official statistics) and qualitative - interviews with immigrants from Romania, Bulgaria, Ukraine and Moldova.

***Key words**: immigration from East, Spain, the migration projects*

Introducere

Fluxurile internaționale de migrație nu sunt un fenomen nou în Europa. Procesele migratorii au fost întotdeauna parte a istoriei Europei şi au avut un impact semnificativ asupra formării societăților şi statelor națiune precum şi asupra dezvoltării pieței muncii şi a industrializării. De fapt, migrația nu a încetat, niciodată, doar că s-a adoptat la diferitele caracteristici, în funcție de condițiile socio-economice şi politicile a comunității umane în diferite perioade istorice.

[1] *Acest articol este elaborat in cadrul proiectului international „Migraciones de la Europa del Este a España en el contexto geopolítico fronterizo: movilidad circulatoria y retorno" (Ref. CSO2010-14870)*

Astfel, modelul european de migrare a explorat mai multe modificări în decursul secolului al XX-lea. Una dintre cele mai recente modificări se referă la colapsul socialismului sovietic şi căderea Zidului Berlinului în 1989, odată cu deschiderea frontierelor, cu inițierea proceselor de schimbare politică şi economică a început un val semnificativ de migrație din Europa Centrală şi de Est spre țările Uniunii Europene.

În acest context, transformările politice şi economice au dus la creşterea mobilității persoanelor din Europa Centrală şi de Est, în țări care recent erau ele însuşi expeditori de emigran□i, cum ar fi exemplul Spaniei, Portugaliei, Greciei, etc. Dezvoltarea economică şi socială, atât de pregnantă a acestor țări europene, le-au transformat în țări de imigrare într-o perioadă foarte scurtă de timp, oferind oportunități importante pe piața muncii pentru grupurile de imigranți din Europa Centrală şi de Est [27].

O scurtă retrospectivă a contextului teoretic

În ultimele două decenii, creşterea pe scară largă a colectivelor de imigranți din această parte a Europei şi a intrării forței de muncă pe piața UE au suscitat atenția şi interesul academic a multor cercetătorilor interesați de migrație. Acest articol îşi propune o analiză cantitativă bazată pe interviurile realizate cu imigranți români, moldoveni, ucraineni, bulgari, în Spania, efectuate în cadrul proiectului "Migrația din Europa de Est în Spania în contextul geopolitic a frontierelor: mobilitatea, circulația şi reîntoarcerea” în perioada februarie-aprilie 2011. Pentru a obține o mai bună cunoaştere a situației migrației din Spania ne propunem să realizăm o scurtă incursiune asupra cadrului teoretic şi a principalelor tendințe existente în analiza ştiințifică a fenomenului emigrației din "Est" în Spania.

În acest sens, deja în deceniul anilor ’90 a secolului XX au început să fie publicate primele studii despre imigranți din Europa de Est. Aşadar, e binevenit să menționăm aici grupul de geografi (V.Rodríguez, M.González □i M.Aguilera), care au făcut mai multe investiga□ii de natură descriptivă pentru a analiza caracteristicile demografice □i sociale a colectivelor de emigran□i din Europa de Est şi traiectoria lor de aflare în Spania. Cercetătorii au prezentat profilul socio-demografic a grupurilor de emigranți din Est, au analizat diferențele şi contrastele cu alte grupuri de emigran□i din Spania [44; 45; 46; 47].

Al□i cercetători au centrat tema migrației din Europa de Est pe dimensiunea impactului acesteia asupra □ărilor beneficiare. Semnificative în acest sens sunt cercetările autorului spaniol R.Viruela care a investigat impactul tranziției politice şi economice asupra mobilității în societățile din Europa de Est, particularitățile acestor fluxuri migraționale şi influența lor în □ările beneficiare, de asemenea, realitatea migrațională din perspectiva țărilor din această parte a Europei, care permite să ne axăm pe diversitatea acestor procese

în mai multe țări din această regiune, precum şi pe complexitatea multidimensională a fenomenului migrației [37; 38; 39; 40; 41].

Referindu-ne la studiile asupra colectivelor de emigranți nu trebuie să uităm de diferite cercetări cu caracter comparativ, care includ, de asemenea, şi colectivele din partea de est a Europei. În acest sens, menționăm autorul A.Izquierdo, care a analizat traseele şi motivațiile de migrare, în baza interviurilor efectuate cu femeile emigrante din Europa de Est. În studiile sale Izquierdo a abordat aspectul eterogen a migrării pe baza diversității proiectelor migraționale relaționate la gen şi naționalitate [9; 10].

În acelaşi timp, s-au realizat studii comparative privind adaptarea culturală a emigranți "din est" □i asupra modelor culturale pe care oamenii le urmează în traseul lor de migrare în Spania. Este binevenit să menționăm în articol nostru cercetarea antropologului E.Ramirez Goicoechea, care a analizat strategiile şi experiențele de migrare a mai multor grupuri de emigranți situați în Spania, dintre care şi imigranții "din Est" - români, polonezi, ru□i, bulgari. Realizând interviuri cu imigranții, autorul a efectuat o analiză semnificativă a rutelor de migrare începând de la decizia de a emigra până la integrarea în societatea spaniolă [30].

În cercetările efectuate de către autorii A.Zlobina, N.Basabe, D.Paez [42] s-au elaborat studii cu privire la diferențele în experiențele de contact cu societatea spaniolă a diferitor grupuri de imigranți, în special din Ucraina şi Rusia. Constatând modul în care imigranții experimentează şocul cultural şi maniera în care ace□tia percep cultura spaniolă într-o realitate diferită de țările lor de origine.

Totodată, revizuirea literaturii privind fenomenul migrației din țările esteuropene ne permite să remarcăm, de asemenea şi un interes semnificativ din partea autorilor şi cercetătorilor români, moldoveni, bulgari şi ucraineni care au investigat fenomenul migrației din perspectiva politică, economică şi socială în țările lor.

În acest sens, trebuie să menționăm lucrările autorilor români, cum ar fi D.Sandu [34; 35], M.Şerban [36], Marcu Silvia [14; 15] abordând în lucrările lor subiecte referitoare la fenomenul larg de migrație "economică" a românilor în Uniunea Europeană. Analizând în studiile lor originea imigranților, cuantificarea lor, profil social-economic, rutele de plecare şi spațiul de circulație, motivațiile, etapele de migrare care reprezintă un tablou multidimensional al procesului de migrație din România.

Un alt grup de cercetători care au exprimat un interes pentru cercetarea migrației din Europa de Est sunt cei din Bulgaria. O privire de ansamblu asupra migrației din Bulgaria ne oferă autorii: E.Markova [16; 17], R.Guentcheva, P.Kabaktchieva, P.Kolarski [6]. Cercetătorii bulgari au examinat actualitatea şi activitatea imigranților bulgari ilegali şi legali pe piața spaniolă a muncii, tendi-

nța lor de a se integra în societatea-gazdă şi a intențiilor migranților bulgari de a se reîntoarce acasă.

În aceeaşi ordine a analizei noastre trebuie să remarcăm şi contribuția cercetătorilor moldoveni. Semnificative sunt cercetările autorului moldoveni V.Moşneaga, Gh.Rusnac [21; 22; 23; 24], şi alții. Menționăm aici şi studiile realizate de colectivele CIVIS, CBS-AXA, OIM, privind situația migrației economice şi a remitențelor în Republica Moldova. Încă, din primii ani ai tranziție post-comuniste autorii moldoveni au prezentat un interes deosebit privitor la migrația din Republica Moldova în Europa de Vest şi Rusia. Având în vedere poziția geografică şi situația politică din această țară, migrația în Republica Moldova are doi vectori migraționali, care conferă un aspect particular fenomenului migrație în această regiune.

În ceea ce priveşte literatura ucraineană se poate evidenția următorii autori: V.Chumak [5], S.Melnyk [18; 19], E.Malinovskaya [13]; M.Andrushenko şi alții [2], care s-au dedicat studiului fenomenului migrației ucrainene în Europa. Nu în cele din urmă, ar trebui să fie menționăm faptul că această țară din Europa de Est are deja o istorie a migrațiilor nu numai în Europa ci în diferite părți ale lumii, ca de exemplu: SUA Canada, Argentina, etc.

Metodologia şi obiectivele studiului.

În cadrul acestei analize, vom porni de la datele statisticilor oficiale a Spaniei, explorând particularitățile grupurilor de imigranți din "Est", în Spania. În acelaşi timp, vom analiza caracteristicile mobilității geografice a acestor grupuri, referindu-ne la frecvența şi durata de deplasare din țara de origine şi în țara gazdă şi viceversa, amplasarea entității familiale, motivele pentru migrație. Şi, nu în ultimul rând ne propunem să analizăm discursurile imigranților referitoare la experiențele lor de mobilitate, subliniind evoluția lor de-a lungul traseelor de migrare ale acestora.

Ar trebui să menționăm aici faptul că, din anii nouăzeci, cercetătorii interesați de fenomenul migrație a colectivelor din spațiului ex-comunist - au evidențiat o schimbare în căile migratorii observând o creştere a migrației temporare şi o scădere a migrației permanente sau de lungă durată [28; 32].

Prin urmare, abordarea complexității proceselor de migrație necesită o tratare multidisciplinară şi interdisciplinară datorită unei rețele de diverse cauze şi consecințe. Pentru a analiza fenomenul de migrație au fost create, printr-o rețea variată, diferite explicații şi cauze ale acesteia, cuprinse într-o serie de teorii ştiințifice sociale, care încearcă să analizeze din diferite perspective, care sunt factorii determinanți ai migrației internaționale.

Este interesant, de a evidenția anumite caracteristici ale proceselor de migrație în Europa de Sud, care, în literatura de specialitate a fost denumit *modelul migrației mediterane*. Se explică prin faptul că, în comparație cu țările nordice a

Europei, ţările din sudul european au politici de imigraţie caracterizate printr-o flexibilitate mai mare în gestionarea grupurilor de imigranţi ilegali. Politici migraţionale care se manifestă în frecventele procese de regularizare a acestor imigranţi şi a mecanismelor de legalizare a străinilor fără acte [8].

În cele din urmă, o particularitate a libertăţii de circulaţie nu reprezintă şi dreptul de a rămâne şi a lucra în ţările gazdă, fapt care conduce la diverse strategii de adaptare, în contextul legalizărilor şi reglementărilor instituţionale, dar în cele mai multe cazuri reprezintă inserarea pe piaţa forţei de muncă informale. În multe situaţii imigrantul este obligat să lucreze în domenii mai puţin dezvoltate a economiilor occidentale, la locuri de muncă simple, caracterizate de o sezonalitate înaltă şi prost plătite, fără permis de muncă legal solicitat. Aceste condiţii au influenţat, fără îndoială, în mare parte proiectele şi planurile de muncă a imigranţilor din Est, în Spania.

Într-un context de acces limitat pe piaţa forţei de muncă legală pentru imigranţi duc nu numai la poziţii joase din economie informală şi sub nivelul lor de calificare, dar, de asemenea, împiedică mobilitatea ascendentă în structura economică şi socială în ţările gazdă. În acest sens, afirmă cercetătorul din Republica Moldova, V.Moşneaga ca migraţia peste hotare se realizează în scopul de a îmbunătăţi situaţia socio-economică a ţării de origine şi nu a ţării de destinaţie, cu ideea de a reveni la locurile lor de baştină [23].

În studiul nostru, dispunem de date calitative datorită interviurilor realizate în Spania România, Republica Moldova, etc., de către cercetătoarea S.Marcu şi grupul său de cercetători din cadrul acestui proiect. Aceste date empirice ne permite să reconstituim modele ce pot conţine mobilitatea imigranţilor şi ne oferă o imagine mult mai complexă a migraţie circulare din Europa de Est în Spania şi vice-versa.

În general, în cadrul proiectului au fost intervieva□i 78 de imigranţi din Europa de Est, în special în regiunea Madrid, Spania. Conform criteriului de naţionalitate din numărul de respondenţi avem următoare distribuire: 37 români, 24 bulgari, 9 ucraineni, şi 5 moldoveni, în ceea ce priveşte genul avem: 36 bărba□i şi 42 femei. Printre imigranţii intervievaţi sunt locuitori, atât din mediul urban cât şi din cel rural, vârsta medie a respondenţilor este de 41,5 ani, iar majoritatea imigranţilor au făcut studii de liceu şi universitare.

În cadrul aceluiaşi proiect s-au efectuat interviuri cu imigran□i care s-au reîntors în ultimii doi ani în ţara de origine, astfel în România (10 persoane) şi în Republica Moldova (13 persoane), care au realizat planurile lor de reîntoarcere în locurile de baştină, precum şi, de asemenea, au fost intervievaţi exper□ii locali şi reprezentan□ii autorită□ilor publice din □ările de origine. În cadrul proiectului, blocul nostru va fi dedicat analizei situaţiei înainte de a emigra, traiectoriile şi experienţele de migraţie în străinătate, în special în Spania, care au fost motivele şi cauzele de migraţie, nivelul de pregătire în □ara de origine

□i în cele din urmă, suntem interesați în unitatea □i legăturile de familie a imigran□ilor. Pentru a avea o imagine mai completă la subiectul nostru vom realiza o analiză succintă a dinamicii migraționale din Europa de Est spre Spania, □i în aceea□i ordine a studiul nostru, vom analiza la rândul său, citatele din interviurile realizate în cadrul acestui proiect.

O retrospectivă a dinamicii migrației din Europa de Est spre Spania

Începând cu anii optzeci se atestă sosirea primelor grupuri de imigranți din Europa Centrală şi de Est în Spania, care în acel moment trecea printr-o schimbare a regimului de migrație caracterizat printr-o transformare dintr-o țară de emigrare în una de imigrare [4]. Cu toate acestea, numai la sfârşitul anilor nouăzeci, Spania a început să fie considerată o destinație importantă pentru migrația economică. Imigrația din Est primită în Spania, în ultimele două decenii a constituit un fenomen singular, atât după mărime cât şi după timpul scurt în care a avut loc.

Trebuie să menționăm că pentru analiza datelor în materie de imigrație, în Spania, ne vom baza pe două surse principale: prima se referă la străinii cu permisul în vigoare, iar a doua sursă este una relativă, fiindcă atestă străinii înregistrați în municipiile comunităților autonome. Diferența dintre aceste două surse statistice este una esențială, deoarece acesta din urmă include atât persoanele cu documente legale, cât şi cele fără documente în regulă, şi prin urmare ne oferă, cifre mult mai mari decât prima sursă.

Începând cu datele din anii nouăzeci, a statisticilor oficiale cu privire la imigranții din statul spaniol se evidențiază şi prezența imigranților din Est, de exemplu, în 1992, deşi mai puțini la număr, se atestă numărul românilor - 664 şi bulgarilor - 641, dar, în comparație, cu alte grupuri din Est, încă nu se atestă numărul ucrainenilor şi moldovenilor [3].

Cu timpul, aceste fluxuri s-au extins şi intensificat, deja în 1997 - la un an după următoarea legalizare în Spania - numărul de străini cu permise de şedere a crescut până la 609.813. Printre ei au fost clasificate 16.918 persoane în statisticile spaniole sub categoria de "europeni din Est", care constituiau 2,77% din totalul populației străine cu permis de şedere, dar nu se cunoştea numărul persoanelor fără documentele legale. Totuşi, după cum vedem, deja în 1997 se putea observa o creştere semnificativă a numărului de români (2.385) şi bulgari (1.673), în Spania.

Pe atunci la începutul secolului XXI situația imigranților din Europa Centrală şi de Est în Spania a început să se transforme, atât după mărime cât şi după caracteristicile socio-demografice. În primul rând, continuă să crească în mod semnificativ ponderea reziden□ilor din Europa Centrală şi de Est în rândul populației străine rezidentă în Spania. Dintr-un total de 1.647.011 străini care trăiau în Spania, cu permis de şedere, statistic 8,7% proveneau din țările de Est

(144.676) la sfârşitul anului 2003. În perioada 1997-2003 numărul de imigranți din Europa Centrală şi de Est a crescut mai mult de 8 ori în termeni absoluți şi de 3 ori, în raport cu ansamblul străinilor rezidenți în Spania [48].

În principiu cauza acestei schimbări trebuie căutată în creşterea numărului de imigranților români şi de asemenea într-o măsură mai mică, bulgari şi ucraineni. La sfârşitul anului 2003, în Spania locuiau 55.688 de persoane din România, cu permis în vigoare. Această creştere aduce grupul de imigranți români, printre primele grupuri de imigranți din țări non-UE, mult mai numeroase cum ar fi grupul de imigranți marocani, columbieni, chinezi.

În 2003, românii au constituit 3,3% din rezidenții străini din Spania. În acelaşi timp, a fost, de asemenea, cel mai mare grup de imigranți din țările Europei Centrale şi de Est. Astfel, mai mult de unul din fiecare trei rezidenți străini din această parte a Europei este de origine română (37,8%). Un alt grup numeric este cel bulgar cu 24.369 persoane care constituia 1,5% din populația străină în Spania, şi un total de 16,8% din populație originară din Europa Centrală şi de Est în 2003. Al treilea grupul numeric, cu 21.579 persoane sunt ucraineni cu permis de şedere valabil, care, la rândul său, constituia 1,3% din populația străină şi aproape 15% din populația venită din partea de est a Europei.

În ultimii ani, se poate observa prezența crescândă a imigranților veniți din alte state ale fostului bloc ex-comunist. Aşadar, spre exemplu colectivul de imigranți ruşi a crescut semnificativ de la 1.681 de persoane în 1997 la 12.087 în 2003. De asemenea, statisticile departamentului pentru străini din Spania începe să indice şi prezența în creştere a colectivului de moldoveni cu 2.915 persoane în 2003 [7].

În ultimii ani, românii continuă să fie cel mai mare grup înregistrat în Spania, cu o creştere progresivă de la 6.410 în 2000 la 895.970 în 2012. În cadrul studiului nostru comparativ, imigranții bulgari sunt al doilea grup, care număra la începutul anului 2008 aproximativ 155 mii de imigranți veniți din această regiune a Europei, ajungând la 176.216 în 2012, care le-au situat printre primele zece grupuri cele mai numeroase de străini din Spania. În ceea ce priveşte Ucraina şi Moldova statistica spaniolă reflectă următoarele date la sfârşitul anului 2000 erau 10.711 ucraineni înregistrați în Spania, ajungând în 2012 cifra de 88.438, în timp ce colectivul de imigranți din Moldova nu atestă o prezență semnificativă în statisticile naționale spaniole, numai în 2006 ne indică un număr de peste 11.330 de moldoveni înregistrați ajungând în următorii ani până la cifra de 17.729 persoane în 2012 [49].

Bazându-ne pe aspectul comparativ menționăm în tabelul 1 următoarele date ale statisticii spaniole cu privire la numărul de imigranți din țările analizate:

Tabelul 1. Numarul de imigranti din România, Bulgaria, Ucraina si Moldova la 1.01.2012

Țări	Străinii cu permis de şedere valabil conform naționalității şi regimului de şedere. **31-03-2011 a 31-12-2011**	Datele înregistrărilor municipale la **1.01.2012**
România	*912.526*	*895.970*
Bulgaria	*175.414*	*176.216*
Ucraina	*76.434*	*88.438*
Moldova	*16.014*	*17.729*

Elaborare propie. Sursa: [49]

Datele recensământului municipal sunt mult mai semnificative, după cum am remarcat deja, pentru rata de imigrare. Înregistrările municipale atestă un număr mai mare decât numărul de rezidenți legali, fiindcă pentru imigranți care intră în mod ilegal poate dura mai mulți ani situație de legalizare, iar întrucât recensământul municipal de obicei apare în acelaşi an în care intră în țară imigrantul, astfel datele oferite sunt mai reale.

Situația existentă a imigrației din Est are următoarea explicație: atât românii cât şi bulgarii nu mai au nevoie de viză pentru a veni în Spania (sau alte țări ale Uniunii Europene), de la 1 ianuarie 2002. Deşi trebuie să specificăm că ceea ce nu mai este necesar de a călători este doar viza de turist. Dar, cu acest drept de călătorie, imigranții români şi bulgari veneau, şi după primele trei luni de şedere legală deveneau imigranții ilegali. Putem menționa că această eliminare a vizelor turistice a influențat decisiv ritmurile ulterioare ale imigrație române şi bulgare, fără îndoială, a avut influență. Dar, după cum s-a explicat mai devreme, este clar că fluxurile de imigranți veniți se datorează în principal necesității forței de muncă, de care avea nevoie economia spaniolă.

Cu toate acestea, intrarea imigranților din Ucraina şi Republica Moldova, în Spania este cauzată de obicei de o călătorie cu o viză de turist, după expirarea acesteia aceste persoane sunt lăsate în situații de ilegalitate. În acest context, trebuie subliniat faptul că rata mare de neregularitate a fost considerată una dintre caracteristicile structurale ale proceselor migraționale în Spania [4]. Totuşi, această situație prezintă o dovadă clară de îmbunătățire în ultimii ani, în principal datorită progreselor sistemelor de control la frontieră, a facilităților mai bune în obținerea de permise pentru imigranți integrați pe piața muncii spaniole (prin regularizare, legalizare şi de contractare în țara de origine) şi implementarea de alte măsuri pentru a evita situațiile de ilegalitate. Aici amintim un fapt interesant că de la includerea România în Uniunea Europeană în ianuarie 2007, s-a deschis o uşă pentru emigrarea mai multor moldoveni cu paşaport românesc şi cu acesta, dreptul de a munci în cadrul Uniunii.

Pentru a obține o rată aproximativă a ilegalității acestor două grupuri, după cum ne sugerează unii cercetători, putem compara numărul de persoane înregistrate municipal şi numărul celor care au permis de şedere legal aflați în situație

de regularitate. Diferența dintre cele două mărimi ne permite să estimăm importanța şi impactul migrației ilegale în Spania [4; 39].

În general, numărul de străini înregistrați sau au permis de şedere în vigoare la sfârşitul anului 2011 constituia 5.251.094 persoane. Dintre acestea, 2.554.618 sunt rezidenți în sistemul comunitar şi 2.696.476 sunt străini în regim general. Aceasta reprezintă o creştere de 1,08% față de trimestrul precedent, şi anume 56.164 de locuitori, şi 6.59% în modificări procentuale [49].

Prin urmare, odată cu ultimele extinderi ale UE în 2004 şi 2007, însoțite de reconfigurarea zonei Schengen, s-au modificat şi fluxurile de migrație din Europa de Est, în cazul nostru din Ucraina şi Republica Moldova. În acest sens, cetățenii Ucrainei şi Republicii Moldova se găsesc într-un dezavantaj vădit în raport cu cetățenii din celelalte țări foste socialiste care în ultimii ani, s-au integrat în structurile Uniunii Europene, obținând nu numai dreptul de a circula liber şi de reşedință, dar, şi să intre legal pe piața muncii într-un număr tot mai mare de țări din Uniune Europeană.

Traiectoriile migraționale. De ce Spania?

În 1991 are loc prăbuşirea finală a blocului sovietic şi fostele republici sovietice, au devenit independente începând căutarea propriul lor viitor. Separarea țărilor din fostul bloc comunist de economia planificată şi aspirațiile lor de a crea o economie de piață după modelul Europei de Vest, a provocat o profundă criză economică, politică şi culturală, aşa cum s-a menționat mai devreme în acest articol, ceea ce a provocat un puternic flux de emigrare, în principal cu destinația Europa de Vest.

Pentru a analiza lucrurile din altă perspectivă, am spunem că situația nefavorabilă social-economică ce îndură aceste țări din Europa de Est la sfârşitul secolului al XX şi începutul secolului XXI a provocat un interes pentru mişcările migratorii din Estul Europei spre Spania. În acest context, apare întrebarea, de ce Spania?

Fiecare emigrant, înainte de începerea proiectului său de migrație, include în planul său migrațional ca o parte esențială intențiile de şedere permanentă sau de reîntoarcere. Desigur, mai târziu, acest plan este în schimbare deja în țară de destina□ie datorită momentelor şi evenimentelor care intervin în calea obținerii scopurile propuse inițial. În acest articol, pornind de la discursurile imigranților din Spania ne propunem să determinăm principalele contexte înainte emigrării şi factorii care au influențat asupra deciziilor de a emigra şi asupra proiectului de emigrației care modelează alte modele ale emigrație.

Când au fost întrebați respondenții "*despre motivele pentru care au ales Spania*" se evidențiază următoarele răspunsuri ale celor care cred că principalul motiv pentru care au părăsit țara lor a fost situația socio-economică, fapt ce consolidează caracterul fundamental de muncă al acestui fluxul migrațional. De

asemenea, în interviuri s-au identificat mai multe motive pentru care persoanele emigrează, dar primul motiv, cel mai comun şi uniform, în discursurile intervievaţilor rămâne a fi motivul economic, locului de muncă.

Femeie 63 ani, Bulgaria, "*din motive economice... este grea situația economică în Bulgaria, ...am lucrat la o fabrica, am lucrat întotdeauna în Bulgaria, dar într-o zi am fost alungată, aveam 50 de ani, şi acolo, o persoană de 50 de ani nu valorează nimic... Şi de aceea am venit aici.*"

Un al doilea argument este determinat de relațiile dintre imigranți stabiliți în Spania, atât prietenii cât şi familia, ceea ce confirmă rolul rețelelor şi lanțurilor de migrație, care fiind situate în zone diferite, Europa de Est - Spania, pun în mişcare curente migraționale internaționale. Este o dinamică care se alimentează pe sine însu□i, bazându-se pe legăturile de afinitate, de rudenie sau comunitate.

Femeie 33 ani, Republica Moldova "*În 2002, primul meu soț, care lucra în construcții şi nişte prieteni, m-au sunat spunând că este bine aici. M-au convins, mi-au propus un loc de muncă ca chelneri□a, au zis încearcă să vezi cum este. Eram căsătorită, soțul meu a venit primul după şase luni, am venit eu, în octombrie 2002.*"

Bărbat de 35 de ani, România "*Am ales Spania pentru că aveam prieteni spanioli pe care mi-am făcut în Europa, şi rude aici. Un unchi care e aici de 20 de ani la Madrid.*"

În primul rând, Spania este o țară a Uniunii Europene, în care standardul de viață şi salariile sunt semnificativ mai mari decât în Estul Europei. În plus, datorită dezvoltării turismului şi a serviciilor, nevoia de forță de muncă în construcție, au fost oportunități bune de angajare pentru lucrătorii emigran□i din Estul Europei.

În al doilea rând, din a doua jumătate a anilor nouăzeci ai secolului XX până în prezent, imigranții Est începuse să exploreze piața forței de muncă din țările vecine şi din apropiere ca un "bulgăre de zăpadă". Destul de ciudat, dar distanța Spaniei, nu speriat, ci dimpotrivă a contribuit la creşterea interesului față de migrație, mobilitate circulatorie în intențiile de emigrare a populației din Bulgaria, România, Ucraina şi Republica Moldova.

În al treilea rând, este rolul aspectelor lingvistice şi culturale, fiindcă spaniolă ca şi româna, fac parte din grupul limbilor romanice. Prin urmare, acest fapt a facilitat procesul de învățare şi cunoaştere a spaniolei, în momentul alegerii Spaniei, ca țară de emigrare pentru români şi moldoveni, a căror limbă este, inclusă în acest grup, în comparație, cu bulgari şi ucraineni este mai dificil, fiindcă sunt de origine slavi. Deşi România şi Republica Moldova sunt țări cu rădăcini latine şi sunt aşezate ca fiind o "insulă" în Europa slavofilă, din punct de vedere geopolitic au menținut valorile lor culturale şi caracterul romanic al limbii.

Bărbat 46 de ani, România "*Am ales Spania pentru că este o ţară latină, şi am venit în 2003, la 10 august de ziua mea, nu voi uita niciodată.*”

Femeie 50 de ani, Ucraina "*am plecat în 1998, dar îmi era indiferent de a alege între Spania şi Italia, nu ştiam nici o limbă, mi-au spus ... te duci în Spania. Mi-am spus, nu-mi pasă, pentru că nu ştiu nici una din limbi. va trebui acolo să învăţ totul… desigur, nu ştiam nici un cuvânt.*"

De asemenea, în ţările ex-sovietice în timpul erei sovietice şi post-sovietice, a fost activ studiată limba spaniolă. Acest lucru a contribuit la formarea unui strat specific de vorbitori de limbă spaniolă, cetăţenii din ţările cu origini lingvistice romanice în anii '90, în a doua jumătate a secolului XX, au fost ca primii "pionieri" în Spania şi pe pia□a sa de muncă. Era epoca în care oamenii migrau spre necunoscut, nu aveau capitalul social şi reţelele de migraţie, care sunt un factor important atunci când se emigrează.

Bărbat 52 de ani, Bulgaria "*în 1988 ...... Nu a fost o experienţă pozitivă."*

Apoi, mai târziu, la începutul secolului XXI, în Spania începe să se formeze şi să există deja o reţea destul de vastă de migrare constituită de către familie, prieteni imigranţi deja stabiliţi în Spania. Aceştia au contribuit la căutarea de locuri de muncă pentru cei care au venit mai târziu să lucreze şi i-au ajutat în procesul de adaptare socială şi de integrare în societatea spaniolă. Acest lucru a contribuit la creşterea valorii Spaniei ca ţară atractivă pentru emigraţia economică din Europa de Est.

Femeie 53 ani, România, "*Eu am venit în 2000 şi am ales Spania pentru că soţul meu era aici, era de un an în San Fernando, cu fiul meu*"

Bărbat de 30 de ani, **Republica Moldova** "*pentru că m-a chemat un prieten aici. El trăia aici din 2002.*"

În al patrulea rând, se pare că Spania, Portugalia, Italia, şi Grecia trebuie să fie considerate ca un centru, sau cel puţin un inter-relaţional de atracţie pentru imigranţii din Est. Şi conform datelor prezentate mai sus, în această situaţie de atracţie migratoare (conform datelor), România are rolul de lider.

De asemenea, ar trebui să menţionăm, faptul că Portugalia în secolul XX – începutul secolului XXI a cunoscut un boom în construcţii, ca urmare a pregătirii şi de□inerii Campionatului European de Fotbal (2004), petrecerea evenimentului sportiv a condus la construirea unei puternice infrastructuri sportive, hoteliere şi de transport. Însă, după încheierea Campionatului European s-a produs o reducere a cererii de muncă pentru constructori, si multi imigran□i din Portugalia au plecat la muncă în Spania, care avea o piaţă a muncii mult mai dezvoltată şi puternică. În acelaşi timp, imigranţi legalizaţi în Portugalia sau Italia, de multe ori vin să lucreze în Spania, sau alte ţări "prin metoda de a schimba ţara gazdă" [43].

Bărbat de 50 de ani, Ucraina "*În 1999 am fost în Portugalia câteva luni, dar nu am găsit de lucru, pentru că întotdeauna am căutat de lucru în domeniul*

meu de activitate, dar în cele din urmă ne-am decis pentru Spania, şi suntem aici de peste zece ani, aproape 11, deoarece soția mea a găsit un loc de muncă bun, ea este medic. Dacă ar fi după mine aşi fi plecat, nu am fost foarte norocos".

Cu toate acestea, procesul de mobilitate circulatorie a imigran□ilor din Est, în Spania, este complicată şi prin faptul actualei crizei economice şi financiare ce are un impact negativ asupra economiei spaniole şi, în consecință, asupra pie□ei forței de muncă. Evident, există mari dificultăți în găsirea de locuri de muncă pentru populația spaniolă, precum şi pentru imigran□ii din țările UE şi alte ţări, în special din Est.

În acelaşi timp, trebuie remarcat faptul că printre emigran□ii din Est, în Spania, care au realizat sondajul, sunt şi persoane care studiază în universitățile spaniole, precum şi cei care au servit migrației forței de muncă. Desigur, aceste persoane nu sunt imigran□i economici, în sensul deplin al cuvântului. Aceste persoane sunt mult mai mult, dar, de asemenea, constituie un strat specific în procesul de migrare din Est spre Spania, fără de care imaginea fenomenului migrației nu ar fi completă.

Femeie 52 ani, Bulgaria "*Am avut o bursă pentru cercetătorii străini în Spania.*"

Femeie 32 ani, Republica Moldova *„De unde vine pasiunea mea pentru studii hispanice? Am studiat ştiințe politice şi spaniolă. În al treilea an de studii pentru prima dată am plecat în Spania, în cadrul unui proiect. Aveam 19 de ani, a fost prima mea călătorie în Europa, din Republica Moldova. Am fost pe 2 luni, am trăit într-o familie spaniolă, am avut două tabere în Burgos şi în Pirinei. A fost o experiență excelentă pentru mine. Apoi, am întreprins o alte călătorie în Spania. Spaniolii spuneau, te vei întoarce ... şi le spuneam, desigur.*

Apoi am mers în 2002, în Pamplona, la o conferință de cultură europeană. Apoi am mers la cursuri pentru profesorii de spaniolă în Ubeda şi apoi m-au întors de mai multe ori, în mai multe oraşe. Şi în 2006, m-am dus la doctorat. Am aplicat pentru programul de doctorat. A fost o întâmplare... Pentru că am aplicat aşa... fără să aştept ceva pozitiv. Dar într-o zi,am primit vestea că am fost acceptată la programul de doctorat. Am descărcat fi□ierul, CV-ul, totul, şi la sfârşit de termen, m-am prezentat la doctorat. …m-au acceptat şi mi-au dat o bursa, mi-au plătit diurnele, cazarea. M-am bucurat pentru că a fost o veste excelentă pentru mine. Şi, în februarie 2006 a trebuit să mă prezint la doctorat. Am fost singura din Europa de Est. Au fost mulți oameni din America Latină, şi pentru ei am fost ceva foarte exotic. Mi-am făcut mulți prieteni, profesori, colegi, discuții, prezentări... Mi-a plăcut întreaga experien□ă... aveam o pregătire bună fiind cu studii din Europa de Est, şi am avut profesori foarte mobili... din toată lumea, pentru că este o universitate internațională din Spania.”

În general, interviurile în profunzime cu imigranții de muncă a evidențiat faptul că principalii factori care au determinat părăsirea țării, şi plecarea în străinătate în căutarea de lucru, au fost şi sunt cauzele socio-economice. Acest lucru este remarcat în cele mai multe discursuri ale imigranților. Cauza determinantă este situația financiară dificilă a familiilor imigranților, lipsa forței de muncă, veniturile insuficiente pentru o existență normală, necesitatea de a rezolva diferite probleme sociale legate de hrană, cazare, tratament medical, învățarea copiilor la şcoală, facultate, achiziția unui apartament sau casă, cumpărarea de maşini şi alte bunuri durabile.

Femeie de 52 de ani, România "*doream ca copiii mei să poată studia şi nu aveam posibilitatea de a plăti pentru şcoală, studii în România. Şi am căutat o viață mai bună pentru mine, soțul meu, copiii mei*".

Între timp, în ultimii ani, se evidențiază un număr tot mai mare de lucrători imigranți care au avut locuri de muncă în țările lor, salarii normale, casă, care le permiteau familiilor lor să nu trăiască în sărăcie. Aceste persoane au devenit imigranții mai puțin, pentru faptul că nu au ce mânca şi lucra. Fiindcă, factorul determinant a fost dorința de a obține salarii mai mari, de a avea mai mult decât ceea ce au casă pentru aceeaşi muncă. De astfel, pentru a-şi rezolva probleme sau de a-şi îmbunătăți situația lor financiară actuală.

Femeie 53 de ani, România "*Aveam adăpost, hrană, lucru… am plecat pentru a ne îmbunătăți ceea ce aveam.... doream mai mult, şi apoi aveam copiii.*"

Femeie 39 ani, Bulgaria "*în 2001 ... pentru că a venit soțul meu aici, a obținut documente ... si noi am venit mai târziu. Dintr-un capriciu a vrut să plece, deoarece aveam lucru acolo, totul… Dar avea un prieten aici ... Şi, după un an şi jumătate am venit eu.*"

Femeie 33 de ani, Republica Moldova "*cred ca situația mea este diferită, nu am venit din necesitate, nu am avut-o, eu, dimpotrivă, am avut perioade când m-am întors cu copilul, mama mea m-a ajutat cu bani din Moldova, îmi trimitea mama mea, este profesoară la Universitatea de Pedagogie şi Psihologie, m-am ajutat, 200-300 de euro.*"

Acest lucru ne sugerează faptul că forța de muncă din Est devine din ce în ce mai "capricioasă". În contextul globalizării, se începe a gândi nu numai în categoriile sau parametrii din țara lor, la propria lor piață de muncă şi salarii, dar începe să se compare parametrii socio-economici, precum şi nivelul de viață din străinătate. Deci, alegerea se face în favoarea muncii mai profitabile, în condiții de muncă mai acceptabile şi umane, pentru o atitudine mai umană față de om, lucrător şi cetățean în țara gazdă.

Bărbat 59 de ani, România "*Oamenii din Spania sunt buni, cinstiți, nu se supără foarte mult ...Spanioli ... Cred că este unica națiune de pe pământ, cu oameni atât de creduli, pentru că ei primesc străini în casele lor, au mare încre-*

dere în ei ... în România nu a-şi face ceea ce fac ei. Şi acolo unde am lucrat în Spania, am fost tratat foarte bine".

În acelaşi timp, observăm din discursul intervieva□ilor, că astăzi avem (deşi mai rar) alegerea aleatoare, alegerea din curiozitate, a Spaniei - ca țară de emigrare.

Femeie de 35 de ani, România "*am plecat din România în anul 2004, alegerea țării nu a fost premeditată din România, ne-am dus într-o mică aventură eu şi soțul meu, şi soarta ne-a adus aici. Eram căsătorită, fără copii*".

Comparativ cu alți imigranți, sunt şi cei care au preferat să se documenteze înainte de a pleca de acasă, din țara lor şi să nu se afle într-o situație de ilegalitate, demonstrând responsabilitate atunci când decid să emigreze în străinătate.

Femeie 54 de ani, Bulgaria "*Am ales Spania pentru că am făcut o anchetă preliminară a tuturor țările din Europa, nu doream să plec mai departe de Europa. Şi în 1996, legile privind imigrația din Spania erau cele mai liberale. Am văzut oportunitatea de a veni aici, prin acorduri, şi m-am gândit să mă legalizez în mod corespunzător. Pentru că nu aş putea fi într-o țară străină fără acte.*"

Femeie de 40 de ani, Ucraina *"Am lucrat mulți ani într-o agenție de turism din Rusia şi Ucraina... În final, văzând că, după Perestroika situația nu se îmbunătățea, şi în timp ce lucram cu multe țări, inclusiv Europa deja, avea experien□ă. Ştiam regulile din Germania, Irlanda... Ştiind că Spania avea o legislație mai bună, mai uşoară, pentru că nu îmi place să trăiesc ilegal, am decis pentru Spania. Pe lângă asta am auzit multe lucruri bune despre Spania, că oamenii sunt prietenoşi, afectuoşi, şi am decis să plec în Spania.*"

În acest context, a analizei noastre privind discursurile imigran□ilor din Spania există de asemenea şi prezența dezamăgirii, dar, în ciuda acestui fapt oamenii demonstrează persistență şi ambiție în planurile lor de migrare, apoi reconfigurează modelele lor de emigrare, ajungând până la stabilirea cu traiul în Spania.

Femeie 43 de ani, România "*În 2002 am plecat, şi am venit în Spania puțin în□elată. Am un vecin căsătorit aici, în Spania, care mereu îmi spunea că Spania este frumoasă... si am lăsat un loc de muncă foarte bun în România când am venit, dar apoi nu am plecat din Spania din ambiție. Am ales, apoi, Spania, din cauza rețelei de prieteni şi vecini, care cu toții îi avem, nu-i aşa?*"

Practica şi sondaje cu imigranții a relevat în mod clar o altă categorie de imigran□i mai puțin numeroasă, de cetățeni care fac parte din fluxul migrației de muncă, apărută ca rezultat a modei migrării de muncă. Pentru ei, se pare că veniturile, creşterea poziției lor financiare sau a familiei lor nu sunt atât de importante, indispensabile. Din simplul motiv că au o situație economică bună.

Femeie 38 de ani, Republica Moldova "*am vrut să încep ceva nou, ceva ... am studiat la Chişinău, şcoală tehnică... 11 ani am lucrat la Chişinău, la o*

Bancă de Stat, am avut loc de muncă foarte bun, de asemenea, am lucrat la case de schimb valutar."

Bărbat 27 de ani, România "*am încercat să găsesc de lucru, dar, de asemenea, vă spun că gândurile mele erau departe, am vrut să plec. Ideea este vreau să văd Europa, să cunosc, să practic limbile, aceasta este ideea. Aici îmi place.*"

În majoritatea cazurilor, e vorba despre persoane care provin din familii cu o situație economică destul de bună. Pentru ei, factorul principal care condiționează dorința de a emigra este de a se manifesta pe piața de muncă din străinătate, pentru a fi la curent cu toate, pentru a vedea lumea şi în acelaşi timp, pentru a câştiga bani. Sau, cel puțin pentru a rezolva alte probleme legate de educație, de carieră, sport, etc.

Femeie 38 ani, Bulgaria "*am venit pentru a face o specialitatea în teologie la Universitatea Pontifica Comillas. Dacă a fost o experiență pozitivă? Da, a fost o experiență bună, de studiu, am avut mari speranțe.*"

Femeie 42 de ani, România "*prima dată am venit în Spania în 1999 cu o bursă Erasmus, am dat un test si m-au acceptat. Întotdeauna mi-a plăcut să fie profesoare toată viața mea, şi mă gândeam cum aşi putea fi profesoare de spaniola, limba pe care o ştiam, dar care niciodată nu am vorbit-o. Şi am văzut o oportunitate în acele burse Erasmus în Spania. Era şansa mea.*"

În contextul analizei noastre am remarcat, de asemenea, şi participarea femeilor în procesele migrație internaționale, care a fost obiectul a unor linii importante de cercetare, ce au subliniat rolul important al femeilor ca subiect activ în fluxurile de migrație internațională. Conform acestui studiu prezența femeilor este de 53,8%, comparativ cu 46,2% bărbați. În cele mai multe cazuri, experiența de migrare a femeilor poartă aspecte mai dramatice, indicând faptul că proiectele de migrare ale acestora sunt de multe ori mai dificile.

În discursurile respondenților am constatat de asemenea, că femeile migrează din diferite motive, dintre care am putea enunța: stimulente economice, reîntregirea familiei, realizarea de oportunități mai bune pentru copii, căutarea unei libertăți mai mari, independență personală şi socială, precum şi fuga de violența în familie, drame de familie sau alte motive.

Femeie 55 ani, Republica Moldova *"am suferit mult. M-am dus singură, deoarece soțul meu a rămas acasă cu copiii mei, pentru că cineva trebuia să aibă grijă de ei. A fost foarte greu, dar doream să câştig, pentru a cumpăra haine pentru copii mei, a le trimite la şcoală. Am plecat pe un an şi două luni, apoi a revenit. Am cheltuit ce am câştigat, şi nevoile făcut-mă să plec din nou. Aveam nevoie chiar de mai mult, deoarece fiul meu mai mare a început să studieze la universitate, şi cei mai mici care mergeau la şcoală. Şi apoi a trebuit să mă întorc în 2005. Şi am simțit ceea ce am simțit prima dată. Din nou, nevoia de bani. Şi banii s-au terminat, fără să vin acasă.*"

Femei 44 ani, România "*Când am plecat prima dată din România a fost anul 2008. înainte eu am avut multe probleme cu primul meu so□. El bea foarte mult, era un bețiv, nu puteam avea nimic în comun, o casă. Am un copil de 20 de ani cu el. Când am plecat de acasă, băiatul avea nouă luni. Şi toată viața mea a devenit un iad. Am venit acasă la părinții mei şi tatăl meu nu mă înțelegea, era la fel de violent. Apoi am mers la Hâr□ova, unde aveam un frate, a cărui soție a murit, şi am avut grijă, de copiii lor. Apoi am întâlnit un alt bărbat, un prieten de al fratelui meu şi am trăit cu el. Dar şi el consuma alcool, de asemenea, era violent, a vrut sa-mă omoare. Aşa, am trăit 14 ani, cu al doilea soț, şi am avut un alt copil. Am avut două experiențe proaste. Apoi a plecat în Spania, a ajuns să lucreze la o fermă, şi m-a chemat la el. Am venit cu copiii”*

Femeie 36 de ani, Bulgaria, "*am plecat în 2000, cu adevărat nu aveam un proiect de a emigra. Doar că nu găseam posibilități să lucreze în Bulgaria. Aveam locuri de muncă bune, dar îmi doream altceva. În țara mea, am lucrat la bănci, pentru că m-am specializat în economie şi drept vamal. Am lucrat mai multe luni, la biroul vamal din Ruse, este la frontieră cu România, dar nu mi-a plăcut, nu era pentru mine, a fost ca o practică, de patru luni. Apoi m-am întors în oraşul meu, Troian, care este un oraş mic, şi am început să lucreze într-o companie de marketing, apoi într-o agenție privată de contabilitate, apoi am lucrat în bănci... Apoi, am ajuns să lucrez într-o şcoală franceză, am lucrat într-un hotel care aducea grupuri din Fran□a... A□a că atunci am decis să merg pe o luna în vacanță, deoarece varul meu era aici veniseră cinci ani mai devreme, în 1995 a sosit. Şi am zis, bine, cum la acel moment, sora mea era în Anglia, am decis să ne vedem aici, în Spania. Ea a venit din Anglia şi eu din Bulgaria, ... aici, în casa vărului meu. Sora mea nu i-a plăcut Spania, i-a plăcut Anglia. Dar adevărul este că pe mine m-a încântat, şi am rămas aici. Am lăsat familia mea ... părin□ii mei nu ştiau că că eu am rămas, au acceptat cu greu, dar au acceptat. Dar părinții mei sunt, aşa cum au fost tineri, lucrau, fără copii, ca toată lumea a fost... a fost un pic cam greu.*"

Astfel, în acest mod analiza ne demonstrează că o influență remarcabilă asupra deciziei de a migra o are poziția în care femeile se află, în societatea de origine şi dinamica în care sunt încorporate în societățile de destinație, care influențează în mod diferit la bărba□i şi femei.

Experiențe şi căi de migrare din/spre alte țări europene

În discursurile celor intervievați s-a subliniat un alt aspect important în procesul de migrație internațională experiențele acumulate pe căile de migrare, nu numai spre Spania, dar şi din alte realități. Ar trebui să menționăm aici un specific, în analiza noastră că Ucraina şi Republica Moldova deține doi vectori de emigrare, atât spre Vest (Uniunea Europeană), cât şi spre Est (Rusia), în compa-

rație cu Bulgaria şi România, unde fluxurile de migrație sunt îndreptate mai mult spre Europa de Vest şi continentul american (SUA, Canada).

Bărbat 43 ani, Ucraina "*prima data m-am dus la Moscova în 2000, deoarece mulți oameni din țara mea plecau. Am rămas mai puțin de un an, deoarece se câ□tiga pu□in. Acolo am lucrat la curățarea străzilor, era greu să găsesc ceva de lucru cu hîrtiile la Moscova. Lucru bun de a migra la Moscova este că nu ai nevoie de viză, dar unica ce e bine. Apoi m-am întors şi mi-am încercat norocul în România, dar lucrurile au mers mai rău... Şi, în sfârşit, m-am decis să plec în Spania, deşi aveam nevoie de o viză.*"

Ceea ce facilitează foarte mult emigrarea către Rusia din Ucraina şi Republica Moldova este faptul că nu e nevoie de viză şi le permite oamenilor să practice mai mult mobilitatea circulatorie pe lucru şi să fie mai mult alături de familiile lor.

În schimb observăm că traiectoriile de migrare pentru români şi bulgari cuprind mai mult țările Uniunii Europene, unde există mai multe oportunități de a fi incluşi pe piața forței de muncă a UE.

Bărbat 43 de ani, România "*Şi apoi am mers în Austria, prin aceeaşi companie. Soția mea a rămas în România, am trăit singur, dar la fiecare două sau trei săptămâni mergeam acasă. Şi apoi m-am întors în România. Aşa că treceam deseori granița. În 2002 m-am dus în Italia, apoi Belgia, Olanda, Elveția şi apoi Franța. M-am dus ca turist, dar eram în căutare de lucru, de fapt. Si apoi am venit în Spania printr-o cunoştință.*"

Căi şi mecanisme de intrare în Spania

Desigur, atunci când se pregătesc pentru o călătorie în străinătate, emigran□ii întreprind anumite acțiuni/măsuri. În primul rând, desigur, este învățarea limbilor. În al doilea rând, a găsi finanțe pentru călătorie/migrare. Cu siguranță nu sunt 35-60 de euro pentru plata vizelor oficiale. Dimpotrivă, suma este mult mai mare decât aceste tarife: pentru soluționarea informală, pentru urgentarea documentelor, etc.

În al treilea rând, de a găsi anumite persoane sau companii care pentru o anumită sumă, un cost destul de mare, deseori se ocupă, cu documentele şi obținerea unei vize pentru Uniunea Europeană. Având în vedere faptul că există de multe ori oameni care sunt "înşelați", nu-şi respectă angajamentele, emigran□ii potențiali încearcă să "lucreze" cu oameni în care au încredere din experiența (personală sau colectivă) recurg la neamurile de familie, prieteni şi cunoştințe bazate pe relații personale de încredere îi ajută la stabilirea de contacte cu diverse companii, organizații, agenții pentru a emigra.

Bărbat 44 de ani, România "*În primul rând am plecat în Italia în 1999. Am cheltuit o mulțime de bani, peste $ 1.500 pentru viză, mai ales că nu am putut sta mai mult de o lună în Italia. Prietenii care mi-au promis ajutor, nu au*

putut sau nu au ştiut cum să-şi țină cuvântul. În 2002, m-am dus în Grecia, pentru a culege portocale pentru trei luni, prin contract. Dar am stat acolo un an şi jumătate. M-am întors în România şi a plecat din nou, am stat trei luni şi apoi m-am întors în Grecia. În 2005 m-am dus în Spania printr-o cuno□tin□ă, un prieten de-al meu. Şi 1 noiembrie 2005, am venit să Berja, Almeria..."

În al patrulea rând, a primi o viza de turist sau de lucru. Dar, în ultimii ani a avut loc o schimbare definitivă în tacticile şi comportamentul emigran□ilor. Dacă anterior accentul era pus pe obținerea unei vize turistice pentru Spania, astăzi autoritățile politice şi administrative din Spania, recunosc faptul că imigranții din Europa de Est, în marea majoritate vin cu intenția să lucreze, şi nu pentru a studia şi / sau a explora cultura şi istoria țării, limitarea eliberării de vize turistice, a adus la avantajul obținerii unei vize bazate pe invitație oficială / contract de muncă / documente de înregistrare a contractelor cu firmele din regiune ce au contractat cu angajatorii, din Spania.

Bărbat 40 de ani, România "*am plecat în 2007, şi m-am dus cu o ofertă de muncă. Doream să deschid o brutărie, afacere românească (covrigărie), aici, în Spania, pentru a oferi micul dejun tipic românesc. Ceva au avut acolo şi nu aveau aici. Şi am început.*"

În plus, alte caracteristici utilizate pentru a migra în Spania sunt diferite burse, conferințe şi seminarii. Nu există nici o îndoială că aceste modalități sunt folosite pentru a obține o viză de studii în zona Schengen şi de acolo a emigra în țara de destina□ie.

Femeie 45 de ani, Bulgaria "*Am avut o bursă în Franța, de patru luni, apoi am avut doi ani de bursă în Germania şi de acolo am primit o bursă pentru cercetătorii străini în Spania şi am venit aici din Germania, în martie 1994.*"

În al cincilea rând, este obținerea cetățeniei române sau bulgare (paşaport), care asigură libera circulație fără vize în interiorul Uniunii Europene, pentru mulți moldoveni / ucraineni. Modul simplificat de sosire în Spania este, furnizat de asemenea şi de alte forme ca: căsătorii cu cetățenii spanioli, sau reunirea familială a imigranților legalizați.

Femeie 40 de ani, **Republica Moldova** "*am venit în 2002, când s-a dat libertatea de a călători liber pentru români, pentru că eu, având cetățenia română am putut veni, pentru că mi-au dat paşaportul românesc, exact în noiembrie 2001.*"

În al şaptelea rând, este intrarea ilegală în țara gazdă. În condițiile unei distanței largi dintre Europa de Est şi Spania, această fiind la marginea opusă a Uniunii Europene, în primul rând semnifică intrarea ilegală în Uniunea Europeană şi, de asemenea, continuarea emigrării spre Spania, profitând de lipsa controalelor la frontieră între statele membre ale Uniunii Europene.

Formarea profesională în contextul emigrării

În ceea ce priveşte nivelurile de educație, în discursurile imigranților din Europa de Est, veni□i din acest val migrațional se evidențiază faptul, că posedă niveluri de studii profesionale şi universitare, fiindcă fostul "bloc socialist" a favorizat oportunitățile educaționale şi de instruire ca fiind unul din pilonii vertebrali a societății de atunci. Odată cu căderea comunismului la sfârşitul anilor optzeci şi începutul anilor nouăzeci, standardele de formare se men□in stabile în societatea de origine, şi sunt mai relevante, comparativ cu alte grupuri de imigranți din țări terțe.

Femeie 36 de ani, Bulgaria "*Învățământul este mult mai serios în Bulgaria, poate mai riguros. Aici trebuie să ai responsabilitatea ta proprie pentru a studia. Aici oamenii trec fără a studia, acolo... sper sa rămână a□a, deoarece, în Bulgaria am primit o educație de înaltă calitate, gratuită. Am două studii... cinci ani de economie şi trei de drept vamal.*"

O altă chestiune importantă se referă la mobilitatea forței de muncă de nivel jos, deşi şi-au îmbunătățit nivelul de trai în Spania, acest lucru nu a contribuit la o creştere în statutul ocupațional/profesional, pentru că în țările lor de origine, lucrau în industrie, construcții, administrație şi în alte servicii.

Relațiile de familie în cadrul proiectului de imigrare

În general, est-europenii se stabilesc, de obicei cu doi sau trei membri ai familiei lor, este vorba de cupluri gospodării, compuse din familii cu copii sau frați şi surori, care s-au stabilit aici, în Spania. Fapt ce ne confirmă rolul central desemnat de rețele şi lanțuri de migrație, în procesele de migrație internațională. Stabilirea inițială cu traiul a unui val concret de imigran□i într-o zonă / localitate în particular, este favorizată de dinamica funcționării rețelelor şi lanțurilor de migrație, bazate pe relațiile şi legăturile de familie, prietenie şi solidaritate între compatrioți. Rețelele de migrație situate în diferite scenarii, transmit informații între societatea de origine şi societatea gazdă.

Majoritatea respondenților vin să confirme faptul că migrația internațională se bazează, deseori ori pe strategii de familie. Acest fapt ne pune în legătură cu teoriile care accentuează rolul familiei în procesul de migrație internațională, astfel, este familia, cea care dezvoltă diferite strategii de adaptare şi creează diferite forme de migrație. În unele cazuri, migrația poate fi colectivă, tinzând spre stabilirea traiului permanent în locul de destinație, alte familii aleg decizia de a trimite un membru de familie temporar în funcții de necesități, cum ar fi cumpărarea unei case, plata pentru studii, etc., în timp ce unii din membrii familiei rămân în țară.

Femeie 38 ani, Bulgaria "*Am o fiică de 18 ani, care studiază acolo ... trebuie să trimit bani... să ajut.*"

Femeie 50 de ani, Ucraina "*şi am dus de acasă, de la copiii mei am plecat ... foarte rău... So□ul meu nu a vrut să lucreze oriunde, a rămas acolo, iar*

copiii au rămas cu mama mea. Fiul meu era în liceu a doua clasă, dar a trebuit să merg să-mi câştig existenţa şi să-mi ajut copiii mei, pentru a trimite bani. Apoi am făcut regruparea şi am adus copiii mei aici."

În ceea ce priveşte situaţia familială, majoritatea respondenţilor sunt cu un membru al familiei în locul de destinaţie. Nu, atât de mult ne interesa să cunoaştem situaţia familială, ci mai degrabă faptul în care ace□tia ar putea conta pe un oarecare sprijin familial. Aşa cum s-a discutat în rândurile anterioare, referitor la rela□iile de familie, mai mulţi membri semnificativi de familie rămân în ţara de origine. Situaţiile familiale ale imigranţilor sunt variate: cupluri singure, cupluri cu copii mici, unde unii copii trăiesc în ţara de origine, unii copii sunt necăsătoriţi şi trăiesc în Spania cu un părinte, astfel ar trebui să subliniem unele situaţii de coabitare a familiei extinse /ample: fraţi ce trăiesc împreună şi alte relaţii de familie mai îndepărtate.

Bărbat 29 de ani, România "*Eu trăiesc cu fratele meu şi cumnata mea. Ei au doi copii, unul aici, unul acolo."*

Astfel de informaţii în ţara de origine, stimulează migrarea de noi membri familiali care participă în procesele de migraţie internaţională. De asemenea, se produce sosirea noilor imigran□i, care nu sunt direct implicaţi în procesele migraţiei de muncă, prin intermediul procedurilor de reîntregire a familiei. Fiecare imigrant poate favoriza sosirea rudelor, prietenilor şi a concetăţenilor, care în timp are un "efect multiplicator", fiindcă politicile de control şi de reducere a fluxurilor de migraţie nu le pot opri, stimulând crearea unei puternice reţele de migraţie în context familial.

Femeie 41 de ani, România, "*Apoi, el a plecat în Spania, a ajuns să lucreze la o fermă, şi m-a chemat, de asemenea, şi pe mine. Am venit cu copiii.*"

Prin urmare, iese în evidenţă de asemenea, o caracteristică a imigranţilor europeni din Est tendinţele de a dezvolta o reţea de solidaritate între ei, sim□ind responsabilitatea de a se sprijini şi de a se ajuta reciproc, au o mare nostalgie pentru ţara lor, deşi crizele economice şi politice în continuu fac ca speranţele de reîntoarcere să fie percepute ca un proces pe termen lung.

Concluzii

Migraţia este un lucru uimitor. Aceasta reflectă timpul, soarta oamenilor şi a istorie statelor. Este o bucată de timp în dimensiunea umană. Pentru că cineva a reuşit să rezolve problemele sale. Cineva - parţial. Alţii au pierdut, plătind foarte dur.

Astfel, după efectuarea analizei noastre, putem identifica factorii care au încurajat şi influenţat emigrare din Est către Spania fiind următorii:

1. Legislaţia spaniolă liberală, care permite cetăţenilor străini să lucreze fără procesarea tuturor documentelor oficiale;

2. Cererea de forță de muncă în agricultură, construcții, servicii domestice, etc.;

3. Salarii mult mai mari comparativ cu salariile din țările din cercetarea noastră;

4. Posibilitatea de a primi permise de muncă şi de şedere, datorită proceselor de legalizare convocate de către guvernul spaniol;

5. Un factor favorabil, de asemenea, pentru imigrare a fost societatea spaniolă, ospitalitatea şi atitudinea prietenoasă a spaniolilor;

În ciuda acestor factori, de fapt este imposibil de a rămâne indiferent, citind aceste discursuri şi opinii sincere ale imigranților. Provoca un dublu sentiment de fiecare dată: prima bucuria pentru aceste persoane, care au reuşit să depăşească şi să se transforme pe sine, de multe ori în condiții ostile lor, voința, talentul, şi, în acelaşi timp te sim□i trist cu ei pentru suferința lor, frica, stresul, pierderea speranței şi credinței în sine.

… Ei au părăsit țările natale pentru a avea o nouă viață în străinătate: Spania, Italia, Grecia... Bine sau rău, au încercat să se adapteze la noul mediu social-politic, economic şi cultural. Vor reveni în țara lor de origine sau vor rămână în "noua patrie"? Analiza şi justificarea perspectivele de revenire în țările lor de origine sunt în discursurile lor. Dacă într-adevăr se întorc în planurile lor? Timpul va spune... Dar condițiile de reîntoarcere, aşa cum spun ei, ar trebui de asemenea, să devină o realitate.

Nu vom face concluzii. Le au făcut de imigran□i. Le vor face guvernele şi autoritățile, care încă mai credem, doresc binele țării lor şi a cetățenilor săi, cât de aproape sau departe nu ar fi. Se pare că, în procesul de conştientizare a importanței tuturor cetățenilor pentru țara lor şi a țării pentru toți cetățenii săi, este semnificativ de a înțelege şi de a dori să ne apropiem unul spre celălalt, de a găsi cea mai bună decizie, necesarul pentru țară şi poporul său, suntem în speranța că în acest context se reflectă şi mica noastră contribuție ştiințifică.

Bibliografie

1. Analiza pieții din Moldova. IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010
2. Андрущенко М. (сост.) Трудовая миграция как инструмент интернационализации. - Киев, 2011
3. Anuario Estadistico de España 1992. www.ine.es
4. Arango J. La inmigración en España a comienzos del siglo XXI. // Leal J. (ed.) Informe sobre la situación demográfica de España 2004. - Madrid: Fundación Fernando Abril Martorel, 2004
5. Чумак В. и др. Политика Украины в отношении контроля за нелегальной миграцией. - Киев, Международный центр изучения политики, 2006.

6. Guentcheva R., Kabaktchieva P., Kolarski P. Bulgaria: The social impact of seasonal migration. // IOM. Migration Trends in Selected Applicant Countries, 2003. ISBN 92-9068-181-0.
7. Hellermann C., Stanek M. Estudios sobre la inmigración de Europa Central y Oriental en España y Portugal – Tendencias actuales y propuestas. // Actas del IV Congreso sobre la Inmigración en España. Ciudadanía y Participación. Noviembre de 2004. – Madrid, 2004
8. Hosnedlova R., Stanek M. Inmigrantes ucranianos en España. Una aproximación a las pautas de movilidad internacional. // Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales. Vol.XIV, nr.312, 20 de enero de 2010
9. Izquierdo Escribano A. El proyecto migratorio de los indocumentados según género. // Papers, nr.60, 2000
10. Izquierdo Escribano A. Panorama de la Inmigración en España al alba del siglo XXI. // Pimentel Siles M. (comp.) Procesos migratorios, economía y personas. - Almería: Instituto de Estudios de Cajamar, 2002
11. Lücke M., Mahmoud T.O., Pinger P. Modele şi tendințe ale migrației şi remitențelor în Moldova, Sondajul CBS-AXA 2006. - Chi□inău: OIM, 2007.
12. Lücke M., Mahmoud T.O., Steinmayr A. Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008. – Chisinau, 2009
13. Малиновская О., Шваб И. Украинские трудовые мигранты в Греции. // Ştiința politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Secția Ştiințe Politice. Materialele conferinței Ştiințifice Internaționale, Chişinău, 15-16 octombrie 2010. Vol.I. – Chişinău, 2011
14. Marcu S. Rumania territorio olvidado. Procesos de transición e integración 1989-2005. - Valladolid, Universidad de Valladolid, 2005
15. Marcu S. Del este al oeste. La migración de rumanos en la Unión Europea: evolución y características. // Migraciones Internacionales, Vol.5, nr.1, enero-junio de 2009
16. Markova E. Trabajadores búlgaros en Madrid. Situación legal y actuación en el mercado de trabajo. // CIDOB d´Afers Interncionals, nr.84, 2008
17. Markova E., Reilly B. Bulgarian Migrant Remittances and Legal Status: Some Micro-Level Evidence from Madrid. // South-East European Journal of Economics. Vol.1, no.2, 2007. P. 55-71.
18. Мельник С. Трудова миграция до зарубижжя – остатна межа для краины. // “Голос Украины”, no.132, 2008.
19. Мельник С. Процесы трудовой миграции надали поглиблуватимуться, http://www.jobmarket.com.ua/news/rabota_abroad/373254.html, 2008
20. Mihailov A. Bulgaria: populist pressure on the rise. // WiiW Research Reports, No.341, 2007

21. Mosneaga V., Rusnac, Gh., Turcan V. Migratiunea fortei de munca in Republica Moldova: cauze, tendinte, efecte. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). Partea I (XXV). - Chisinau, USM, 2004
22. Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу и не только. – Кишинев, Молд.ГУ, 2005
23. Mosneaga V., Corbu-Drumea L. Migratia in / din Republica Moldova: proces si reglare (primul deceniu). // Populatia Republicii Moldova in contextul migratiilor internationale, Vol.I. - Iasi, Pan-Europe, 2006
24. Мошняга В. Молдавское население в контексте современных миграций. // Общая работа: залог успешного будущего (на материалах Молдовы и Приднестровья). - Кишинев, 2008
25. OIM. Siar S. (Ed.) Migrația în Moldova: profil de țară. - Geneva, 2008
26. OIM. The Socio-Economic Impact of the Economic Crisis on Migration and Remittances in the Republic of Moldova - Early Findings. CBS-AXA. 2009
27. Okolski M. Migration pressures on Europe. // Prace Migration, nr.26. – Warszawa: University of Warsaw, Institute of Social Science, 1999
28. Okolski M. Migration Patterns in Central and Eastern Europe on the Eve of the European Union Expansion: an Overview. // Gorny A., Ruspini P. (eds.) Migration in the New Europe. East-West Revisited. - Hampshire: Palgrave Macmillan, 2004
29. Pribytkova I., Gromovs J. Migration tendencies 2004-2006. - Kiev, 2007
30. Ramirez Goicoechea E. Inmigrantes en España. Vidas en experiencias. – Madrid, CIS, 1996
31. Restrepo R.P., Uña Juárez, O., Bruquetas J. Aproximación a la concepción del espacio en las diferentes culturas que conforman el contingente migratorio de la Comunidad de Madrid. // Cuadernos de Geografia, nr.36. 2003
32. Sandu D. Migratia circulatorie ca strategie de viata. // Sociologie romaneasca, nr.2, 2000
33. Galán C. El urbanismo ante el encuentro de las culturas. La inserción socioespacacial del inmigrante en la Comunidad de Madrid. - Comunidad Autónoma de Madrid. Dirección General de Urbanismo y Planificación regional. 2005.
34. Sandu D. Exploring Europe through Work Migrations: 1990-2006. // Sandu D. (coord.) Living Abroad on a Temporary Basis. The Economic Migration of Romanians: 1990-2006. - Bucarest, Open Society Foundation, 2006
35. Sandu D. Lumile sociale ale migratie romanesti in strainatate. - Iasi, Polirom, 2010
36. Serban M., Vlad Gr. Dogenii din Teleorman in tara si in strainatate. Un studiu asupra migratiei circulatorii in Spania. // Sociologie romaneasca, nr.2, 2000

37. Viruela R., Domingo C. La dinámica inmigratoria: perspectivas socio-geográificas. // Cuadernos de Geografía, nr.72, 2002
38. Viruela R. Transición y migraciones en Europa central y oriental. // Migraciones, nr.14, 2003
39. Viruela R., Domingo C. Extranjeros en el País Valencià (una aproximación imperfecta a la inmigración). // Bernat J.S., Gimeno C. Migración e interculturalidad: de lo global a lo local. - Castellón, Servicio de Publicaciones de la UJI, 2006
40. Viruela R. Europeos del Este en el mercado de trabajo español: un enfoque geográfico. // Revista d'Afers Intenacionals, nr.84, 2008
41. Viruela R. La emigración en Europa del Este. 'Rumanización' de la inmigración en España. // Lacomba J., Falomir F. (eds.) De las migraciones como problema a las migraciones como oportunidad. - Madrid, La Catarata, 2010
42. Zlabina A., Basabe N., Paez D. Adaptacion de los inmigrantes extranjeros en España: superando el choque cultural. // Migraciones, nr.15, 2004
43. Мошняга В. Молдавские трудовые мигранты в Испании: проблемы возвращения. // Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Secţia Ştiinţe Politice. Materialele conferinţei Ştiinţifice Internaţionale, Chişinău, 15-16 octombrie 2010. Vol.I. – Chişinău, 2011
44. Aguilera Arilla M.J., González Yanci M.P., Rodríguez Rodríguez V. Le nouvelle inmigration polonaise en Espagne. // Revue Europeene des Migrations Internationales. vol.12, nr.1, Poitiers. París, 1996
45. Aguilera Arilla M.J., González Yanci M.P. La procedencia, a escala local, de los inmigrantes extranjeros en España a finales del siglo XX. // Espacio, Tiempo y Forma, serie VI, Geografía, nr.11. Revista de la Facultad de Geografía e Historia de la U.N.E.D. Madrid, 1998
46. Aguilera Arilla M.J., González Yanci M.P., Rodríguez Rodríguez V. Los países del Este nuevo foco de emigración de la Europa actual. Su incidencia en España. // Estudios Geográficos LXI, Madrid. Abril – Junio. 2000
47. Rodríguez Rodríguez V. Los polacos en España. De refugiados a inmigrantes. // Estudios Geográficos, t.LV, nr.220, 1995
48. Extranjeros residentes en España. Anexo de Tablos. - Madrid, Instituto Nacional de Estadistica, febrero, 2004
49. Extranjeros residentes en España. Anexo de Tablos. - Madrid, Instituto Nacional de Estadistica, febrero, 2012

Prezentat la redactie
la 27 iunie 2012

PARTICULARITĂ□I DE INTEGRARE A COPIILOR IMIGRAN□ILOR MOLDOVENI ÎN SOCIETATEA GAZDĂ. CAZUL FEDERA□IA RUSĂ

Olga POALELUNGI
Republica Moldova, Chisinau, Academia de Ştiinţe din Moldova, Institutul Integrare Europeană şi Ştiinţe Politice
Cercetător ştiinţific

An important issue such as the impact of migration on children of migrant parents, has not been reflected yet in research in Moldova proper. Although some problems generating situation of children without parents care about their leaving to work abroad began appearing in several studies, the topic of children left with parents abroad is not an issue in local studies and no the agenda of the authorities.

Transformările economice □i sociale, dezvoltarea sistemelor informa□ionale □i de comunicare moderne, procesele de globalizare au contribuit substan□ial la intensificarea proceselor migra□ionale. Factorii de atragere / respingere a migra□iei de natură socioeconomică au cunoscut □i ele la rândul său transformări substan□iale. Tot mai important devine rolul politicilor na□ionale □i regionale, care stimulează atragerea migran□ilor, în special crearea unor condi□ii facilitare pentru repatrierea cona□ionaliilor, facilitarea mecanismelor de atragere a for□ei de muncă din ter□e □ări, crearea condi□iilor favorabile pentru atragerea tineretului studios în institu□iile superioare de învă□ământ etc. Dezvoltarea mecanismelor de atragere a imigran□ilor este caracteristică statelor care se lovesc cu problema depopulării □i îmbătrînirii popula□iei. Crearea premiselor pentru imigrarea □i integrarea reu□ită a străinilor reprezintă pentru aceste state o posibilitate de a restabili balan□a demografică □i de a suplini necesită□ile în for□ă de muncă.

De men□ionat, la fel ca □i alte state din regiune - Federa□ia Rusă, Ucraina, România, majoritatea statelor UE - Republica Moldova se confruntă cu problemele depopularii □i îmbătrânirii. Asistăm la o competi□ie regională pentru resursele umane. Pentru o □ară lipsită de zăcăminte naturale, unicele resurse care pot asigura dezvoltarea economică durabilă reprezintă resursele umane. Calitatea lor □i posibilitatea reproducerii constituie un aspect ce □ine de asigurarea securită□ii demografice a □ării. În această ordie de idei pentru Republica Moldova devine tot mai importantă gestionarea eficientă a migra□iei, în cpecial a celei provizorii în scop de muncă □i a consecin□elor acesteia. Intensitatea □i perioada îndelungată de participare a persoanelor în procesele migra□ionale au condus la trecerea migra□iei de la faza migra□iei

propriu-zis la faza următoare – adaptarea □i integrarea în societatea gazdă. Acesta contribuie la intensificarea proceselor de unificare a familiei, inclusiv □i a copiilor, fapt ce conduce la pierderea definitivă a acestei păr□i a popula□iei pentru Republica Moldova.

Cunoa□terea □i o mai bună în□elegere a proceselor de adaptare / integrare a migran□ilor din Moldova peste hotare, a problemelor cu care ei se confruntă în acest proces poate ajuta la identificarea necesită□ilor □i crearea mecanismelor pentru men□inerea legăturii emigran□ilor no□tri cu Patria.

Reitirăm că intensitatea proceselor de adaptare / integrare în societatea gazdă depinde de mai mul□i factori, cum ar fi: (1) *legisla□ia prielnică a statelor de destina□iei* [1], (2) *factorii care caracterizează situa□ia imigrantului în □ara de destina□ie*, precum □i (3) *reacția ambivalentă a societății gazdă,* care stimulează sau respinge inten□iile de adaptare a migrantului [2], (4) *un □ir de caracteristici personale ale migrantului sau a membrilor familiei acestuia*.

Integrarea copiilor pleca□i cu părin□ii depinde □i de statutul părin□ilor în □ara de destina□ie, accesul copiilor la serviciile educa□ionale, medicale etc.

Am remarcat deja că problemele de adaptare a migran□ilor în societatea gazdă în mare măsură depind de legisla□ia statelor de □edere a migran□ilor, în cazul dat legisla□ia Federa□iei Ruse. Pe parcursul următorilor cinci ani, popula□ia aptă de muncă din Rusia se va reduce anual cu circa un milion de persoane, astfel □i necesitatea suplinirii în for□ă de muncă externă se estimează la acela□i număr de persoane [3]. Din punctul de vedere al priorită□ilor demografice, Federa□ia Rusă este interesantă în atragerea for□ei de muncă din ter□e □ări. Con□tientizarea acestui fapt a stat la baza elaborării Strategiei migra□ionale a Federa□iei Ruse, a predeterminat autorită□ile la liberalizarea politicilor migra□ionale □i promovarea politicilor de imigrare. Pentru diferite categorii de străini au fost stabilite diverse măsuri de adaptare, în func□ie de statutul categoriei: repatrian□i, refugia□i, migran□ii cu permis de □edere de durată, migran□ii sezonieri (în bază de patentă). În mod special se facilitează repatrierea ex-cetă□enilor din statele ex-URSS.

De□i de jure au fost promovate politicile de atragere selectivă a resurselor umane din ter□e □ări, *de facto* realizarea politicilor nu a dat rezultatele scontate, fiind în mare măsură blocată de factorul birocratic □i inconsecven□a politicilor promovate [14].

Alt factor, ce deosebe□te procesele de adaptare / integrare a imigran□ilor în Federa□ia Rusă de aceste procese în statele Uniunii Europene, în special în Italia, constituie atitudinea mai rezervată a societă□iii, existen□a xenofobiei. Mai multe cercetări efectuate în Federa□ia Rusă [4] au arătat că circa 53% din cei intervieva□i au o atitudine negativă fa□ă de migran□i □i consideră că ei nu sunt necesari. Totodată, responden□ii indică că realitatea impune utilizarea migran□ilor în diferite activită□i deoarece: lucrul migran□ilor este mai ieftin -

89%, ei sunt gata să lucreze cât trebuie - 30%, ei pot fi mai ușor găsiți și angajați - 26%, migranții sunt mai disciplinați - 20%, sinecostul lucrului este mai ieftin - 87%, migranții respectă termenii efectuării lucrului - 83%, calitatea lucrului este satisfăcătoare - 75%. Este remarcată cumsecădenia (77%) și responsabilitatea (72%) migranților.

Cu toate acestea, populația autohtonă rămâne a fi reticentă față de imigranți. Un sondaj realizat recent pentru a elucida poziția populației autohtone privind o eventuală amnistie migrațională [5] a arătat că aceasta ar fi acceptată doar de 28%, împotrivă sunt 46% și nedeterminați - 26%. În mare măsură - 67% - populația autohtonă are rețineri și teamă față de migranți. Cei mai rezervați în privința necesității amnistiei migraționale sunt locuitorii orașului Moscova (62%), orașelor mari (54%), persoanele care dispun de venituri înalte (52%).

Or, ultimii indicatori sunt foarte importanți, deoarece majoritatea migranților din Republica Moldova sunt concentrați anume în orașul și regiunea Moscova și mai puțin în Sanct-Peterburg.

Datele statisticii naționale pe parcursul ultimului deceniu constant indică că fluxul migrațional din Republica Moldova în proporție de circa 60% sunt orientate spre CSI, dintre care 97% spre Federația Rusă[2]. Majoritatea absolută a migranților din Moldova lucrează în Moscova (97%). Acest lucru se datorează regimului liber de circulație, căilor simple de acces, costurilor mai reduse a migrației în această direcție, cunoașterii limbii ruse, consolidarea rețelelor migraționale ce asgură anumite oportunități în angajare, liberalizarea politicilor de documentare a migranților în Fedrația Rusă din anul 2010 (procurarea patentei pentru activitate) etc.

Profilul migranților din Moldova este următorul: bărbații reprezintă majoritatea migranților - 72,9%, majoritatea migranților provin din mediul rural - 64,6%, vârsta medie constituie 34 ani și este mai mică decât cea a migranților care lucrează în statele UE - 38 ani. Majoritatea migranților sunt antrenați la diferite tipuri de lucrări în construcție - 68%, în comerț - 14,4%, în sectorul privat. Perioada pentru care migranții intenționează să pâmână peste hotare la fel este mai mică, față de perioada anunțată de migranții în statele Uniunii Europene. Intenționează să lucreze în Fedrerația Rusă până la un an - 23%, 1-2 ani - 19%, 3-5 ani - 20%. Să rămână definitiv în Federația Rusă intenționează doar 2,7% migranți. Numărul migranților în Federația Rusă, care au copii de vârstă preșcolară, constituie 20% și este de două ori mai mare față de acest indicator pentru Italia.

---

[2] *În anul 2011, potrivit datelor Anchetei Forței de Muncă BNS peste hotarele țării lucrau peste 311 mii persoane.*

Cunoa□terea profilului migran□ilor este important, deoarece în func□ie de caracteristicile personale (sex, nivel de studii) procesele de adaptare □i integrare decurg în mod diferit. Este cunoscut faptul că mai u□or se integrează copiii, tinerii, femeile, persoanele cu studii superioare etc. Dacă facem o mică analiză a indicatorilor de bază a imigran□ilor în func□ie de orientarea fluxului migra□ional observăm diferen□e esen□iale după vârstă (migra□ia spre CSI este mai tânără), sex (spre statele UE pleacă un procent mai mare de femei), studii (nivelul de studii ale emigran□ilor spre UE este mai avansat) □i al□i factori care influien□ează capacită□ile de acomodare □i integrare, precum □i decizia de a rămânea sau de a reveni în □ară (Tabelul 1).

Tabelul 1. Caracteristicile de bază ale migran□ilor în func□ie de statele de destina□ie, 2009, %.

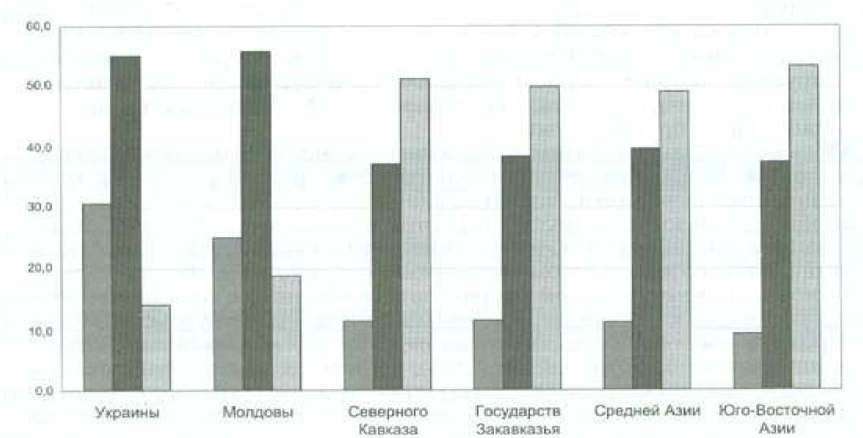
indicatorii		***Statele CSI***	***Statele UE***	***Alte state***
Virsta	*15-24*	23,4	16,7	16,2
	25-34	28,02	27,6	29,7
	35-44	27,6	26,4	24,5
	45+	20,9	29,3	29,5
Mediul	*urban*	34,4	36,7	36,3
	rural	70,3	62,0	57,7
numarul anilor de studiu	*in mediu*	10,67	11,65	11,25
ocuparea pina la emigrare	*ocupat*	33,4	40,5	35,3
	somer	56,0	39,4	29,5
	student	3,1	6,4	8,3
	casnica	5,9	12,4	23,0
	pensionar	0,2	0,3	0,9
	altele	1,3	0,9	3,0

Sursa: [15]

La prima vedere, migran□ii din Moldova în statele CSI □i Federa□ia Rusă sunt mai pu□in dispu□i spre acomodare □i integrare în societatea gazdă: perioada aflării în afara Republicii Moldova nu este îndelungată, munca în fond este sezonieră, ei au mai multe posibilită□i de a reveni □i a pleca la muncă, mai mul□i dintre ei au copii de vârstă pre□colară, fapt ce men□ine strânsă rela□ia cu familia, nivelul de studii nu este suficient pentru a favoriza cariera profesională □i un nou statut social etc. Totodată ei sunt mai tineri □i mai energici, au mai multe posibilită□i pentru reorientarea profesională □i alte calită□i ce faciliteză integrarea. În cazul în care situa□ia socioeconomică din Republica Moldova nu se va schimba, iar politicile imigra□ionale ruse vor deveni mai atractive, procesele de adaptare □i integrare a migran□ilor din Moldova în Federa□ia Rusă vor cunoa□te o evolu□ie pozitivă. Cu atât mai mult, în pofida atitudinilor xenofobe, popula□ia autohtonă este mai loială fa□ă de imigran□ii din Moldova □i Ucraina, decât fa□ă de imigran□ii din alte state

afla□i în Federa□ia Rusă. Circa 60% dintre responden□i au arătat că sunt de acord ca lângă ei să trăiască familii din Moldova sau Ucraina (fig.1), cota persoanelor care au răspuns afirmativ la întrebarea dată este mai mult decât de două ori mai mare decât a celor care au răspuns negativ, cu evidente deosebiri fa□ă de alte state.

Figura 1. Atitudinea populatiei Rusiei fata de migrant, vecini la locul de trai, %.

Raspunsurile respondentilor la intrebarea “Ce parere aveti daca vecinii Dvs sa fie o familie de imigranti din …?» Variante de raspuns: Da. Nu. Nu stiu.
Sursa: [4]

Cu regret, statistica oficială a Federa□iei Ruse nu prezintă suficiente date privind numărul migran□ilor din Moldova □i numărul copiilor sosi□i în Federa□ia Rusă împreună cu părin□ii. Situa□ia dată este par□ial îndreptă□ită de faptul că migra□ia spre Moscova fie are un caracter preponderent sezonier, fie, în cazul în care perioada aflării în Moscova depă□e□te 12 luni, nu cere înregistrare în serviciile migra□ionale (este suficientă procurarea patentei). Deoarece nu dispunem de suficiente date statistice, nu ne putem permite o analiză a situ□iei copiilor migran□ilor din Moldova în Federa□ia Rusă similară celei efectuate pentru copiii din Italia.

Cu toate acestea, dispunem de datele unui □ir de cercetări efectuate în Federa□ia Rusă [6, 8, 9, 10] care ne permit să deducem aspectele de bază ce □in de integrarea copiilor migran□ilor în sistemul educa□ional din Federa□ia Rusă, în special în ora□ele Moscova □i Sant-Petersburg □i care pot fi aplicate situa□iei copiilor din Republica Moldova.

Cercetările au pus în eviden□ă factorii-cheie de care □ine solu□ionarea pozitivă a problemelor copiilor, sosi□i împreună cu părin□ii migran□i în Federa□ia Rusă: *lipsa statutului legal al părin□ilor* □i *lipsa unei defini□ii juridice* prvind copii migran□i în legisla□ia rusă.

Cel mai importan factor care afectează situa□ia copiilor este *statutul nelegal al părin□ilor*. Astfel, dacă persoana nu este luată oficial la eviden□a serviciilor migra□ionale □i nu dispune de statut legal devine dificilă asigurarea medicală □i socială a părin□ilor, precum □i ale membrilor familiei migrantului. Iar în lipsa documentelor medicale necesare, ca exemplu, devine problematică înscrierea copiilor în institu□iile pre□colare. Dar cunoa□tem că accesul la educa□ia pre□colară a copiilor migran□ilor prezintă beneficii majore. Atunci când se pune un accent puternic pe dezvoltarea competen□elor lingvistice, aceasta poate fi de un real ajutor în pregătirea elevilor migran□i pentru □colarizarea de mai târziu. La fel, statutul ilegal al părin□ilor sau necesitatea prelungirii periodice a permisului de □edere influien□ează posibilitatea copililor de a frecventa fără întreruperi □coala. Potrivit legisla□iei □i praticilor aplicate, copilul poate fi exclus din □coală, în cazul în care părintele nu reu□e□te să reperfecteze la timp documentele ce prelungesc perioada de □edere. Astfel se întrerupe procesul de învă□ământ, fapt ce se reflectă negativ asupra calită□ii cuno□tin□elor copilului.

Un alt factor-cheie constituie *lipsa* în legisla□ia Federa□iei Ruse a unei *no□iuni / defini□ii juridice* clare □i unanim utilizate referitor la copiii migran□i. În lipsa unei astfel de defini□ii sunt problematice asigurarea eviden□elor necesare privind numărul copiilor care au venit împreună cu părin□ii în Federa□ia Rusă. Lipsa reglementărilor juridice lipse□te copiii de drepturi la deservirea sistemului medical □i la spitalizare (numai 10% dintre copiii migran□ilor au drept legal la asisten□ă medicală), reduce accesul copiilor □i nivelul de integrare a copiilor în sistemul educa□ional.

Suplimentar există □i bariere în adaptarea copiilor în sistemul educa□ional rus, care depind de un □ir de factori de natură economică, socială, psihologică, obiectivi □i subiectivi (Tabelul 2).

Tabelul 2. Bariere de adaptare a copiilor migran□ilor în sistemul educa□ional rus, 2008 / 2009, %

Bariere la adaptare	***Perioada timpului de trai in Moscova***			
	Toată via□a / cea mai mare parte a vie□ii	*5-7 ani*	*2-5 ani*	*Mai pu□in de 2 ani*
Necunoa□terea limbii	18	29	37	42
Dezadaptarea psihologică / intelectuală	8	16	12	18

Probleme în comunicare cu copii din grupa etniei dominante	17	26	28	34
Nostalgia după casa, după Patrie	24	42	49	28
Necunoa□terea normelor □i tradi□iilor culturale locale	9	17	19	35
Complica□ii în studierea programului □colar	17	25	29	37
Greută□i de ordin material, social, economic în familie	14	26	30	41
Intoleran□a fa□ă de grupul autohton de copii	12	18	20	24
Intoleran□a din partea grupului autohton de copii	24	30	37	46
Izolarea socială	9	9	11	19
Deosebirea în valori □i tradi□ii	24	27	30	32

Sursa: [6]

De observat, cu cât este mai îndelungată perioada de trai în Federa□ia Rusă cu atât sunt mai eficiente procesele de acomodare. Spre exemplu probleme din cauza necunoa□terii limbii au 42% dintre copii care locuiesc în Moscova mai pu□in de doi ani □i doar 18% dintre cei care locuiesc aici cea mai mare parte a vie□ii (a se □ine cont că în cercetare au participatcopii de vârstă □colară). Cu cât este mai îndelungată perioada de trai, cu atât mai mult se reduc problemele de comunicare ale copiilor migran□i cu copiii ce reprezintă grupa etniei dominante, copiii se familiarizează cu normele □i tradi□iile culturale din Rusia, se reduce gradul de izolare socială. De□i există un înalt nivel de nostalgie după casă □i Patrie a copiilor care locuiesc în Moscova între 2-5 ani, aceasta reflectă trecerea de la euforia perioadei ini□iale la problemele apărute în urma ”□ocului cultural”, când copilul se love□te de primile greută□i în societatea nouă. Treptat acest sentiment dispare, după care se revine la o pozi□ie de încredere în sine, copiii devin mai siguri pe situa□ia curentă □i pe viitorul său, fapt ce poate fi privit ca un semn pozitiv al integrării. Este cazul de men□ionat că concentrarea migran□ilor în Moscova □i regiunea Moscovei a adus la concentrarea copiilor migran□ilor în □colile din anumite zone □i circumscrip□ii din Moscova. Există □coli în care perioade îndelungate de timp numărul copiilor migran□ilor depă□e□te 70% din efectivul elevilor.

O astfel de segregare a □colilor constituie o provocare atât pentru sistemul educa□ional, cât □i o piedică serioasă în integrarea reu□ită a copilului. Este necesară dezvoltarea unei *educa□ii integrate, când* copiii migran□ilor înva□ă împreună cu copiii autohtoni, fapt ce asigură mai multe oportunită□i pentru dezvoltare □i coeziune sociale în cadrul institu□iei de învă□ământ □i, ulterior, în societate. Deoarece segregarea este greu de eliminat odată ce s-a dezvoltat, este necesară o strategie de prevenire a segregării educa□iei copiilor

migranţilor, pentru a asigura încă de la început menţinerea unui echilibru socioeconomic şi etnic. Şcolile şi serviciile pot colabora pentru a repartiza elevii migranţi în scopul evitării concentrărilor acestora doar în unele şcoli. Cu atât mai mult că cercetările au pus în evidenţă faptul că elevii moscoviţi sunt mai puţin interesaţi în relaţii sociale / de prietenie cu migranţii (doar 14% dintre ei au declarat că au între prieteni-copii migranţi, iar 37% au arătat că evită contacte cu migranţii), pe cînd copiii migranţi sunt mai dispuşi pentru asemenea relaţii (35% dintre ei au arătat că au prieteni printre elevii autohtoni).

Este foarte important de a asigura anumite standarde de calitate a educaţiei pentru copiii migranţilor şi cei autohtoni, fapt ce reprezintă o etapă esenţială în educaţie. Sporirea calităţii poate implica politici de dezvoltare a relaţiilor cu părinţii, de îmbunătăţire a infrastructurii, de lărgire a orizontului activităţilor extraşcolare şi de stabilire a unui etos bazat pe respect. În acelaşi timp, este importantă menţinerea la copii migranţilor a cunoştinţelor despre propria cultură, astfel încât educaţia interculturală să nu diminueze în niciun caz concentrarea asupra identităţii, valorilor şi simbolurilor din ţara gazdă. Această educaţie urmează să asigure existenţa unui respect reciproc, înţelegerea şi diminuarea efectelor negative ale prejudecăţilor şi stereotipurilor şi promovarea capacităţii de a înţelege mai multe puncte de vedere.

Cercetările efectuate au pus accent pe necesităţile sistemului educaţional din Federaţia Rusă: necesitatea reducerii graduui de segregare a şcolilor cu copii migranţi şi lipsa personalului didactic cu experienţă de lucru cu asemenea copii.

Crearea condiţiilor pentru o mai bună integrare a migranţilor şi crearea unui mediu atractiv pentru imigrare în Federaţia Rusă solicită ameliorarea situaţiei copiilor migraţilor în Federaţia Rusă. Recomandările expuse de mediile academic ruse în acestă privinţă [6, 9, 14] constau în:

- Propunerea înscrierii copiilor migranţilor în sistemul educaţional, indiferent de statutul părinţilor (legal / ilegal) şi menţinerea unei educaţii integrate, polietnice în sistemul de învîţământ;
- Facilitarea adaptării şi integrării migranţilor de muncă prin introducerea prin Lege a instruirii obligatorii a limbii ruse;
- Introducerea testării obligatorii la limba rusă în cazul înscrierii copiilor în şcoala medie şi studierea obligatorie (timp de un an) a limbii ruse (cu pierderea unui an de studiu). Pentru copiii care depăşesc vârsta de 15 ani această instruire se va efectua prin şcoala de seara sau extern;
- Efectuarea deservirii medicale şi spitalizarea copiilor migranţilor din contul statului, indiferent de statutul părinţilor;

• Simplificarea procedurii acordării permisului de □edere □i ulterior a cetă□eniei pentru migran□ii sosi□i în Federa□ia Rusă împreună cu copiii;

• Introducerea unei proceduri facilitare pentru primirea cetă□eniei ruse pentru copii migran□ilor care au trăit nu mai pu□in de 3-4 ani în Federa□ia Rusă □i au terminat □coala în această □ară.

În concluzie. Indiferent de vectorul migra□ional, politicile de imigrare □i integrare promovate de legisla□ia stelor în care se află migran□ii din Republica Moldova, practicile existente în domeniu □i atitudinea societă□ii fa□ă de problema imigrării, aten□ia statelor de destina□ie este centrată pe o integrare reu□ită a copiilor migran□i cu men□inerea lor în □ară.

Gradul de integrare a copiilor migran□i în sistenul educa□ional al Federa□iei Ruse este destul de avansat, de□i există anumite caren□e în acest mecanism în compara□ie cu cele utilizate în Uniunea Europeană, în special în Italia.

Se men□ine raportul direct între perioada aflării în statul de □edere □i gradul de integrare a migran□ilor maturi dar □i a copiilor. Cu cât mai mult durează perioada aflării în □ară, cu atât mai ireversibilă devine integrarea.

Observăm anumite diferen□e privind gradul de integrare a copiilor migran□ilor în statele UE (Italia) □i CSI (Federa□ia Rusă), care sunt rezultat nu atât al caracterului migra□iei (sezonieră, de durată), dar a modului de aplicare a legisla□iei migra□ionale în statele respective.

Integrarea mai rapidă a copiilor în □ara de □edere facilitează □i integrarea definitivă a părin□ilor, spore□te riscul de ne-întoarcere a acestora în Republica Moldova, fapt ce contribuie la pierderea resurselor umane. Sunt necesare mai multe date empirice pentru evaluarea exactă a fenomenului, precum □i a consecin□elor acestuia pentru Republica Moldova, din punctul de vedere al riscurilor demografice, sociale, dar □i evaluarea fondurilor publice învestite în instruirea □i sănătatea copiilor.

Bibliografie

1. Poalelungi O. Integrarea socială a migranților - modele europene şi variante optime pentru Republica Moldova. // Revista de filozofie, sociologie şi ştiințe politice, 2011, nr.3.
2. Poalelungi O. Particularități de integrare socială a copiilor imigranților moldoveni în țara gazdă. Cazul Italia. // Revista de filozofie, sociologie şi ştiințe politice, 2012, nr.2.
3. Зайончковская Ж. Трудоспособное население России сокращается по миллиону в год, http://demoscope.ru/weekly/2012/0511/gazeta010.php
4. Мукомель В.И. Интеграция мигрантов: вызовы, политика, социальные практики. // Мир России, 2011, №1 с.34-50.

5. Миграционная амнистия, http://demoscope.ru/weekly/2012/0511/opros01.php
6. Макаров А.Я. Особенности этнокультурной адаптации детей мигрантов в московских школах. // Социологические исследования, 2010, №8, с.94-101
7. Захаров С., Сурков С. Опыт изучения рождаемости у мигрантов в России, http://demoscope.ru/weekly/2009/0399/analit01.php
8. Александров Д. Положение детей мигрантов в Санкт-Петербурге, http://demoscope.ru/weekly/2012/0511/index.php.
9. Тюрюканова Е.В., Леденева Л.И. Ориентации детей мигрантов на получение высшего образования. // Социологические исследования, 2005, №4, с.94-100.
10. Полетаев Д. Исследование об участии молдавской диаспоры в защите прав детей мигрантов в Республике Молдова. // Terre des homes, 2012, www.tdh.ch.
11. Studiul privind impactul migraţiei şi a remitenţelor asupra situaţiei copiilor şi persoanelor în etate din gospodăriile cu multe generaţii. Raport HelpAge International. - Chişinău, 2010.
12. Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice şi analitice. - Chişinău, BNS, 2010.
13. Consolidarea legăturii dintre migraţie şi dezvoltare în Moldova. - Chişinău, 2010.
14. Вишневский А. Сбережение народа на фоне депопуляции. Миграция: в карете прошлого далеко не уедешь. // Демоскоп, 2010, №417-418.
15. Migra□ia for□ei de muncă. - Chisinau, BNS, 2009.

Prezentat la redactie
la 12 iunie 2012

Recenzent – **Rodica RUSU**, doctor in stiinte politice, conferentiar

ALEGERILE PARLAMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA ŞI DIN ROMÂNIA

Constantin SOLOMON
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie şi Filosofie, Catedra Istoria Românilor
doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor

Alina PIROŞCA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie şi Filosofie, Catedra Istoria Românilor
Doctorandă

The article analyzes the parliamentary elections in Moldova and Romania in the years 1990-2010. It is emphasized that the implementation traditions of parlamenatrism in Moldova and Romania, work legislatures were largely determined by elections.

Parliamentary election campaigns in both countries were marked by the use of manipulative communication strategies, especially from the opposition and the electoral actors in government. Their purpose in election rhetoric was to credibiliza posts and determine certain behaviors, attitudes and options for the manipulator.

It is emphasized that relations between government and opposition in Moldova and Romania are complicated and contradictory, which remains very unstable social transformation. For productive leadership is needed as the opposition political forces to give permanent proof of initiative and power to be receptive to proposals that both opponents and be tolerated.

După proclamarea independenţei, Republica Moldova a pornit pe calea democraţiei, susţinând pluralismul în toate sferele vieţii sociale. Una dintre cele mai convingătoare forme de manifestare a democraţiei o constituie alegerile organelor puterii. De altfel, este recunoscut pretutindeni faptul că alegerile sunt o condiţie inalienabilă a democraţiei.

Alegerile legislative reprezintă modul de selecţie a persoanelor pentru Parlament de către cei care sunt calificaţi, prin regulile unui sistem politic, să-şi exprime opţiunea privind candidaţii.

Primele alegeri în Sovietul Suprem al RSSM au avut loc între 25 februarie şi 10 martie 1990. Alegerile s-au desfăşurat în baza sistemului majoritar. La alegeri au participat peste 600 de candidaţi. În urma scrutinului, în Legislativ au fost aleşi 380 deputaţi, lista acestora fiind publicată de Comisia Electorală Centrală [22].

Majoritatea deputaţilor au fost susţinuţi în campania electorală de noile formaţiuni politice: Frontul Popular din Moldova, Mişcarea pentru egalitate în drepturi „Unitate-Edinstvo”, precum şi de către Partidul Comunist al Moldovei. Cu toate că rezultatele alegerilor pot fi considerate o victorie a Frontului Popular din Moldova, care a obţinut mai mult de 130 de mandate, în Sovietul Suprem au intrat persoane cu o puternică influenţă în structurile de nivelul doi, precum şi în cele locale. Mulţi dintre ei deţineau posturi de comandă în colhozuri şi sovhozuri; ulterior ei vor forma fracţiunea parlamentară „Viaţa Satului” – embrionul Partidului Democrat Agrar din Moldova (PDAM).

Acesta a fost primul Parlament de la Chişinău din istoria recentă ales în mod democratic, care a avut un rol remarcabil pentru destinul cetăţenilor Republicii Moldova. Parlamentul anilor 1990-1994 a fost principala instituţie care a contribuit la procesul istoric de transformare a unei colonii sovietice, conduse de un regim totalitar comunist, într-un stat suveran, independent, democratic şi cu aspiraţii europene [32, 9].

Procesul de implementare a tradiţiilor parlamentarismului în Moldova, activitatea Legislativului au fost determinate în mare măsură de alegerile parlamentare care au avut loc la 27 februarie 1994 – primele alegeri democratice din republică, desfăşurate conform sistemului electoral proporţional.

Baza juridică necesară demontării sistemului administrativ de comandă şi instituirii pluralismului politic a fost completată la 14 octombrie 1993, când a fost adoptată „Legea privind alegerea Parlamentului” [29, 114-136].

Noua lege acorda dreptul de vot tuturor cetăţenilor, începând cu vârsta de 18 ani, vârsta celui ce pretinde a fi ales fiind stabilită mai mare de 21 de ani, fără nici o discriminare pe motive etnice, sociale, politice, confesionale sau sex.

Potrivit legii, un deputat era ales de 28 000 de alegători, Parlamentul unicameral reunind 104 deputaţi. Legea mai stabilea un prag electoral de 4% din voturile valabile exprimate, iar Legislativul era ales pentru un mandat de 4 ani. Actul normativ fundamental permitea, pentru prima dată în istoria recentă a Republicii Moldova, observatorilor străini, precum şi celor locali, să asiste la toate operaţiunile electorale.

În cursa electorală s-au angajat 13 blocuri electorale, partide politice şi formaţiuni social-politice, precum şi 20 de candidaţi independenţi [44, 67].

Cetăţenii Republicii Moldova participă la alegeri prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. Participarea la alegeri este liberă şi benevolă. Conform legislaţiei în vigoare, nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului în scopul de a-l sili să participe sau să nu participe la alegeri, precum şi asupra exprimării de către acesta a liberei sale voinţe.

La scrutin participă şi cetăţenii Republicii Moldova care domiciliază în afara ţării şi beneficiază de drepturi electorale depline. Misiunile diplomatice şi ofi-

ciile consulare sunt obligate să acorde ajutor cetățenilor în exercitarea drepturilor electorale.

Cetățenii republicii au participat activ la aceste alegeri, la urne prezentându-se 79,31% din numărul total al alegătorilor – un indice destul de înalt [15, 136].

Proporțional cu procentul de voturi, locurile în Parlament s-au repartizat în felul următor: Partidul Democrat Agrar din Moldova – 56 mandate, Blocul electoral Partidul Socialist şi Mişcarea „Unitate-Edinstvo" – 28 mandate, Blocul Țăranilor şi Intelectualilor – 11 mandate, Alianța Frontului Popular Creştin-Democrat – 9 mandate [30, 6-7].

La 21 noiembrie 1997, Parlamentul de legislatura a XIII-a a adoptat Codul Electoral [9, 223-264], modificat şi completat între anii 1999-2011. În total au fost adoptate 34 legi de modificare şi completare a Codului Electoral. Acesta stabileşte modul de organizare şi desfăşurare a alegerilor parlamentare, pentru funcția de preşedinte al Republicii Moldova, în autoritățile publice locale, precum şi modul de organizare şi desfăşurare a referendumurilor. Codul stipulează atât principiile participării la alegeri, cât şi restricțiile privind dreptul de a alege şi de a fi ales. Sunt descrise sistemul organelor electorale, reprezentarea în organele electorale, atribuțiile Comisiei Electorale Centrale, ale consiliului electoral al secției de votare.

Codul evidențiază procedurile judiciare: răspunderea juridică, penală şi administrativă pentru încălcarea legislației electorale. Totodată, menționăm că campaniile electorale sunt însoțite de o suită întreagă de manifestații politice, care, de obicei, influențează direct modul în care decurg alegerile şi numărarea voturilor.

La 22 martie 1998, în republică au avut loc noile alegeri democratice ale Parlamentului. În maratonul electoral s-a manifestat lupta concurenților electorali pentru mandatele de deputat, pentru utilizarea siglei de partid, pentru diverse platforme politice, sistemul electoral influențând comportamentul şi interacțiunea formațiunilor politice. Are loc separarea simpatizanților politici în rândurile electoratului, formarea zonelor de susținere, se evidențiază geografia electoratului, factorii etnici, demografici, politici, culturali şi teritoriali.

Campania electorală din 1998 a fost marcată de dispoziții anticomuniste, determinate atât de faptul că Partidul Comuniştilor a participat în campania electorală şi avea un rating înalt în rândurile populației țării, cât şi de faptul că a propus un ritm de presiune în campania electorală. Aceste acțiuni au stârnit, lucru firesc, o reacție de opoziție, de opunere [48, 63].

La cele 101 locuri din Parlamentul Republicii Moldova au candidat 6 blocuri electorale, 9 partide şi formațiuni social-politice şi 60 de candidați independenți [8, 59].

Numărul de mandate obţinute de concurenţii electorali a fost stabilit în felul următor: a) Partidul Comuniştilor din Republica Moldova – 40 mandate; b) Blocul electoral „Convenţia Democratică din Moldova" – 26 mandate; c) Blocul electoral „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" – 24 mandate; d) Partidul Forţelor Democratice – 11 mandate [16, 76]. Celelalte blocuri electorale, partide şi formaţiuni social-politice participante la maratonul electoral n-au putut depăşi pragul de 4% şi au rămas în afara Parlamentului. N-au reuşit să obţină sprijinul necesar al alegătorilor nici candidaţii independenţi. Au învins acele formaţiuni social-politice cunoscute la nivel republican, care s-au manifestat printr-o activitate deosebită şi care au atras în rândurile lor şi au inclus în listele electorale persoane ce se bucurau de popularitate în republică.

La 5 iulie 2000 Parlamentul a adoptat „Legea cu privire la modificarea şi completarea Constituţiei Republicii Moldova" [25, 3-5] prin care a fost stabilit, de fapt, un sistem de guvernare parlamentar. Republica Moldova devine unica ţară din Estul şi Sud-Estul Europei ce are un regim parlamentar de guvernare. Tot în anul 2000 Partidul Comuniştilor din Republica Moldova şi Partidul Popular Creştin-Democrat modifică pragul electoral de la 4 la 6%.

În anul 2001 cetăţenii Republicii Moldova au fost încadraţi într-o nouă campanie electorală. Preşedintele ţării a decretat dizolvarea Parlamentului de legislatura a XIV-a, fixând pentru 25 februarie 2001 alegeri parlamentare anticipate.

Potrivit rezultatelor definitive ale Comisiei Electorale Centrale, 50,07% din alegători şi-au dat voturile pentru Partidul Comuniştilor din Republica Moldova, 13,36% au optat pentru Blocul electoral „Alianţa Braghiş", iar 8,24% au susţinut Partidul Popular Creştin-Democrat. Restul alegătorilor (28,33%) au votat pentru 14 formaţiuni şi 10 candidaţi independenţi care nu au acumulat suficiente voturi pentru a trece pragul electoral de 6% [24].

Numărul de mandate obţinute de concurenţii electorali a fost stabilit în felul următor: a) Partidul Comuniştilor din Republica Moldova – 71 mandate; b) Blocul electoral „Alianţa Braghiş" – 19 mandate; c) Partidul Popular Creştin-Democrat – 11 mandate [23].

La finele anului 2004, la scurt timp după schimbările de guvern şi a preşedinţilor din Ucraina şi România, Republica Moldova a intrat şi ea în campania electorală. Campania electorală a început oficial când Parlamentul decide la 24 decembrie 2004 că alegerile parlamentare vor avea loc la 6 martie 2005 [27, 5].

Stabilirea datei alegerilor face ca încă din primele zile ale anului 2005 opoziţia să intre în conflict cu puterea. Partidul Popular Creştin-Democrat (PPCD) considera că timpul rămas până la alegeri, precum şi anunţarea acestei date în timpul sărbătorilor de iarnă, sunt o tentativă a Partidului Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM) de a influenţa rezultatele scrutinului parlamentar chiar de la începutul campaniei. Creştin-democraţii denunţă această decizie la Curtea Constituţională. Partidul Social-Democrat din Moldova (PSDM) sesizează pent-

ru acelaşi motiv Curtea Constituţională şi cere chiar constituirea unei alte Comisii Electorale Centrale (CEC), considerând componenţa acesteia ca fiind compromisă politic. Sesizările menţionate au fost respinse ulterior de Curtea Constituţională. Data alegerilor nu a fost modificată.

În primul rând, alegerile parlamentare 2005 în Republica Moldova s-au desfăşurat sub influenţa nemijlocită a „revoluţiei oranj” din Ucraina [49, 114-151]. Presa internaţională chiar prognoza o continuare a „revoluţiei oranj” la Chişinău, dar aceasta nu s-a întâmplat. În prima etapă a campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din 6 martie 2005 Comisia Electorală Centrală a înregistrat mai mulţi concurenţi electorali.

Primul partid înregistrat oficial în cursa pentru Legislativ a fost Partidul Comuniştilor din Republica Moldova, care a ajuns la putere în 2001. Aceasta avea o platformă ce prevedea o apropiere de Federaţia Rusă şi de Comunitatea Statelor Independente (CSI) şi condamna exploatarea statelor sărace de către cele occidentale. Ulterior, Partidul Comuniştilor îşi schimbă radical orientarea relaţiilor externe, declară dorinţa de aderare la Uniunea Europeană (UE) şi acuză Rusia de menţinerea conflictului transnistrean.

Alt concurent major în campania electorală se remarcă Partidul Popular Creştin-Democrat. Încă de la începutul campaniei acest partid s-a axat pe asocierea cu forţele reformatoare din spaţiul CSI, respectiv cu Victor Iuşcenko şi Mihail Saakaşvili. PPCD a adoptat culoarea portocalie ca simbol electoral. Liderul partidului Iurie Roşca intră în campanie cu un mesaj anticomunist şi proeuropean.

În concurenţă strânsă cu PCRM se înscrie în cursa electorală Blocul electoral „Moldova Democrată” (BMD), creat cu scopul declarat de a reuni partidele din opoziţie pentru a debarca de la putere Partidul Comuniştilor. La crearea Blocului electoral „Moldova Democrată” au coalizat Alianţa „Moldova Noastră”, Partidul Democrat şi Partidul Social-Liberal; astfel, în ochii publicului electoral se crea impresia „de unitate”. Liderul acestei formaţiuni Serafim Urechean câştigase deja în alegerile locale funcţia de primar al capitalei şi era văzut de marea parte din presa independentă ca o alternativă reală a liderului comunişti-lor V.Voronin. Blocul „Moldova Democrată” declară încă de la creare orientarea proeuropeană, dar critică răcirea relaţiilor cu Rusia.

Comisia Electorală Centrală a mai înregistrat următorii concurenţi electorali:

• Partidul Social-Democrat din Moldova;
• Blocul electoral „Patria-Родина”;
• Mişcarea Social-Politică Republicană „Равноправие”;
• Uniunea Centristă din Moldova;
• Partidul Uniunea Muncii „Patria-Родина”;
• Partidul Ţărănesc Creştin-Democrat din Moldova;

• Partidul Dreptăţii Social-Economice din Moldova.

La scrutinul parlamentar au participat 23 concurenţi electorali, inclusiv 2 blocuri electorale, 9 partide sau mişcări social-politice şi 12 candidaţi independenţi [12, 56-57]. Dat fiind faptul că alegerile parlamentare s-au desfăşurat în baza sistemului electoral proporţional deplin (o ţară, o circumscripţie electorală), formaţiunile politice şi candidaţii independenţi au fost introduşi în acelaşi buletin de vot, cetăţenii având dreptul la o singură opţiune.

Pentru a micşora şansele electorale ale blocurilor electorale „Moldova Democrată" şi „Patria-Родина", ale Mişcării Social-Politice Republicane „Равноправие", a fost iniţiată participarea la alegerile parlamentare a grupului de candidaţi independenţi de orientare stânga şi centru-stânga.

După numărul participanţilor, campania electorală parlamentară din 2005 s-a deosebit foarte puţin de alegerile parlamentare din 2001. În maratonul 2005 au participat 11 formaţiuni politice şi 12 candidaţi independenţi. Pentru comparaţie: la alegerile din 1994 au participat 13 formaţiuni politice şi 20 candidaţi independenţi; în alegerile 1998 – 15 formaţiuni politice şi 10 candidaţi independenţi; la alegerile din 2001 – 17 formaţiuni politice şi 10 candidaţi independenţi [50, 73-74]. În acelaşi timp, ridicarea pragului electoral pentru blocurile electorale a influenţat negativ asupra numărului acestora. A avut loc o reducere a numărului blocurilor electorale şi al partidelor participante la alegeri.

O altă particularitate a alegerilor parlamentare 2005 este că o mare parte din formaţiunile politice înregistrate la Ministerul Justiţiei n-au luat parte la campania electorală.

Temele majore ale Electoralei-2005 au fost următoarele: priorităţile politicii externe ale statului moldovenesc, securitatea socială, lupta împotriva corupţiei şi crimei organizate, soluţionarea crizei transnistrene [35, 44].

Pe parcursul campaniei, partidele din opoziţie au continuat să acuze puterea pentru fraudarea alegerilor atât prin intimidarea concurenţilor politici, cât şi prin manipularea presei. La rândul său, partidul de la putere a atras atenţia observatorilor naţionali şi internaţionali asupra faptului că se comit încălcări grave ale normelor democratice care periclitează desfăşurarea unui scrutin liber şi corect. Partidul Comuniştilor a atenţionat că ziarele „Săptămîna", „Jurnal de Chişinău", „Timpul de dimineaţă", „Ziarul de Gardă" şi „Новое время" plasează publicitate electorală a Blocului „Moldova Democrată" şi a Partidului Social-Democrat din Moldova fără menţiunea „Achitat din fondul electoral".

E de remarcat faptul că în contextul politic autohton, electoratul pentru prima dată, s-a lovit de aşa-numitul fenomen al ofertei unice. În astfel de cazuri este identificată şi promovată o temă unică, majoră a campaniei. Tema majoră a Electoralei-2005 a fost năzuinţa de aderare a Moldovei la Uniunea Europeană. Ea a fost expusă ca obiectiv strategic al politicii externe promovate de principalii concurenţi electorali: PCRM, PPCD, BMD [36, 48].

Spre deosebire de campaniile precedente, în scena politică se remarcă mult mai activ şi mai coordonat societatea civilă – prin Coaliția 2005, care întrunea un grup de 152 de ONG-uri din Republica Moldova [3, 134]. Coaliția 2005 a fost înființată la mijlocul anului 2004 şi a beneficiat de sprijinul financiar internațional al organizațiilor şi fundațiilor din statele occidentale, iar rapoartele acesteia au fost trimise organizațiilor internaționale.

La alegerile din 6 martie 2005 pentru prima dată a fost aplicat pragul electoral succesiv pentru reprezentarea în Parlament. Candidații independenți urmau să acumuleze cel puțin 3% din numărul de voturi valabil exprimate pentru a obține mandate de deputați. Noile formațiuni politice înregistrate în calitate de concurenți electorali urmau să obțină cel puțin 6%, Blocul „Patria-Родина" (BPR), format din două partide socialiste – 9%, iar Blocul „Moldova Democrată" (BMD), format din trei formațiuni – 12% din voturile valabil exprimate pentru a fi reprezentate în Parlament.

Deşi a fost stabilit un nou cens electoral, nici unul dintre concurenții electorali (nici formațiunile politice, nici candidații independenți) n-au sesizat specificul acțiunii acestui nou cens electoral. De altfel, menționăm că pragul electoral ridicat nu corespunde realităților social-politice şi etapei actuale de funcționare a democrației în Republica Moldova.

În conformitate cu rezultatele publicate de Comisia Electorală Centrală, la alegeri au participat 1576079 alegători din cei 2430537 incluşi în listele de bază şi în cele suplimentare, adică 64,84%. În listele suplimentare au fost incluşi aproximativ 7% din cetățenii cu drept de vot [13, 116].

În urma alegerilor din 6 martie 2005, din cei 23 concurenți electorali doar trei – Partidul Comuniştilor din Republica Moldova, Blocul „Moldova Democrată" şi Partidul Popular Creştin-Democrat – au depăşit pragul electoral, urmând să fie reprezentați în noul Parlament al Republicii Moldova. Ceilalți 20 de concurenți electorali au acumulat împreună 16,42% din voturile alegătorilor, voturi care au fost distribuite celor trei învingători în mod proporțional, în conformitate cu formula lui Victor d'Hondt [4, 143-144].

Pentru prima dată în istoria politico-electorală moldovenească partidul puterii n-a pierdut alegerile. Odată cu aceasta menționăm că partidul puterii a reuşit nu doar să se mențină în Parlament ca o identitate politică (fapt care nu a fost atestat mai înainte niciodată), dar şi a câştigat, demonstrând aproape acelaşi rezultat electoral ca şi la alegerile precedente (alegerile din 2001 – 50,07% din voturi, alegerile din 2005 – 46,11%).

În cadrul alegerilor parlamentare din 6 martie 2005 partidele de orientare democratică au suferit o mare înfrângere. Cauzele înfrângerii democraților rezidă în neglijarea problemelor de necesitate vitală ale cetățenilor, în reformele negândite ce s-au soldat cu eşec.

Conform bilanţului efectuat de CEC, lista concurenţilor electorali cărora li s-au atribuit mandate de deputat în Parlament include: 56 aleşi din partea Partidului Comuniştilor din Republica Moldova, 34 – din partea Blocului electoral „Moldova Democrată” şi 11 – din partea Partidului Popular Creştin-Democrat [7, 3].

Astfel, în urma scrutinului din 6 martie 2005 Parlamentului Republicii Moldova era reprezentat de: Partidul Comuniştilor din Republica Moldova – 56 mandate; Blocul „Moldova Democrată” – 34 mandate (26 – Blocul „Moldova Democrată”; 8 – Partidul Democrat); Partidul Popular Creştin-Democrat – 11 mandate.

Specificul alegerilor parlamentare din 2005 constă şi în faptul că pentru prima oară în practica politică moldovenească Blocul electoral „Moldova Democrată” s-a scindat chiar îndată după alegeri.

Scindarea prognozată a Blocului „Moldova Democrată” este tradusă în realitate chiar în prima şedinţă parlamentară de Partidul Democrat din Moldova. Dumitru Diacov, liderul Partidului Democrat, declară că are un mesaj propriu, în care şi-a anunţat ieşirea din Blocul „Moldova Democrată”, motivând că prin intermediul fracţiunii sale doreşte să promoveze doctrina social-democrată [18, 9].

Blocul „Moldova Democrată” vede în această scindare o primă manevră orientată spre realegerea lui V.Voronin în funcţia de Preşedinte.

După crearea fracţiunii Partidului Democrat (8 deputaţi), tabloul politic din Parlament se modifică, iar şansele unor alegeri anticipate se reduc substanţial.

La şedinţa din 24 martie 2005, Marian Lupu, fostul ministru al Economiei, deputat pe lista Partidului Comuniştilor din Republica Moldova, a fost ales în funcţia de preşedinte al noului Parlament. Dintre cele patru formaţiuni parlamentare, doar Partidul Popular Creştin-Democrat a blocat alegerile speaker-ului [19, 1].

În aceeaşi zi, la iniţiativa preşedintelui Parlamentului, deputaţii au votat „Declaraţia cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene”, în care se menţionează că dezvoltarea de mai departe a Republicii Moldova nu poate fi asigurată decât prin promovarea consecventă şi ireversibilă a cursului strategic spre integrarea europeană, spre soluţionarea paşnică şi democratică a problemei transnistrene, spre asigurarea eficientă a instituţiilor democratice şi a drepturilor minorităţilor naţionale [20, 1].

La 5 aprilie 2009 au avut loc alegerile Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XVII-a. Voturile valabil exprimate obţinute în urma alegerilor au fost următoarele: Partidul Comuniştilor – 49,48%; Partidul Liberal – 13,14%; „Partidul Liberal Democrat din Moldova” – 12,43 %; Partidul Politic „Alianţa Moldova Noastră” – 9,77%. Celelalte formaţiuni şi candidaţi independenţi nu au acumulat suficiente voturi pentru a trece pragul electoral [14, 297].

După ziua alegerilor din 5 aprilie 2009, a căror derulare s-a dovedit a fi fără incidente, în seara zilei de 6 aprilie au început demonstrații pașnice, desfășurate în mare parte de studenți și tineri. Pe data de 7 aprilie mii de protestatari au acuzat partidul de guvernământ PCRM - de comiterea fraudelor electorale și au cerut alegeri noi. În după-amiaza zilei de 7 aprilie, elemente din cadrul demonstranților au inițiat acțiuni de violență. Mai târziu, unii din ei au intrat în clădirile administrației Președinției și Parlamentului și au vandalizat un șir de birouri. Politicienii din opoziție care au participat la demonstrații au îndemnat la calmare. Demonstrațiile pașnice au continuat până la 12 aprilie.

Autoritățile moldovenești au afirmat că disputa asupra rezultatelor alegerilor, care a dus la demonstrații, a fost o acoperire pentru o încercare de lovitură de stat, organizată cu implicarea serviciilor speciale străine. Circa 150-200 de persoane, majoritatea tineri, au fost raportați ca fiind arestați de poliție pe 7 și 8 aprilie; alte arestări au avut loc în următoarele zile, inclusiv rețineri în universități și arestarea minorilor [11]. Din partea unor ONG-uri au fost prezentate rapoarte privind maltratarea deținuților și trei cazuri de deces au fost raportate ca având legătură cu demonstrațiile și arestările. Autoritățile moldovenești confirmau că unul din aceste decesuri are legătură cu dezordinile.

La 10 aprilie, Președintele Partidului Comuniștilor din Republica Moldova, V.Voronin, a cerut Curții Constituționale renumărarea voturilor pentru a asigura o funcționare stabilă a Parlamentului nou ales. Inițial, opoziția a inclus renumărarea în cererile sale verbale, dar mereu a dat prioritate verificării listelor electorale după închiderea secțiilor.

Partidul Liberal (PL), Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) și „Alianța Moldova Noastră" (AMN) au organizat conferințe de presă, în special pe 15 aprilie, declarând despre comiterea fraudelor electorale, cum ar fi: votarea multiplă răspândită, votarea în lipsa actelor necesare de identitate, semnături false pe listele electorale și alegători cu numere identice ale actelor de identitate.

Ca rezultat al hotărârii Curții Constituționale cu privire la renumărare, CEC a adoptat o hotărâre, prin care a dispus efectuarea renumărării pe data de 15 aprilie. CEC a reușit să proceseze majoritatea rezultatelor până la sfârșitul zilei de 17 aprilie și și-a declarat intenția de a transmite rezultatele finale ale renumărării Curții Constituționale la 21 aprilie.

Conform rezultatelor finale ale alegerilor din 5 aprilie 2009, pragul electoral de 6% a fost trecut de 4 partide, care au obținut și un număr corespunzător de mandate de deputat: PCRM a acumulat 49.48% (60 mandate); PL - 13.13% (15 mandate); PLDM - 12.43% (15 mandate) și AMN - 9.77% (11 mandate). În funcția de Președinte al Parlamentului a fost ales V.Voronin, care a cumulat funcția respectivă cu cea de Președinte al Republicii Moldova, iar în funcțiile de vicepreședinți au fost aleși alți doi exponenți ai PCRM, deputații Vladimir Țur-

can şi Grigorie Petrenco. O funcţie de vicepreşedinte al Parlamentului a rămas vacantă, fracţiunile din opoziţie refuzând să înainteze candidaturi.

Procedura alegerii de către Parlament a noului Preşedinte a ţării s-a desfăşurat în cadrul a trei şedinţe şi după două încercări nereuşite nici unul dintre candidaţii PCRM nu a reuşit să acumuleze majoritatea necesară - 61 de voturi. Însăşi şedinţele de alegere au fost declarate nevalabile din lipsa cvorumului (deputaţii din opoziţie nu au participat la alegeri). În consecinţă, la 12 iunie 2009, Curtea Constituţională a constatat că nealegerea Preşedintelui Republicii Moldova constituie o circumstanţă ce justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XVII-a. La 10 iunie deputaţii PCRM au acordat vot de încredere Cabinetului de Miniştri Greceanîi II, iar la 15 iunie Preşedintele în exerciţiu al Republicii Moldova a emis decretul privind dizolvarea Parlamentului şi stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate în ziua de 29 iulie 2009.

Rezultatele date publicităţii de CEC, după numărarea tuturor voturilor valabil exprimate la alegerile parlamentare din 29 iulie 2009, au fost următoarele:

PCRM - 44,69% (48 mandate); PD - 12,54% (13 mandate); PLDM - 16,57% (18 mandate); PL - 14,68% (15 mandate); AMN - 7,35% (7 mandate).

Trei partide - Partidul Social Democrat (1,96%); Partidul Popular Creştin-Democrat - (1,9%) şi Partidul Verde (0,4%) - nu au reuşit să treacă pragul electoral de 5% (prag, care în 2009 a fost redus de la 6 la 5%). Prezenţa la vot a alegătorilor a fost de 58,77%.

Chiar dacă Partidul Comuniştilor a câştigat, singur, cele mai multe voturi şi mandate (48), cele patru partide de opoziţie şi-au adjudecat, împreună, majoritatea locurilor (53) din noul Parlament de la Chişinău. Astfel, ele deţineau suficiente voturi pentru a alege preşedintele Parlamentului, nu însă şi pentru a alege un nou şef al statului, caz pentru care ar avea nevoie de 61 de voturi.

Constituţia Republicii Moldova prevede că, dacă Parlamentul nu poate alege un preşedinte al statului nici după organizarea de alegeri anticipate, un alt scrutin general parlamentar este posibil abia în anul următor. Astfel, dacă nu se ajunge la un compromis politic, Vladimir Voronin va putea rămâne preşedinte până la organizarea de noi alegeri în 2010.

Teoretic, voturile opoziţiei ar fi suficiente pentru desemnarea unui nou guvern, numai că preşedintele în exerciţiu, chiar dacă interimar, este singurul care are dreptul constituţional de a desemna candidatul pentru funcţia de premier. Lui V.Voronin îi revine aşadar dreptul să desemneze premierul, însă cele patru partide de opoziţie nu îl pot forţa în nici un fel să numească un candidat de-al lor. Liderii celor cinci partide politice intrate în Parlament au făcut declaraţii de poziţionare în vederea negocierilor complicate care se anunţă în perioada următoare.

Partidele din opoziție formează o coaliție parlamentară şi numesc propriul candidat ca preşedinte al Parlamentului - Mihai Ghimpu. A fost ales un nou prim-ministru - Vlad Filat.

Prin Decretul Preşedintelui Republicii Moldova nr.563-V din 28 septembrie 2010 privind dizolvarea Parlamentului de legislatura a XVIII-a a fost stabilită data de 28 noiembrie 2010 pentru desfăşurarea alegerilor în noul Parlament. La 29 septembrie 2010, Comisia Electorală Centrală (CEC) a aprobat Programul calendaristic pentru organizarea şi desfăşurarea alegerilor parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. Totodată, reamintim că, aşa cum prevede Codul Electoral, perioada electorală este perioada de timp cuprinsă între ziua aducerii la cunoştință publică a datei alegerilor şi ziua în care rezultatele finale ale alegătorilor sunt confirmate de către organele competente [10, 16].

Pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 CEC a înregistrat 20 de partide şi formațiuni social-politice, precum şi 19 candidați independenți [1].

Prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.3614 din 8 octombrie 2010 a fost aprobat şi publicat în presă Regulamentul CEC privind reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova [27, 58-60]. În Capitolul I al Regulamentului, intitulat „Dispoziții generale”, se sublinia: „Prezentul Regulament stabileşte modul de reflectare a campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova şi are drept scop asigurarea reflectării echitabile, echilibrate şi imparțiale a campaniei electorale la alegerile parlamentare de către instituțiile mass-media, promovarea libertății de exprimare şi a pluralismului politic, stabilirea unor norme obligatorii pentru aplicarea în practică a acestor principii de către mass-media, pe de o parte, şi concurenții electorali, pe de altă parte” [28, 58].

Totodată, Comisia Electorală Centrală a invitat partidele politice şi instituțiile mass-media să semneze Codul de conduită privind desfăşurarea şi reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 în sediul Comisiei, începând cu 4 octombrie 2010.

Codul de conduită este o convenție încheiată între reprezentanții partidelor, altor organizații social-politice, pe de o parte, şi reprezentanții mass-media, pe de altă parte, privind modul de desfăşurare şi reflectare a campaniei electorale, care exclude lezarea demnității şi imaginii concurenților electorali. Conform prevederilor Codului Electoral, CEC asigură semnarea acestuia până la începerea campaniei electorale [17].

Chiar de la început se cere de menționat faptul că campania electorală din toamna anului 2010 a fost marcată din start de utilizarea unor strategii de comunicare manipulative, în mod special din partea opoziției, dar şi din partea unor

actori electorali aflați la guvernare. Scopul acestora în retorica electorală era de a credibiliza mesajele şi de a determina anumite comportamente, atitudini şi opțiuni în favoarea manipulatorului. Diversiunea comunicațională presupune încercarea de a schimba cursul unei acțiuni, de a abate (prin crearea unor false probleme) intențiile, gândurile, acțiunile sau planurile cuiva [37, 89].

Miza pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 a fost deosebit de mare; or, lupta pentru putere între taberele politice adverse din Republica Moldova este una continuă de la scrutinul parlamentar din 5 aprilie 2009 până în prezent.

Cetățenii republicii au participat activ la aceste alegeri. La urme s-au prezentat 1.733.051 alegători. Ieşirea masivă a cetățenilor Republicii Moldova la votare a fost, fără îndoială, un aspect pozitiv al scrutinului din 28 noiembrie 2010 şi o consecință a activității desfăşurate de mass-media. Totodată, rata înaltă de participare la scrutinul electoral demonstrează o dată în plus că societatea noastră îşi doreşte o guvernare stabilă, generatoare de prosperitate şi dezvoltare. Astăzi, mai mult ca oricând, clasa politică din Republica Moldova trebuie să demonstreze prin fapte că nu este condusă de ambiții şi interese de moment, dar că este în serviciul cetățenilor.

Campania electorală a luat sfârşit la 24 decembrie 2010, când Curtea Constituțională a validat mandatele celor 101 deputați care vor constitui Parlamentul de legislatura a XIX-a. În acelaşi timp, Curtea Constituțională a emis un demers Parlamentului pentru a amenda Codul Electoral, astfel încât să fie prevenite încălcări de genul celor notificate în campania electorală pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. În decizia sa, Curtea Constituțională a confirmat rezultatele alegerilor anticipate din 28 noiembrie, conform cărora PCRM a obținut 42 de mandate, PLDM - 32, PDM - 15, iar PL - 12 [6, 1].

După cum am menționat, în Republica Moldova au avut loc deja 8 scrutine ale alegerilor parlamentare (1990, 1994, 1998, 2001, 2005, aprilie 2009, iulie 2009, 2010). Şi cu toate că în această perioadă a crescut activitatea socială şi politică a oamenilor, a sporit semnificativ interesul lor față de problemele politice şi de stat, atitudinea negativă a alegătorilor față de parlamentari continuă să mai persiste.

E cert faptul că Parlamentul reprezintă instituția politică de bază a unui stat de drept şi de aici, odată cu evoluția, dezvoltarea multilaterală a statului, trebuie să evoluționeze şi parlamentarismul, axându-se pe modele contemporane de organizare a activității autorității legislative [38, 8].

Lupta pentru puterea politică după anul 1989 în România începe odată cu primele alegeri generale, când se alege Parlamentul şi Preşedintele pe cale democratică. La 20 mai 1990, în România au loc primele alegeri parlamentare. Din cele 71 de partide şi formațiuni politice care au participat la alegeri 18 au reuşit să intre în Parlament. Acestora li s-au adăugat 11 reprezentanți ai organi-

zațiilor minorităților naționale care au primit câte un mandat, în conformitate cu Decretul-lege nr.92/1990. Din cele 513 mandate, atât pentru Camera Deputaților cât şi pentru Senat, 354 reveneau Frontul Salvării Naționale (FSN), reprezentând aproape 70%, restul de 159 de mandate revenind celorlalte 26 de formațiuni politice. În aceste condiții „posibilitatea unei opoziții solide, reale, era ca şi inexistentă” [47, 129]. În urma primelor alegeri libere, dominația (FSN) a atins o cotă ce reducea la zero potențialele eforturi ale opoziției. Campania electorală din 1990 a scos în evidență forțele politice ale vremii: un grup de foşti adepți ai regimului ceauşist, care se deziceau de acesta şi nu aveau un program politic concret şi un grup de oameni politici, foşti membri ai partidelor istorice, care reuşiseră să supravie□uiască reprimării comuniste. Parlamentul nou format crea cadrul legislativ pentru o Românie postdecembristă şi avea ca principala misiune realizarea unei noi constituții.

Următoarele alegeri au avut loc la 27 septembrie 1992. Scena politică era diferită. Încă în martie 1992, la Convenția Națională a FSN, care hotărâse scindarea acestui partid între susținătorii lui Ion Iliescu şi cei ai lui Petre Roman. Primii vor forma FDSN. Forțele proguvernamentale, care se grupase în jurul FDSN, au ignorat promisiunile din campanie ale Convenției Democrate din România (CDR), ele au reînnoit acuzațiile împotriva opoziției din mai 1990, cum că aceasta urmărea o reîntoarcere în timp, la o epocă de exploatare economică, şi că nu prezenta încredere că ar fi putut fi apărătoarea intereselor naționale ale României. În acelaşi timp, forțele ultra naționaliste apar pentru prima dată ca forță distinctivă, renunțând a mai sta în umbra partidului aflat la putere. În campania electorală din 1992, din cele 80 de formațiuni politice doar 9 au depus liste pentru ambele Camere ale Parlamentului. Acestea au fost: FDSN, CDR, FSN, Partidul Unității Naționale Române (PUNR), Partidul România Mare (PRM), Partidul Național Liberal (PNL), Partidul Republican (PR), Mişcarea Ecologistă din România (MER). Având în vedere criteriul cantitativ, dar mai şi cel calitativ, de altfel important, partidele politice ale perioadei se pot împărți în două categorii: prima, foarte numeroasă, ce cuprindea partide mici şi foarte mici, care urmăreau doar să se facă simțiți în atmosfera electorală şi cea de-a doua categorie, reprezentată de partide mai puține ca număr, dar care reprezentau adevărata forță politică.

Analizând rezultatele alegerilor parlamentare din 1992, se constată structura minoritară a Parlamentului, urmare a numărului ridicat de partide şi al scrutinului proporțional. De data aceasta, 8 formațiuni politice au reuşit să obțină locuri în Parlament. Însă niciunul dintre partide nu a reuşit să obțină majoritate absolută. FDSN obținea 27,71 % în Camera Deputaților şi 28,29% în Senat, CDR devenea a doua forță politică a țării, totalizând puțin peste 20,01% din voturi în Cameră şi 20,16% în Senat, urmată fiind de FSN (10,19% - Camera Deputaților, 10,39% - Senat), PUNR (7,72 % - Camera Deputaților, 8,12% - Se-

nat), UDMR (7,46% - Camera Deputaților, 7,58% - Senat), PRM (3,90% - Camera Deputaților şi 3,85% - Senat), Partidul Socialist al Muncii (PSM) (3,04% - Camera Deputaților şi 3,19% - Senat) şi Partidul Democrat Agrar din România (PDAR), care depăşea pragul electoral numai prin voturile obținute pentru Senat (3,31%) [45, 150]. Marele învins al acestor alegeri a fost PNL (ieşit din aprilie 1992 din CDR), care a obținut un procentaj de sub 3% şi nu a reuşit să ajungă în Parlament.

Noul Parlament era constituit din 8 formațiuni politice (cu excepția cele 13 organizații ale minorităților naționale, care primeau câte un loc în Parlament în conformitate cu Constituția şi Legea electorală), CDR era însă format din mai multe partide politice, multe dintre ele care, nu atingeau pragul electoral de 3%, deci se dovedea „că pragul electoral a fost un paliativ care deşi a limitat numărul partidelor parlamentare, n-a contribuit la concentrarea acestora” [40, 157]. Fărâmițarea parlamentară s-a accentuat în urma desfacerii CDR în patru grupuri parlamentare în Camera Deputaților şi în două în Senat. Pentru că niciunul dintre partide nu întrunise majoritate absolută a fost necesară asocierea mai multor partide pentru realizarea majorității parlamentare. Aceasta s-a realizat între FDSN, cel ce obținuse primul loc în alegeri, şi PUNR , PRM şi PSM, partide nou intrate în Parlament [43, 165-166].

Următoarele alegeri parlamentare au avut loc în 1996. Cu o participare la vot aproximativ egală (76,01%) cu cea de la anterioarele alegeri, românii îşi schimbau orientarea politică către centru dreapta. Alegerile din 1996 deschid o nouă perioadă în istoria politică a României post-decembriste, căci alternanța la putere schimbă nu numai actorii, dar şi scena politică [41, 167].

Încă în februarie 1995, în urma unor neînțelegeri apărute, Partidul Democrației Sociale din România (PDSR), PL' 93, Partidul Alianței Civice (PAC) şi UDMR părăsesc Convenția. PNL îşi va manifesta dorința de a reintra în CDR, ceea ce va face ca la alegerile din 1996, liberalii să anticipeze listele acesteia. Componența CDR se va îmbogăți prin aderarea Partidului Alternativa României (PAR) în iulie 1996.

În septembrie 1995, Partidul Democrat (PD), rezultat prin fuziunea FSN cu Partidul Democrat, în 1993, şi Partidul Democrației Sociale din România (PDSR) au format Uniunea Socială Democrată (USD). Liderii formațiunii politice noucreate şi-au manifestat disponibilitatea de a încheia o alianță electorală cu CDR.

Un sondaj efectuat de Centrul pentru Sociologie Urbană şi Regională (CURS), arăta că în octombrie 1996, cu numai o lună înaintea alegerilor parlamentare, PDSR se bucura de sprijinul a 19% din populație, CDR - 23%, USD - 12%, iar PRM beneficia de numai 3,7% din încrederea populației.

Scrutinul s-a desfăşurat în ziua de 3 noiembrie, iar din cei 17.218.654 de alegători înscrişi pe listele electorale s-au prezentat la vot 13.088.388. Din tota-

lul de voturi valabil exprimate, 12.238.746 au fost acordate Camerei Deputaţilor şi 12.287.671 Senatului. Fără a obţine o majoritate absolută, CDR a primit cel mai mare număr de voturi (30,17% - Camera Deputaţilor, 30,70% - Senat). PDSR ajungea în opoziţie prin cele 21,52% de voturi obţinute pentru Cameră şi 23,08% pentru Senat, urmat fiind de USD (12,93% - Camera Deputaţilor, 13,16% - Senat), UDMR (6,64% - Camera Deputaţilor, 6,82% - Senat), PRM (4,46% - Cameră, 4,54% - Senat) şi UNPR (4,36% - Camera Deputaţilor, 4,22% - Senat). Rezultatele alegerilor parlamentare din 1996 au fost dezamăgitoare pentru reprezentanţii puterii. CDR şi USD au avut o slabă majoritate electorală, dar ea a crescut când s-a adăugat UDMR. PDSR a pierdut o treime din susţinători, voturile destinate lui, pentru Camera Deputaţilor coborând la 21,52%. În locul unei campanii electorale de asumare cinstită a erorilor şi eşecurilor celor patru ani de guvernare, PDSR se lansase într-o campanie agresivă la adresa adversarilor, bazată pe denigrare şi calomnie. Fără să ţină seama de evoluţia electoratului, PDSR a reînviat vechile sale teme electorale, eficiente în confruntările anterioare: pericolul monarhiei, venirea moşierilor care urmau să confişte pământul ţăranilor, a proprietarilor care urmau să-şi revendice casele naţionalizate.

O analiză a rezultatelor făcută de Institutul Român de Sondare a Opiniei Publice (IRSOP) a arătat că PDSR pierduse din cauza schimbării convingerilor politice în rândul categoriilor sociale, care reprezentaseră în 1990 şi 1992 cheia succesului său electoral. Majoritatea parlamentară se va realiza prin coalizarea CDR, USD şi UDMR.

Anul 1996 a fost numit “anul schimbării”, căci pentru prima dată reprezentanţii puterii pierdeau alegerile. Anul 1996 devine un an important pentru democraţia românească, un „an al refuzului”, cum îl numea Octavian Paler, căci românii au refuzat păstrarea statu-quo-ului politic şi au votat pentru schimbare. [31, 24]

Al patrulea scrutin postdecembrist se va desfăşura în 2000. De data aceasta criteriile electorale fuseseră modificate prin cinci Ordonanţe de Urgenţă, emise de Guvern în cursul anului 2000. Cea mai importantă prin efectul său a fost Ordonanţa de Urgenţă a Guvernului (O.U.G.) nr.129 din 30 iunie 2000, publicată în Monitorul Oficial nr.311 din 5 iulie 2000. Aceasta modifica pragul electoral de la 3% la 5% pentru partide politice sau formaţiuni politice; în cazul alianţelor politice pragului de 5% i se adaugă 3% pentru al doilea partid membru al alianţei, iar pentru fiecare din celelalte partide, membre ale alianţei, câte 1%, dar fără să depăşească 10% [2, 102].

Atmosfera politică a perioadei premergătoare campaniei electorale se caracterizează printr-o totală lipsă de încredere a populaţiei în partide şi Parlament. Acest lucru se datora în mare parte reputaţiei pătate a politicienilor, care migrau dintr-un partid în altul, pentru a-şi atinge propriile ambiţii. Ei erau acuzaţi de corupţie, [41, 24-26] absentau de la şedinţele Parlamentului, ajungându-se la

aceea că pentru obținerea unui vot final al unui proiect de lege, acesta să fie anunțat cu o săptămână înainte pentru a se putea obține majoritatea.

În cadrul CDR se produc unele disensiuni. Cauzele neînțelegerilor apărute între membrii coaliției se regăsesc în următoarele:

- organismele de conducere au funcționat în principal ca foruri formale sau informale de aplanare a tensiunilor şi conflictelor dintre parteneri, precum şi de alocare a diverselor tipuri de resurse;

- tensiunile şi conflictele s-au manifestat mai mult în rândul eşaloanelor doi şi trei ale partidelor şi coalițiilor, sau între acestea şi conducerile partidelor, fapt care dovedeşte lipsa de control a liderilor de partid asupra formațiunilor conduse de ei;

- interesele concrete față de diferite resurse şi interesele particulare, care s-au dovedit de multe ori mai puternice decât interesele generale ale reformei, făcând ca unii dintre partenerii coaliției să fie mai aproape de opoziție decât față de colegii lor de la putere;

- slaba capacitate de negociere şi consens între colegi, niciunul dintre membrii coaliției nereuşind să-şi impună vreo inițiativă legislativă legată de programul său politic şi ideologic;

- lipsa unui protocol de guvernare, care pe lângă principiile generale ale reformei, față de care exista aparent un consens, ar fi stabilit cu exactitate principiile particulare, modalitățile de abordare a unor situații delicate, ale unor posibile conflicte de interese, a unor ieşiri necugetate, atacuri reciproce în mass-media [34].

Toate acestea au avut drept rezultat părăsirea alianței de către PAC, PAR, PER şi PNL. În aceste condiții, CDR se vede nevoită să găsească soluții, care să o facă învingătoare în alegerile din toamna anului 2000. Ia astfel ființă CDR-2000, constituită din PNȚ-CD, Uniunea Forțelor de Dreapta (UFD) - denumire adoptată de PAR după Congresul din 1999 - FER, Alianța Națională Creştin Democrată (ANCD) - constituită din foşti membri ai PNȚ-CD, care părăsiseră partidul în 1998, şi Partidul Moldovenilor (PM). CDR-2000 se dorea a fi o alternativă viabilă la ascensiunea forțelor de centru stânga. Calculul PNȚ-CD că aceste partide mici ar fi putut asigura voturile suplimentare necesare trecerii pragului electoral şi intrării în Parlament demonstrează că țărăniştii se rupseseră într-o oarecare măsură de realitate.

Modalitatea de acțiune a PD, în cadrul coaliției, îl făcea mai apropiat de PDSR decât de colegii săi din CDR, principalele împotriviri ale sale fiind legate de principii morale fundamentale, care priveau corectarea abuzurilor făcute de comunişti. (Legea caselor naționalizate, modificarea Legii Fondului Funciar, Legea retrocedării proprietăților Bisericii greco-catolice).

UDMR a acționat în permanență pentru realizarea propriilor sale obiective, [42, 372] fără să ia în seamă situația în care se află coaliția din care făcea parte, a cărei credibilitate era în scădere continuă.

PNL îşi întărea poziția prin absorbția PAC, dobândind o aură de prestigiu, datorată infuziei de personalități venite din ceea ce fusese partidul elitelor. Şansele unei posibile reconcilieri cu CDR sunt anulate complet când PNL a acceptat să includă pe listele sale electorale membrii unei grupări de experți de stânga, teoreticieni ai reformei sistemului socialist, care creaseră în 1999 Inițiativa Social-Liberală. Efectul imediat al acestei apropieri a fost părăsirea partidului de către membrii vechii gărzi liberale, considerând ca inacceptabilă această asociere.

Convingerea populației raportată la PDSR era că o conducere a social-democrației nu putea fi mai rea decât a celor ce se pregăteau să-şi încheie mandatul, uitându-se activitatea din legislaturile anterioare anului 1996. În acelaşi timp, se constată o deschidere a PDSR către PNL şi UDMR, partidul expunând o imagine nouă, de centru, de adept al modernizării. PDSR semnează, în 1999, o alianță cu principalul partid al romilor, anterior discreditați, iar pentru viitoarele alegeri semnează o alianță electorală cu Partidul Umanist din România (PUR). Împreună formau Polul Democrat Social din România. La acesta va adera şi PDSR. Pentru a-şi atrage sindicatele de partea lor, social-democrații au aşezat şase lideri sindicali pe locurile eligibile pe listele electorale ale partidului. Mesajul PDSR era în general axat pe reconciliere națională, iar tonul folosit era lipsit de accente extremiste.

PRM apărea ca alternativă pentru cei care nu mai aveau încredere în nici unul dintre partidele care deținiseră la un moment dat majoritatea parlamentară şi ajunseseră la guvernare. Fiind în opoziție în mai toți anii '90, PRM se putea scuti de răspundere pentru proasta guvernare ce a caracterizat acest deceniu. Manifestul partidului a fost elaborat cu grijă pentru a reflecta frustrările şi speranțele românilor de rând, care se simțeau exploatați şi neglijați de clasa politică. Câteva dintre măsurile promise erau următoarele: lichidarea imediată a mafiilor autohtone şi străine care operau pe teritoriul României, distrugerea rețelelor de prostituție şi trafic de droguri, confiscarea marilor averi obținute prin fraudă şi transferarea lor într-un Fond Național de Economii, care să aline suferința românilor ce trăiau într-o sărăcie lucie, judecarea în procese publice a persoanelor vinovate de genocid împotriva poporului român, luarea tuturor măsurilor necesare pentru repatrierea celor 4 miliarde de dolari depuse de români în bănci străine, organizarea unui referendum privind instituirea pedepsei capitale pentru pedofilie şi pruncucidere, scăderea prețului la alimente, băuturi, medicamente, rechizite şcolare, eradicarea violenței în rândul țiganilor, în primul rând prin educarea reprezentanților acestei comunități, dar şi prin crearea de locuri de muncă pentru membrii ei, reinstituirea autorității statului român în județele Harghita şi Covas-

na, accelerarea fenomenului istoric şi reversibil de unificare paşnică cu Basarabia şi Bucovina. Promovând acest program, PRM va reuşi să obţină poziţia a doua în opţiunile românilor, dovedindu-se un contract-candidat puternic al PDSR.

Alegerile parlamentare au avut loc în data de 26 noiembrie 2000. Din cei 17.699.727 de alegători înscrişi pe listele electorale, s-au prezentat la urne 11.559.458, reprezentând 65,31% (2/3) din totalul cetăţenilor cu drept de vot, un procentaj mult inferior anterioarelor scrutinuri. Dinamica participării la vot releva o evoluţie, uşor accidentată, dar în certă descreştere a interesului pentru politică în perioada postdecembristă. Rezultatele alegerilor au făcut ca în Parlament să intre 5 formaţiuni politice. Polul Democrat Social din România a obţinut primul loc cu 36,61% in voturi pentru Camera Deputaţilor şi 37,09% pentru Senat, urmat fiind de PRM (19,48% - Cameră, 20,01% - Senat), PD (7,03% - Camera Deputaţilor, 7,58% - Senat), PNL (6,89% - Camera Deputaţilor, 7,48% - Senat), şi UDMR (6,80% - Camera Deputaţilor, 6,90% - Senat) [46, 159]. Ca urmare a redistribuirii voturilor primite de partidele care nu au reuşit să depăşească pragul electoral, forţele politice ce s-au aflat pe primele două locuri au dobândit adevărate „prime electorale". Astfel, procentajul PDSR din Camera Deputaţilor se va mări la 44,92%, iar la Senat la 46,42%, iar procentajul PRM va fi la Cameră de 24,34% şi la Senat de 25,42%. Totuşi, numărul de mandate din Camera Deputaţilor, obţinute prin redistribuire, se diminua de la 125 în 1992 şi 118 în 1996, la 110. Acelaşi fenomen se constată şi în Senat: de la 94 în 1992 şi 85 în 1996, la 72 în 2000. Am putea crede că este astfel mai bine exprimată voinţa electoratului, însă nu trebuie să uităm de acele "voturi irosite", acordate partidelor ce nu au reuşit să treacă pragul electoral, iar numărul acestora crescuse semnificativ la alegerile din 2000. Putem constata, analizând voturile, ca numai unul din doi cetăţeni cu drept de vot, îşi avea reprezentată opinia politică în Parlament şi totodată faptul că, fusese irosit votul a un sfert din cetăţenii prezenţi la urne. Majoritatea parlamentară a fost creată prin asocierea UDMR.

Începând cu alegerile parlamentare din 2000 numărul locurilor din Parlament pentru organizaţiile minorităţilor naţionale a fost mărit la 18. În acelaşi timp, alegerile din 2000, au însemnat, din punct de vedere politic, apogeul pentru PRM şi sfârşitul pentru CDR [33, 508].

O nouă schimbare politică se produce în România începând cu scrutinul din 28 noiembrie 2004. Aceasta s-a datorat atât modificărilor apărute în rândul actorilor politici, cât şi punerii în aplicare a unei noi legi electorale (Legea nr.373/2004). PDSR îşi schimbase în 2001 denumirea, în Partidul Social Democrat (PSD), în urma fuziunii cu PSDR, iar pentru alegerile parlamentare decide să formeze o uniune cu PUR. La 28 septembrie 2003, PNL şi PD se constituiseră într-o alianţă numită „Dreptate şi Adevăr" (DA), alianţă politică având drept scop oferirea unei alternative de centru-dreapta la viitoarele alegeri.

Alegerile din 2004 au creat o situație inedită în politica românească [21]. Au confirmat, pe de o parte, statutul parlamentar al celor şase partide care intraseră în Parlament în urma scrutinului din 2000 (pentru prima dată, după 1989, nu a existat nici un partid nou venit în forul legislativ şi nici un partid care să-şi piardă statutul parlamentar); ceea ce s-a modificat a fost ponderea mandatelor, marele câştigător fiind PNL, iar marele perdant - PRM. Pe de altă parte, era pentru prima dată când majoritatea parlamentară se constituia în jurul formațiunii politice ce obținuse al doilea loc în alegeri, alianța DA. Majoritatea nou-formată s-a dovedit a fi mai eclectică decât anterioarele, reprezentate de stânga revoluționară şi național-identitară între 1990-1992, conservatorismul de stânga cu puternică tentă naționalistă din perioada 1992-1996, liberalismul de centru-dreapta, deschis occidentalizării radicale, ce a definit majoritatea legislativă a anilor 1996-2000, şi social-democrația aflată în căutarea unei definiții reformiste în domeniul economic şi a unei viziuni protectoare în domeniul social, între 2000-2004. De menționat că în legislatura 2004-2008 opoziția a fost reprezentată de PSD, PRM şi Partidul Conservator (PC).

Al şaselea exercițiu electoral postdecembrist din 2008, marcat ca prag psihologic al sfârşitului tranziției, a avut un grad sporit de imprevizibilitate. Mai mulți factori au contribuit la particularizarea momentului:

- au reprezentat primele alegeri parlamentare organizate după aderarea la UE; noul statut politic al țării a amplificat miza confruntării electorale, câştigarea puterii conferind accesul la fondurile comunitare, o resursă extrem de atractivă şi de necesară în realizarea unei guvernări de succes;

- pentru prima dată alegerile parlamentare nu s-au desfăşurat în paralel cu prezidențialele, astfel partidele nu s-au mai putut identifica cu prezidențiabilii, lucru cu consecințe atât asupra modului de desfăşurare a campaniei electorale, a strategiilor fiecărui competitor, cât şi asupra prezenței la vot;

- arhitectura scenei politice bazată pe un echilibru tripartit relativ a lăsat confruntarea deschisă oricărui rezultat; controlul politic dispersat al puterii şi existența a doi actori politici şi electorali (PSD şi PD-L) cu forțe sensibil egale au creat un background inedit pentru alegerile parlamentare din 2008;

- criza economică a creat premisele unor atitudini politice şi comportamente electorale supuse unei presiuni psihologice de relativizare a ceea ce înseamnă nivel de trai, temă care a cunoscut o abordare atât din partea puterii, cât şi a opoziției, aproape exclusiv la nivel de discurs şi doar în ultima parte a campaniei electorale, însă a contribuit la crearea unui context specific de desfăşurare a alegerilor parlamentare;

- modificarea legii electorale a fost elementul central şi definitoriu al alegerilor parlamentare din 2008; miza existentă în jurul "votului uninominal" a creat un nivel de aşteptare publică disproporționat în raport cu semnificația, rolul şi scopul sistemului electoral [5].

Alegerile parlamentare din 2008 au marcat mai multe mutații:

• sfârşitul hegemoniei unui singur partid mare;

• competiția politică nu a mai fost una dintre un singur partid mare şi celelalte partide mici, ci între trei partide mari: PDL, PSD+PC, PNL;

• eliminarea partidelor mici din Parlament;

• trecerea de la multipartitism la tripartitism, bazat pe competiția politică şi electorală dintre trei partide mari.

În decursul celor 23 de ani de după revoluție România a trecut prin experiența a şase scrutine parlamentare. În campaniile electorale s-a manifestat tendința forțelor politice ajunse la putere de a recurge la mijloace nedemocratice pentru subminarea opoziției politice, atitudine care ar putea fi explicată şi prin persistența unor reminiscențe comportamentale specifice „partidului unic” sau „partidului stat”. Din această cauză, forțele politice din opoziție nu au reuşit să ajungă la un nivel corespunzător de restructurare şi consolidare.

În concluzie constatăm, că cel puțin în această etapă incipientă a vieții democratice în Republica Moldova şi în România să se statueze obligativitatea ca promisiunile electorale ale puterii şi opoziției să nu depăşească perimetrul realității şi obiectivității, iar în situația în care ele reuşesc să obțină un număr suficient de voturi să se instituie o modalitate concretă de responsabilizare în vederea realizării promisiunilor.

Bibliografie:

1. 28 noiembrie 2010 – Alegerea Parlamentului Republicii Moldova. Lista concurenților electorali. – Chişinău, 2010.
2. Birch S. şi alții. Embodying Democracy. - Palgrave Macmillan, 2002.
3. Boțan I. Faza finală a campaniei electorale. // Alegeri 2005. ADEPT. – Chişinău, 2005.
4. Boțan I. Rezultatele alegerilor 2005. // Alegeri 2005. ADEPT. - Chişinău, 2005.
5. Buti D. Alegerile parlamentare din 2008. // Sfera Politicii [on line]. 2009, nr.131-132 http://www.sferapoliticii.ro/sfera/131-132/art05-buti.htlm (citat 27.05.2012).
6. CC a validat alegerile anticipate. // „Moldova Suverană”, 2010, 28 decembrie.
7. CEC a întocmit lista noilor parlamentari. // „Moldova Suverană”, 2005, 15 martie.
8. Cernenco E., Solomon C. Alegerile parlamentare din martie 1998 în Republica Moldova şi consolidarea sistemului politic pluripartidist. // Symposia professorum. Seria „Istorie”. - Chişinău: ULIM, 2000.

9. Cernencu M., Galben A., Rusnac Gh., Solomon C. Republica Moldova: Istoria politică (1989-2000). Documente şi materiale. Vol.II. - Chişinău, 2000.
10. Codul Electoral. – Chişinău, 2010.
11. Conform Ministerului de Interne, 129 persoane au fost acuzate de săvârşirea contravenţiilor administrative, iar acuzaţii penale au fost aduse la 86 persoane. Pe 15 aprilie, Preşedintele Voronin a declarat amnistia persoanelor implicate în protestele de stradă din 7 şi 8 aprilie 2009.
12. Electorala 2005. Documente şi cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. Comisia Electorală Centrală. - Chişinău, 2005.
13. Electorala 2005. Documente şi cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. Comisia Electorală Centrală. - Chişinău, 2005.
14. Electorala 2009. Documente şi cifre la alegerea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XVII-a. Partea I. Ediţie a Comisiei Electorale Centrale. - Chişinău, 2009.
15. Electorala’ 94. Documente şi cifre. Ediţie a Comisiei Electorale Centrale. – Chişinău, 1994.
16. Electorala’ 98. Documente şi cifre. Ediţie a Comisiei Electorale Centrale. – Chişinău, 1998.
17. http://www.voceabasarabiei.net/stiri/politica/11409-comisia-electoral-central-invit-partidele-politice-i-instituiile-mass-media-s-semneze-codul-de-conduit-privind-desfurarea-i-reflectarea-campaniei-electorale-la-alegerile-parlamentare-anticipate-din-28-noiembrie-2010.
18. Lazur D. Diacov a ales… // „Jurnal de Chişinău”, 2005, 25 martie.
19. Lungu D. Deputaţii au încheiat un parteneriat politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene. // „Moldova Suverană”, 2005, 25 martie.
20. Lungu D. Deputaţii au încheiat un parteneriat politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene // „Moldova Suverană”, 2005, 25 martie.
21. Matei O. Democraţie şi protest. // Sfera Politicii [on line]. 2005, nr.115 http://www.sferapoliticii.ro/sfera/115/art3-matei.html (citat 27.05.2012)
22. „Moldova Suverană”, 1990, 17 martie.
23. „Moldova Suverană”, 2001, 17 martie.
24. „Moldova Suverană”, 2001, 6 martie.
25. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, Nr.88-90.
26. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, Nr.241.
27. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, Nr.206-209
28. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, Nr.206-209.
29. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1993, Nr.10 (Partea 1).
30. Moşneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova: Alegerile parlamentare (1994) şi geografia politică a electoratului. - Chişinău, 1997.
31. Paler O. 1996: an al refuzului. // Secolul 20, 1996, nr.10-12.

32. Parlamentul independentei: [cronica fot.-doc] / Asoc. „Parlamentul - 90”. – Chişinău, 2010.
33. Pavel D., Huiu I. Nu putem reuşi decât împreună - O istorie a Convenției Democrate 1989-2000. - Iaşi: Polirom, 2003.
34. Pavel D. Performanța coaliției? Rămânerea împreună. // Sfera Politicii [on line]. 1998, nr.66. http://www.dntb.ro/sfera/66/bilant-art4.html (citat 25.05.2012)
35. Peru A. Tendințe şi strategii de imagine în Electorala 2005. (Cazul Republicii Moldova). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), Nr.2 (XXIX). - Chişinău: CEP USM, 2005.
36. Peru A. Tendințe şi strategii de imagine în Electorala 2005. (Cazul Republicii Moldova) // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), Nr.2 (XXIX). - Chişinău: CEP USM, 2005.
37. Peru-Balan A. PR-ul politic şi comunicarea de criză în Republica Moldova, 2009-2010. – Chişinău, 2010.
38. Popa V. Dreptul parlamentar al Republicii Moldova. – Chişinău: ULIM, 1999.
39. Preda C. Occidentul nostru. - Bucureşti: Nemira, 1999.
40. Radu A., Radu G., Porumb I. Sistemul politic românesc, un sistem entropic. - Bucureşti: Tehnică, 1995.
41. Radu G. Corupție. Corupția politică: substitut sau indicator al reformei? // Sfera Politicii, 2001, nr.89.
42. Réka H. Problematica autonomiei la UDMR (1990-2004). // Partide politice şi minorități naționale. Sibiu: Techno-Media, 2008.
43. Roper S. Parliamentary Development. // Romania since 1989. - Lexington Books, 2004.
44. Solomon C. Aspecte ale vieții politice în Republica Moldova (1989-2002). - Chişinău, 2002.
45. Stoica S. Dicționarul partidelor politice din România (1989-2004). – Bucureşti: Meronia, 2004.
46. Stoica S. Dicționarul partidelor politice din România(1989-2004). – Bucureşti: Meronia, 2004.
47. Voicu G. Sisteme de partide în Europa de Est. // Polis, 1996, Nr.2.
48. Мошняга В. Парламентские (1998) выборы и упрочение демократии в Молдове. // Молдова – 98. Политические реалии и парламентские выборы. - Кишинэу, 1998.
49. Мошняга В., Руснак Г. Украинская «оранжевая революция» в контексте политического взаимодействия власти и оппозиции: уроки для Республики Молдова. // Puterea şi opoziția în contextul managementului politic. // Moşneaga V., Rusnac Gh., Mohammadifard Gh. (Coords.) – Iaşi: Pan-Europe, 2005.

50. Мошняга В., Тэнасэ Р., Руснак Г. Парламентские (2005) выборы в Республике Молдова: специфика, стратегии, результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXX), 2005.

Prezentat la redactie
la 18 iunie 2012

СОВЕТСКАЯ «ПЕРЕСТРОЙКА» ГЛАЗАМИ МОЛДАВСКИХ ПРЕЗИДЕНТОВ

Николай ЦВЯТКОВ
Республика Молдова, Кишинев, Академия Наук Молдовы, Институт Европейской интеграции и политических наук, Отдел политических наук
Доктор политических наук, старший научный сотрудник

In the political and academic circles from contemporaneous Republic of Moldova is growing the interest, and it is time, finally, for the leaders of the Moldavian "perestroika" to talk about what happened in our country between 1985-1992 years. Indeed, over the last 5-6 years in Chisinau were published their memoirs all of the Moldovan Presidents: Mircea Snegur, Petru Lucinschi, and in several interviews his memories of "perestroika" shared Vladimir Voronin. It is known that all memoirs are often subjective. However, the ability to make a general systematization on the basis of such memories written by senior political leaders of the our country about the events of those years will enable us to understand better the situation in Soviet Moldavia, which took place during the "perestroika' times.

Началом политических процессов в Советском Союзе, получивших название «перестройка», принято считать приход Михаила Горбачева на пост генерального секретаря ЦК КПСС. Михаил Горбачев воспринимался современниками как человек прогрессивных взглядов и с ним связывали надежды на проведение серьезных реформ, оздоровление экономической системы, решение ряда накопившихся проблем, в том числе в межнациональных отношениях. Всем известно, что «перестройка» завершилась развалом СССР и появлением на политической карте мира 15 новых, независимых республик [1].

В политических и академических кругах Молдовы все чаще звучат слова о том, что пришло время, наконец, лидерам молдавской «перестройки» рассказать о том, что происходило в нашей стране в 1985-1992 годах. Действительно, за последние 5-6 лет в Кишиневе опубликовали свои воспоминания президенты Республики Молдова: Мирча Снегур и Петр Лучинский представили книги со своими размышлениями, а также в ряде интервью воспоминаниями о «перестройке» поделился и Владимир Воронин. Политическая карьера данных трех политических деятелей прямым образом пересекалась в ключевые моменты истории Республики Молдова в период «перестройки» и после провозглашения независимости. Известно, что все мемуары часто носят субъективный характер. Однако, возможность систематизировать такие воспоминания и труды высших политичес-

ких руководителей страны о событиях тех лет позволят нам лучше себе представлять обстановку, сложившуюся в Советской Молдавии времен «перестройки».

На раннем этапе «перестройки» был еще очень силен авторитет КПСС, и люди не решались прямо требовать демократии и рынка. К тому же понимание этих терминов было весьма условно. Но за этими вопросами скрывался громадный накопленный антисоветский потенциал, обладавший большой взрывной силой. В советской Молдавии, результатом советской политики, последовательно направленной на сближение молдаван с русскими и их отдаление от румын, явилось антирусское и прорумынское движение, во много раз более массовое и активное, чем аналогичное движение в 1917-1918 годов, поскольку оно возникло в обществе, уже полностью грамотном и с большим интеллигентским слоем [2, 41-42].

В МССР в этот период с 1985 по 1989 годы у руководства был первый секретарь ЦК КПМ Семён Гроссу, который был представителем брежневской элиты и считал, что обществу не нужны радикальные реформы как на политическом и экономическом уровне, так и на культурном и этнонациональном. Поэтому речь, прежде всего, идет о гуманитарных вопросах: простых, эмоциональных и в тоже время не затрагивающих вопроса о политическом устройстве страны. Это статус и охрана языка, интерпретация истории, искаженной в советской науке и пропаганде, очень популярная в это время проблема охраны памятников старины, вопросы экологии. Поворотным годом станет 1988 год, когда на уровне ЦК КПМ принимаются решения о необходимости политических реформ вместе с экономическим реформированием. Эта новая платформа Компартии Молдавии была объявлена в ноябре 1988 года так называемыми тезисами «Перестройку - через конкретные дела». Тезисы, содержавшие в большей степени устаревшие догмы, не оправдали ожиданий и были подвергнуты критике на различных уровнях республиканской партийной организации, в печати и т.д. На этом фоне началось массовое снижение доверия к Центральному Комитету Компартии Молдавии, а также рост активности и влияния «неформальных организаций», в первую очередь литературный кружок имени Алексея Матеевича и Демократическое движение в поддержку перестройки [3; 5].

Либеральному московскому руководству эти «гуманитарные» вопросы вначале представляются «невинными», тем более что они поднимаются в специфической форме борьбы с «искажением ленинской национальной политики», за «очищение социализма» и т.д., и оно даже поощряет их постановку и связанные с ними первые попытки общественной самоорганизации.

Политические процессы в нашей республике проходили достаточно бурно и шумно (где-то свой эффект оказали прибалтийские и румынские

события 1989 года). Началом молдавского национального движения считается пленум Союза писателей в октябре 1987 года, участники которого бурно обсуждали проблему вытеснения молдавского языка и призывали к переходу на латинский алфавит [4, 282]. В 1988-1989 годы, национальное чувство и объективные социальные интересы работают в одном направлении. И до определенного времени стремления очень разных слоев и групп молдавского общества совпадают, а партийное руководство во главе с Семёном Гроссу не смогло адекватно оценить и отреагировать на сложившуюся ситуацию.

10 ноября 1989 года в Кишиневе произойдет штурм здания МВД, которое получит широкий резонанс в обществе. «Это был самый тяжелый день в моей жизни. Главное – удалось не допустить кровопролития. Мы знали, что готовится какая-то акция против милиции. Однако никто не мог предположить, что это примет такие масштабы», – вспоминает Владимир Воронин, тогдашний министр МВД [5, 14]. В итоге уже 16 ноября 1989 года Семён Гроссу освобожден от должности, а новым лидером молдавской Компартии (до января 1991 года) стал, считавшийся либеральным и прогрессивным, Петр Лучинский – будущий второй президент Республики Молдова с 1996 по 2001 годы. Как о себе говорил сам Петр Лучинский: «Моё поколение – это знаменитое поколение «шестидесятников». Главной его чертой стало свободомыслие» [6, 1].

В тоже время, видным лидером Народного Фронта, пришедшего к власти в результате «перестроечных» событий, являлся и Мирча Снегур. Он стал Председателем Президиума Верховного Совета в июле 1989 года, до «перестроечных» выборов. В апреле 1990 года он был переизбран на этот пост уже новым Верховным Советом при поддержке «фронтистов», голосовавших за него и против его соперника Петра Лучинского, хотя и «либерального» и «перестроечного», но, все же, первого секретаря Центрального комитета и слишком связанного с московскими высокопоставленными партийными чиновниками. В дальнейшем эти события способствовало тому, что у молдавской партийной и государствнной номенклатуры оказалось два соперничающих лидера. Соперничество Мирчи Снегура и Петра Лучинского пройдет красной нитью по временам «перестройки», первых лет независимости и сыграет большую роль в дальнейшей истории современной Молдовы.

Итак, в начале 1990 года к власти фактически пришел «Народный фронт»: Молдавия стала Молдовой, началась «чистка» государственного аппарата и румынизация всех сфер жизни, которая в итоге и привела к вспышке недовольства «русскоязычных» диаспор, которые провозгласили создание Гагаузской республики и Приднестровской Молдавской Советской Социалистической Республики. Лидеры Народного Фронта попыта-

лись силой остановить сепаратистов. Пролившаяся кровь только закрепила территориальную раздробленность Республики Молдова. Мирча Снегур способствовал тому, чтобы «фронтисты» в новом парламенте заняли все руководящие должности [4, 291]. В 1991 году он будет говорить, выражая накопившиеся в молдавской национальной номенклатуре чувства: «Давайте, люди добрые, хоть немного ощутим вкус того, что называется суверенитетом и свободой, поживем без того, чтобы кто-то диктовал нам, что и как нам делать в нашем доме» [7, 65-67]. Мирча Снегур, таким образом, укрепляет свою власть – в сентябре 1990 года Верховный Совет избирает его президентом, а 8 декабря 1991 года проходят первые всенародные (и безальтернативные) выборы, где он набирает 98,2% голосов [10]. А Петр Лучинский с начала 1991 года временно покинул молдавскую политическую арену – в январе 1991 года по предложению Михаила Горбачева он переводится в Москву, на пост секретаря ЦК КПСС. Он позже напишет, что сожалеет о развале КПСС: «Я был членом Политбюро – и сразу оказался никем» [11, 76]. Однако уже в 1992 года Мирча Снегур назначает его послом Республики Молдова в Российской Федерации.

События весны-лета 1992 года приводят к падению власти Народного Фронта Молдовы: в июне 1992 года премьер-министром страны становится один из лидеров депутатов-аграрников Андрей Сангели, а в феврале 1993 года уходят в отставку руководители Верховного Совета, также представлявшие интересы «Народного фронта», во главе со спикером Александру Мошану. Новым спикером становится Петр Лучинский, вернувшийся из Москвы с места посла Республики Молдова в России.

В свою очередь, бывший глава МВД Владимир Воронин также возвращается в страну, в октябре 1992 года: «В июне 1990 года я по своей инициативе подал рапорт об отставке с поста министра внутренних дел Молдавии. С новым руководством республики я бы работать не смог. Тогда, как известно, главой правительства стал Мирча Друк. Состоять в его команде, выполнять его распоряжения для меня было немыслимо. После отставки … решил воспользоваться возможностью и поступить в Академию МВД СССР в Москве. В октябре 1992 года моя служба в МВД завершилась. Я вышел на пенсию и вернулся в Кишинев. В нашей Молдавии творилось нечто невообразимое: во власти, в экономике, в отношениях с Гагаузией и Приднестровьем» [5, 150].

Однако «антисоветский протест интеллигенции, стремление к национальному равноправию и смутные мечты о жизни «как на Западе», о демократии и полных полках магазинов, в Молдавии окрашивались этой специфической формой национализма, связанной не с утверждением, а с отрицанием своей официальной титульной идентичности. Румыния (естественно, не реальная Румыния Чаушеску, а «Румыния вообще» и идеализирова-

нная докоммунистическая Румыния) становится символом свободы, демократии, высокой культуры и европейскости [2, 159].

Вот как характеризует события того времени третий президент Республики Молдова, Владимир Воронин: «Видимо, правда тогда была уже никому не нужна. Теперь же все обросло мифами, легендами, глупостями. Ход тех событий восстановить несложно. Наша молдавская перестройка шла с недельным опозданием после прибалтийских событий. Там уже был штурм в Вильнюсе, телевизионная башня, первые жертвы, первая кровь. А в Молдове – не было, да и предпосылок как-то не замечалось. Но нашим псевдо-патриотам – Лари, Друку и прочим негодяям – была нужна кровь, настоящая кровь. Им был нужен гроб. Вот они и затеяли это действо перед МВД, понимая, что где-где, а там жертвы очень легко могли бы появиться» [12].

Из опубликованных мемуаров, наиболее объемными и по замыслу и по реализации являются воспоминания первого президента Республики Молдова – Мирчи Снегура. Откровенный рассказ самого Мирчи Снегура о событиях тех «пламенных лет» изложен в нескольких трудах: личные мемуары «Labirintul destinului. Memorie» в 6-ти томах (На сегодняшний день изданы первые 2 тома: 1) «Calea spre “Olimp”» и 2) «Independenţa: între euforie şi zbucium»), а также „Откровенные диалоги” с Эдуардом Волковым [7; 8; 9].

В своих воспоминаниях он говорит о том, как ему пришлось решать сложнейшие проблемы внутри- и внешнеполитического характера, связанные со сменой общественно-политического строя в республике и становлением государственной независимости Молдовы. Эти вопросы легли на плечи бывшего члена ЦК КПМ по вопросам сельского хозяйства, у которого не было ни соответствующего опыта государственного строительства, ни специальной подготовки, ни опытной профессиональной команды управленцев-государственников. По словам Эдуарда Волкова: «Сегодня Мирча Снегур с болью осознаёт, что идеологические заблуждения тех смутных лет, человеческая несостоятельность и недостаточная честность и открытость во взаимоотношениях между политической элитой и всем обществом, привели молдавский народ к тем страданиям и утратам, которых зачастую можно было бы избежать. Не только технические возможности, но и социальные замыслы должны измеряться масштабами общей ответственности за судьбу каждого человека, а «государственный дом» - Республика Молдова – устоит лишь в том случае, если его фундамент будет способен обеспечить как внутренний, так и внешний мир» [13].

Воспоминания Мирчи Снегура позволяют посмотреть по-другому на уже известные факты, дают возможность лучше понять причины возникновения тех или иных политических ситуаций, которые складывались в

годы президентства Мирчи Снегура, а также лучше понять мотивы заявлений и поступков участвующих в них политиков и общественных деятелей Республики Молдова того времени.

На презентации книги «Откровенные диалоги» историк Анатол Петренку отметил, что в ней, в отличие, например, от недавно появившихся мемуаров бывшего министра обороны Иона Косташа «Дни затмения: Хроника необъявленной войны», не делается попыток переложить свою личную ответственность за те или иные действия и решения, в том числе и за «поход на Юг» и Бендерскую трагедию, на других, обелить и оправдать себя [13; 14]. «Мирче Снегуру во многом пришлось отказаться от наивных надежд того бурного и смутного времени, когда реальные предпосылки для успешного решения основополагающих задач строительства и укрепления молдавской независимой государственности были гораздо менее благоприятными, чем в последующие годы. Зато было намного больше энтузиазма и иллюзий скорого и быстрого преодоления всех проблем» [13].

В свою очередь, Петр Лучинский всегда считался фигурой вполне компромиссной. Он в разное время занимал высокие партийные посты – первый секретарь ЦК комсомола Молдавии, затем ЦК КПМ и даже член Политбюро ЦК КПСС, но «либерал» и «рыночник», он «молдовенист», но умеренный и прекрасно говорящий по-румынски, «русофил», но «демократ». Он и психологически склонен к компромиссам [2, 86]. Приверженность к компромиссам помогла ему также победить на президентских выборах в 1996 году у своего соперника Мирчи Снегура. В своих воспоминаниях, опубликованных в различных книгах и интервью (“Ultimele zile ale URSS”, “Moldova şi moldovenii”, „Профессия – президент: сто отточенных стрел в адрес человека, возмущенного кризисом власти” и другие) Петр Лучинский говорит о том, что в конце 80-х годов «пришло такое руководство в КПСС, которое осознало, что без изменений политической системы невозможно двигаться дальше. Я знаю, что творилось там внутри, все искали пути. Пришел Горбачев, более молодой, и он тоже попытался с экономики начать, с ускорения. И ничего не получается. Тогда проанализировали, что все столкнулись с одной стеной – изменение политической системы. И тогда Горбачева говорил, что давайте, так сказать, вы снизу, а мы сверху. Это был некоторый признак отчаяния. И тогда весь план, замыслы преобразования Советского Союза пошли через движения людей, и управление потерялось. Что хотел тогда и Горбачев, и мы все вместе. Мы хотели, конечно, преобразовать партию. И программа партии, которая была уже, собственно говоря, опубликована, это было с намерением иметь несколько партий – социал-демократическая, западного толка, и так далее. Но, как часто бывает и в жизни человека, и здесь, синхронизации не произошло... Победил вот этот хаос. Никто не доволен, как это произошло. Тем

более мы хотели этих преобразований, и новая программа об этом говорила. Но не было времени, чтобы убедить людей, чтобы убедить эти кадры» [15].

Из стенограммы сентябрьского (1989 г.) Пленума ЦК КПСС видно, что Петр Лучинский, будучи секретарем ЦК Компартии Молдавии, проводил идею снятия конституционной монополии КПСС на представление интересов избирателей в представительных органах: «Более четкую запись, мне кажется, можно сделать в проекте в отношении статьи шестой Конституции. Она оказывает коммунистам медвежью услугу, потому что навязывает людям в обществе верховенство партии, а это неизбежно вызывает протест. Вот почему не съезд народных депутатов, а именно Пленум ЦК, на наш взгляд, должен однозначно высказаться за ее исключение из Основного Закона, потому что судьбу партии должна решать, прежде всего, сама партия» [16].

Петр Лучинский, считает, что «по различным причинам объективного и субъективного характера в Молдове, прошедшей на своём долгом и нелегком пути к восстановлению своей независимой государственности буквально «через огонь и воду», имеется сегодня чрезвычайно мало документальных материалов, касающихся различных важных моментов её истории. По этой причине учёные – историки, не располагая такими материалами, приходят порою к парадоксальным выводам, делают иногда неподтвержденные конкретными документами утверждения, вызывающие подчас большие сомнения» [17].

Таким образом, проведя краткий обзор воспоминаний трех президентов современной Республики Молдова, которые сыграли свою роль в событиях «перестройки» Советской Молдавии, становится ясно, что оценки тех событий, действий и их последствий до сих пор является предметом для оживленных дискуссий. Будущее Республики Молдова остается попрежнему неопределенным, как неопределенным и противоречивым остается молдавское политическое сознание. Тем не менее, в Республике Молдова создана политическая система, которая серьезно отличается по уровню демократизации от других постсоветских стран, таких как Россия, Казахстан или Белоруссия. Политическая система нашей страны значительно более близка к центрально-европейским и балтийским странам. Справедливости ради, стоит отметить, что подобные успехи зачастую имели место не благодаря усилиям молдавских политических лидеров, а вопреки их воле и устремлениям.

Библиография:

1. Ашимбаев Д. Пятнадцать лет СНГ: президенты и правительства. http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1128988800

2. Фурман Д. Молдавские молдаване и молдавские румыны: влияние особенностей национального сознания молдаван на политическое развитие Республики Молдова. - Москва: Институт Европы РАН, 2007.
3. Кашу И. Республика Молдова от перестройки к независимости 1989-1991: секретные документы из архива ЦК КПМ. // Кашу И., Шаров И. – Кишинев: Картдидакт, 2011.
4. Lucinschi P. Moldova şi moldovenii. - Chişinău: Cartea Moldovei, 2007.
5. Тодуа З. Молдавия и молдавские коммунисты. Политическая хроника переломанной эпохи 1988-2008. - Москва, 2009.
6. Интервью Петра Лучинского. // «Независимая Молдова», 1996, 10 января.
7. Snegur M. Labirintul destinului. Memorie. Vol.1: Calea spre "Olimp" (Perioada de până la 3.9.1990). - Chis□ina□u: Draghis□tea, 2007.
8. Snegur M. Labirintul destinului. Memorie. Vol.2: Independent□a: între euforie s□i zbucium. - Chis□ina□u: Draghis□tea, 2007.
9. Снегур М., Волков Э. Откровенные диалоги. – Chisinau: Dragiştea, 2007.
10. «Независимая Молдова», 1991, 13 декабря.
11. Лучинский П. Профессия – президент: сто отточенных стрел в адрес человека, возмущенного кризисом власти. – Москва, 1999.
12. Интервью Владимира Воронина газете «Пульс», 18.05.2007, http://www.photo.md/news_info.php?news_id=805&lang=rus
13. Презентация книги “Mircea Snegur – Эдуард Волков: Откровенные диалоги” http://nistru.net/threads/prezentacija-knigi-mircea-snegur-ehduard-volkov-otkrovennye-dialogi.869/
14. Косташ И. Дни затмения: хроника необъявленной войны. - Кишинев: Universul, 2011.
15. 20 лет молдавской независимости на фоне первого форума „Европа – Молдова” http://www.svobodanews.ru/content/transcript/3543683.html
16. Из стенограммы сентябрьского (1989 г.) Пленума ЦК КПСС. // Кузнецов И.С. Россия в послевоенные годы (1945-1991). http://historysibsuti.narod.ru/razdel4.htm
17. Презентация книги «Молдавский иероглиф» Виктора Боршевича http://ava.md/society/011624-moldavskii-ieroglif-viktora-borshevicha.html

Представлена в редакцию
5 июня 2012 года

NEW MEDIA AND COMMEMORATION: THE CASE OF POST-SOVIET UKRAINE.

Yuliya YURCHUK
Sweden, Stockholm, Södertörn University, Baltic and East European Graduate School
PhD Student in History

The present paper focuses on relationship between commemoration and new media. My main interest is production of memories through blogs. Paper approaches digital commemorations as digital 'monuments'. These monuments might be less durable than traditional monuments in bronze and stone but they have a considerable potential for sense-generation and memory-reproduction. My aim is to discuss a theoretical and methodological framework that can give insight on how this new materiality can be addressed by scholars working within a realm of memory studies. As a case study I analyze the representations of World War II in Ukrainian blogosphere. The paper addresses the following questions: How WWII is represented in blogs? How are meanings of the past generated through digital forms of remembering? What can we say about the present communities who participate in such digital commemoration? From the methodological point of view I discuss how political discourse analysis might be applied to shed light on the questions posed above.

Research Problem in General

In the paper I focus on the digital representations of one of the most contentious topics of history in Ukraine, the history of World War II. It generates ambivalent and even diametrically opposed attitudes among the people in Ukraine. A particularly contentious topic is the Organization of Ukrainian Nationalists (the OUN) and the Ukrainian Insurgent Army (the UPA – Ukraiinska Povstanska Armia) and their activities during the war. The OUN was founded in 1929 on the territory that belonged to Poland. Its members shared overtly nationalistic ideas and envisaged the future of Ukraine as an independent state, free from all the 'enemies' of Ukrainians which in the eyes of nationalists were Poles, Jews, and Russians. The UPA was organized in 1942 and served as a military unit of the revolutionary faction of OUN (OUN-Bandera). The UPA was governed by the OUN ideology, which is commonly referred to as integral nationalism. OUN's ideology, collaboration with Nazi Germany, participation in Holocaust and 'ethnic cleansing' of Poles in 1943-44 are those problems that Ukrainian history-writing has to cope with. Generally, the bone of contention can be presented by a following question: "Can means be divorced from their ends?" Some adhere to the belief that if the ends are liberation and independence of Ukraine

then the methods are justified and the OUN and UPA members should be regarded as heroes; others, though, contend that the ends cannot justify the murderous means, consequently, the OUN and UPA are condemned as villains.

History of the OUN and UPA was mainly silenced in the Soviet historiography because it contradicted the myth of the Great Patriotic War which in the 1960-s successfully superseded the myth of the October Revolution in its function of a founding myth of the USSR. The Soviet historical canon stigmatized OUN and UPA as marginal formations supported by a minor part of Ukrainians (labeled as backward 'bourgeois nationalists' and 'Nazi-collaborators'), whilst the overwhelming majority of the population – so goes the canonical Soviet narrative - supported the Soviets and were eager to join the Red Army in the struggle against fascism. The Ukrainian national historiography, on the contrary, conceptualizes history of the OUN and the UPA as one of the most important elements in the history of the nation which is perceived as a history of national liberation.

The scholars who have approached representations of history in the post-1991 Ukraine focused mainly on state-sponsored memory work, e.g. how history is re-written in textbooks or used in political rhetorics [21; 17; 6; 24]. My interest is to broaden research in the realm of memory and representations of history in Ukraine and to see how past is remembered, represented and commemorated on the grassroots (peer-to-peer, or personal) level. The material for such an analysis is very rich as the past of the OUN and the UPA is richly present not only in the politicians' speeches, school textbooks and historical writings but also in films, literature, festivals, Internet forums, blogs, and even fashion.

This paper focuses mainly on the analysis of blogs. Blogs might be seen as one of the most grassroots source of the material that shows that history is animated not only in accordance with some political agenda, but also in accordance with the need of individuals to grasp the history that informs their knowledge of themselves in everyday life. Blogs are the sites where private encounters public [9, 6]. Through the insights on representations of history in blogs we can see how individual and collective memories are negotiated and performed as well as trace the elements that form these memories. In the paper I pose the following questions: Why certain history is taken up by the bloggers more persistently than the other? How do meanings of the past inform meanings of the present? Which identities are shaped when certain memories are taken up? Why certain memories are activated for remembrance and others are forced out from the memory space?

I see memories articulated through blogs as intermediate link between communicative memory and cultural memory. In Jan Assmann's conceptualization, communicative memory is shared and transmitted within a social group defined by common memories of personal interaction through the means of verbal

communication. It covers a relatively short span of time: from 80 to 100 years [2, 117]. Communicative memory is an unstructured type of memory due to the fact that everyone is allowed to be a part of the interaction in which autobiographical memories are being communicated [2, 111]. Moreover, communicative memory seldom leaves material traces. Cultural memory, on the other hand, has a more differentiated and exclusive character. Not every member of the community can influence the content of cultural memory. It is intrinsically related to power and tradition. Hence it covers a much longer period of time than communicative memory. In contrast to communicative memory, cultural memory is encapsulated in material culture.

In this regard, memories expressed in blogs have characteristics of both communicative and cultural memories: blog-memories have daily and illusive character and at the same time they leave material traits and are to some degree institutionalized by the blogosphere. Because of their intermediate character of being transmitters of both communicative and cultural memory, blogs function as sites of negotiation and contestation where the struggle of communicative memories for becoming cultural memory can be observed. Whereas memory and identity mutually inform each other, blogs function as sites of identification whereas identities are not only performed but also actively constructed.

Memories-in-interaction

Firstly, by focusing on blogs, my intention is to get to the grassroots representations of history and to see which identities are constructed and manifested by referring to a certain version of the past. Secondly, I try to trace ways in which these representations and identities become possible and which mechanisms are used to make memory work. In this regard, I see a two-fold objective of my analysis that schematically can be put into two questions: which meanings of the past are expressed through blogs and which mechanism enable these meanings?

Each blog entry is a short narrative. Because of their interactive character media scholar Alexandra Georgakopoulou refers to the computer-mediated communication as a rich source of narratives-in-interaction [10]. Through a long list of comments to each blog-entry one can grasp the interaction-element of the blog-memories, whereas meanings are constructed through a process of a constant negotiation, so that narratives-in-interaction become memories-in-interaction. These narratives tell us stories about the past events and reflect on the impact and importance of this past for present and future. They often have highly emotional undertones and usually include main elements of narrative distinguished by Labov & Waletzki [19]: abstract (summery of the subject of narrative), orientation (time, place, situation), complicating action (what happened), evaluation (socially the most important), resolution (ending), and coda (that reveals

the perspective to the present). For memories-in-interaction the most important parts are evaluation and coda, as they construct the ways in which the event is to be remembered and explain why it should be remembered. In the evaluation part, the past episode gains the status of historically important event which is worth commemoration, whereas in the coda part the past event is linked to the present, here the mobilization potential of historical narrative is preserved.

Being both private and public, integrating simultaneously diary and news characteristics, blogs provide a blogger with a wide range of resources that can be used with subversive purposes. Some media scholars consider blogs as specific form of counter-narratives, which are defined as 'stories ... which offer resistance, either implicitly or explicitly to dominant cultural narratives' [1, 1]. By juxtaposing long-form narratives and short-form stories media scholar Alexandra Galasińska argues that by using short form 'tellers celebrate the micro versus the macro, using personal and private versus collective and public [8, 196]. In this regard, Georgakopoulou sees small stories as 'antidote to the modernist concept of grand narrative' [10, 239]. Nevertheless, blogs are not free from the influence of the grand narratives that inform them. Blogs are produced by convergence culture that is characterized by "more complex relations between top-down corporate media and bottom-up participatory culture" [16, 243]. Nevertheless, in spite of structural limitations blogs do provide platforms for individual performing of identity. In this regard, blogs belong to citizens' media. Media scholar Clemencia Rodriguez defines citizens' media as 'live historical processes that immerse participants in continuous renegotiations of their symbolic environment' [25, xi]. Further she emphasizes: "citizens' media" implies first that a collectivity is enacting its citizenship by actively intervening and transforming the established media space; second, that these media are contesting social codes, legitimized identities and institutionalized social relations; and third, that these communication practices are empowering the community involved, to the point where these transformations and changes are possible [25, 20].

These processes of constant renegotiation of identity and enactment of one's citizenship can be read in line with the idea of radical democracy as theorized by political scientist Chantale Moeffe where democratic concept of citizenship 'implies seeing citizenship not as a legal status but as a form of identification, a type of political identity: something to be constructed, not empirically given' [23, 231]. Thus, in blogs I observe how the political identity is construed in the mundane discussions of history by individual actors in their everyday life.

Speaking about the tension between private and collective, it should be added that these individual stories shed light on the common social practice. By participating in a common social practice such individual tellers – while speaking on the same topic and in the same virtual space - act as multiple co-tellers of the same story' (Ochs&Capps [8, 198]). In doing so, "the set of personal narrati-

ves becomes a group narrative, interactionally co-constructed and co-written on a public discussion forum" [8, 199].

Methodological considerations: Discourse theory and representation

I implement post-structuralist discourse theory (PDT) to analyze small narratives articulated in blogs. To make the following discussion clear I need to clarify the main concepts of the PDT: discourse, discourse analysis, metanarrative among others. Discourse in PDT is understood as a differential and structured system of positions constituted by the linguistic and non-linguistic elements [20, 108]. In this regard, social practices are also discursive as there is nothing meaningful beyond discourse. In addition to this, all meanings are contingent, i.e. they are possible but not necessary. A representation of history in each blog is an articulation of one possibility to represent a certain event among a lot of other possibilities. Moreover, no representation can be final and complete, but each strives to fix itself as final, complete and unquestioned. Discourse analysis is called to determine how and why any particular signifier can and does fix a meaning.

Ernesto Laclau argued that for such fixation there are three conditions needed: "the availability of potential signifiers that can be articulated by competing hegemonic projects; their credibility as means of representation and interpellation; and the presence of strategically placed agents who can transform floating ideas into fixed meanings [20, 66; 12, 103]. By distinguishing the available signifiers, credible representations and strategically placed agents we can trace why some ideas succeed in acquiring fixed meanings (even if temporally) and others not.

Fixation of meaning within a discourse is realised through drawing upon other discourses that operate as metanarratives [7]. Metanarratives are unquestioned discourses, they function as commonsensical knowledge, not usually told outright, but taken for granted within the culture. With regard to my project, history of the war-time Ukrainian nationalist movements draws on metanarratives that make a certain meanings of the OUN and UPA possible. More specifically, a metanarrative of nationalism gives rise to the heroic discourse on nationalists whose deeds are justified and glorified. This discourse rejects (and sometimes justifies) the OUN involvement in Holocaust and mass killings of Poles and other nationalities who did not share their ideals. Thus, the metanarrative of nationalism functions as sedimented discourse that helps legitimize new meanings of the OUN and UPA as the glorious national past worth commemorating and remembering. Thus, metanarrative of nationalism provides new meanings with credibility – one of the three conditions needed for fixation of meaning we mentioned above. In contrast, if emerging discourse draws upon metanarrative of (neo)-Soviet historiography, the OUN and UPA attain meaning of Nazi collabo-

rators, bourgeois nationalists and blood-thirsty bandits. In such a way, history of the OUN and the UPA changes its meaning depending on the metanarratives it draws upon.

A discourse in order to become dominant needs to be translatable into other discourses that enter the contested discursive field. If it succeeds in doing so, a discourse may become hegemonic in the Gramscian sense, and even more, it can iron out other antagonisms [7, 27]. If those metanarratives, on which signifiers draw on, are close to each other then it is easier for a certain element of the discourse to be translated into other discourses (with no change of its meaning). In my case study, metanarrative of nationalism is distant to metanarrative of Soviet historical tradition or metanarrative of Russian imperialism that undermines the discursive field. This makes a translation of meanings between these two discourses problematic.

One of the methods to study the emergence of new meanings is looking for rules that structure the discourse. PDT scholars call these rules 'logics' [13]. Main logics are logic of equivalence and logic of difference. The logic of equivalence orders the points of discourse in such a way that the differences between the elements of discourse are eliminated and they are presented as equal to each other. Logic of difference draws on other discourses in an attempt to break down the chains of equivalence once established in the discourse. It is designed to prevent the articulation of demands and identities that would question (or even shatter) the dominant regime [13]. While doing analysis, I first traced the relation of a single blog-narrative to the metanarrative that made meanings in the blog credible; then, I defined the work of logics that helped articulate these meaning.

Analysis part

In total, I analyzed 46 blog-entries and all the comments to them. Some entries were posted by the same bloggers. The comments to each entry ranged from 2 to 350. I focused on blogs of 'ordinary' people, who are not activists of nationalist organizations (or at least their affiliation was not outright traceable from the blog). I purposefully avoided forums and blog communities where history is taken up as a main theme, since my main endeavor was to see how 'ordinarily' bloggers view their opinions on OUN and UPA. It goes without saying that not all Ukrainian bloggers took up the topic of the UPA in their blogs, so, I analyzed only those blogs that did mention the UPA. I limited my analysis to the most popular blogging site in Ukraine livejournal.com and concentrated primarily on the entries appeared on the 14th or 15th October, 2010.

The 14th October is a special day in Ukrainian commemorative tradition. This is a religious feast - the Day of the Virgin Mary 'Pokrova' (Intercession of the Theotokos) – that traditionally was related to Cossacks (Ever-Virgin Mary

'Pokrova' was believed to protect Cossacks). The UPA borrowed this symbol as their saint protection and the 14th of October became celebrated as a Day of formation of the UPA. Starting with 1990s this day was celebrated by marches through the streets of some of West Ukrainian cities, mainly in Lviv and Ternopil. Since 2005 this tradition has come to the streets of the capital city of Kyiv. These marches and other forms of commemorations on this day are extensively mediatized (broadcasted on TV and radio) which results in frequent appearance of this topic in blogs. Although I concentrated primarily on the commemorations on this specific day, it should be cursorily noted that discussions about the UPA and OUN are quite often in the Ukrainian blogs.

A whole bunch of blog entries on this day can be subdivided into two general categories: those who overwhelmingly glorified the UPA on this day and those who viewed critical views, alternative to the mainstream commemorative discourse. Let us look closely at both of these groups. We will start with the group who form a larger part of those who addressed the UPA topic, a group who present a glorifying commemorative discourse.

Mainstream memories

Bloggers who present the commemorative discourse in their personal virtual spaces celebrated the day of formation of the UPA. This practice rearticulates traditional lieux de memoir to the virtual space and forms a new kind of commemoration – a digital commemoration and creates a new kind of monuments – digital monuments. In such a way, an Internet site becomes a site of memory where past is negotiated, discussed and commemorated. Blog entries about the UPA usually come to the virtual space as a reaction to events in the 'real' space. Hence, traditional commemorative practices are remediated (to use Bolter and Grusin's concept [3]) to the commemorative practices in blogs.

Generally, there are four main occasions when discussions about the UPA appear in blogs: reflections after traditional commemorations (when a blogger report that he or she participated in meeting, or saw other demonstrating); reflection after political speech or decision; reflections after reading a book or watching a film; self-motivated reflection on the nation or the UPA as such.

In this regard, digital commemorations are produced through re-articulation of other discourses. Commemorations near the monuments, celebrative marches, books and film trigger discussions in the Internet platforms. In such a way not only new discourses are produced but also the traditional discourses are transformed. In the reflections on some traditional commemorations bloggers are often looking for a meaning of the event demonstrating so that straightforward meaning of a commemoration is not quite sufficient for them. Thus, bloggers offer their personal evaluation of not only the past events which are commemorated but also of the present commemoration of those events. A blogger charac-

terized the march of the UPA sympathizers in Kyiv as follows: *"formally it was the meeting and the march devoted to the anniversary of the UPA organized by All-Ukrainian Union Svoboda, but in reality it was the act of solidarity of all the disagreed with the actions of the current authority"* (eugen_nasa (2010-10-15), in Ukrainian, emphasis mine).

In many blogs about the commemorative march it is often mentioned that it was initiated by the far-right party Svoboda, but people who do not share Svoboda's nationalist ideology also came to the march: *"there were many people who do not have any relation to Svoboda [because] the feast gathers together all the Ukrainian patriots"* (sotnyk (2010-10-15), in Ukrainian, my emphasis).

As there are no alternative for the 'disagreed' with the authorities there is a tendency that those 'disagreed' come and perform their identity within a framework set up by the right-wing nationalist party commemorating nationalist movement of the past. In this way, the resistance to the present regime is realized by the resources presented by historical narratives. In blogs, we observe how the metanarrative of nationalism informs the meanings of emergent discourses of resistance. History of the UPA in these narratives is mentioned not in sense of the past but rather as an idea of resistance to the state authorities in the present. In such a way, past events acquire evaluations that meet the present needs. Thus, the coda of the narratives expresses frustration with the present and hope for the future. If mass mobilization was possible in the past it means that it is possible to mobilize masses of people against the governing regime now.

Bloggers elaborated a rich gamut of practices called for commemoration of the UPA in blogs. Some bloggers commemorated the day of the UPA by posting passages of UPA related books (wlodek, 2010-10-14), poems (iryn_mykola, polar_bird, je_suis_la_vie 14-10-2010) and posters (pekelnyi-bulba, carabaas 14-10-2010) creating in such a way a special kind of digital monuments. These digital monuments were many times re-posted by other bloggers; in result, the chain of remembering continued. They triggered discussions not only about the past but also about the present and future of Ukraine. Such monuments are ephemeral and last only as long as discussion is going on, but their short durability does not make them less significant since they manifest as well as trigger manifestations of collective and individual identities. Moreover, they demonstrate individual responses to the past and through the chain of connectivity form small communities of people who share the similar views.

Questions of identity are raised in almost all the blog entries I analyzed. A common feature is constant negotiation of who a "true" Ukrainian is. The sympathizers of the UPA are equalized to 'all Ukrainian patriots' and 'real Ukrainians', often it is emphasized that it does not matter whether you are Ukrainian by birth, what matters is that you share certain ideals. Most bloggers believe in the essential character of nation. At the same time they often contradict themselves:

while they stress that it is not enough to be simply born into a nation, they also contend that one should do something to be a 'true' Ukrainian, one should behave like a 'true' Ukrainian and one should share some ideals and beliefs to be include into the nation. Attitude to the history of OUN and UPA serves a litmus test for one's belonging to the nation.

Let us take a closer look at how precisely these narratives on true Ukrainianness are constructed. Which symbols, beliefs and ideas are associated with the nation, which values are idealized? To answer these questions I will look which elements are included into the chains of equivalence (governed by logics of equivalence) and which elements form chains of difference (governed by logics of difference).

In the commemorative blog entries the UPA was most often equated with such well-established symbols of Ukraine as Cossacks and the 19-century poet Taras Shevchenko. By drawing on these well-established symbols of the golden age of the nation, bloggers constructed the UPA glorious past (as in picture posted by pekellnyj_bulba that depicts UPA soldier in a Cossack costume or entry by yuriy_hudymenko that intertwined Cossack and UPA histories into a single narrative of liberation).

'Ukrainianness' is also associated with the pronounced religiosity (mostly Greek Catholicism): *"but is it in a Ukrainian way? To celebrate Pokrova without a pray and a priest? Why didn't Svoboda invite Ukrainian clergy? Why there was no praying????"* (stkachuk 2010-10-14, in Ukrainian)

Many exclamation marks certainly are aimed to reveal the anger and astonishment that the celebration was held without religious services.

Another feature of 'Ukrainianness' is pro-western orientation that is realized by reference to Poland and Baltic republics as friends. Bloggers are looking for analogies in the history of Poland and Baltic states which could be comparable with the history of Ukraine. In such a way, they try to support their hopes that someday Ukraine will integrate with the EU, and will become a 'fully European nation'. Such a search for parallels and analogies is mostly surprising in regard to Poland, since the UPA were killing Poles in horrendous ethnic cleansing in 1943. The bloggers, though, tend to shift this facts out of remembrance space, as the leitmotif in several blogs goes: 'now Poles are our friends, their attitude to us is better than their attitude to Russians, so it is quite clear who was treating them better during the war': *"now the Polish authorities began a practice of founding monuments for the soldiers of OUN-UPA in Western Ukraine. […] I found a piece of news about such an instance in Lviv oblast. Poles apologized for the politics of pacification and operation Vistula when Ukrainians were replaced from their territories. And no one in Poland becomes hysterical because of recognition of the UPA as heroes, but Russians do [become hysterical]"*. (jestor 2010-10-14, in Russian).

The blogger seems to be unaware of the fact or unwilling to take it into account that in Poland there are continuous discussions that condemn the glorification of the UPA by Ukraine. These discussions were extensively covered in TV and radio broadcasts, but bloggers preferred to keep 'unwanted' discussions out of the commemorative space.

A UPA history is often associated with a Holodomor (the great Famine of 1932-33 planned by Stalin) history. Thus, history of the UPA is positioned into the space of victimhood which makes it harder to question the UPA. It is worth mentioning here that a Canadian historian John-Paul Himka underlines the connection between two campaigns, one for recognition of the famine 1932-33 in Ukraine as genocide and another for glorification of the Ukrainian nationalists. Himka argues that '[t]he genocide argument is used to buttress another campaign, to glorify the anticommunist resistance of the Ukrainian nationalists during World War II' [11]. He emphasizes that Holodomor campaign is overtly anti-Russian and anti-Jewish. Referring to the UPA commemorations, we can also stress that they are overtly anti-Russian too (see e.g. the comments by jestor above).

Let us see who else are presented as others in the commemorative discourse of blogs. In this regard, we will look at the work of logic of difference and meanings that are generated in result of such work. The role of 'Others' in most blogs is inscribed to the present Ukrainian power. While Viktor Yushchenko's government (2005-2010) was regarded as a defender of the 'Ukrainian' values, favorable for OUN and UPA heroic narrative, the present Viktor Yanukovych's government is regarded as anti-Ukrainian, pro-Russian and favorable for (neo)-Soviet historical metanarrative. Most often the authority is represented by militia, who are not regarded as a part of the nation (rheinmatal, lisichka_ua).

Another group of well-distinguished 'Others' are communists. Here logic of difference is realized by opposing 'us', as one of the bloggers said 'all the patriots of Ukraine' to 'them' – communists: *"Communists (derogatorily called 'komuniaki') managed to gather a hundred of people at most by the monument to Lenin. While all the patriots of Ukraine gathered near the monument to Shevchenko"* (sotnyk 14-10-2010, in Ukrainian).

While "all the Ukrainian patriots" gather together in masses near the monument to a national poet Shevchenko motivated by their sheer goodwill, the Communists (which are also called derogatorily) merely "managed to gather a hundred of people at most". In this case, the logics of difference is also realized by extra-linguistic means: while 'all the patriots' gather together at the monument of Shevchenko, the Communists gather together at the monument to Lenin. These two monuments, each mentioned in the beginning and the end of the blog-entry, form two opposite polarities that frame a narrative of the entry. Paradoxically, these to polarities are placed now at the same space of the story and

form a dialogical unity that reveals in this small token a complex and intricate texture of memories that mutually inform each other.

Russians and Soviets form one more group of 'Others' governed by logic of difference. Surprisingly, Russians and Soviets are mentioned as mutually interchangeable, most often there is no distinction between those two groups. That is why it is not always clear, what is meant, the past or the present relations between Russians and Ukrainians. It becomes even more confusing when Ukrainians are opposed to Soviets as if citizens of the Ukrainian Soviet Republic were not perceived as Ukrainians. For bloggers, though, there seems to be no disagreement, as 'Soviet', 'Russian', or 'Ukrainian' are used to build up chains of difference, to contrast past to the present and to convey their opposition to the ruling regime.

Alternative memories

Not all the blogs that mentioned the UPA are following the glorifying commemorative strategies. There are alternative discourses that form counter-narratives against the background of the commemorative mainstream stance and undermine the digital commemorations that were discussed above. These undermining discourses are governed by counter-logics. In this way counter-logics provide the strategies of resistance against the meanings produced by the mainstream glorifying discourse; they condemn glorification of OUN and UPA by nationalist discourse.

The main strategy of the counter-logics observed is the evocation to the common sense as well as to the present and future interests of Ukraine. Prosperity and diversity are positioned as the main values by this discourse. This is well demonstrated by the following passage: "*a status of the UPA [is] not really interesting to anyone [of the politicians]. This is only a screen behind which it is possible to successfully hide all the thieves and robberies. While the Ukrainians observe how banderivets and moskals are scuffling around, they [politicians] sneak [state property] and then they appear on the TV with happy faces. How long will we be so stupid??? I think that it is time to realize who really stands behind all these risky ventures that somehow manage to catch a lot of people on their hook*". (vovaf 2010-10-14, in Russian).

Counter-discourses are emphasizing regional identity as a core element of the national identity. In this way, bloggers make their claims on Ukraine that is envisaged as ethnically, linguistically and ideologically diverse community: "*I wonder when our "right-wingers" realize that Ukraine is not only Lviv and Ternopil, but this is also extreme leftist Donetsk and Luhansk, and Jewish Dnipropetrovsk, and partly pro-Russian Crimea? When you finally understand it, as well as in this diversity there is the beauty of Ukraine, then the life will be easier in Ukraine. What can I see now? That there are certain people who are*

striving to thrust their opinions on others. I dream about the T-shirt "Antonio Banderas is a hero of Ukraine". For me and for many who lives in the East he is a greater hero than Bandera. And those who will say that I am not patriot are idiots. I love Ukraine not less than Ms. Farion [a member of nationalist party Svoboda]. Excuse me, but you can change the date to "7 November", you can change mottos and portraits of Bandera to Lenin's and then you will all the same get almost the same picture" (popova_svetik 2010-10-14, in Russian).

One can argue that these small narratives draw on the metanarratives of liberalism and cosmopolitanism that call for regional and transnational affiliations and propagate prosperity, individual freedom and wellbeing. While tracing chains of equivalence we can observe that alternative discourse operates with the same images of friends and enemies as mainstream discourse. Thus, *"Poles are referred to 'as good friends' and Russians are referred to 'as enemies who can never understand Ukrainians"* (popova_svetik 2010-10-14, in Russian): *"Poles have nothing against us in the global terms and are supporting us in all possible ways. My grandfather was fighting in the Red Army and got many medals. Although he always deplored the fact that he was fighting with enemies against enemies"* (tolik_does 2010-10-14, in Russian)

Likewise, a main well-defined "Other" in the alternative discourses is state authority. This tendency points out to the overwhelming alienation between the people and the authorities. Drawing on different metanarratives (either metanarrative of nationalism or of liberalism), both mainstream and alternative discourses share a lot of important elements which produce, though, quite different views on the nation, its past, present and future.

Conclusions

To sum up, history of the UPA is taken up in the negotiations of national identity not only by those who have overtly nationalist views, but also by the people who are looking for new visions of identity that would be different from the one proposed by the (neo)-Soviet discourse. Thus we see the demarcation of Russians, Soviets, communists as "Others" and references Poland, or former Soviet republics who successfully integrated into the EU as friends and role models.

Most of the bloggers who are 'disagreed' with the current authorities draw on the UPA as a symbol of resistance to the Soviet past as well as to the present authorities. In this way, people articulated their attitudes to the present and the visions of the future through references to the past. By tracing the mechanisms which are applied by bloggers in articulating their identities we saw which elements are included into the memory space and which are excluded from it. Interestingly, the line of division was not demarcated linguistically, both mainstream and alternative discourses were articulated in Russian as well as in Ukraini-

an. This might be conditioned by my choice of material which was aimed at getting most ‘ordinary’ bloggers, not specialized in history, not affiliated to nationalist parties, just ‘ordinary’ individuals expressing their views on history and its relation to the present.

New ways of remembering give a possibility of plurality of voices and alternative readings of history, but this plurality should not be overestimated. Digital memories are governed by discourses of the extra-virtual space that is crisscrossed by contradicting meanings. By interacting with each other all the discourses, which are involved into the complex field of memory, mutually influence each other and produce new spaces of remembrance, with ephemeral monuments, digital commemorative practices, sites of mourning and sites of celebration.

References

Bloggers cited (all on www.livejournal.com):

banderivka
carabaas
eugen_nasa
iryn_mykola
jestor
je_suis_la_vie
lisichka_ua
pekelnyi-bulba
pekelnyi-bulba
polar_bird
popova_svetik
rheinmatal
sotnyk
tolik_does
vovaf
wlodek
yuriy_hudymenko

Books:

1. Andrews M. Maternal counter-narratives reconsidered. // Bamberg M., Andrews M. (eds). Considering counter-narratives: Narration and resistance. - Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004.
2. Assmann J. Of God and Gods. Egypt, Israel, and the Rise of Monotheism. - The Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2008.
3. Bolter J. D., Gibson M. Remediation: Understanding New Media. – Cambridge: MIT Press, 2001.

4. Bruder F. Den ukrainischen Staat erkämpfen oder sterben. Die Organisation Ukrainischer Nationalisten (OUN) 1929-1948. - Berlin: Metropol ranziszka, 2008.
5. Chouliaraki L., Fairclough N. Discourse in Late Modernity. - Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999.
6. Dietsch J. Making Sense of Suffering: Holocaust and Holodomor in Ukrainian Culture. - Lund: Lund University Press, 2006.
7. Diez T. Europe as a Discursive Battleground: Discourse Analysis and European Integration Studies. // Cooperation and Conflict, 2001, 36: 5. Sage Publications. pp. 5-32.
8. Galasińska A. Small stories fight back. Narratives of Polish economic migration on an internet forum. // Galasińska A., Krzyżanowski M. (eds). Discourse and Transformation in Central and Eastern Europe. – Basingstoke / New York: Palgrave Macmillan, 2009, pp.188-203.
9. Garde-Hansen J., Hoskins A., Reading A. Save As...Digital Memories. - New York: Plgrave Macmillian, 2009.
10. Georgakopoulou A. Small Stories, Interaction and Identities. - Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2007.
11. Himka J-P. Interventions: Challenging the Myths of Twentieth-Century Ukrainian History. // Talk on 28 March at the Celebration of Research and Creative Work, Faculty of Arts, University of Alberta, 2011.
12. Howarth D. Discourse. - Buckingham & Philadelphia: Open University Press, 2000.
13. Howarth D., Glynos J. Interpretations, Mechanisms, and Logics. Unpublished conference paper from 1st IDA World Conference, Roskilde University, Denmark, 8-10 September 2008.
14. Howarth D., Torfing J. (eds). Discourse Theory in European Politics. – Basingstoke: Palgrave McMillan, 2005.
15. Jason G., Howarth D. Logics of Critical Explanation in Social and Political Theory. - London & New York: Routledge, 2007.
16. Jenkins H. Convergence Culture: where Old and New Media Collide. - New York: New York University Press 2006.
17. Jilge W. The Politics of History and the Second World War in Post-Communist Ukraine (1986/1991-2004/2005). // Jilge W., Troebst S. (eds). Divided Historical Cultures? World War II and Historical Memory in Soviet and Post-Soviet Ukraine, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas, 2006, 54, H.1, pp.51-82.
18. Kasianov G. “Nationalized” History: Past Continuous, Present Perfect, Future… // Kasianov G., Ther Ph. (eds). A laboratory of transnational history: Ukraine and Recent Ukrainian Historiography. – Budapest: CEU Press, 2009, pp.7-24.

19. Labov W., Waletzky J. Narrative analysis. In J. Helm (ed.), Essays on the Verbal and Visual Arts. - Seattle: U. of Washington Press. 1967, pp.12-44
20. Laclau E., Mouffe C. Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics. - London: Verso, 1985/2001.
21. Marples D. Heroes and Villains: Creating National History in Contemporary Ukraine. - Budapest and New York: Central European University Press, 2007.
22. Misztal B.A. Theories of Social Remembering, Theorizing Society Series Maidenhead. - Open University Press, 2003.
23. Mouffe C. Citizenship and Political Identity. // October (Summer), 1992.
24. Portnov A., Portnova T. Der Preis des Sieges. Der Krieg und die Konkurrenz der Veteranen in der Ukraine, Osteuropa, 2010, No.5, s.27-41.
25. Rodríguez C. Fissures in the Mediascape. An International Study of Citizens' Media. - Cresskill, Hampton Press: NJ, 2001.
26. Tumarkin N. The Living and the Dead: The Rise and Fall of the Cult of World War II in Russia. - New York: Basic Books, 1994.
27. Weiner A. Making Sense of War: The Second World War and the Fate of the Bolshevik Revolution. - Princeton: Princeton University Press, 2001.

Prezentat la redactie
la 29 iunie 2012

Recenzent – **Diana BENCHECI**, doctor in stiinte politice, conferentiar

COMPARTIMENTUL
RELATII INTERNATIONALE

REPUBLICA MOLDOVA – ONU: 20 DE ANI DE COLABORARE

Gheorghe CĂLDARE
Republica Moldova, Chişinău, Academia de Administrare Publică de pe lîngă Preşedintele Republicii Moldova, Departamentul Politologie şi Relații Internaționale
Doctor în istorie, conferențiar

Svetlana VELICICO
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Stiințe Politice şi Administrative, Catedra Relații Internaționale
Magistru în ştiințe politice

The present article is dedicated to the cooperation of Moldova with one of the international organizations of great influence of the world, namely the United Nations. There are reviewed briefly the main activities of the United Nations in the democratization of moldovan society, such as respecting human rights, promoting democracy, economic, social and cultural development, respecting international law. A very important role in strengthening the image and prestige of our country they have permanent missions of the Republic of Moldova besides the UN and its offices in New York, Geneva, Vienna, Paris. It is also considered the cooperation with the Moldovan authorities with the UN structures based in Moldova. The end of the article contains necessary conclusions and certain proposals are made.

Schimbările cardinale în sfera politică şi social-economică după cel de-al doilea război mondial, au fost cauzate în mare măsură, de accelerarea dezvoltării tehnico-ştiințifice, care a dat naştere necesității obiective de a unifica eforturile tuturor statelor pentru soluționarea problemelor globale. Datorită numărului în creştere de state, interconexiunii dintre problemele economice, politice şi thenice, contactelor din ce în ce mai frecvente dintre entitățile politice, s-a modificat considerabil structura societății internaționale. Toate acestea au condus, de asemenea, la schimbarea configurației diplomației aşa cum existase timp de secole, şi anume la apariția diplomației prin organizații internaționale. În prezent, organizațiile internaționale constituie o importantă componentă a relațiilor mon-

diale, fiind chemate să contribuie la dezvoltarea colaborării dintre state, la asigurarea păcii şi securității în lume.

Instituția organizațiilor internaționale a apărut în stadiul de maturizare a societăților, fiind o necesitate a vieții internaționale. Acest element, venit să întregească ansamblul mecanismelor prin care se realizează relațiile dintre state, decurge din principiul de solidaritate şi cooperare între subiectele dreptului internațional [10, 5].

În genere, rolul organizațiilor internaționale poate fi sintetizat în următoarele idei fundamentale:

1. Amplificarea cooperării între state în domenii de interes comun;
2. Armonizarea intereselor naționale cu cele de tip general ale societății internaționale;
3. Cadrul de stabilire a deciziilor de cooperare şi a mecanismelor de urmărire a aplicării acestora în relațiile internaționale;
4. Menținerea, prin organizațiile internaționale, a păcii şi securității internaționale [7, 11].

Deci, principalul rol al organizațiilor internaționale este acela de a asigura cadrul şi mijloacele cooperării între state, în domenii de interes comun. Aceste organizații se bazează pe principiul egalității şi pe cel al cooperării voluntare. Ele sunt, astfel, o componentă majoră a vieții internaționale, fiind prezente în toate zonele globului şi acționînd în domenii foarte variate.

Organizația Națiunilor Unite este actualmente cea mai autoritară, dar şi cea mai complexă organizație internațională. În termeni generali, Organizația Națiunilor Unite poate fi definită ca o organizație cu vocație universală, atît în ceea ce priveşte entitățile sale - state suverane - cît şi domeniile în care se implică, scopul său principal fiind menținerea păcii şi securității internaționale. ONU nu este o organizație supranațională, nu are competențele unui guvern mondial, ci reprezintă o organizație de state suverane, funcționînd ca un centru în care să se armonizeze eforturile națiunilor către atingerea unor scopuri şi obiective comune [1, 5].

ONU a fost creată în 1945, după cel de-al doilea război mondial, cu scopul de a asigura pacea şi securitatea la nivel internațional, dezvoltarea relațiilor interstatale, promovarea progresului social şi a drepturilor omului. Această organizație cuprinde o serie de agenții specializate şi programe, agențiile fiind organizații separate, iar programele şi instituțiile fiind create de Adunarea Generală pentru a activa în anumite domenii.

Deci, ONU este, de fapt, a doua încercare mondială, prima fiind Liga Națiunilor, de creare a unei organizații interguvernamentale, care să asigure pacea în lume, să stabilească bazele economice, sociale şi politice prin care se poate realiza acest obiectiv. De asemenea, în cadrul acestei organizații are loc contactul între oamenii politici şi cei de ştiință, între diplomați şi experți, chemați să men-

ţină echilibrul firav al balanţei în stare de funcţionare atît în perioada Războiului Rece, cît şi după căderea Cortinei de Fier, fiind „sediul principal cu climat prielnic” [6, 208], pentru reuniuni ştiinţifice, congrese şi proiecte comune. Aşadar, ONU marchează încheierea formală a sistemului statal european şi înlocuirea acestuia cu un sistem autentic global [5, 563].

Este bine cunoscută activitatea notabilă a ONU în problemele vitale şi de menţinere a păcii, care ar putea fi exemplificată prin procesul decolonizării şi sprijinul acordat statelor în curs de dezvoltare prin intermediul programelor de asistenţă, cum a devenit ulterior şi Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare. Primul proces menţionat a transformat radical harta lumii, dînd naştere noilor state, care au reuşit să obţină şi sa-şi proclame independenţa cu ajutorul ONU. În ceea ce priveşte al doilea aspect, adică asistenţa oferită statelor tinere, ea este mai considerabilă, deoarece nu este suficient a oferi doar independenţă unui stat care a fost legat totalmente de metropolă, ci este mult mai important de a-l ajuta să-şi păstreze şi consolideze această libertate.

Republica Moldova, urmare a solicitării cuprinsă în actul de independenţă şi al dreptului său fundamental de a face parte din comunitatea internaţională, la scurt timp de la adoptarea Declaraţiei de Independenţă, a devenit, la 2 martie 1992 membru ONU, beneficiind astfel de un cadru internaţional propice pentru consolidarea suveranităţii şi integrităţii sale, al afirmării şi întăririi statalităţii. Ca stat membru al ONU, Republica Moldova a ales să meargă alături de celelalte state pe calea armonizării eforturilor naţiunilor către atingerea scopurilor comune de asigurare a păcii şi securităţii şi de realizare a cooperării internaţionale în domeniile economic, social, cultural, umanitar şi respectării drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale pentru toţi cetăţenii. Ţara noastră, de asemenea, s-a angajat să susţină eforturile programelor de asistenţă, în abordarea şi soluţionarea problemelor stringente cu care se confruntă lumea, contribuind la afirmarea sa pe arena internaţională şi la consolidarea independenţei şi suveranităţii proprii. Însă acest eveniment a coincis cu declanşarea conflictului armat de pe Nistru, astfel încît aderarea noastră la ONU în calitate de stat independent şi suveran a însemnat de fapt recunoaşterea integrităţii teritoriale a Republicii Moldova, în limitele hotarelor existente, şi luarea ei sub ocrotirea organismelor internaţionale.

Aderarea Republicii Moldova la ONU, în 1992, a fost un eveniment epocal pentru istoria ţării noastre. Acest fapt poate fi plasat pe locul al doilea, după declararea independenţei Republicii Moldova, pe scara de importanţă a evenimentelor prin care a trecut statul nostru. Momentul de admitere a Republicii Moldova în cadrul ONU a declanşat procesul masiv de recunoaştere politică a statalităţii Republicii Moldova. Dacă până la momentul acceptării în cadrul ONU, Republica Moldova fusese recunoscută pe linie bilaterală de un număr restrâns de

state, în scurt timp Moldova a stabilit relații diplomatice cu majoritatea statelor lumii.

O altă consecință importantă a admiterii Republicii Moldova la ONU, a însemnat obținerea automată a statutului de membru în cadrul unei serii de agenții specializate ale ONU. Acest fapt a permis țării noastre să participe la dezbaterea internațională a unor probleme de importanță majoră pentru a obține asistență economică în vederea reformării economiei, dar şi a societății noastre.

Fiind cel mai important forum de dezbatere a problemelor globale, precum şi având un mandat universal, ONU reprezintă fundamentul politicii externe a Republicii Moldova. Din această perspectivă, Republica Moldova acordă o importanță deosebită rolului pe care ONU îl joacă în domenii precum menținerea păcii şi securității internaționale, promovarea democrației şi a drepturilor omului, dezvoltarea economică şi socială, respectarea principiului dreptului internațional.

În Programul de guvernare a AIE 2 pentr anii 2011-2014 se menționează că "Organizațiile cu vocație globală şi regională, în particular ONU, vor continua să rămînă o platformă importantă pentru promovarea obiectivelor naționale strategice, şi anume: integrarea europeană, democratizarea şi modernizarea țării, restabilirea integrității teritoriale, consolidarea suveranității şi independenței Republicii Moldova" [2]. Deci, Republica Moldova şi-a fixat ca obiectiv cooperarea cu organizațiile internaționale, în general, şi cu ONU, în special, deoarece aceasta este importantă pentru Republica Moldova, avînd implicații în majoritatea domeniilor. Astfel, activitatea Republicii Moldova la ONU oferă posibilitatea de a dezvolta relațiile multilaterale şi cele bilaterale, consolidîndu-ți locul şi rolul său în aceste prestigios for international.

Astfel, deşi de puțin timp membru ONU, Republica Moldova, în rînd cu alte state, participă la o serie de acțiuni ale ONU, dintre cele mai semnificative, putem menționa următoarele: participarea cu militari la unele misiuni ONU de menținere a păcii în Liberia, Coasta de Fildeş şi Sudan. De asemenea, Republica Moldova participă în organele elective ale ONU, fiind vicepreşedinte al Adunării Generale a ONU (sesiunea a 56-a), Comitetul special pentru Operațiuni de Menținere a Păcii (începînd cu 2000), în Consiliul Economic şi Social participă într-o serie de comisii (de pildă Comisia pentru Dezvoltare Socială 2004-2008) şi Comitetele, cum ar fi: Comitetul pentru Programe şi Coordonare 2000-2002 şi 2003-2005). De asemenea, Republica Moldova participă în alte structuri din Sistemul ONU, cum ar fi cele pe lina UNICEF şi Programul ONU pentru Mediu. Republica Moldova este membru şi într-o serie de instituții specializate şi structuri ale ONU, printre care Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Banca Internațională pentru Reconstrucție şi Dezvoltare, Organizația Mondială a Sănătății, Agenția Internațională pentru Energia Atomică şi Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, şiință şi Cultură (UNESCO) [14].

Un rol important în consolidarea imaginii şi prestigiului Republicii Moldova în cadrul ONU, dar şi de promovare a intereselor naționale în plan global îl au misiunile țării noastre acreditate pe lângă ONU şi Oficiile sale la New York, Geneva, Viena, precum şi în alte capitale internaționale unde îşi au sediul mai multe agenții specializate ale ONU [15].

Centrul de la New York este unul mai mult politic, unde au loc dezbaterile politice şi adoptarea celor mai importante decizii cu caracter strategic. Reprezentanța Republicii Moldova pe lîngă acest centru a fost înființată prin Hotărîrea Guvernului nr.379 din 05.06.1992. Misiunea de la New York a contribuit la alegerea candidaturii Republicii Moldova, în diverse poziții şi organe elective din sistemul ONU. De asemenea, Misiunea Republicii Moldova de la New York a contribuit la inițierea şi participarea cu regularitate a militarilor Armatei Naționale la operațiunile ONU de menținere a păcii, a facilitat extinderea relațiilor bilaterale cu mai multe state, reuşind stabilirea relațiilor diplomatice cu Bahrain, Mali, Tunisia, San Marino (2004), Muntenegru (2007), Fiji, Sfîntul Vincente şi Grenadinele, Paraguay (2011) [9, 65].

Reprezentanța permanentă a Republicii Moldova cu sediul la Geneva face parte din sistemul de misiuni diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova, avînd ca mandat principal reprezentarea Guvernului în cadrul Oficiului Națiunilor Unite din acest important centru internațional. În cadrul Oficiului ONU de la Geneva funcționează reprezentanțele a cinci instituții specializate ale ONU, printre care cea mai importantă fiind Consiliul ONU pentru Drepturile Omului. Printre realizările Reprezentanței noastre de la Geneva se numără acceptarea Moldovei, ca membru cu drepturi depline, alături de alte 46 de state, în Consiliul ONU pentru Drepturile Omului pentru perioada anilor 2010-2013. Odată cu alegerea în această structură a ONU, Republica Moldova urmează să demonstreze consecvență în implementarea tratatelor multilaterale în domeniul drepturilor omului la care statul este parte, să coopereze cu structurile şi mecanismele de monitorizare ale ONU şi să contribuie la activitatea Consiliului prin promovarea acestor mecanisme în rîndul statelor membre [16]. Menționăm faptul că, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului de la Geneva reprezintă organul principal ONU în acest domeniu şi a fost creat în 2006, înlocuind Comisia ONU pentru Drepturile Omului.

De-a lungul acestor două decenii, Republica Moldova a sprijinit constant diversele inițiative ale ONU în domeniile păcii, securității internaționale, respectării drepturilor omului. Apartenența la ONU ne-a oferit nu doar şansa de a participa la dezbaterea problemelor globale, dar a creat şi un cadru prielnic de promovare a intereselor noastre naționale, de susținere a politicii externe şi de aprofundare a relațiilor bilaterale cu alte state.

Imediat după aderarea Republicii Moldova la familia ONU, mai multe programe, fonduri şi agenții ale organizației şi-au lansat activitatea în țară în vede-

rea susținerii activităților de promovare a democrației, a bunei guvernări, de dezvoltare a economiei de piață şi de consolidare a statului de drept. În cei 20 de ani de relații între Moldova şi ONU, țara noastră a fost un beneficiar al cooperării cu această organizație globală. În calitate de membru al ONU, Republicii Moldova i-a fost acordată asistență tehnico-financiară, necesară promovării în continuare a reformelor democratice în procesul de tranziție la economia de piață. Un loc aparte în relațiile noastre cu programele şi fondurile ONU îi revine Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare - principala sursă de finanțare a dezvoltării umane durabile, oferite de ONU. Fondurile alocate de PNUD țării noastre au cunoscut o creştere continuă, în prezent ele se cifreayă la zeci de milioane de dolari anual.

De la tribuna ONU, Republica Moldova a informat permanent comunitatea internațională asupra problemelor legate de reglementarea paşnică a conflictului transnistrean, retragerea trupelor ruse dislocate în regiunea transnistreană, atenționînd asupra necesității asigurării respectării drepturilor omului în raioanele de est ale țării.

Începînd cu anul 2009, Republica Moldova a participat, în calitate de observator, la lucrările Conferinței pentru Dezarmare; este parte la multiple Convenții internaționale, administrate inclusiv de Oficiul ONU pentru Dezarmare din Geneva, care prevăd distrugerea/neutilizarea diverselor tipuri de arme şi muniții, considerate a fi extrem de periculoase pentru populație, printre care Convenția din 2010 privind Munițiile cu Fragmentare (la 1 august 2010, Moldova a distrus întregul arsenal de muniții cu fragmentare deținute) [11]. Totodată, a fost reconfirmat ataşamentul Republicii Moldova față de cadrul multilateral al dezarmării internaționale şi al instrumentelor de neproliferare atât la nivel global, cât şi regional, fiind evidențiată necesitatea asigurării transparenței în domeniul armamentelor, ca factor de sporire a securității şi stabilității internaționale.

În ceea ce priveşte activitatea Reprezentanței permanente a Republicii Moldova pe lîngă Oficiile ONU de la Viena, ea se axează pe menținerea şi dezvoltarea relațiilor cu următoarele structuri: Oficiul Națiunilor Unite la Viena / Agenția Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor şi a Criminalității, Consiliul Internațional pentru Controlul Drogurilor, Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Industrială, Agenția Internațională pentru Energia Atomică, Comisia Preparatorie a Organizației Tratatului de Interzicere Totală a Testelor Nucleare, Oficiul ONU pentru Afaceri Extraatmosferice, Comisia Națiunilor Unite pentru Drept Internațional Comercial. În cadrul cooperării cu Agenția Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor şi Criminalității, Reprezentanța permanentă la Viena asigură participarea Moldovei la toate reuniunile principale ale acestuia. În anii 2007-2009, Republica Moldova a exercitat funcția de cel de-al treilea vicepreşedinte al Comisiei Națiunilor Unite pentru stupefiante şi Prim-vicepreşedinte a Comisiei ONU pentru Prevenirea Crimei şi Justiția Penală.

Un alt aspect important al Cooperării cu Agenția Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor şi a Criminalității, l-a reprezentat semnarea, la 21 decembrie 2010, a Acordului de înființare a Academiei Internaționale Anticorupție, Moldova devenind al 45-lea stat fondator al acesteia. În acelaşi context se înscrie cooperarea Republicii Moldova cu Consiliul Internațional pentru Controlul Drogurilor, care presupune controlul comun şi raportarea trimestrială privind circulația substanțelor narcotice controlate [15, 66].

Un rol aparte în activitatea ONU îl are prevenirea torturii. În acest scop Națiunile Unite sprijină mecanismul național de monitorizare a instituțiilor penitenciare şi a dotat cu echipamente atît locurile de detenție, cît şi Linia Verde a Centrului pentru Drepturile Omului, unde cetățenii pot semnala dacă le sunt încălcate drepturile. De asemenea, o serie de inițiative vizînd prevenirea traficului de ființe umane a sporit protecția, reintegrarea şi reabilitarea victemelor traficului, asigurînd acuzarea efectivă a cazurilor de trafic, sporind capacitatea autorităților relevante şi ale societății civile, şi majorînd nivelul de conştientizare de către societate a subiectelor privind traficul. În 2012, ONU va sprijini crearea unei noi funcții-pilot de ombudsperson la spitalul de psihiatrie din Chişinău, care va înregistra toate nemulțumirile persoanelor internate în această instituție față de Guvern şi, astfel, va consolida practica de respectare a drepturilor omului pentru aceste persoane [15, 68].

La UNESCO – Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, ştiință şi Cultură, Republica Moldova este reprezentată prin cumul de Ambasada țării noastre în Franța, acreditată prin cumul în calitate de Delegație permanentă. UNESCO este o instituție specializată a Organizației Națiunilor Unite, care îşi propune să contribuie la menținerea păcii şi securității la promovarea cooperării între națiuni în domeniile educației, ştiinței şi culturii în vederea asigurării respectului universal față de justiție, legi, drepturile omului şi libertățile sale fundamentale, pentru toți oameni, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Fiind profund ataşată valorilor şi principiilor promovate de UNESCO, Republica Moldova este parte la multe Convenții UNESCO, iar din 2005, țara noastră a fost inclusă pe lista Patrimoniului Mondial al UNESCO, ca parte a Lanțului Arcului geodezic al lui Struve, unul din punctele fixe ale acestui Arc aflîndu-se în localitatea Rudi, Soroca. Ambasadorul Republicii Moldova în Franța este Oleg Serebrian, fiind numit în această funcție din iulie 2010, iar din octombrie 2010 el deține prin cumul şi funcția de delegat permanent al Republicii Moldova la acest for. La 7 decembrie 2010 Oleg Serebrian a fost ales, pentru un mandat de doi ani, Preşedinte al Congresului Uniunii Latine, iar de la 3 noiembrie 2011 este şi Vicepreşedinte al Comisiei UNESCO pentru ştiințe sociale şi umanitare [13]. În Republica Moldova a fost înființată Comisia Nationala pentru UNESCO.

Pe parcursul ultimilor ani cu suportul UNESCO în Republica Moldova au fost organizate şi susținute o serie de activități în domeniul educației. Sub egida

Reprezentanței UNESCO în Moldova au fost elaborate o serie de programe, proiecte, strategii ce vizează dezvoltarea, reformarea şi modernizarea învățămîntului din Republica Moldova. Printre activitățile de bază menționă: elaborarea şi implementarea Strategiei naționale „Educație pentru toți”, lansarea site-ului educațional „ Educație Pentru Toți".

O dimensiune importantă pentru o societate de tranziție ca Republica Moldova este asigurarea drepturilor omului. Promovarea şi protejarea drepturilor omului este un principiu fundamental al democrației în general, totodată fiind un reper important în devenirea noastră ca stat independent, în căutarea identității noastre şi afirmarea în plan internațional în calitate de stat cu adevărat democratic. Cunoaştem faptul că ONU şi-a asumat angajamentul de a susține, promova şi proteja drepturile fiecărui individ, acest aranjament, acest angajament decurge din principalele documente ale organizației, care reafirmă încrederea popoarelor lumii în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea şi valoarea persoanei umane [4, 5].

Promovarea drepturilor omului constituie chintesența activității Națiunilor Unite în Moldova. Începînd cu anul 2004, ONU oferă premii pentru cele mai bune practici de promovare a drepturilor omului de către organizațiile nonguvernamentale şi mass-media. Premiile sunt oferite în cadrul Galei de premiere în domeniul drepturilor omului, organizată anual pe 10 decembrie, de Ziua Internațională a Drepturilor Omului [8, 20]. Criteriile utilizate la aprecierea inițiativelor şi acțiunilor propuse pentru premiere au fost creativitatea, perseverența, angajamentul şi curajul demonstrat în promovarea drepturilor omului, dar şi impactul acțiunilor asupra societății. Aflată la cea de-a VI-a ediție, Gala Premiilor ONU are scopul de a evidenția şi recunoaşte cele mai valoroase inițiative şi acțiuni de apărare şi promovare a drepturilor omului realizate pe parcursul anului de către organizațiile non-guvernamentale şi mass-media.

După ratificarea de către Republica Moldova a mai multor Convenții ONU – inclusiv în 2010 a Convenției privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități – forul de la New York susține Guvernul în elaborarea Stategiei pentru Incluziune Socială a Persoanelor cu Dizabilități şi a Planului de Acțiuni menit să identifice acțiunile pe care să le întreprindă Moldova pentru a garanta drepturile persoanelor cu dizabilități. Alte reforme vizează consolidarea nondiscriminării, inițierea unor reforme în domeniile drepturile omului şi al sănătății, ameliorarea situației privind libertatea religiei sau a credinței.

Este necesar de menționat că anul 2011 a fost unul intens pentru promovarea drepturilor omului în Republica Moldova. Activitățile importante au inclus evaluarea periodică a Moldovei de către Consiliul pentru Drepturile Omului şi vizitele în Moldova ale Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului, precum şi al Raportorului special ONU pentru libertatea religiei sau credinței. Guvernul Moldovei a adoptat Planul Național de Acțiuni în domeniul drepturilor

omului pentru 2011-2014, iar Parlamentul a aprobat Strategia de reformă a Justiției, fapt care denotă angajamentul țării noastre de a promova drepturile omului şi de a asigura independența justiției. Împreună cu Guvernul şi societatea civilă, ONU a depus eforturi să asigure intimitatea şi confidențialitatea persoanelor care trăiesc cu Hiv-Sida, să îmbunătățească tratamentul persoanelor din spitalele psihiatrice, să asigure prevenirea torturii şi a tratamentelor sau pedepselor crude, inumane sau degradante, şi să contribuie la combaterea violenței în familie [12].

O altă dimensiune a prezenței ONU în Republica Moldova este ajutorarea refugiaților. Biroul Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați a fost înființat în Republica Moldova în anul 1997, cu scopul de a acorda asistență Guvernului pentru a elabora cadrul legislativ şi de procedură, necesar pentru asistența persoanelor care necesită protecție internațională conform statndartelor unanim acceptate. În sprijinul promovării democrației şi drepturilor omului în Republica Moldova, Înaltul Comisariat a cofinanțat publicarea tratatelor şi convențiilor internaționale, a oferit asistență pentru crearea unui fond de literatură juridică, a lansat publicații privind drepturilor omului în Republica Moldova, a situației refugiaților din țara noastră. Un alt obiectiv al acestui Birou îl constituie consolidarea capacității mai multor organizații neguvernamentale ce activează în domeniul refugiaților. Aceste organizații finanțează şi implementează programe destinate îmbunătățirii situației refugiaților, inclusiv consultarea lor şi reprezentarea în instanțele judecătoreşti [3, 193].

Colaborarea Republicii Moldova cu ONU, în prezent este destul de amplă, cuprinzînd domenii de importanță prioritară. Astfel, în februarie 2012 Guvernul Republicii Moldova a semnat cu ONU un program pentru dezvoltare şi asistență în valoare de peste 200 de milioane dolari pentru anii 2013-2017. Kaarina Immonen, Coordonator Rezident al ONU în Republica Moldova, a precizat că aceste fonduri vor fi oferite pentru dezvoltarea domeniilor ce țin de bioenergie, mediul ambiant, educație, drepturile omului, guvernare democratică etc. [17]. Astfel, 61,9 mil. dolari vor fi direcționați spre reforma sectorului justiției şi a drepturilor omului, 123,2 mil. dolari - spre implementarea unor programe în domeniul reducerii sărăciei şi îmbunătățirii accesului la educație incluzivă, servicii calitative de sănătate şi protecție socială şi, respectiv, 32,2 mil. dolari - pentru proiecte ce țin de mediul înconjurător, schimbările climatice şi gestionarea riscurilor. În acest context se va conlucra cu partenerii naționali pentru a asigura populația cu o viață mai bună şi pentru a ajuta Republica Moldova să-şi atingă scopurile sale în procesul de modernizare a societății.

După cum am constat, colaborarea Republicii Moldova cu ONU a înregistrat valențe pozitive în mai multe domenii. Însă, totuşi trebuie să indicăm asupra unor impedimente, eliminarea cărora urmează a fi efectuată cît mai urgent şi care ar contribui la sporirea eficienței în raporturile Republicii Moldova cu ONU.

La acestea se referă următoarele: suplinirea personalului şi a resurselor alocate reprezentanțelor permanente ale Republicii Moldova pe lîngă oficiile ONU; plata cotizației de membru nu este achitată la timp de către Republica Moldova, pe parcurs acumulîndu-se sume considerabile greu de achitat; în Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova, în direcția ONU şi Agențiile specializate, numărul colaboratorilor este insuficient, fapt ce complică interacțiunea cu diplomații de la reprezentanțele pemanente de pe lîngă această organizație, dar şi cu ministerele şi departamentele centrale care colaborează cu ONU. Am mai putea indica şi asupra faptului că pentru a reprezenta destoinic Republica Moldova în Reprezentațele permanente din structurile ONU, este nevoie nu doar de diplomați cu pregătire generală, ci şi de specialişti în domenii concrete, cum ar fi economişti, jurişti, experți care să cunoască detaliat specificul activității agențiilor specializate ale ONU. Totodată, avînd în vedere axarea diplomației multilaterale, în principal pe negocieri, diplomații Republicii Moldova care activează in Direcția ONU a MAEIE, dar şi în reprezentanțele permanente ale Republicii Moldova pe lîngă oficiile ONU, trebuie să posede arta negocierilor.

Pe parcursul acestor două decenii, Republica Moldova a sprijinit constant diversele inițiative ale ONU în domeniile păcii, securității internaționale, respectării drepturilor omului. Apartenența la ONU ne-a oferit nu doar şansa de a participa la dezbaterea problemelor globale, dar a creat şi un cadru prielnic de promovare a intereselor noastre naționale, de susținere a politicii externe a țării noastre şi de aprofundare a relațiilor bilaterale cu statele lumii.

Bibliografie

1. Carta Națiunilor Unite, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, în vigoare pentru Republica Moldova din 02.03.1992 în Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte. - Chişinău: Moldpres, Vol. XXVI, 2001.
2. Programul de activitate a Guvernului Republicii Moldova. Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011-2014. – Chişinău, 2011.
3. Beşteliu R., Brumac C. Protecția internațională a drepturilor omului. Note de curs. Ed. a IV revizuită. – Bucureşti, 2008.
4. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Demnitate şi Dreptate pentru toți. Ed. Jubiliară, 1948-2008. - Chişinău, 2008.
5. Graham E., Newnham J. Dicționar de Relații Internaționale. - Iaşi: Universal Dalsi, 2001.
6. Malița M. Între război şi pace. - Bucureşti: C.H.BECK, 2007.
7. Moca Gh. Dreptul organizațiilor internaționale. - Bucureşti: Arta, 2000.
8. ONU în Moldova, nr.4 (49), octombrie-decembrie. – Chişinău, 2011.

9. Republica Moldova: două decenii în marea familie a Națiunilor Unite. – Chişinău: Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova, 2012.
10. Reprezentanțele organizațiilor internaționale în Republica Moldova. Institutul de Istorie, Stat şi Drept al Academiei de Ştințe a Moldovei, Studii Ştiințifice. - Chişinau: CEP USM, 2008.
11. Balint M. Republica Moldova, primul stat fără muniție cu fragmentație. http://www.romania-actualitati.ro, Chişinău, 29 iulie, 2010. (vizitat 23.03.2012).
12. Discursul Dnei Kaarina Immonen, Coordonator Rezident ONU în Republica Moldova, la Gala Premiilor ONU în domeniul drepturilor omului, la 10 decembrie 2011. www.un.md/news_room/pr/2011/HumanRightsGala. (vizitat 28.03.2012).
13. Încheierea celei de-a 36-a sesiuni a Conferinței Generale a UNESCO. http://www.mfa.gov.md/embassy-activity-ro/489470/ din 10.11.2011. (vizitat 11.04.2011).
14. Prezența Republicii Moldova în organele elective ale ONU în perioada 2000-2011. http://www.mfa.gov.md/onu-md/prezena-rm-organele-elective-onu/. (vizitat 01.05.2012)
15. Republica Moldova în cadrul ONU. http://www.mfa.gov.md/onu-md/rm-cadrul-onu/ (vizitat 10.06.2012).
16. Republica Moldova a devenit membru al Consiliului ONU pentru Drepturile Omului. www.ambasada moldova.cz/noutăți/comunicate-de-presă/moldova-unhrc. (vizitat 29.03.2012).
17. Republica Moldova–un partener de încredere în cadrul ONU. http://www.frankfurt.mfa.md/news-from-moldova-ro/?news=491552 (vizitat 11.06.2012)

Prezentat la redactie
la 2 iunie 2012

PREMISELE DE FORMARE A DIPLOMAȚIEI ECONOMICE MODERNE

Nicolae CHIMERCIUC
Republica Moldova, Chişinău, Academia de Ştiințe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat şi Drept
Doctorand

Intervention of international institutions in the internal affairs of a state becames an important factor that has a substantial influence on the transformation of the system of national economies. In such fundamentally new conditions the effective functioning of domestic economies becomes the main purpose of diplomatic activity.

Today, economic diplomacy sets its own rhythm of the contemporary system of international relations. The new signs of interdependence appear more often. The exchange of goods increases, the services markets expand, investment, capital flow exceeds the flow of goods. All these processes are characterized by a wide geography covering the whole world.

Currently the economic aspect of globalization stimulates diplomatic missions to participate more actively in commercial initiatives. Promoting and protecting national business is at the heart of most state programs, which refer to the activity of foreign policy institutions.

Diplomația economică devine o sferă tot mai importantă în sistemul relațiilor internaționale contemporane, care din an în an ocupă un loc tot mai însemnat. Întru confirmarea acestei idei, cercetătorul Mircea Malița afirmă că „relațiile economice şi, îndeosebi, legăturile comerciale, constituie astăzi componenta de bază, cea mai dinamică, cu pondere decisivă, a relațiilor internaționale. În lumea contemporană, stabilirea de relații normale între state, dezvoltarea lor, o mai bună cunoaştere reciprocă în vederea cooperării şi a schimbului de valori merg mînă-n mînă cu dezvoltarea schimbului de bunuri materiale" [2, 359].

Cu cîteva decenii în urmă, în special după cel de-al II-lea Război Mondial activitatea comercială a fost considerată o acțiune a diplomației politice. Diplomații de carieră, care îşi exercitau munca în sfera strict politică a relațiilor internaționale, au avut un statut şi o reputație profesională mai prestigioasă în comparație cu ataşații comerciali. În acelaşi timp, dacă vom examina evoluția diplomației ca atare, vom constata, că în toate timpurile comerțul a fost un stimulent fundamental pentru mărginirea frontierei şi dezvoltarea cooperării între state. Mai multe exemple din istorie vor arăta că comerțul intensiv, reglementat prin acorduri comerciale, a fost caracteristic civilizațiilor Egiptului Antic şi Asiei de

Vest. Relațiile comerciale între Lumea Veche şi Lumea Nouă a înflorit datorită colonizării Asiei şi descoperirii malurilor bogate ale Americii de Sud.

Cercetătorul T.Zonova consideră că sistemul diplomatic contemporan a apărut în Epoca Renaşterii în perioada cînd se formau statele de tip nou. Din acel moment grija față de interesele economice ale statelor şi ale stăpînitorilor lor devine o componentă importantă a activității instituțiilor de politică externă, precum şi a ambasadorilor permanenți. Astfel, promovarea mărfurilor s-a dovedit a fi cea mai răspîndită formă a diplomației economice. Continuînd relatarea istoricului diplomației economice, T.Zonova subliniază că la mijlocul secolului al XVIII-lea, în Epoca Luminilor, printre intelectualii francezi s-a extins părerea că dezvoltarea relațiilor comerciale şi, în acest sens, profitul statului poate deveni un mijloc eficient de încetare a conflictelor. De exemplu, Montesquieua declara că pacea este rezultatul firesc al comerțului, deoarece două state implicate în afacerile comune sunt prea dependente unul de altul pentru a se lupta [4, 54-57].

Diplomația veche şi metodele ei, care se caracterizau prin negocierile vis-a-vis de avantajele politice, se schimbă spre mijlocul secolului al XIX-lea cînd apar noi practici care deja iau în considerație avantajele comerciale şi accentuează influența şi, respectiv, interesul economic al statului. În consecință în a doua jumătate a secolului al XIX-lea observăm primele schimbări în activitatea unor misiuni diplomatice, funcțiile cărora se extind cu sarcina de promovare a intereselor economice ale statului acreditant. În acest sens, iată cum diplomatul Harold Nicolson descrie în lucrarea sa „Diplomația" înființarea în premieră a departamentului comercial în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Marii Britaniei – „În Anglia departamentul comercial al Ministerului Afacerilor externe a fost înființat în anul 1866 şi reorganizat solid în 1872. Ataşatul comercial a fost desemnat în ambasada de la Paris în 1880 şi ambasada de la Petersburg în 1887. Oamenii de afaceri au continuat să depună plîngeri vis-a-vis de faptul că diplomații britanici, reprezentanții consulari şi comerciali nu arătau aceeaşi activitate în interesul comercianților britanici, ca oficialii germani şi americani, în interesul concetățenilor săi. Ei informau despre rapoartele consulare, precum şi răspunsurile la cererile camerelor de comerț care, precum şi despre existența relațiilor reci şi incordate între ambasadele şi misiunile şi coloniile locale britanice, despre faptul că deşi acestea au putut să le contacteze pe reprezentanții lor diplomatici în vederea obținerii protecției de la nedreptățile evidente, ei nu au primit acel sprijin în comerțul, care a fost pus la dispoziția rivalilor lor germani şi americani" [7].

Deşi primele tentative de a schimba sistemul de apărare a intereselor economice ale cetățenilor săi peste hotare nu au fost reuşite, ulterior Foreign Office-ul îşi reorganizează radical aparatul central şi cel al misiunilor diplomatice,

alocînd sume mari de bani pentru promovarea şi protejarea agenţilor economici ai regatului aflaţi în străinătate.

Iar pe alt continent, în Statele Unite ale Americii încă în anii 30 preşedintele John Edgar Hoover a insistat asupra oferirii unui grup de business-experţi, cu care dînsul a ţinut legătură pe atunci cînd ocupaseră funcţia de ministru al comerţului, a posturilor diplomatice. Ulterior, practica sus-numită s-a oprit, şi doar în anii 70 diplomaţii americani, specialişti în problemele comerciale, au dobîndit aceleaşi drepturi cu cei care lucrau pe direcţie politică [1, 198-212].

Puţin timp mai tîrziu, diplomatul american Henry Kissinger, care a jucat între anii 1969 şi 1977 un rol cheie în diplomaţia mondială, afirma că „în premieră relaţiile internaţionale au un caracter cu adevărat global. Transmiterea informaţiei se face instantaneu; economia mondială funcţionează în mod sincron pe toate continentele. La suprafaţa se ridică un şir de probleme precum proliferarea tehnologiilor nucleare, problemele mediului ambiant, boom-ul demografic şi interdependenţa economică, soluţionarea cărora va fi posibilă doar la nivel mondial" [6, 15-16].

Întru confirmarea ghîndurilor expuse mai sus, Raymond Saner şi Lichia Yiu caracterizează procesele economice în relaţiile internaţionale post-moderne acordînd atenţie deosebită fenomenului de globalizare. În opinia lor, globalizarea a transformat organizaţiile şi relaţiile economice internaţionale, afectînd sferele economice, sociale şi politice ale societăţilor şi cetăţenilor simpli. Acest fenomen poate fi descris ca un set complex al interdependenţelor şi interconexiunilor cu un număr în creştere al actorilor care luptă pentru a influenţa output-ul său, cu alte cuvinte, rezultatul acestor relaţii. Ei (actorii) se află într-o competiţie permanentă pentru obţinerea resurselor, pieţelor şi legalităţii, care împreună cu alte activităţi aparţin tradiţional domeniului diplomaţiei [3, 1].

În lumea contemporană interesele de dezvoltare a economiei naţionale şi a elementelor ei separate nu pot fi realizate prin simplul protecţionism. Din contra, aceasta necesită cooperarea pe plan internaţional sub toate aspectele. Fiind antrenate într-o competiţie economică globală, statele caută cooperarea cu alte state în scopul atragerii investiţiilor directe, deschiderii pieţelor statelor-concurente pentru companiile lor autohtone, precum şi în vederea protejării economiei naţionale de la avalanşa mărfurilor străine.

Întru completarea acestei idei, un cercetător vestit G.Carron de la Carriere afirmă că „în măsura în care creşte deschiderea economiilor statelor şi divizarea internaţională a muncii devine tot mai profundă, rolul diplomaţiei economce se măreşte inevitabil, înlocuind prin sine metodele tradiţionale, preponderent de forţă, de soluţionare a conflictelor internaţionale" [5, 27]. Completînd instrumentele tradiţionale ale activităţii diplomatice cu factorii economici, diplomaţia economică ajută la soluţionarea mai avantajoasă a problemelor internaţionale. În zilele noastre economia este înaintea politicii, scopurile şi obiectivele stabilite

sunt atinse nu prin metode militare, dar prin competiţie reuşită pentru o anumită cotă a PIB-ului mondial. Acest fapt nu exclude o eventuală aplicare a forţei din partea altor state, însă o face mai puţin eficientă în comparaţie cu acţiunile de promovare a capitalului, mărfurilor şi serviciilor pe teritoriul aceloraşi state.

În felul acesta, considerăm necesar de a evidenţia următoarele condiţii şi cauze, care au influenţat şi influenţează în continuare apariţia şi procesul de transformare a conceptului diplomaţiei economice contemporane:

• Internaţionalizarea şi integrarea sistemului economic mondial. Acest proces se manifestă prin faptul că companiile transnaţionale, grupuri şi bănci investiţionale devin tot mai importanţi actori ai relaţiilor internaţionale. În ultimul timp acestea au o influenţă semnificativă asupra amplificării relaţiilor internaţionale. Dependenţa sporită a statelor nou formate de la pieţele mondiale le impune să-şi rectifice poziţiile vis-a-vis de problemele politice şi militare ale vieţii internaţionale. La începutul secolului XXI contrazicerile ideologice în relaţiile dintre state ocupă locul doi iar în politică externă se măreşte rolul componentei economice.

• Datorită globalizării în economia mondială creşte rolul diplomaţiei economice, ridicînd-o la un nivel calitativ şi cantitativ nou. Statele participă mai activ la divizarea internaţională a muncii şi integrarea rapidă a economiilor naţionale în economia mondială în condiţiile globalizării. Avînd un impact pozitiv asupra concurenţei internaţionale şi înviorează statele să promoveze şi protejeze interesele naţionale pe pieţele internaţionale, globalizarea devine principala forţă motrice de dezvoltare a diplomaţiei economice.

• Introducerea metodelor performante de management, tehnologii moderne, investiţiile străine asigură dezvoltarea cooperării dintre statele şi organizaţiile internaţionale. Deschiderea economiilor naţionale devine o normă.

• Complexitatea standardelor multilaterale care au pus organizaţiile internaţionale precum OMC, FMI şi OECD, responsabile pentru promovarea politicilor economice, mai multe guverne şi-au extins participarea ministerelor cu specializare în domeniile economice şi financiare pe plan internaţional, deminuînd astfel influenţa şi rolul Ministerului Afacerilor Externe.

Trebuie de menţionat faptul că departamentele comerciale în cadrul Ministerilor Afacerilor Externe şi misiunilor diplomatice au apărut mai demult, în sarcina cărora fiind pusă sprijinirea activităţii antreprenorilor naţionali. Exemplele mai mult sau mai puţin reuşite ale acestora le vedem la începutul secolului XX. Deşi, în zilele noastre aspectul economic al globalizării stimulează tot mai mult misiunile diplomatice să participe mai activ la iniţiativele comerciale. Promovarea şi protejarea business-ului naţional devine punctul cheie al majorităţii programelor de stat, care fac referinţă la activitatea instituţiilor de politică externă. De exemplu, una din obligaţiunile ambasadorului american este de a face tot posibilul pentru a elimina sau pentru a scoate din legislaţia ţării-gazdă a acelor

prevederi, care îngreunează promovarea business-ului american pe piața acestui stat. În zilele noastre, secțiile economice în cadrul ambasadelor, precum şi cele care se ocupă de problemele securității şi activitatea informațional-analitică, şi nu în ultimul rînd relațiile cu publicul, sunt în mare parte orientate pe sprijinirea activă a finansiştilor, antreprenorilor şi comercianților din țara sa.

Astfel, diplomația economică modernă necesită cadre de calificare înaltă atît pentru aparatele centrale, cît şi pentru reprezentanțele străine. În acest context, de exemplu diplomații britanici sunt obligați să termine cursuri de management şi marketing. Tinerii diplomați germani în decurs de patru săptămîni trec instructajul referitor la comerțul internațional şi finanțele. După aceasta urmează un seminar de două săptămîni, în cadrul căruia se organizează nişte jocuri ipotetice cu scopul de a testa abilitățile tinerilor diplomați în privința promovării business-ului național peste hotare. Pentru participare la seminarele în cauză sunt invitați specialişti-practicieni de înaltă calificare. De asemenea, diplomații debutanți îşi fac stagiu de încercare în cadrul unor companii germane solide.

În continuarea acestei idei, doresc să menționez că în prezent diplomația economică setează ritmul său al sistemului relațiilor internaționale contemporane. Tot mai des apar noi semne ale interdependenței. Creşte schimbul de mărfuri, se extind piețele de servicii, investiții, fluxul de capital depăşeşte fluxul de mărfuri. Toate aceste procese se remarcă printr-o geografie largă, care acoperă întreaga lume.

În lumea contemporană diplomația economică este unul din cele mai eficiente instrumente de realizare a intereselor economice naționale. Diplomația economică presupune eforturi diplomatice, focusate pe promovarea intereselor economice a unui stat pe plan internațional. În acest context, utilizarea avantajelor concurențiale, specializarea şi cooperația în producere are o importanță deosebită în ceea ce priveşte atingerea intereselor strategice ale statului.

Eliminînd barierele de frontieră, globalizarea economiilor a adus la amplificarea sistemului de funcționare a pieței mondiale şi a creat multe probleme, care foarte rapid au devenit de interes comun. Intervenția instituțiilor internaționale în treburile interne ale unui stat a devenit un factor important care are o influență substanțială asupra proceselor de transformare a sistemului economiilor naționale. În astfel de condiții principial noi asigurarea funcționării eficiente a economiilor autohtone devine scopul principal al activității diplomatice.

Bibliografie:

1. Kennan. G. Diplomacy without Diplomat? // Foreign Affaires, 1997, September – October.
2. Malița M. Diplomația: şcoli şi instituții. - Bucureşti: Editura didactică şi pedagogică, 1975.

3. Saner R., Yiu L. International Economic Diplomacy: Mutuations in Post-Modern Times. Netherlands Institute of International Relations “Clingendael”. 2001.
4. Зонова Т.В. Экономическая дипломатия. // Внешнеэкномические связи, 2005, №6.
5. Каррон де ла Карръер Г. Экономическая дипломатия. // Дипломат и рынок. - Москва: Росспэн, 2003.
6. Киссинджер Г. Дипломатия. - Москва: Ладомир. 1997.
7. Никольсон Г. Дипломатия. - Москва: государственное издательство политической литературы. 1941. / http://scilib.narod.ru/Other/Nickolson/index.html (citat 10 ianuarie 2010).

Prezentat la redactie
la 1 iulie 2012

Recenzent – **Alexandru GRIBINCEA**, doctor habilitat in stiinte economice, profesor

ASIGURAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

Victor JUC
Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice, Secția Studii Europene
Conferențiar, doctor in filosofie, șef-secție

Veaceslav UNGUREANU
Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice, Sector Filosofie,
Doctor in filosofie

In the article is explored some opportunities and mechanisms of ensuring and strengthen the national security of the Republic of Moldova. The European Union can become a major player able to contribute at the ensuring the sub-regional security, under the Foreign Policy and Common Security and the participation in the negotiation on finding the solutions to conflict in the eastern region, a significant role is attributed to adjacent sub-structures. Also, the authorities of the Republic of Moldova need to be more persistent and demonstrate to the European partners, and to the Euro-Atlantic partners that the democratic reforms policy is irreversible and deserves to be part of the united European family, engaged in providing security and certainty.

Through the competition by the European Union and the North Atlantic Organization, the Republic of Moldova will be able to solve the existent problems of security, but also is important for European partners to participate more actively in the negotiations and to contribute to the ensuring the national interest of the Republic of Moldova.

Conceptul de securitate, în pofida multiplelor dezbateri, rămîne nebulos, deseori utilizat ca pretext, scuză sau justificare pentru felurite măsuri politice sau strategice mai mult sau mai puțin îndreptățite [1, 9]. Securitatea nu este un concept fix, susține R.Stoicescu, securitatea este una dintre acele noțiuni care se referă, în acelaşi timp, la un lucru în sine sau la o stare şi un proces sau o serie de procese [16, 77-78]. De la conceptele de *pace pozitivă*, enunțat de J.Galtung [15, 109-114], şi *pace stabilă*, al lui K.Boulding [3, 47], şi de la definiția lui W.Lippmann precum că „o națiune are asigurată securitatea în măsura în care nu este în pericol de a trebui să-şi sacrifice valorile fundamentale dacă doreşte să evite viitorul şi are capacitatea, dacă este provocată, să şi le conserve prin obținerea victoriei într-un asemenea război", noțiunea securității a suferit multe modificări [38, 7-8]. În accepția lui I.Bellany [7, 89] „securitatea, în sine, este o

relativă absență a războiului” combinată cu un nou introdus factor psihologic, reprezentat de „o relativ solidă convingere că nici un război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrîngere”. B.Buzan abordează natura securității printr-un răspuns relativ simplu: securitatea este condiția sau starea în care o entitate este sigură de supraviețuirea sa [7, 72]. A.Wolfers susţine că „securitatea, într-un sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa unor valori dobîndite şi în sens subiectiv, absența temerilor că aceste valori vor fi supuse unor atacuri”. S.Walt a enunțat definiția securității ca studiul amenințărilor, utilizării şi controlului forței militare. Ea examinează condițiile care fac utilizarea forței probabilă, felurile în care utilizarea forței afectează indivizii, statele, societățile şi politicile specifice pe care statele le adoptă în vederea prevenirii sau participării în război [45, 212].

B.Buzan scoate în evidenţă legătura dintre amenințări şi vulnerabilități, care trebuie, luată în considerare în momentul evaluării securității unei anumite situații, mai ales în cazul în care condiția anarhică a sistemului internațional actual influențează senzația de securitate şi insecuritate a sistemului. Ca un element important în analiza securității, B.Buzan menționează corelația între factorii domestici şi politica de securitate națională. Aceştia din urmă pot afecta vulnerabilitatea sau puterea unui stat şi pot avea efecte neaşteptate asupra securității [7, 175]. O.Waever ocupă o poziție tranşantă față de imaginea complexă oferită de B.Buzan, propunînd o agendă ambițioasă pentru studiul securității. O.Waever susţine ideea conform căreia un stat este preocupat de păstrarea şi consolidarea suveranității, pe cînd o societate caută să-şi întărească şi să-şi prezerve identitatea [44, 67]. În accepția lui R.Stoicescu, această idee se încadrează în polemica deschisă de B.Buzan asupra statelor slabe sau puternice, pentru că se referă la elementul societal şi îl problematizează ca potențial obiect referent al securității [16, 85]. În viziunea lui O.Waever, securitatea statului şi securitatea societală sunt egale într-un stat şi pot oricînd să fie amenințate sau să fie percepute în pericol [44, 68].

K.Krause şi M.C.Williams sunt de părere că, în majoritatea analizelor despre securitate se vorbeşte mult în jurul conceptului şi mai puțin despre ceea ce este el de fapt. Experţii susțin că acest lucru nu este neapărat negativ, ci denotă ideea că securitatea este dependentă de contextul spațial şi temporal al obiectului său şi poate fi un act, o practică mai degrabă decît un lucru în sine [22, 37]. O altă idee a securității, totalmente diferită, este propusă de A.Mathias, care consideră că securitatea se referă la capacitatea unui sistem de a procesa elementele de diferență cu alte sisteme şi în acest sens are legătură cu identitatea sa politică, socială şi militară. Securitatea va fi întotdeauna legată de ideea de siguranță şi supraviețuire [27]. K.Krause respinge statul ca singur obiect referent al securității şi se opune ideii că anarhia internațională este un dat. El susține importanța securității individului şi a implicațiilor pe care aceasta le poate avea asupra

modului în care decidenţii politici acţionează. Deşi, în cele din urmă, statul rămîne totuşi o noţiune de referinţă, cel puţin K.Krause identifică surse alternative de conflict şi vulnerabilitate care privesc mai departe de mecanismul statului [21, 12].

Ca termen generic, în opinia realiştilor, *securitatea* unui stat se referă la lipsa ameninţărilor la adresa acestor valori şi interese, precum şi la capacitatea sa de a le apăra cu succes în caz de pericol [29, 181]. J.Balazj defineşte conceptul de securitate la nivel internaţional, care scoate în evidenţă diverse caracteristici ale securităţii naţionale, în special, cum ar fi valorile naţionale, durata şi intensitatea ameninţărilor, lipsa războiului, modul de viaţă acceptabil etc. În opinia sa, „securitatea internaţională este determinată în fond de securitatea internă şi externă a diferitelor sisteme sociale, de măsura în care, în general, identitatea sistemului depinde de circumstanţele externe” [7, 28]. B.Buzan, O.Waever şi J.Wilde, răspunzînd acuzaţiilor aduse de tradiţionalişti, care afirmă că modelul lărgirii sferei de definire a securităţii este incoerent, reprezentanţii Şcolii de la Copenhaga oferă o metodă operaţională constructivistă ce presupune, pe de o parte, încorporarea principiilor tradiţionaliste, iar, pe de altă parte, eliminarea frontierei artificiale dintre securitate şi economie şi propunerea unor noi modalităţi de studiu al interrelaţionării domeniilor vieţii sociale. În opinia lor, acest cadru de analiză prin aplicarea sa atît în domeniul militar, cît şi în cele non-militare ale securităţii rezultă într-o *hartă* a problemelor contemporane ale securităţii, fiecare fiind identificată în funcţie de patru variabile: caracteristica spaţială (local, regional, global), localizarea sectorială (militar, politic, economic, cultural, ecologic), identitatea principalului actor (state, actori societali, organizaţii internaţionale) şi natura obiectului de referinţă (state, naţiuni, principii, mediul înconjurător) [38, 10-11].

Protagonistul noii abordări conceptuale a securităţii R.Cohen a analizat securitatea individuală şi cea colectivă. În opinia sa, securitatea individuală se află în centrul oricărui sistem real de securitate internaţională construit în jurul idealurilor democratice liberale. Promovarea şi apărarea libertăţilor fundamentale ale individului constituie nucleul de la care trebuie să pornească toate celelalte forme de securitate. Securitatea colectivă, la rîndul său, reprezintă efectul acţiunilor de menţinere a păcii, de apărare împotriva ameninţărilor şi a agresiunii cu ajutorul membrilor unui sistem de securitate [30, 19-21]. Yu.Pîntea divizează fenomenul *securitate* în niveluri (securitatea naţională, securitatea regională, securitatea globală), deoarece, consideră că, în diverse condiţii ale situaţiei politice, economice sau militare în interiorul ţării sau pe plan internaţional se impune o apreciere adecvată a nivelului de pericol în scopul luării deciziilor apropriate. În accepţia lui A.Burian, concepţia securităţii naţionale trebuie să reflecte atît pericolele generate din exterior şi legate de încercările de a subjuga sau de a supune statul, cît şi din interior, legate de starea societăţii. Există ameninţări reale

şi potenţiale, globale, regionale şi locale, atestă în continuare A.Burian. În opinia sa, noţiunea de securitate include următoarele aspecte: capacitatea de asigurare a existenţei fizice, inviolabilitatea teritorială şi integritatea statului împotriva pericolelor externe şi interne; garanţii împotriva amestecului din afară în treburile interne; prevenirea ameninţărilor potenţiale şi neprevăzute care ameninţă însuşi modul de viaţă, considerînd identici termenii *securitatea* şi *asigurarea supravieţuirii statului* [6, 196-197].

Semnifica□ia Republicii Moldova pe scena internaţională este una neînsemnată, iar datorită conjuncturii geopolitice în care se află şi statutului său de furnizor de insecuritate regională, se atestă, totu□i, o atenţie sporită din partea marilor puteri care o percep ca pe un element al unui joc geostrategic, situa□ie ce generează un impact iminent asupra securităţii naţionale. Din cauza dependenţei de fluctuaţiile intereselor geopolitice ale marilor puteri, securitatea naţională a Republicii Moldova necesită în permanenţă o abordare pragmatică şi o abilitate politico-diplomatică. Subiectul controversat, *neutralitatea permanentă*, care se regăseşte la baza fundamentării şi instituţionalizării securităţii naţionale a Republicii Moldova, generează instabilitate multidimensională şi se impune a fi reevaluat în contextul noilor ameninţări, riscuri şi vulnerabilităţi cu care se confruntă Republica Moldova, diminuarea cărora poate fi efectuată numai prin tranşarea *zonei-tampon*, utilizînd mecanismele integraţioniste de orientare europeană. Nefiind realizate deplin reformele în domeniul securităţii, actualmente, statutul de neutralitate permanentă reprezintă o provocare la adresa securităţii naţionale şi un impediment pentru dezvoltarea şi modernizarea Republicii Moldova.

Promovarea intereselor geopolitice ale SUA în Europa de Est prin realizarea pe teritoriul României, pînă în 2015, a celei de-a doua etapă din cadrul proiectului de scut american de apărare antirachetă privind amplasarea la baza militară de la Deveselu a unei noi generaţii de interceptoare (SM-3), modernizarea sistemului de apărare antiaeriană în Polonia, menţinerea contingentului militar în regiunea balcanică, perpetuarea procesului de extindere a NATO spre Est (aderarea în 2009 a Croaţiei şi Albaniei) trezeşte indubitabil reacţie simetrică din partea Federaţiei Ruse pentru a-şi reitera poziţia sa în raport cu SUA. În cele din urmă, Z.Brzezinski sus□ine că miza acestui efort este rolul SUA pe termen lung în Europa. În opinia sa, o nouă Europă încă se conturează, □i dacă ea va rămîne din punct de vedere geopolitic o parte a spa□iului euroatlantic, extinderea NATO este esen□ială [4, 94]. Astfel, în urma confruntărilor geopolitice dintre SUA şi Federaţia Rusă pentru sfera de influenţă din Europa de Est, se constată existenţa unor repercusiuni care determină dinamica evoluţiei securităţii na□ionale a Republicii Moldova. Totodată, concentrarea SUA pe problemele enunţate mai sus creează premise favorabile pentru consolidarea UE în calitate de actor autonom în cadrul relaţiilor internaţionale.

Prin urmare, ultima va fi capabilă să soluţioneze mai eficient şi în termene rezonabile chestiunile interne, ceea ce concomitent va însemna fortificarea Politicii de Securitate şi Apărare a UE, dar şi a politicilor în domeniul extinderii. Acest lucru va spori şansele Republicii Moldova de a se integra în spaţiul european.

Noul proiect de securitate pan-european promovat de Federaţia Rusă, în contextul căruia se regăseşte şi ideea de cogestionare a scutului american de apărare antirachetă, vine să modifice principiile securităţii euroatlantice, fiind dezbătut pe larg de către statele membre NATO. Acest scenariu geopolitic face parte din politica externă neoimperială a Federaţiei Ruse de a se afirma ca supraputere pe mapamond, tergiversînd în realitate contribuţia sa la edificarea unei noi arhitecturi de securitate europeană prin dezaprobarea propunerii din partea Germaniei de a soluţiona conflictul transnistrean, dar şi prin moratoriul de suspendare a participării în cadrul FACE. Realizarea acestui proiect va avea un impact negativ asupra procesului de integrare europeană a Republicii Moldova, Ucrainei şi Georgiei, care vor trena în timp, păstrînd întreaga zonă în sfera de influenţă rusă (este puţin probabil că UE va reuşi să integreze aceste state în afara mecanismelor preconizate de NATO, chiar dacă este pus în aplicare Parteneriatul Estic sau alte politici specifice ale procesului de integrare europeană). În cele din urmă, Europa de Est ar risca să se transforme într-o Uniune a Europei de Est la care deja visează unii ideologi ruşi susţinători ai politicii lui V.Putin şi D.Medvedev.

În opinia noastră, arhitectura de securitate europeană se află într-o dezbatere deosebit de amplă, propunerea SUA privind amplasarea scutului antirachetă grăbeşte discuţii în interiorul NATO şi obligă accelerarea procesului de transformare a Alianţei, zdruncinînd relaţia cu Federaţia Rusă, aruncînd organizaţia într-o poziţie destul de delicată, în pofida colaborării constante din ultimii ani. Statutul provinciei Kosovo, Tratatul FACE şi scutul antirachetă readuc Federaţia Rusă pe o poziţie de forţă, iar NATO s-a angajat să continue procesul de transformare adoptat la Riga, urmărind să asigure apărarea antirachetă a tuturor statelor-membre şi, totodată, plasînd Federaţia Rusă în coordonatele relaţiei de parteneriat special, în contextul prevederilor noului Concept Strategic NATO [40], în cadrul căruia au fost stabilite angajamente de cooperare cu Federaţia Rusă în domeniul problemelor cheie de securitate şi programului de apărare antirachetă, identificînd în acest sens modalităţi de colaborare practică, creînd în acelaşi timp condiţii pentru prefigurarea unui nou sistem de securitate internaţională care va gestiona mai eficient noile provocări ale secolului XXI.

În prezent, în contextul securităţii regionale Republica Moldova este percepută ca o vulnerabilitate pentru UE şi NATO, fapt ce poate să determine chiar elemente de risc major prin preluarea controlului politicii externe a securităţii şi a apărării Republicii Moldova de către un stat străin, Federaţia

Rusă, prin intermediul regimului secesionist din raioanele de est a Republicii Moldova [33, 49]. De aceeaşi părere este şi Yu.Josanu distingînd interesele de securitate ale UE / NATO în raport cu Republica Moldova în două aspecte interconectate: conflictul transnistrean şi problemele de securitate neconvenţională (de la corupţie pînă la traficul de fiinţe umane şi armament). UE a reiterat de mai multe ori poziţia conform căreia stabilitatea Republicii Moldova contează pentru UE, dat fiind faptul că ea se află la hotarele UE şi proiectarea problemelor interne în afara graniţelor republicii pot afecta securitatea regională [19, 200]. Potrivit lui V.Chirilă, prin semnarea Planului de Acţiuni UE – Republica Moldova şi ulterior aderarea la PEV (Politica Europeană de Vecinătate), UE şi Republica Moldova şi-au asumat un şir de angajamente comune şi unilaterale, a căror îndeplinire a avut ca rezultat general dinamizarea relaţiilor moldo-comunitare, inclusiv şi pe dimensiunea soluţionării conflictului transnistrean. În opinia sa, datorită PEV, UE şi-a sporit vizibilitatea şi autoritatea politică în Republica Moldova la nivelul PESC (Politica Externă şi de Securitate Comună) prin reprezentantul special al UE pentru Moldova şi participarea la negocierile / consultările în problema transnistreană în calitate de observator în formatul „5+2”, totodată, extinzîndu-se şi la nivelul PESA (Politica Europeană de Securitate şi Apărare) prin Misiunea UE de asistenţă la frontiera moldo-ucraineană (EUBAM) [11, 59-60]. De asemenea, V.Chirilă exprimă supoziţia că pentru Republica Moldova o importanţă deosebită prezintă cei şase parametri ai PEV, realizarea cărora va permite semnarea Acordului de Asociere la UE. Urmare semnării acestui acord Republica Moldova va beneficia de o strînsă conexiune politică la UE, care va contribui la promovarea convergenţei legislative şi instituţionale în baza legislaţiei şi standardelor comunitare avansînd, totodată, şi în domeniul cooperării PESC şi PESA. În acelaşi timp trebuie de precizat că UE va iniţia cu Republica Moldova un pact de mobilitate şi securitate, care vor trasa condiţiile obligatorii de îndeplinit pentru a facilita mobilitatea populaţiei din statele est-europene în spaţiul comunitar, asumîndu-şi angajamente comune şi unilaterale în domeniul contracarării migraţiei ilegale, modernizarea instituţiilor naţionale de azil conform standardelor UE, stabilirea structurilor integrate de control al frontierelor în concordanţă cu legislaţia comunitară, precum şi îmbunătăţirea abilităţii poliţiei şi sistemului judiciar în vederea combaterii eficiente a corupţiei şi crimei organizate. Pactul de mobilitate şi securitate ar urma să contribuie la liberalizarea treptată a regimului de vize în spaţiul UE [11, 74-78].

Suntem de acord cu supoziţia că Republica Moldova nu poate să-şi asume singură propria securitate prin sine din motivul că situaţia contemporană de securitate exclude posibilitatea asigurării securităţii unui stat de sine stătător, cu excepţia marilor puteri geopolitice, cu capacităţi militare

□i de securitate majore. De aceea, solu□ia pentru statele mici este apărarea comună, precum □i solu□ii de securitate comune, fapt ce permite împăr□irea costurilor [33, 52-53]. În viziunea noastră, procesul de integrare europeană a Republicii Moldova exercită eminamente un impact asupra asigurării securită□ii na□ionale, contribuind la solu□ionarea conflictului transnistrean, fiind o amenin□are ce diminuează securitatea regională prin prezen□a militară străină pe teritoriul Republicii Moldova. Un stat care apar□ine pie□ei comune europene □i institu□iilor UE, dar în acela□i timp, acceptînd asigurarea securită□ii în baza garan□iilor militare □i de securitate furnizate de Federa□ia Rusă este o contradic□ie fundamentală în termeni deoarece acordurile din cadrul PESC □i PESA sunt incompatibile cu aceste garan□ii. De asemenea, Tratatul de la Lisabona, semnat şi ratificat de toate statele membre ale UE şi pus în aplicare la începutul anului 2010, stipulează că va exista o politică externă unitară a statelor europene şi o politică de apărare comună, precum şi o clauză de solidaritate a statelor UE în fața unui atac extern asupra unuia dintre ele. Această prevedere intră în contradic□ie cu men□inerea trupelor ruse sau cu asigurarea securită□ii de către Federa□ia Rusă. Neacceptînd pachetul referitor la PESC integrarea europeană nu este posibilă.

Actualmente, în contextul noii conjuncturi geopolitice, a evolu□iei amenin□ărilor, riscurilor □i vulnerabilită□ilor la adresa securită□ii na□ionale, dar □i a schimbărilor dinamice care s-au produs pe plan național, regional şi global în domeniul securității statului, au determinat necesitatea adoptării unei noi concepții a securită□ii na□ionale a Republicii Moldova, cea veche epuizîndu-□i efectul juridic. Datorită acestor condiții a demarat procesul de revizuire □i adoptare la 22 mai 2008 a Concepției Securității Naționale în colaborare cu NATO prin implementarea IPAP. Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova constituie documentul politic ce reflectă evaluarea generală a mediului de securitate pe plan național şi internațional în care operează Republica Moldova, defineşte scopul securității naționale, liniile directorii de bază pentru securitatea națională, valorile şi principiile generale ce urmează a fi protejate de stat şi de societate şi reconfirmă ireversibilitatea cursului de integrare europeană a țării. Acest document con□ine de asemenea amenin□ările, riscurile □i vulnerabilită□ile cu impact asupra securită□ii na□ionale a Republicii Moldova: conflictul transnistrean; eventualitatea unor tensiuni interetnice; terorismul interna□ional; de sorginte economică; de origine socială; din domeniul tehnologiilor informa□ionale; derivate din activitatea umană; provenite din partea crimei organizate □i corup□iei [12, 6-7]. Ulterior, fiind elaborată □i adoptată la 15 iulie 2011 Strategia Securită□ii Na□ionale, care define□te interesele na□ionale vitale □i politica de securitate; procedura participării Republicii Moldova la eforturile interna□ionale orientate spre gestionarea amenin□ărilor □i a provocărilor contemporane; mecanismul

combaterii amenin□ărilor □i diminuării riscurilor, vulnerabilită□ilor în contextul consolidării securită□ii na□ionale □i asigurării securită□ii regionale [42].

În viziunea lui O.Serebrian, cele mai importante provocări pentru securitatea națională a Republicii Moldova sunt: resursele naturale limitate, ritmul lent al reformelor socioeconomice, starea de *zonă-tampon* între Federația Rusă, pe de o parte, şi UE/NATO, pe de altă parte. Expertul divizează amenințările la adresa securității naționale în două categorii: de natură internă şi de origine externă, printre ultimele numărîndu-se şi conflictele teritoriale alimentate direct sau indirect din afară (conflictul sud-basarabean, disputa de frontieră dintre Ucraina şi Republica Moldova şi, în special, conflictul transnistrean) [39, 106].

Este de remarcat totu□i că actualmente, UE nu are o dimensiune de securitate autonomă, capabilă să asigure necesită□ile de securitate în această zonă. Perspectiva realizării acestei op□iuni este compatibilă cu apartenen□a la NATO, în condi□iile în care majoritatea statelor membre ale UE sunt fie membre ale NATO, fie au rela□ii □i garan□ii de securitate validate în raport cu Alian□a. Mai mult, UE □i NATO au □i o convergen□ă de principii, norme □i capabilită□i, iar perspectiva realizării unei solu□ii de securitate independente de NATO nu există [33, 54].

V.Lupan scoate în eviden□ă rela□iile de cooperarea dintre Republica Moldova □i NATO ca factor ce contribuie la asigurarea securită□ii na□ionale a Republicii Moldova, rela□ii fundamentate pe statutul de neutralitate. În accepția noastră, subiectul litigios *neutralitatea permanentă*, care este prevăzut în Constitu□ie (art.11) [13], dar □i în Concepția Securității Naționale [12, 6], ce generează incertitudine multidimensională în domeniul securită□ii sub aspect politic, militar şi energetic poate fi considerată o vulnerabilitate ce contribuie la diminuarea securității naționale a Republicii Moldova. Potrivit lui V.Juc, neutralitatea permanentă proclamată unilateral □i men□inută prin propria voin□ă, n-a contribuit pînă la moment la valorificarea obiectului strategic urmărit, fiind sfidată □i depreciată de prezen□a for□elor militare străine pe o parte din teritoriul său, chiar dacă provizoriu se află sub controlul autorită□ilor secesioniste. Statutul de neutralitate consfin□it constitu□ional nu asigură în regim automat securitatea na□ională a Republicii Moldova, iar rezultatul cel mai important se dovede□te a fi neparticiparea la procesele de cooperare militară din cadrul CSI [20, 206-207]. În accepția lui V.Pleşca [36], fiecare țară cu statut de neutralitate permanentă trebuie să-şi propună o formă proprie a neutralității care să răspundă necesitaților de ordin intern şi extern ale statului şi poate să se modifice în timp. În opinia sa, Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova reflectă în mod explicit evaluarea generală a mediului de securitate pe plan național şi internațional în care operează Republica Moldova. Această părere este împărtăşită şi de N.Osmochescu [34],

care consideră că neutralitatea permanentă a Republicii Moldova constituie un element esențial al securității naționale precum şi un element al securității colective în Europa. V.Lupan [23] nu este de acord cu aceste supoziții, în opinia lui neutralitatea Republicii Moldova nu a produs rezultatul scontat de retragere a trupelor ruse şi de soluționare a conflictului transnistrean, pornind de la faptul că ar trebui să urmărim evoluțiile internaționale şi să fim pregătiți pentru riscurile şi amenințările în schimbare. O ipoteză mai radicală este exprimată de D.Dungaciu [14], potrivit căreia ideea de „garanții internaționale permanente" privind statutul de neutralitate a Republicii Moldova este un sofism menit să raționalizeze, pentru a doua oară, ocupația ruseasca din Republica Moldova, şi de data asta cu mîinile occidentale. Potrivit lui A.Rácz [37], prevederile Concepției Securității Naționale a Republicii Moldova nu sunt capabile să răspundă adecvat la situația de securitate cu care actualmente se confruntă Republica Moldova. Prin acceptarea unui statut de neutralitate permanentă, Republica Moldova, prin definiție, exclude chiar şi posibilitatea unei cooperări mai strînse cu NATO, ceea ce limitează instrumentele de interacțiune şi finalitatea cooperării propriu-zise. În opinia lui S.Troebst [43], care face o analogie între situațiile de securitate ale Georgiei şi Republicii Moldova, susținînd că în termeni militari Republica Moldova nu poate face față capacităților militare ale Federației Ruse. Deşi un scenariu maximal negativ nu amenință direct Republica Moldova, necesitatea integrării țării într-un sistem stabil de alianță militară este condiția esențială pentru protejarea contra unor riscuri potențiale şi curente legate de securitatea Republicii Moldova. J.Bugajski [5] susține că neutralitatea nu mai emite un semnal de independență şi libertate în acțiuni. Aceasta presupune o vulnerabilitate deosebită față de presiunile exercitate de Federația Rusă, izolare şi pierderea suveranității. G.Istvan [18] este de părere că în condițiile geopolitice actuale neutralitatea nu asigură securitatea statului la parametri înalți. În opinia sa, neutralitatea nu mai este percepută ca un concept valid şi aplicabil, care ar totaliza interesele unei națiuni într-o lume în care competiția ideologică a Războiului Rece a luat sfîrşit. În accepția lui L.Movchanyuk [31], proclamarea neutralității poate intensifica potențialele aspirații al statelor vecine vizavi de teritoriul acestui stat, deoarece, în caz de conflict, acesta nu va fi apărat de nimeni. J.Sherr [41] în reflecțiile sale pune la îndoială presupusele merite pentru care Republica Moldova ar fi dispusă atît de uşor să renunțe la forțele sale armate care întotdeauna au constituit un atribut de bază al unui stat suveran. I.Chifu [9] este sceptic în privința posibilității statului ce se află la periferie sau în *zona-tampon* între două blocuri să-şi poată asigura securitate prin sine însuşi şi prin garanții de neutralitate. R.Gorincioi [17] demonstrează falsitatea promotorilor neutralității ce se axează pe compararea Republicii Moldova cu situația geopolitică şi geostrategică a altor state neutre din Europa, susținînd că nici unul din statele neutre din Europa nu se confru-

ntă cu problema secesionismului, a instabilității politice, economice şi puternicii presiuni ruseşti.

V.Juc consideră pe bună dreptate că securitatea na□ională a Republicii Moldova ar putea fi asigurată cel mai eficient în condi□iile integrării euroatlantice. În opinia sa, elaborarea □i implementarea unei strategii de integrare euroatlantică a Republicii Moldova trebuie să reprezinte obiectul preocupărilor a mai multor structuri, atît de stat, cît □i neguvernamentale, esen□ial fiind să se demonstreze □i să se mediatizeze că NATO s-a dovedit a fi cea mai viabilă organiza□ie în materie de asigurare a securită□ii □i se asociază nu numai cu dimensiunea politico-militară, ci o pondere semnificativă revine politicilor investi□ionale [20, 207]. În ordinea de idei abordată, V.Lupan afirmă că structurile de cooperare în domeniul securită□ii create de NATO au servit drept organisme în cadrul cărora Republica Moldova oficial a reu□it să-□i facă cunoscute □i să promoveze o parte din interesele sale atît dialogul politic din cadrul Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic, unde au fost prezentate îngrijorările în ce prive□te conflictul transnistrean, cît □i participarea ulterioară la PpP (Programul Parteneriatul pentru Pace), creat în 1994. Expertul este de părere că Republica Moldova consideră dezvoltarea cooperării în cadrul PpP drept o condi□ie de sporire a propriei sale securită□i, a securită□ii regionale □i celei interna□ionale [24, 143-144]. Rela□iile de cooperare cu NATO a produs un influx de idei noi privind eficien□a armatei, iar unul din obiectivele declarate în acest context a fost reforma necesară pentru integrarea europeană a Republicii Moldova. În condi□iile fluctua□iei mediului securită□ii interna□ionale, devine imperativă necesitatea ajustării pozi□iei Republicii Moldova de o manieră care să-i fie asigurată securitatea na□ională din partea institu□iilor europene de securitate. NATO este unica organiza□ie care are expertiza necesară pentru o reformă calitativă, democratică □i europeană a sectorului de securitate, precum □i resursele necesare să asiste Republica Moldova pe această cale. Integrarea europeană nu poate fi finalizată fără implementarea reformelor stipulate de IPAP, ratîndu-le, reformele de integrare a Republicii Moldova în UE nu vor fi complete [24, 147-152].

I.Bo□an abordează dimensiunea securită□ii na□ionale a Republicii Moldova prin prisma implementării Planului de Ac□iuni UE – Republica Moldova. Expertul sus□ine că stabilitatea politicii interne din Republica Moldova este influen□ată de rela□iile sale pe plan extern, astfel Planul de Ac□iuni UE – Republica Moldova a devenit documentul strategic pentru Republica Moldova □i un pilon central pentru securitatea regională [2, 53]. Planul de Ac□iuni UE – Republica Moldova men□ionează că „Moldova este invitată să se angajeze în intensificarea rela□iilor politice, de securitate, economice □i culturale cu UE, să întărească cooperarea transfrontalieră □i să împărtă□ească responsabilitatea în prevenirea □i solu□ionarea conflictelor.

Unul din obiectivele principale ale acestui plan este suportul pentru solu□ionarea viabilă a conflictului transnistrean” [35, 1].

În contextul interven□iei factorului geopolitic în politica externă a Republicii Moldova, fapt ce s-a soldat cu o ascensiune a rela□iilor de cooperare cu NATO precedată de alterarea raporturilor cu Federa□ia Rusă, mai cu seamă în perioada pregătirii Memorandumului Kozak, a generat negocieri pe marginea Planului de Ac□iuni UE – Republica Moldova □i intensificarea unei cooperări cu NATO, adoptînd un Plan individual, care să asigure reformele în sectorul de securitate. V.Lupan exprimă supozi□ia că lipsa unor prevederi concrete privind reforma sectorului de securitate în Planul de Ac□iuni UE – Republica Moldova a creat percep□ia că UE nu avea o agendă de securitate clar definită la acel moment, determinînd discu□ii cu NATO pe marginea ideii de a adopta un IPAP. În consecin□ă Planul de Ac□iuni UE – Republica Moldova are doar prevederi generale privind stabilirea unor noi rela□ii dintre Republica Moldova □i UE, care, printre altele, vor asigura mai multă stabilitate □i securitate. Republica Moldova este invitată prin acest document să stabilească legături politice, economice □i culturale mai intense cu UE, să intensifice cooperarea transfrontalieră □i să împărtă□ească responsabilitatea pentru prevenirea □i solu□ionarea conflictelor [25, 26-27].

V.Lupan sus□ine în continuare că aten□ia specială acordată reformei sectorului de securitate poate explica evolu□iile ulterioare ale reformelor în acest domeniu din Republica Moldova. Astfel, de□i UE nu a fost direct implicată în reforma sectorului de securitate, ea avea la îndemînă cuno□tin□ele despre □ară, expertiza □i resursele unei alte organiza□ii interna□ionale, NATO, cu care poate coopera în domeniul reformei sectorului de securitate din Republica Moldova. NATO a stabilind contacte cu Moldova, încă din 1991, a inclus □ara într-un cadru de cooperare cu Alian□a, prin intermediul Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic (CCNA), care ulterior, în 1997, a fost transformat în Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (CPEA), precum □i prin intermediul Parteneriatului pentru Pace (PpP) lansat în 1994. În 1995, Republica Moldova devenind membru la Procesul de Revizuire a Parteneriatului (PARP) începe procesul de analiză permanentă a sectorului de apărare a □ării [25, 28].

Summitul NATO de la Praga din 2002 a propus instituirea unor mecanisme speciale în cadrul PpP, care să răspundă □i mai bine necesită□ilor de securitate ale statelor partenere în condi□iile unui climat de securitate în plină schimbare – Planurile Individuale de Ac□iuni ale Parteneriatului (IPAP). În timp ce statele europene adoptă în 2002 criterii care să corespundă necesită□ii adaptării sectorului de securitate noilor realită□i, Republica Moldova adoptă, tot în 2002, Concep□ia reformei militare, fiind evident deja depă□ită de timp. Problema acestei concep□ii este că ea a fost adoptată prea tîrziu □i nu a □inut suficient cont de raportul dintre posibilită□i □i necesită□i, pe care le men□ionează.

Astfel, Concepţia a fost formulată în 1997-1998, înainte ca să intervină modificarea ameninţărilor la adresa securităţii statelor, în particular în urma atacurilor teroriste asupra SUA, precum şi a realităţilor din regiunea Kosovo şi a altor evoluţii internaţionale, care au făcut această concepţie demodată chiar înainte de a fi aprobată. Ceea ce a fost, totuşi, important în cazul Republicii Moldova, este faptul că Concepţia reformei militare a rezultat în înţelegerea că doar eforturile structurilor de forţă nu sunt suficiente şi este nevoie de o reformă mult mai complexă. În realitate, o reformă eficientă a sectorului de securitate, astfel încît să corespundă criteriilor europene, necesită schimbări mult mai substanţiale într-un set de domenii mult mai largi decît doar cel militar [24, 148].

V.Lupan se pronunţă în acelaşi context de idei, afirmînd că deoarece Concepţia reformei militare a fost elaborată în 1997, avînd drept bază Concepţia Securităţii Naţionale din 1995, care şi-a pierdut actualitatea din cauza reconfigurării mediului de securitate survenite după 11 septembrie 2001. Anume în aceste circumstanţe, s-a ajuns la concluzia că Republica Moldova are nevoie de o asistenţă externă ca să purceadă la o revizuire a sistemului de apărare, care să presupună ca toate documentele statului să fie aduse în concordanţă cu necesităţile sale actuale şi să fie efectuată o reformă comprehensivă a sistemului de securitate din Republica Moldova. Unica şi cea mai relevantă modalitate de a asigura o astfel de reformă atotcuprinzătoare, cu implicarea tuturor ramurilor puterii, este posibilă doar prin implementarea IPAP, care a fost conceput pentru aceste scopuri [24, 149].

Urmare a unei conjuncturi geopolitice / politice favorabile, o evoluţie a devenit posibilă în 2004-2006, în contextul discuţiilor despre reforma sectorului de securitate transformîndu-se firesc din contextul reformei militare în necesitatea de a asigura securitatea adecvată cetăţenilor Republicii Moldova, acceptînd ideea de a se angaja într-un IPAP, care a fost aprobat la 6 iulie 2006. I.unteanu este de părere că „Republica Moldova ar trebui să exprime o voință comună în privinţa problematicii şi importanței sectorului de securitate națională, astfel ca prin încărcătura sa semantică şi instituționalizată, inclusiv prin costurile şi beneficiile pe care o eventuală aderare la NATO ar putea să le impună” [32]. V.Lupan exprimă supoziţia că „de fapt, NATO nu este doar o Alianță militară, ci şi o Alianță de valori democratice. Aceste valori, dar şi o serie de criterii, fiind în acelaşi timp comune, atît pentru UE, cît şi pentru NATO, dat fiind faptul că aceste organizații sunt strîns legate, le putem găsi în IPAP. IPAP-ul ne oferă posibilitatea de a realiza reforme în domeniul securităţii naţionale în scopul consolidării acesteia” [26]. I.Chifu reliefează procesul de integrare europeană şi neutralitatea constituţională susţinînd că „Republica Moldova riscă foarte mult şi îşi vede ameninţată statalitatea, securitatea, suveranitatea, integritatea teritorială şi independența prin

perpetuarea situației de a nu opta pentru o soluție de securitate sustenabilă şi realizabilă în practică. Chiar şi la această oră, pachetul de opțiuni politice ale Republicii Moldova este contradictoriu. Opțiunea integrării europene este incompatibilă cu neutralitatea constitu□ională” [10]. D.Mînzărari abordează IPAP-ul ca o op□iune complementară venind să sprijine procesul de integrare europeană prin fortificarea securită□ii na□ionale subliniind că „Republica Moldova continuă să se complacă într-un regionalism dominat de Federația Rusă, care practică aceiaşi politică față de vecinii săi ca şi URSS față de fostele sale periferii. Ignoranța şi stagnarea reformelor sectorului de securitate izolează Republica Moldova de procesul integraționist euroatlantic. Trebuie să găsim mecanisme adecvate pentru a ne integra în regionalismul de influență europeană” [28].

V.Lupan este de părere că negocierile din 2004 cu NATO privind IPAP au evoluat în direc□ia priorită□ilor de integrare europeană a Moldovei. În urma vizitei echipei NATO în 2004, IPAP-ul a fost elaborat de o manieră să sprijine obiectivul strategic de integrare europeană a Republicii Moldova, astfel, încît IPAP devine un plan complementar Planului de Ac□iuni UE – Republica Moldova □i reflectă priorită□ile UE de a realiza din reforma sectorului de securitate un plan important de cooperare strategică cu statele unde există interesul UE. Din perspectivă europeană un asemenea plan de reformare a sectorului de securitate este intrinsec ideii reînnoirii institu□ionale democratice a Moldovei, în conformitate cu standardele europene, completează, de□i de o manieră mai detaliată, Planul de Ac□iuni UE – Republica Moldova. Din acest considerent, con□inutul IPAP a fost redactat astfel încît să reflecte atît complexitatea rela□iilor cu UE, cît □i necesitatea unei reforme cuprinzătoare a sectorului de securitate. Acesta a devenit un document strategic care stipulează necesitatea implementării reformelor ac□iunilor în diverse domenii de politică internă □i externă, începînd cu domeniul juridic, al reformei administra□iei publice □i a drepturilor omului pînă la alte aspecte privind reforma militară, paramilitară □i a institu□iilor de securitate □i informare.

Documentul de prezentare a IPAP men□ionează asemenea obiective cum sunt op□iunea strategică de integrare în UE, priorită□ile de cooperare cu ONU, OSCE □i Consiliul Europei, participarea Republicii Moldova în lupta împotriva terorismului interna□ional □i proliferării armelor de distrugere în masă, întărirea capacită□ilor sistemului de control al exporturilor. În acela□i timp documentul men□ionează politici interne □i probleme economice, care sunt □inta reformelor, inclusiv în domenii cum ar fi democra□ia □i statul de drept, justi□ia □i afacerile interne, controlul civil / democratic al for□elor armate □i al structurilor de securitate, reformele sociale □i economice, precum □i dezvoltarea priorită□ilor ale politicilor sociale □i economice [25, 28-29].

Potrivit lui V.Cibotaru, Republica Moldova a devenit a □asea □ară care aderat la mecanismul de cooperare cu NATO (după Georgia, care a semnat IPAP în octombrie 2004, Ucraina în aprilie 2005, Azerbaidjan în mai 2005, Armenia în decembrie 2005, Kazahstan în februarie 2006). Georgia declară ferm că vor folosi IPAP pentru a se pregăti de aderare la NATO, iar celelalte □ări aderente la IPAP argumentează intensificarea rela□iilor cu Alian□a Nord-Atlantică în contextul necesită□ilor de reformare a for□elor armate. În conformitate cu acest Plan, principalele obiective strategice ale Republicii Moldova sunt: integrarea în UE, intensificarea dialogului □i aprofundarea rela□iilor cu structurile euroatlantice. Avînd în vedere statutul sau de neutralitate, Republica Moldova, prin implementarea IPAP, nu urmăre□te obiectivul aderării la NATO, ci speră să utilizeze Planul pentru accelerarea procesului de reforme în sectoarele apărării □i securită□ii na□ionale. În acest scop, Republica Moldova va crea baza politico-juridică necesară implementării IPAP, precum □i mecanismele institu□ionale relevante. V.Cibotaru abordează dimensiunea securită□ii na□ionale a IPAP sus□inînd că în contextul restabilirii integrită□ii statului, Republica Moldova pledează pentru o reglementare cît mai rapidă a conflictului transnistrean pe cale pa□nică. În acest scop, autorită□ile centrale ale Republicii Moldova au considerat absolut necesară participarea la negocieri a tuturor factorilor interna□ionali interesa□i, dar în primul rînd a UE, SUA, Rusiei □i Ucrainei. O aten□ie deosebita in contextul reglementarii se acordă securizării frontierei de stat, în special pe sectorul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene. Avînd în vedere rela□iile cu vecinii, IPAP prevede că Republica Moldova promovează rela□ii de buna vecinătate cu România □i Ucraina. Dezvoltarea raporturilor cu România se va baza pe valorile europene comune. Republica Moldova se pronun□ă pentru rela□ii durabile de cooperare reciproc avantajoase cu Federa□ia Rusă. Moldova îsi va intensifica cooperarea cu alte state în cadrul Procesului de Cooperare în Europa de Sud-Est, OCEMN (Organiza□ia de Cooperare Economică la Marea Neagra), SEECP (Procesul de Cooperare Politică în Sud-Estul Europei), SEEGROUP (Grupul Sud-Est European de Cooperare în domeniul Securită□ii) □i GUAM ca modalitate de a contribui la consolidarea stabilită□ii □i securită□ii regionale.

Totodată, în scopul combaterii terorismului interna□ional, crimei organizate □i traficului de fiin□e umane, Republica Moldova î□i va perfec□iona cadrul juridic □i institu□ional existent; î□i va aprofunda cooperarea □i coordonarea inter-institu□ională; va stabili rela□ii de cooperare cu subdiviziunile din cadrul Secretariatului International al NATO; î□i va consolida controlul asupra exporturilor; î□i va întări măsurile vizînd combaterea fenomenului spălării banilor. În acest context, Republica Moldova î□i va consolida cooperarea cu ONU, OSCE, OIM (Organiza□ia Interna□ională pentru Migra□ie), Interpol □i alte organiza□ii interna□ionale.

În procesul de implementare al IPAP, Republica Moldova î□i va coordona ac□iunile cu UE □i organiza□iile interna□ionale active în □ară, pentru a asigura compatibilitatea dintre IPAP, Planul de ac□iuni UE-Republica Moldova, SCERS (Strategia de Cre□tere Economică □i Reducere a Sărăciei), precum □i pentru a evita dublarea □i suprapunerea în activită□i. O aten□ie deosebită se va acorda consultărilor cu NATO, OSCE, PNUD (Programul Na□iunilor Unite pentru Dezvoltare), UNEP (Programul Na□iunilor Unite pentru Mediu) □i alte organiza□ii / agen□ii interna□ionale în vederea implementării proiectelor ce vizează consolidarea securită□ii ecologice în □ară □i în regiune [8].

Conform prevederilor conceptuale ale IPAP, Republica Moldova s-a angajat să elaboreze, încă în anul 2006, o Concep□ie a Securită□ii Na□ionale, în baza căreia, ulterior, ar fi urmat să fie elaborată Strategia Securită□ii Na□ionale □i Strategia Militară Na□ională. V.Lupan consideră că aceste documente ar permite trecerea la faza activă a revizuirii sistemului de securitate □i apărare □i elaborarea recomandărilor în ce prive□te ajustările necesare ca acest sistem să corespundă Concep□iei □i ambelor Strategii. Evolu□iile din 2008 au demonstrat că reformele necesare pentru securitatea statului au căzut pradă jocurilor geopolitice cu Federa□ia Rusă. Atît Concep□ia Securită□ii Na□ionale, cît □i Strategia Securită□ii Na□ionale au fost formulate astfel, încît să menajeze interesele Federa□iei Ruse □i nu cele ale Republicii Moldova [24, 151].

Ulterior, în contextul necesită□ilor □i priorită□ilor de consolidare a securită□ii na□ionale a Republicii Moldova □i urmare a finalizării primului ciclu de implementare a IPAP, în 2010 a fost perfectat un nou IPAP actualizat. Documentul prevede o vastă agendă de măsuri ce □in de consolidarea controlului democratic al for□elor armate, cooperarea □tiin□ifică, dar □i protec□ia civilă în situa□ii excep□ionale. Noile prevederi precizează □i dezvoltă ac□iunile planificate anterior, principala deosebire constînd în includerea unui nou obiectiv cu privire la reforma sectorului de securitate □i apărare în vederea sporirii nivelului de transparen□ă □i eficien□ă a acestuia.

Prin urmare, actualmente, sistemul securității naționale al Republicii Moldova trece printr-un proces dificil de fundamentare şi instituționalizare a elementelor constitutive. Republica Moldova, fiind o putere mică şi lipsită de resurse suficiente, situată geopolitic în *zona-tampon*, se confruntă cu o multitudine de provocări, dar şi beneficiind de anumite oportunități pe dimensiunea securității naționale. Această situație este creată de identificarea şi realizarea unor interese geopolitice ale marilor puteri (UE / NATO şi Federația Rusă / ODKB) aflate în proximitatea Republicii Moldova, ele generînd un coeficient de presiune asupra Republicii Moldova, impactul lor fiind rolul predominant al factorului extern în raport cu politica de securitate națională, marcîndu-i unele direcții de realizare.

A□adar, avantajele oferite de către conjunctura geopolitică regională în care este pozi□ionată Republica Moldova denotă existența enormelor posibilități privind diminuarea amenințărilor, riscurilor şi vulnerabilităților la adresa securității naționale, care pot fi contracarate prin mecanisme integraționiste de orientare europeană, ce presupun intrarea în scheme regionale, ce ar permite să părăsească zona de coliziune dintre Occident □i Federa□ia Rusă, iar perspectiva posibilă de transcendere a situa□iei geopolitice conflictuoase poate fi regîndită □i prin abordarea ideii de integrare în structurile NATO. Ignorarea acestor oportunități ar suprima reforma sectorului de securitate şi ulterior, stagnarea procesului de modernizare, lipsa de atractivitate a Republicii Moldova pentru statele din UE şi NATO. În acelaşi timp, Republica Moldova trebuie să fie capabilă să depăşească amenințările externe în adresa securității naționale, ce sunt generate de conjunctura geopolitică în care se află, sau să diminueze efectele lor distructive. Acest obiectiv devine o problemă fundamentală pentru asigurarea securității naționale.

Bibliografie

1. Baldwin D. Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate. - New York: Columbia University Press, 1993.
2. Bo□an I. Implementarea Planului de Ac□iuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. // Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. – Chisinau, 2009.
3. Boulding K. Stable Peace. - Austin: University of Texas Press, 1978.
4. Brzezinski Z. Marea tablă de şah. Supremația americană şi imperativele sa-le geostrategice. - Bucureşti: Univers Enciclopedic, 2000.
5. Bugajski J. Securitatea Republicii Moldova. - Chişinău, 2008. http://www.viitorul.org (vizitat 03.07.2009).
6. Burian A. Geopolitica lumii contemporane: curs de lecții. - Chişinău: Tipografia Centrală, 2003.
7. Buzan B. Popoarele, statele şi teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece. - Chişinău: Cartier, 2000.
8. Cibotaru V. Planul Individual de Ac□iuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova – NATO. - Chişinău, 2006. http://www.europa.md (vizitat 28.03.2012).
9. Chifu I. Securitatea regională în spațiul Ucraina – Republica Moldova – România. Trilogia reuşitei: reforme, securitate şi construirea bunăstării. – Chişinău, 2005. http://www.docs.moldova.org (vizitat 09.07.2009).

10. Chifu I. Un grup de organizații neguvernamentale optează pentru regândirea opțiunilor de securitate în direcția integrării euro-atlantice a Republicii Moldova. - Chişinău, 2009. http://www.viitorul.org (vizitat 23.03.2012).
11. Chirilă V. Rela□iile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. // Evolu□ia politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). - Chisinau, 2009.
12. Concep□ia securită□ii na□ionale a Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.97-98 din 3 iunie 2008.
13. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1 din 18 august 1994.
14. Dungaciu D. Efectele nefaste ale neutralității asupra Moldovei. - Chişinău, 2008. http://www.moldova.org (vizitat 28.06.2009).
15. Galtung J. Violence, Peace and Peace Research. - Copenhagen: Christian Ejlers Forlag, vol.1, 1975.
16. Ghica L.A., Zulean M. Politica de Securitate Națională: concepte, instituții, procese. - Iaşi: Polirom, 2007.
17. Gorincioi R. Comentarii privind Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova. - Chişinău, 2008. http://www.nato.md (vizitat 28.06.2008).
18. Istvan G. Securitatea Republicii Moldova. - Chişinău, 2008. http://www.viitorul.org (vizitat 03.07.2009).
19. Josanu Yu. Securitatea na□ională a Republicii Moldova prin prisma securită□ii europene. // Academia de Administrare Publică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova. Materialele conferinței internaționale ştiințifico-practice. - Chişinău: AAP, vol. 2, 2008.
20. Juc V. Edificarea rela□iilor interna□ionale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice □i replieri geostrategice. - Chişinău: Tipografia-Sirius, 2011.
21. Krause K. Critical theory and security studies. // YCISS Occasional Paper, 1996, nr.33.
22. Krause K., Williams M. C. Critical Security Studies: Concepts and Cases. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997.
23. Lupan V. Peste un deceniu de neutralitate, mai mult de zece ani de cooperare cu NATO. - Chişinău, 2009. http://www.ape.md (vizitat 21.06.2009).
24. Lupan V. Rela□iile Republicii Moldova cu Alian□a Nord-Atlantică (NATO). // Evolu□ia politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). – Chisinau, 2009.
25. Lupan V. Sectorul de securitate al Republicii Moldova: calea de urmat. // Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. - Chisinau, 2009.

26. Lupan V. Un grup de organizații neguvernamentale optează pentru regîndirea opțiunilor de securitate în direcția integrării euro-atlantice a Republicii Moldova. - Chişinău, 2009. http://www.viitorul.org (vizitat 23.03.2012).
27. Mathias A. Security as a Boundary Function: Changing Identities and „Securitization” in World Politics. // The International Journal of Peace Studies, vol.III, 1998, nr.1.
28. Mînzărari D. Un grup de organizații neguvernamentale optează pentru regîndirea opțiunilor de securitate în direcția integrării euro-atlantice a Republicii Moldova. - Chişinău, 2009. http://www.viitorul.org (vizitat 23.03.2012).
29. Miroiu A., Ungureanu R.-S. Manual de Relații Internaționale. - Iaşi: Polirom, 2006.
30. Moştoflei C. Securitatea, puterea şi armata la începutul secolului XXI. – Bucureşti, 2005. http://www.cssas.unap.ro (vizitat 22.03.2008).
31. Movchanyuk L. Securitatea Republicii Moldova. - Chişinău, 2008. http://www.viitorul.org (vizitat 10.07.2009).
32. Munteanu I. Un grup de organizații neguvernamentale optează pentru regîndirea opțiunilor de securitate în direcția integrării euro-atlantice a Republicii Moldova. - Chişinău, 2009. http://www.viitorul.org (vizitat 23.03.2012).
33. Op□iunile de securitate ale Republicii Moldova. - Chi□inău, 2009.
34. Osmochescu N. Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova în contextul relațiilor internaționale contemporane. // Academia de Administrare Publică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova. Materialele conferinței internaționale ştiințifico-practice. - Chişinău: AAP, vol. 2, 2008.
35. Planul de Ac□iuni Uniunea Europeană – Republica Moldova, din 22 februarie 2005. // Tratate internaționale. - Chisinau, 2006, vol.38
36. Pleşca V. Neutralitate permanentă, un pas înainte pentru integrarea europeana. - Chişinău, 2008. http://www.prisa.md/rom/comments_csn_plesca (vizitat 12.07.2009).
37. Rácz A. Securitatea Republicii Moldova. - Chişinău, 2008. http://www.viitorul.org (vizitat 15.06.2009).
38. Sarcinschi A. Elemente noi în studiul securității naționale şi internaționale. // Studii de Securitate şi Apărare. - Chisinau, vol.2, 2005.
39. Serebrian O. Despre geopolitică. - Chişinău: Cartier, 2009.
40. Sinteza declara□iei finale a Summitului NATO de la Lisabona. 2010. http://www.nato.md (vizitat 25.11.2010).
41. Sherr J. Moscova şi Tiraspolul văd Procesul de Integrare Europeană a Republicii Moldova ca o contradicție cu statul de neutralitate. - Chişinău, 2008. http://www.ape.md (vizitat 24.06.2009).

42. Strategia securită□ii na□ionale a Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.170-175 din 14 octombrie 2011.
43. Troebst S. Securitatea Republicii Moldova. - Chişinău, 2008. http://www.viitorul.org (vizitat 05.07.2009).
44. Waever O. European Security Identities. // Journal of Common Market Studies, vol.XXXIV, 1996, nr.1.
45. Walt S. The Renaissance of Security Studies. // International Studies Quarterly, vol.XXXV, 1991, nr.2.

Prezentat la redactie
la 21 iunie 2012

NUCLEAR TRAFFICKING IN MOLDOVA: CAUSES AND POSSIBLE SOLUTIONS.

Elizaveta MOSNEAGA
Republic of Moldova, Chisinau, University of European Political and Economic Studies „C.Stere”, Department of International Relations
Assistent, MA in Political Science

In recent years Republic of Moldova has been a hotbed for trafficking of radioactive materials. In this paper we analyze the causes and factors of nuclear trafficking in Moldova and present possible solutions to stop its spread in the future.

Introduction

Republic of Moldova has emerged as a prime spot of nuclear trafficking. In June 1999, a Turkish national who was a resident of Moldovan capital Chisinau, was arrested in Rousse, Bulgaria with 4g of highly enriched uranium (HEU). At the time of the arrest he was returning to Moldova from a failed meeting with an alleged buyer in Turkey [21]. In July 2001, French authorities seized in Paris a container with 0.5g of HEU that, as was established, was brought to Paris from via Moldova where the courier, Victor Cheban, resided [2]. On May 2005, the London Times reported that an arms dealer in Bender, Transnistria, had offered to sell three Alazan rockets equipped with radioactive warheads to a Times reporter posing as the representative of an Algerian militant group. The would-be arms smuggler offered to allow an individual with a Geiger counter to verify that the weapon contained radioactive material (which the smuggler identified as strontium-90 and cesium-137) [25]. In August 2010, Moldovan security services apprehended in Chisinau three members of nuclear trafficking ring that included two ex-law enforcement officers for attempted trafficking of 1.8 kilograms of uranium 238 [37; 16]. In June 2011, Moldovan authorities arrested a group of nuclear smugglers attempted to sell 4.4 grams of highly enriched Uranium 235 in a cylindrical lead container to an undercover police agent [36; 26].

All these cases raise the biggest concern among international experts, because a potential buyer of radioactive substances is likely to be either a rogue state with a clandestine nuclear program or a terrorist organization bent on acquiring or building a nuclear weapon or a far less devastating, but much easier to make, radiological dispersal device. Unfortunately, as [15] notices, the existing U.S. counter-proliferation efforts in the former Soviet States (including Moldova) are “not designed to counter such operations, which in any case are likely to be well-concealed”. Therefore, it is imperative to take measures capable of preventing nuclear smuggling.

The goal of this study is to assess the causes and factors of radioactive trafficking via Moldova and elaborate possible solutions that national and international institutions can take to prevent trafficking in the future.

Causes of nuclear trafficking in Moldova

The emergence of Moldova as a route for nuclear trafficking has several causes.

1. **The existence of self-proclaimed Transnistrian Moldavian Republic (or TMR).**

Transnistria, also known as Dniester or Transdniester, is the breakaway territory within Republic of Moldova (125 miles long and 20 miles wide on the eastern border with Ukraine with a population of some 600,000 (17 percent of Moldova's population) [17]. The territory declared its independence from Moldova in 1991 and until now pretends being a sovereign state not yet been recognized by any other country. The TMR has its own president, government, parliament, military, police, customs, currency, etc. With political and financial backing from Moscow and Russian troops on its land, the region effectively seceded from the rest of Moldova becoming a favourite spot for illegal arms trafficking. The TMR borders Ukraine and has direct air-links with Russia, its main supporter. The airfield in Tiraspol (the principal city of Transnistria) is guarded by Russian soldiers. With no entity other than the Russian military allowed to monitor the airfield, it is stipulated that traffickers are able to use the airfield at their convenience [9].

With no official checks at the airfield, this likely is one of the easiest ways through which traffickers can deliver their cargo to clients throughout the region, the Black Sea port of Odessa, and from there to states in the surrounding areas. Although Transnistrian authorities stop and search vehicles traveling across its borders, these checks often are done only to arbitrary fine and seize goods from persons entering or exiting the region. Due to ubiquitous corruption, the borders are transparent for criminals who either can pay for avoiding the border control or have patrons among local authorities. Therefore, it was not a surprise that nuclear substances found in Moldova in 2010 and 2011 were reportedly brought to Moldova from Russia via Transnistria [16; 36].

The HEU detected in Rousse (Bulgaria) also refer to TMR as the geographical area through which the material was trafficked [20]. The Turkish courier in Rousse reportedly had been backed by Oleg Kalugin, director of a company located in Tiraspol [11]. The similar geographical pattern of these cases does not seem to be a coincidence; it also points to the involvement of the same group of sellers or middlemen based in or working through Transnistria. In both Moldovan cases, the traffickers were Russian citizens, some of whom were residents of Transnistria and citizens of Moldova.

2. **Organized crime.**

As in other former Soviet republics, crime in Moldova has risen dramatically since the fall of the Soviet Union. The CIA names human trafficking, widespread crime and underground economic activity among major crime issues of Moldova [30]. According to NATO, drug trafficking in Moldova is valued between $200 million to $250 million per year [18]. In addition, Moldova is a transshipment point for illegal drugs to Western Europe and a source and transit nation in the trafficking in human beings, in particular women and girls into forced prostitution. The depressed economy forces up to 25% of Moldovans to seek work abroad, often at the risk of exploitation [18]. According to [27, 156], over 400,000 women were trafficked from Moldova between 1991 and 2008. The annual human rights report on Moldova from the US Department of State [34] pinpoints some involvement by government officials and Moldovan law enforcement in human trafficking.

The Transnistrian region of Moldova has a reputation of being a haven for smuggling. The largest source of revenue for Transnistria elites (based in Tiraspol) is reportedly the production of armaments and illegal weapons trafficking [3]. Some studies recount that criminal organizations and even secret services from various countries are involved in the arms traffic in Transnistria. These armaments include not just pistols and guns but also automatic rifles, plastic explosive, and Stinger missiles [8].

It is well known that Viktor Bout, a convicted arms smuggler jailed in US for 25 years, was operating out of Transnistria. In 2002, the European Parliament's delegation to Moldova named Transnistria "a black hole in which illegal trade in arms, the trafficking in human beings and the laundering of criminal finance was carried on" [8]. In 2005, The Wall Street Journal called Transnistria "a major haven for smuggling weapons and women" [15]. Since November 2005 the European Union has had a Border Assistance Mission (EUBAM) on Transnistria's borders with the United Nations Development Programme as implementing partner [7]. Although the EU mission repeatedly confirmed an absence of any signs of weapons smuggling from Transnistria [7],

the recent cases of HEU detection in Moldova show that it is far from the reality. The crime rings in Transnistria and Moldova are engaged in nuclear trafficking because it leads to a big money. The price of highly enriched uranium is at least $10,000 per gram [13]. So the 1.8 kilograms of HEU can be worst between 20 and 100 Million of Euros. Even though the alleged smugglers in 2010 were trying to sell their 1.8kg of radioactive material cheaply (for only 11 million U.S. dollars) [16], it is a huge amount of money for Moldova. Anyone trying to move genuine weapons-usable material to a customer will have a good feeling for the value of the merchandise. The risk-reward calculation is changing in a way that incentivizes illicit traffickers to include nuclear material in the cont-

raband they move. This means that terrorists can become commodities purchasers, much like the buyers of illegal drugs. In short, the odds of terrorists successfully acquiring nuclear material have increased in their favor.

3. **Corruption in Moldova.**

Moldova is the poorest country in Europe with almost paralyzed economy, high unemployment, high prices and low salaries. According to the World Bank data, Moldova's GDP per capita (PPP) amounted to US$1631 in 2010, i.e. almost by 4.6 times less than its Romanian neighbor and twice less than in Ukraine in the same year [10]. The Human Development Index of Moldova was equal to 0,649 in 2011, ranking the country as 111th (out of 187), while Romania is ranked 50th and Ukraine 76th [33].

The desperate economic situation made corruption flourish at all levels of society. In 2000 the corruption in Moldova was so high that it was characterized as having a "serious problem of administration corruption" that is, "nested in a state subject to capture" [38].

The reasons for this state of affairs were: the lack of a tradition of checks and balances in the overall governing structure and within individual government agencies, a monolithic and authoritarian system of government, the absence of a private sector to effectively challenge a system of favored state enterprises, the absence of a tradition (based on a well-grounded fear) of civic engagement, the lack of effective opposition parties and an independent mass media, and a paucity of independent and well-resourced civil society organizations. In spite of some improvements made over the decade, Moldova still is widely corrupted. The main forms of corruption are: acceptance, soliciting or extortion of bribes, patronage, nepotism, theft of public goods, causing losses to the state, political corruption, etc.

According to 2008 survey of conducted by Transparency International in Moldova [35], people place corruption as third among the problems they meet, following only poverty and unemployment. In 2008, over 76% of ordinary people and more than 81% of business people in the country were prepared to pay a bribe. As the poll revealed, 80.7% of Moldovans pay bribes for getting visas to leave their country, 57% for crossing the border in and out, and 51% in dealing with police. And the situation in the country is not going better but has even worsened in the past few years. In 2011 the country was ranked 112th out 178 countries in the world according to the latest Transparency International World Corruption Index [6].

As the Global Corruption Barometer [6] shows, more than a half of total Moldovan population considers that corruption in the country has actually worsened over the last 3 years and the government's actions to fight corruption have been ineffective. The most corrupted institutions in the country are police, judiciary, public officials and political parties [6]. Therefore, it was not a surprise

the police officers were in the gang that smuggled Uranium-238 in Moldova in 2010.

4. **Corruption in Transnistria.**

The Transnistian quasi-state operates as something like an extra-legal territory for smuggling-schemes and high-level graft. The former US Ambassador to Moldova Rudolf Perina has even labeled the TMR the biggest "duty-free zone" in Europe [5]. As [24] noticed, "smuggling activities have been protected and controlled by a few clans, all of them connected and dependent on the secessionist authorities". It is not accidental that Vladimir Smirnov, the older son of former TMR president Igor Smirnov, was the head of the TMR customs service, "the most lucrative source of illicit income to the secessionist authorities" [28]. Oleg Smirnov, another son of the president, was chairman of the Transnistria branch of Gazprombank, a fully owned subsidiary of Gazprom. Also not surprisingly, both brothers are now suspects of illegal trafficking and money laundering by Interpol [4; 1].

As [23] suggests, if custom officers were not taking bribes, there would be little incentive for Transnistrians to man posts along the TMR-Moldova internal 'border', and Smirnov's elder son would lose a lucrative source of income. Just as importantly, if the TMR rejoins Moldova, Transnistrian customs agents can reasonably expect that they will lose their jobs. Therefore, even if independence is not a genuine goal of the customs agents, there is a very large financial incentive for supporting the status quo.

In 2007, Moldovan President Vladimir Voronin stated that smuggling, human trafficking and contraband between Tiraspol and Odessa brought about $2 billion annually to the TMR regime, while the official budget is about $145 million [5]. Even though Voronin may have reason to exaggerate the level of smuggling and contraband that the TMR accounts for, other credible sources support the claims of massive smuggling and re-export schemes occurring in the TMR. For example, as Moldova agreed in 1996 to allow goods destined to the TMR to pass via Moldova duty-free, the TMR region (with 17% of the total population) was importing duty-free in one year as four times as more goods and 6,000 times as many cigarettes than Moldova [4].

These goods were apparently re-exported to Moldova and Ukraine, thereby avoiding their customs duties. In Transnistria, smuggling rings are linked to and dependent on the regime [24]. While profiting from smuggling, the regime members have strong financial incentives to maintain the status quo, and without international recognition, they have no real legal incentive to change. Similarly, there is "considerable evidence" that money from smuggling is linked to officials in Chisinau, Moscow and Kiev [5]. The International Crisis Group has determined that businessmen in Moldova, Russia and Ukraine who have earned pro-

fits from the TMR's status "constitute a well-financed lobby that wishes to uphold the status quo" [31].

5. **Transparency of Moldovan borders.**

Moldova borders Ukraine and Romania. The borders with Ukraine cover 1.222 km, and 78 border crossings have been established (of which 26 are in Transnistria – the Moldovan Border Guards do not control this segment) [14]. The borders with Romania span 862 km and nine crossings have been established to date. Out of the total border crossings, 17 are international and every nationality may cross. At the remaining interstate border crossings, only Moldovans and Ukrainians may cross while at the regional ones, local inhabitants may cross [14].

Due to the fact that 125 miles of Ukrainian borders with Moldova belong to Transnistria and monitored very loosely, thousands of weapons and ammunitions have flowed across the border into Ukraine. Many of the weapons trafficked out of Transnistria travel thousands of miles to war zones in areas such as the Caucasus and Central Africa [9]. Some of the arms are transported through the sea port in Odessa, others are flown directly out of the airfield in Tiraspol, while others make their way by rail and automobile through Ukraine and Russia. The Ukrainian-Moldovan border has been identified as an acute proliferation challenge, particularly in the border regions controlled by de facto separatist authorities in Moldova's region of Transnistria, who heavily profit from illicit trade and kickbacks. At the same time, as the TMR territory is considered Moldovan, there are no border check-points at the Moldovan side of the border with Transnistria; Moldovan traffic police may sometimes stop border crossing vehicles for driving license and/or car registration check, but it is rarely happens. So anyone can enter and exit the region freely and without control.

The situation there is really a mess. From the one hand, Transnistrian regime's aspirations of joining "Mother Russia" are backed by Moscow through issuing Russian passports (i.e. giving citizenship) to Transnistrian residents. And the Kremlin's action is a provocative instrument of foreign policy. For instance, Russia justified its military invasion of Georgia in 2008 by saying it was protecting Russian citizens living abroad. But this occurred only after the Kremlin handed out hundreds of thousands of passports in the breakaway regions of South Ossetia and Abkhazia. From the other hand, increasing efforts of Romanian authorities to acquire Moldova by granting Romanian passports to Moldovans (who had a Romanian grandparent of a great-grandparent) makes the border between Moldova and Romania transparent for the Romanian passport holders. According to a survey of the Open Society Foundation a total of 226,507 Moldovan citizens were issued Romanian passports in the period between 1991 and 2011 and the figure may increase by 60,000 to 80,000 in the near future [19; 22].

As result, Transnistrian residents now may have three or four passports (including Ukrainian) legally and so travel easily from Russia via Transnistria to Ukraine, Romania, Turkey, etc. almost freely. With direct uncontrollable airlifts between Russia and Tiraspol, the illegal trafficking becomes easy indeed. We claim the transparency of Transnistrian borders, uncontrollable transportation routes via Transnistria, widespread corruption and criminalization of this illegal state are the main causes of sharp increase of nuclear trafficking in Ukrainian Odessa region, Romania, Turkey and Moldova in the last years.

6. **Lack of equipment at border crossing check-points.**

With the help of US and World Bank support, the border crossing checkpoints have been recently equipped with general tools, including computers, passport control devices, detection equipment, etc. However, not all of them have proper monitoring systems, capable of detecting radiation (e.g. x-ray scanners, spectrometers, and dosimeters).

Therefore there have been cases when radioactive substances have been brought across the Moldovan checkpoints undetected. For example, as was reported in press [32] on April 21, 2008, the border guards at the Mamalyga checkpoint on the Ukraine-Moldova border detained a DAF truck when the radiation detection equipment, installed at the Ukranian checkpoint, sounded. The vehicle was reportedly transporting 5,400 tons of used medical isotopes from the Oncology institute in Chishinau, Moldova, and was en route from Moldova to the Czech Republic. Upon inspection, customs officials determined that the cargo emitted radiation at a level of 60 microroentgen / hr (twice greater than the norm), and thus the cargo was unable to transit through Ukraine without a special permit. The vehicle, which was also reportedly not visibly identified as carrying hazardous materials, was sent back to its point of origin in Moldova [32].

Notably, the Moldovan border guards have not stopped the radioactive scrap from leaving Moldova. In contrast to Ukranian counterparts, the Moldovan border-guards are less equipped therefore are doing their job with little technical support, which in cases requiring supplementary controls involves considerable time and human resources efforts. Moreover, the border guards have limited training opportunities, mainly on-the-job, no up-dated supporting materials. The check-points at the Transnistrian-Ukrainian and the Transnistrian-Moldovan borders do not perform radiation control.

Social-political factors motivating nuclear trafficking in Moldova

We should notice that certain factors motivating acts of nuclear trafficking in Moldova are unlikely to ever be eradicated. These factors are not limited to, but include the following:

• Substantial declines in the standard of living in Moldova and TMR; the deepening gap between rich and poor.

• High unemployment, leading to economic migration and feelings of individual degradation and disorientation.

• Additional societal conditions that leave individuals feeling humiliated and / or deprived of dignity and rights.

• The ability of terrorist groups to give their members a sense of belonging and commitment to a larger cause.

• State repression of opposition and dissent.

• Ethnic repression.

• Widening access to information that propagates violence and intolerance and glorifies terrorism.

• The relative availability of nuclear materials, whether illicitly acquired or manufactured.

• Concealed sponsorship of terrorism by certain countries in other countries with the aim of achieving concrete foreign policy goals.

• Socio-political conditions.

• While the aforementioned factors neither justify trafficking nor form its proximate cause, they may affect efforts to prevent nuclear smuggling and trafficking.

Possible solutions

The nuclear material for a bomb is small and difficult to detect, making it a major challenge to stop nuclear smuggling, or to recover nuclear material after it has been stolen. Hence, a primary focus in reducing the risk must be to keep nuclear material and nuclear weapons from being stolen by continually improving their security. Russia has been the source of a number of past thefts of nuclear material. Although nuclear security measures in Russia have improved dramatically in the years following the disintegration of the Soviet Union, experts still admit there is more to do to ensure effective nuclear security regulations, adequate funding of enforcement, and consistent efforts to combat corruption in the nuclear sphere [8].

Furthermore, there are indications that not all stolen HEU has been recovered and more nuclear materials are available for sale [11]. In this regard, the Rousse, Paris and Moldovan (2011) cases are of particular concern, because the results of nuclear forensic analyses and criminal investigations showed that the small quantities of the HEU seized were likely samples of a much larger lot [8]. For example, in 2011 case, the criminals claimed that they could provide between 1 and 9 kg of HEU [36] and that they could also supply plutonium if the “buyers” had demonstrated that they were “serious customers” [26]. Therefore measures preventing trafficking via Transistria and Moldova are very important.

If one compares the total numbers of trafficking incidents, both intended (e.g., a smuggling attempt) and inadvertent (e.g., an international shipment of

contaminated scrap metal), which were detected at national borders and points of entry (e.g., ports and airports) as recorded by DSTO, the situation clearly improved due to improved border control in many of the countries affected by the problem of nuclear trafficking. Turkey appears to be a good example of this cause-effect relationship. Due to radiation control at the country's newly equipped checkpoints on the borders with Georgia and Iraq, Turkish authorities detected in three years 48 trafficking incidents, while before that they could detect only one case in ten years. The absolute majority of these cases involved radioactive sources or contaminated material found inside scrap metal shipped into the country [12]. The number of such illegal shipments into Turkey may have been comparable in the previous years, but due to the lack of detection equipment on Turkish borders it had remained undetected. Among the other countries, where the rate of detection at national borders over the last five years has clearly improved, are Russia, Armenia, Georgia, and Kazakhstan [39].

The most cardinal measure to prevent nuclear trafficking through Transnistria is to eliminate chaos and lawless situation in this region. However, this will be impossible unless Russia stops supporting illegal separatist state and de jure accepts Moldova as a single country. Because this solution is unfortunately not visible in the near future, we suggest the following steps which can prevent nuclear trafficking via Moldova.

1. Fully secure all nuclear weapons-usable materials in Russia.
2. Enforce border control between Moldova and TMR. The peace keeping forces under international UN mandate in this area can implement such control.
3. Enforce independent UN-based custom control on direct air-transport to TMR from Russia.
4. Improve border control between Ukraine and TMR.
5. Install proper radiation monitoring equipment at the airport as well as provide necessary equipment such as x-ray scanners, spectrometers, and dosimeters at the border check-points.
6. Provide effective sustainable methods and techniques for detection of nuclear and other radioactive material at borders and elsewhere.
7. Provide necessary training of the border control personnel. The training has to include: joint border control, modern techniques and equipment for detecting toxic and radioactive substances and explosives
8. Enhance coordination and cooperation at International level.

Unfortunately, none of the aforementioned solutions guarantees an improved detection rate in countries with unmotivated and corrupt border control officials. Fighting corruption of border controllers, improving their motivation, working and living conditions through adequate funding is necessary.

Major barriers include:

1. the adequacy of existing measures to prevent nuclear trafficking taking by neighboring countries;
2. political disputes; competing priorities;
3. lack of funds and technical expertise in some countries;
4. bureaucratic obstacles; and
5. the difficulty of preventing a potentially small, hard-to-detect team of terrorists from acquiring a small, hard-to-detect chunk of nuclear material

These barriers, however, must not be allowed to stand in the way of the universal priority of preventing nuclear threat from materializing.

Conclusion

In this paper we assessed causes and possible solutions of radioactive trafficking in Moldova. According to experts [11], the radioactive samples detected recently in Moldova are from the same stockpile as those found in Paris, and Rousse and more additional quantities of stolen HEU exist. Unless the situation on Transnistrian and Moldovan borders changes and the preventive measures are implemented, we will be witnessing more cases of nuclear trafficking via TMR and Moldova in the future. Stopping the nuclear trafficking in Moldova requires international cooperation and financial support.

Bibliography

1. Another criminal case opened against Oleg Smirnov, The Investigation Committee of Russian Federation, December 4, 2011, http://en.sledcom.ru/news/78539.html
2. Baude S. et al. The French Response in Cases of Illicit Nuclear Trafficking: Lessons Learned from a Real Case, Edinburgh Conference, 2007.
3. Borov Z., Bowers S. Illegal Weapons Traffic in Eastern Europe, Nelson Institute Research Report, 2002.
4. Buttin F. A Human Security Perspective on Transnistria: Reassessing the Situation Within the “Black Hole of Europe”. // Revue de la Securite Humaine / Human Security Journal, #3, 2007, p.13-28
5. Ciobanu C. Political Economy of “Frozen Conflicts” in ex-Soviet States: Challenges and Prospects for U.S. and Russia (paper presented at Virginia Social Science Association, June 29, 2007): 2, 14. (2007) Available from http://pdc.ceu.hu/archive/00003276/01/political_economy.pdf
6. Corruption perception index 2011, Transparency International, http://cpi.transparency.org/cpi2011/
7. EU confirms absence of weapons smuggling. // “Tiraspol Times”. 22 October, 2006. Retrieved 2007, 25 February
8. European Parliament. Chairman's Report—Ad Hoc Delegation to Moldova, 5–6 June 2002

9. Finnegan W. The Countertraffickers: Rescuing the Victims of the Global Sex Trade. // “The New Yorker”, May 5, 2008, http://www.newyorker.com/reporting/2008/05/05/080505fa_fact_finnegan
10. GNI per capita, The World Bank, http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.PP.CD
11. Illicit Trafficking in Weapons-Useable Nuclear Material: Still More Questions Than Answers. Center for Nonproliferation Studies (CNS), at the Monterey Institute of International Studies. // NTI, December 11, 2011. http://www.nti.org/analysis/articles/illicit-trafficking-weapons-useable-nuclear-material-still-more-questions-answers/
12. International Atomic Energy Agency (IAEA), IAEA Illicit Trafficking Database (ITD), Quarterly Reports, 2003-2005.
13. Lawlor B. Nuclear trafficking: A growing threat”, Black Sea Region is most likely focus for contraband smugglers. // “The Washington Times”, June 3, 2007.
14. Migration Management Moldova: Assessment 2003, IOM, www.iom.md/materials/11_migr_assessment_eng.pdf
15. Moldova's Ruling Communists Are Leading a Swing to the West. // M.Champion in London and A.Cullison in Moscow. 4 March 2005.
16. Moldova's security services arrest group for smuggling uranium-238, http://www.nti.org/analysis/articles/moldovas-security-smuggling-uranium-238/
17. Население Приднестровья за полгода сократилось на 3,5 тыс. человек. // “Novy region”, NR2 New Russia L.P., News Agency, September 7, 2007 http://www.nr2.ru/pmr/138729.html
18. NATO Parliamentary Assembly. Visit to Moldova by the Sub-committee on Democratic Governance [Civil Dimension Security], March 1, 2004.
19. Nestmann M. Russia, Romania Begin Using Passports as a Weapon. // “The Sovereign Investor”, April, 22, 2009, http://sovereign-investor.com/2009/04/22/russia-romania-begin-using-passports-as-a-weapon/
20. Niemeyer I. Hutcheon, Forensic Analysis of a smuggled HEU sample interdicted in Bulgaria, International Conference on Advances in Destructive and Non-Destructive Analysis for Environmental Monitoring and Nuclear Forensics / organized by the IAEA… [et al], held in Karlsruhe, Germany, 21-23 October 2002,
21. Nikolaeva M. Uranium Smuggling Investigated in Bulgaria, 168 Chasa, 8 December 2000.
22. Over 220,000 Moldovans Granted Romanian Passports in 20 Years. // “RIA Novosti”, April 24, 2012, http://en.rian.ru/world/20120424/173013770.html

23. Owen J.D. Neopatrimonialism and Regime Endurance in Transnistria. MS Thesis, Virginia State University, Alexandria, Virginia, Sep. 10, 2009
24. Popescu N. Democracy in Secessionism: Transnistria and Abkhazia's Domestic Policies. // Central European University, Center for Policy Studies, Budapest, 2006.
25. Radioactive Rockets 'For Sale' in Breakaway Soviet Republic, May 8, 2005, NTI Analysis, http://www.nti.org/analysis/articles/dirty-bomb-rocket-again-reported-sale-transnistria/
26. Six Moldovan 'uranium smugglers' arrested, BBC, June 29, 2011, http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-13968903
27. Skinner E.B. A Crime So Monstrous: Face-to-Face with Modern Slavery. – New York: Free Press, 2008.
28. Socor V. Russian Organizations in Transnistria campaign for a second Kaliningrad. // Eurasia Daily Monitor, Vol. 3 Issue: 156, August 11, 2006
29. The U.S.-Russia Joint Threat Assessment on Nuclear Terrorism, Belfer Center for Science and International Affairs and Institute for US. and Canadian Studies, May 2011.
30. The World Factbook: Moldova, The Central Intelligence Agency (CIA) of the United States of America, 2012, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/md.html
31. Transnistria: A Black hole? EU seeks thaw in 'frozen conflict' per Concordiam. // Journal of European Security and Defense issues, pp.56-60, March 2010
32. Truck with radioactive medical isotopes detained at Ukraine-Moldova border. // NTI, April 21, 2008. http://www.nti.org/analysis/articles/truck-radioactive-medical-isotopes-detained-ukraine-moldova-border/
33. 2011 National Human Development Report, Republic of Moldova, UNDP, Chisinau, 2011. http://hdr.undp.org/en/reports/national/europethecis/moldova/Moldova_NHDR_2010-2011_EN.pdf
34. 2010 Human Rights Report: Moldova, US Department of State, http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/eur/154439.htm
35. 2009 Global Corruption Barometer, Transparency International, 2009, www.transparency.org
36. Uraniu in Moldova pentru Africa. Un kilogram costa intre 20 si 100 de milioane de Euro. // VIDEO, PRO TC, 29 June 2011, http://www.protv.md/stiri/social/uraniu-pentru-africa-mai-ofera-detalii-in-cazul-celor-6-persoane.html
37. Uranium Smuggling Suspects Busted in Moldova, Global Security Newswire, August 25, 2010. http://www.nti.org/gsn/article/recovered-uranium-not-seen-as-immediate-threat/

38. World Bank. Anticorruption in Transition, 2000.
39. Zaitseva L. Organized Crime, Terrorism and Nuclear Trafficking Strategic Insights, Vol. VI, Issue 5, August. 2007.

Prezentat la redactie
la 20 aprilie 2012

Recenzent – **Diana BENCHECI**, doctor in stiinte politice, conferentiar

MOLDOSCOPIE

(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.3 (LVIII), 2012

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 20.06.2012. Formatul 70x100 $^{1}/_{16}$.
Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.
Tirajul 50 ex.